

Memòria d'Activitats 2010

Presentació	3
1. Estructura organitzativa i equipament	7
1.1. Campus d'Excellència Internacional Catalunya Sud	7
1.2. Consell Científic Assessor	8
1.3. Convenis de col·laboració	11
1.4. Incorporació progressiva, via contractació, de personal per cobrir els llocs previstos en el Pla quadriennal d'activitats	15
1.5. Participació d'investigadors d'altres institucions en projectes i activitats de l'ICAC	16
1.6. Habilitació i equipament de la seu de l'Institut	19
1.7. Creació de la Càtedra d'Arqueologia de la URV	20
2. La recerca	21
2.1. Línies, programes i projectes de recerca	23
2.2. Programes específics	67
2.3. Programes transversals	77
3. Unitats de suport a la recerca	87
3.1. Unitat d'Estudis Arqueomètrics	89
3.2. Unitat de Documentació Gràfica	95
3.3. Centre de Documentació - Biblioteca	99
4. Tesis doctorals	113
5. Activitats de formació avançada i de difusió	141
5.1. Doctorat Interuniversitari en Arqueologia i Doctorat en Arqueologia	143
5.2. Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica	143
5.3. Cursos i seminaris	144
5.4. Altres cursos de formació avançada	145
6. Activitats de difusió científica	151
6.1. Seminaris, taules rodones, conferències i altres reunions científiques organitzades o coorganitzades per l'ICAC	153
6.2. Participació d'investigadors de l'ICAC en conferències, seminaris, cursos, taules rodones i altres reunions científiques no organitzades o no coorganitzades per l'ICAC	163
6.3. Publicacions de l'ICAC el 2010	173
6.4. Col·laboració en llibres editats o coeditats per l'ICAC	180
6.5. Col·laboració en llibres publicats per altri	182
6.6. Articles en actes de reunions científiques de reconegut prestigi	184
6.7. Articles en revistes de prestigi reconegut	192
6.8. Articles en altres revistes	195
6.9. Publicacions en línia	195

7. Espai web, exposicions i altres activitats de difusió	197
7.1. El lloc web de l'ICAC	199
7.2. Participació de l'ICAC en exposicions i altres projectes de divulgació arqueològica	203
7.3. Transferència del coneixement	208
7.4. Mitjans de comunicació	215
8. Objectius estratègics i indicadors de seguiments	219
8.1. Taula sobre el grau d'assoliment dels objectius operatius fixats per al 2010	
8.2. Taula d'indicadors de seguiment	
Annex: dossier de premsa	

Presentació

D'acord amb les línies traçades pel Contracte programa 2007-2012 i el Pla quadriennal 2007-2010, durant el 2010 s'ha seguit treballant en l'acompliment dels objectius primordials de l'ICAC com a centre que ha d'excel·lir en la seva recerca i en la formació avançada en arqueologia clàssica, entesa en el marc de les Ciències de l'Antiguitat i com a disciplina capdavantera en la multidisciplinarietat i l'aplicació de les noves tecnologies dintre del camp que entenem com de "lletres".

En aquest sentit, l'activitat més destacable realitzada per l'ICAC durant el 2010 ha estat la seva participació activa en el CEICS (Campus d'Excellència Internacional Catalunya Sud). Com a centre de recerca adscrit a la URV, l'institut se sent profundament identificat amb el projecte en què la Universitat Rovira i Virgili ha esmerçat i continua esmerçant els seus esforços.

Edifici del Rectorat de la URV, imatge de la campanya del CEICS 2010.

Delegació del CEICS a la seu del CSIC, on apareixen representants dels instituts de recerca, centres tecnològics i empreses, encapçalats pel rector de la URV i els alcaldes de Tarragona i Reus.

Com a punt de partida d'allò que s'exposarà tot seguit, cal parlar especial atenció al fet que, gràcies als ajuts competitius

aconseguits i als convenis i acords signats amb empreses privades, l'ICAC ha aconseguit una vegada més duplicar el seu pressupost inicial, i ha fet que l'aportació de la Generalitat hagi estat només d'un 45,35% del total aconseguit en comptes del 74,23% del pressupost inicial previst.

Som conscients que, en aquest aspecte, ha estat un any excepcional, i que, amb les perspectives de futur actuals, aquest fet no es podrà tornar a repetir a curt termini, sobretot ateses les retallades pressupostàries i la disminució de l'aportació prevista pel Contracte programa que, de ben segur, afectarà en negatiu tant les previsions de creixement com el rendiment del nostre institut.

La pregunta que cal fer-nos ara és: com podem mantenir el rumb traçat fins ara? Som conscients que és una pregunta que es fa tot el país, però és lògic que ens plantejem el futur, amb una idea i un objectiu ben clars: poder continuar sent i enfortint el nostre perfil d'excel·lència en arqueologia clàssica i en la transferència de coneixement,

D'acord amb el que es preveia al Pla estratègic i al Pla quadriennal, els dies 7 i 8 d'abril de 2010 es va constituir finalment i de manera oficial el Consell Científic Assessor de l'ICAC, format per 10 professors i investigadors consagrats i de reconegut prestigi internacional. En aquesta primera reunió a Tarragona, els membres del Consell van revisar l'actuació de l'ICAC i van aportar els seus valuosos consells per a les vies d'acció futures.

L'ICAC ha continuat apostant d'aquesta manera, com en els anys anteriors, per la internacionalització, com es pot veure a bastament en les activitats organitzades, de les quals més avall parlarem, i també en la signatura de nombrosos convenis que tenen la finalitat de deixar les portes obertes institucionalment parlant, per tal d'iniciar noves activitats de recerca i de col·laboració que, en certs casos, ja han començat, però que naturalment, a la vista de la totalitat dels 32 convenis signats, no es poden posar simultàniament en marxa, i que són previsions a més llarg termini, bàsiques però que permeten assegurar una tasca de lideratge de l'ICAC en la recerca arqueològica tant a nivell nacional com internacional.

Com a treballs fora de les fronteres de l'Estat espanyol, han continuat els treballs de camp a Andorra, amb excavacions en àrees d'alta muntanya; a Tunísia, a la ciutat d'Althiburos, i a Egipte, al jaciment hellenístic d'Oxirinc. Està en premsa el primer volum de les excavacions realitzades a Althiburos, però cal reconèixer que, a hores d'ara, atesa la situació crítica que estan vivint aquests dos països del nord d'Àfrica, el futur d'aquestes recerques és incert. D'altra banda, el contracte programa a quatre bandes (Generalitat, UB, URV i ICAC) per a les intervencions a Oxirinc ha arribat al seu quart i darrer any.

Com que les institucions les mouen les persones, l'ICAC, d'acord amb les previsions ja descrites al Pla quadriennal i el

Contracte programa, ha atorgat 7 places fixes de treball amb la finalitat de consolidar l'estructura de personal tècnic i administratiu de l'Institut.

També s'han seguit aprofitant els ajuts competitius i les beques de recerca per a la contractació d'investigadors postdoctorals i investigadors en formació. Aquest lleuger augment del personal investigador ha permès de consolidar alguns grups de recerca, tot i que encara cal seguir augmentant la plantilla investigadora de l'ICAC, per tal d'assolir l'equip necessari per fer front als objectius de l'Institut.

Pel que fa a la formació avançada, el 2010 ha estat un any molt productiu, que ha finalitzat amb un total de 5 tesis doctorals amb menció europea lligides a l'ICAC i elaborades per investigadors en formació contractats per l'Institut.

Pel que fa a la incorporació de personal investigador, voldria destacar especialment la categoria d'ICREA sènior concedida a la Dra. Maria Carme Belarte, que fins ara formava part de l'equip investigador de l'ICAC però com a ICREA júnior. També vull destacar en aquest apartat un fet de gran transcendència i llargament perseguit des del 1993: la dotació d'una Càtedra d'Arqueologia a la URV, que va guanyar brillantment el 17 de maig el prof. Joaquín Ruiz de Arbulo, que en aquest curs acadèmic 2010-2011 ja ha començat a exercir la seva docència a la URV i la seva recerca a l'ICAC, i que ha significat un gran reforç que ajudarà a refermar els ponts entre el Departament d'Història i Història de l'Art de la URV i l'ICAC.

Una de les activitats que aplega més esforços conjunts és la que pertoca la formació avançada amb un Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, amb un total de 35 alumnes inscrits per al curs 2010-2011, i un Doctorat també interuniversitari en Arqueologia, al qual esperem que aviat es pugui tornar a afegir la Universitat Autònoma de Barcelona. Els acords s'han pres i són ben favorables, i estem pendent de la tramitació d'un canvi de títol al Ministerio de Educación. Per tal de refermar el caràcter interuniversitari i internacional del màster s'han organitzat en el decurs del 2010 un total de 5 seminaris internacionals i diverses conferències, a més del «IV Curs d'Arqueologia de Guissona», que ha comptat, una vegada més, amb la participació de nombrosos investigadors de l'ICAC i d'alumnes del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica.

En el camp de la formació avançada, l'ICAC ha vehiculat aquest 2010 nous convenis Erasmus, signats per la URV, que permeten que cada any alumnes d'universitats estrangeres facin estades a l'ICAC i participin en les seves activitats de recerca i difusió. Diversos investigadors han participat també en altres màsters, cursos de postgrau i seminaris a diferents universitats europees. El nostre desig seria comptar amb la presència de més professors i investigadors d'arreu en la docència d'aquest màster, i és per això que creiem que cal explotar, amb aquest objectiu, les vies per a mobilitat docent que preveuen els programes Erasmus.

Aquest 2010 l'ICAC ha acollit, una vegada més, estudiants i investigadors en fase predoctoral que han fet breus estades a

l'Institut, com per exemple la de la investigadora en formació Marie Alberich, de l'École Supérieure de Chimie Physique Électronique de Lyon (CPE) que ha treballat sobre la fabricació de teules en època romana mitjançant anàlisis químiques, realitzades gràcies a la fluida col·laboració fruit del conveni signat amb l'ICIQ.

Pel que fa a l'equipament de l'Institut, a més de l'actualització de les eines, especialment en el camp de la informàtica i la potenciació de la xarxa, hem d'agrair molt efusivament la generosa donació per part del professor Gustav Gamer, de la Universitat de Tübingen, del seu fons bibliogràfic, molt ric per a l'estudi de la Hispània romana, aspecte en què el professor Gamer és un eminent especialista. El fons arribà a l'ICAC el mes de desembre i, a hores d'ara, està en procés de catalogació. Per a un Institut encara jove com és l'ICAC, és d'una importància màxima disposar de fons antics i emblemàtics, i les obres donades pel professor Gamer se sumen a les del Fons Palol que aquest 2010 ha pogut ser presentat oficialment després d'haver finalitzat la tasca de catalogació i digitalització duta a terme pel Centre de Documentació de l'ICAC. La presentació es va fer el 14 d'abril en un acte homenatge al professor Pere de Palol que va organitzar l'ICAC i en què va participar el seu fill, l'escriptor Miquel de Palol.

Poc després, l'11 de maig, es va fer la presentació del fons Palol a Palència, acte en què es va lliurar a la Diputació de Palència una còpia digitalitzada de les obres del fons Palol relacionades amb la província. Del conjunt d'aquests documents, cal destacar els de la villa romana de La Olmeda, de la qual el prof. Palol fou el primer excavador, i per aquest motiu els documents del seu fons són d'una importància cabdal per a la recerca d'aquest jaciment que recentment ha estat museïtzat d'una manera espectacular.

Pel que fa a les línies de recerca i programes específics i transversals, cal dir que en tots i cadascun s'han fet avenços notables, com es pot veure amb un clar impacte visual a la llista de projectes que durant el 2010 s'han dut a terme a l'ICAC.

Pel que fa als projectes de recerca, al capítol 2 d'aquesta memòria es descriu amb detall l'activitat investigadora duta a terme en els diferents projectes en actiu. Volem destacar-ne dos en especial pel seu especial protagonisme durant el 2010:

1. El jaciment romà de Can Tacó (Montmeló-Montornès del Vallès), un emplaçament singular molt antic de les darreries del segle II aC per controlar el pas de la Via Augusta. Però no és només la seva importància històrica el que volem posar en relleu, sinó també la bona entesa institucional entre els dos ajuntaments, que, gràcies als seus esforços i interès, han rebut un ajut dels fons FEDER per a la recerca, interpretació i museïtzació d'aquest jaciment. La direcció i gestió d'aquest engrescador projecte ha estat confiada a l'ICAC.

2. L'ICAC està situat físicament a Tarragona, però no és només de Tarragona. Això ho tenim sempre ben present, però, com que la seu de l'Institut s'ubica a la que fou la capital de la província més gran de l'Imperi romà (la Hispània Citerior), és

lògic que sigui el camp de treball més immediat i en aquell en què s'aboquen molts dels esforços de l'ICAC en el marc de la línia de recerca «Arqueologia de la ciutat antiga». Una de les preocupacions i objectius que l'ICAC ha perseguit des de la seva creació ha estat sumar esforços amb les altres institucions de la ciutat, que en són moltes, que administren o centren part del seu interès en l'arqueologia urbana.

Fins fa pocs anys, no existia una entesa fluïda entre aquestes institucions, però ara, amb l'empenta de tothom, podem dir que estem trobant un bon full de ruta. Aquesta nova i favorable situació ha permès que l'Ajuntament, l'Arquebisbat de Tarragona i l'ICAC emprenguin, conjuntament i per primera vegada, excavacions a l'interior del temple catedralici, tot aprofitant les obres de restauració del Pla director que mantindran el recinte tancat a les visites durant tres anys. L'objectiu principal d'aquesta intervenció era confirmar la veracitat de les prospeccions geofísiques dutes a terme el 2007 i que indicaven potents estructures en el subsòl, indicis versemblants de l'existència sota el paviment de les restes del temple d'August, que fou el més gran de tota la península Ibèrica i el més emblemàtic, destacat fins i tot pel gran historiador Tàcit. Les esperances es varen ratificar, i podem dir que ara ja sabem que aquest temple sumptuós era a la part més alta de Tarragona, a l'indret que actualment ocupa la catedral. Les excavacions que es varen dur a terme el juliol del 2010 van resultar tot un èxit arqueològic i també mediàtic, atès que aquest projecte va ser l'escollit per iniciar una col·laboració amb la revista *Sàpiens*, gràcies a la qual, mitjançant un bloc a Internet, es podien seguir dia a dia les novetats dels processos arqueològics. Aquesta eina de difusió va tenir molt bona acceptació tant per part dels especialistes com per part de la ciutadania en general, que van anar seguint totes les etapes de l'excavació i també els resultats preliminars. L'interès suscitat per aquest projecte es va confirmar també amb el total de 1.700 assistents en 8 hores a les jornades de portes obertes que van realitzar els investigadors que dirigeixen aquest projecte.

Entrem amb això en l'apartat de divulgació científica, al qual l'ICAC dedica gran part dels seus esforços per fer arribar els resultats de la recerca al cercle més ampli possible. Això es reflecteix en el gran nombre de conferències, comunicacions i ponències fetes pels investigadors de l'Institut durant el 2010 dirigides no només al públic especialitzat. Pel que fa a la difusió social de la recerca, destacaríem la col·laboració, que ja és periòdica i permanent, amb la Setmana de la Ciència de la URV, amb el Camp d'Aprenentatge de Tarragona i amb el festival Tàrraco Viva, que s'ha consolidat com el festival de referència de la reconstrucció històrica amb un fort impacte social.

Enguany, i gràcies a les millores en l'equipament informàtic, s'ha pogut avançar en els canvis al lloc web de l'ICAC i sobretot en la confecció d'un butlletí digital, *Archeonea*, centrat en les notícies d'actualitat en el camp de l'arqueologia.

Per altra banda, la clara vocació interdisciplinària de l'ICAC s'ha evidenciat en actuacions diverses que han implicat totes les línies de recerca i les unitats de suport a la recerca de l'Institut.

Podríem destacar l'organització de les Jornades «Desarrollo urbano y arqueología del paisaje en los Pirineos romanos», que aplegà investigadors de les dues vessants i que tingué lloc al Centro de Ciencias Pedro Pascual, de Benasc, a l'inici del mes de juny.

Volem destacar unes altres cinc trobades internacionals, tot parant l'atenció en la simultaneïtat o encavalcament d'algunes d'aquestes, fet que ha suposat un notable esforç afegit per part de tot l'equip de l'ICAC, atès que la majoria d'aquestes activitats s'han concentrat en els tres darrers mesos de l'any:

- Col·laboració en l'organització de la 64a sessió de la SIHDA (del 28 de setembre al 2 d'octubre). Societat Internacional d'Història dels Drets a l'Antiguitat.
- Organització del Simposi Internacional «*L'ager Tarraconensis*: paisatge, poblament, cultura material i història» (27 i 28 d'octubre), durant el qual es van donar a conèixer els resultats dels quatre anys de recerca que ha durat aquest projecte liderat per l'ICAC i finançat per ACESA, en què han participat prop de 70 investigadors de diverses disciplines del coneixement (arqueòlegs, filòlegs, geòlegs, palinòlegs, antracòlegs, etc.). Aquest simposi, que ha estat una de les activitats de difusió cabdals de l'ICAC durant el 2010, va comptar amb la participació de nombrosos especialistes nacionals i internacionals.

La Dra. Rodà, la consellera de Patrimoni, Sra. Rosa Rossell, i l'alcalde de Tarragona, Sr. Josep Fèlix Ballesteros, durant la recepció que es va oferir als participants del Simposi 'Ager Tarraconensis' a la Casa Canals.

En l'acte d'inauguració d'aquest Simposi, que va tenir lloc a la Diputació de Tarragona, es va fer el lliurament de la distinció Honos a l'empresa Abertis pel seu mecenatge i suport en les tasques arqueològiques a les comarques tarragonines. Aquesta distinció ha estat instituïda per l'ICAC amb el propòsit reconèixer el suport de persones i empreses no professionals dintre del camp de l'arqueologia. Acompanya el certificat acreditatiu d'aquesta distinció una reproducció d'un altaret romà fet en

marbre *brocatello* de Tortosa (el jasi de la Cinta), el material lapidi més preuat de tots els que es van explotar a Catalunya, especialment en èpoques antiga i barroca, amb una placa bronzínia en llatí en què s'especifica el destinatari i el motiu pel qual es concedeix la distinció.

El rector de la URV i el president de la Diputació de Tarragona fent lliurament de la distinció Honos al Sr. Sergi Laugney, director de la Fundació Abertis.

- Coorganització amb la URV del Col·loqui Internacional «The Graeco-roman Space of the City in Egypt: Image and Reality» (del 30 de setembre a l'1 d'octubre).
- Coorganització amb la SCEC del III Col·loqui Internacional «*Ouranós kai gē*: anomenar l'espai a Grècia» (29 i 30 de novembre).
- Coordinació de les Jornades Exemplum (1-3 de desembre), organitzades per l'Ajuntament de Tarragona amb motiu del desè aniversari del reconeixement dels monuments de la ciutat de Tarragona com a Patrimoni de la Humanitat per la Unesco i que aplegaren diversos especialistes d'arreu del món.

A més, a les planes que segueixen en aquest apartat de la memòria es recullen les nombroses participacions d'investigadors de l'ICAC en activitats organitzades per altres institucions nacionals i internacionals que intenten reflectir el desig de l'Institut de ser present en el camp de la recerca, en el qual volem esdevenir un referent de prestigi reconegut.

Aquest fet es fa també palès en les publicacions pròpies de l'ICAC, a les sèries Documenta i Hic et Nunc, que enguany han potenciat les coedicions, com *Necrópolis urbanas en Baetica*, que es presentà en el Congrés «Las áreas suburbanas en la ciudad histórica» (Còrdova 19-21 de novembre), en què hi hagué una bona participació de l'ICAC. També el volum que constitueix un inventari i estudi exhaustiu de les premes d'oli i de vi a la península Ibèrica, que amb el títol *Torcularia* l'ICAC va presentar a Múrcia en el marc del Col·loqui Internacional «*De vino et oleo Hispaniae*: áreas de producción y procesos tecnológicos del vino y aceite en la Hispania romana» (5-7 de

maig), que comptava amb dues investigadores de l'ICAC en el comitè científic. S'ha encetat també la sèrie Ager Tarraconensis amb la publicació dels dos primers volums d'un total de sis que donaran a conèixer els treballs arqueològics duts a terme en 16 municipis i que, a més, esdevindran la base de monografies locals de divulgació històrica.

També cal esmentar que l'ICAC ha continuat col·laborant en edicions promogudes per altres institucions, tant pel que fa a les que ja han pogut sortir editades aquest 2010 com a la preparació de volums que recullen els treballs presentats en reunions internacionals organitzades o coorganitzades per l'ICAC en anys anteriors i que necessiten, lògicament, una feina pacient de confecció. Actualment l'ICAC està treballant en el procés d'edició dels dos volums que aplegaran les actes del IX Congrés Internacional sobre l'Art Provincial Romà, que va tenir lloc a Mèrida i que van organitzar el Museo Nacional de Arte Romano en col·laboració amb l'ICAC el mes de maig del 2009, i també en les actes del Congrés Internacional ASMOSIA IX, que va organitzar l'ICAC el juny de 2009 a Tarragona.

Segueix a la memòria una llarga relació de col·laboracions en llibres i reunions científiques realitzades pels investigadors de l'ICAC que abasten des de l'àmbit local més immediat fins al més internacional. Cal insistir en aquest punt en el caràcter de ciència lligada a la terra que té l'arqueologia.

D'altra banda, l'ICAC ha continuat treballant per poder incloure les seves publicacions en els llistats europeus de revistes indexades. S'ha aconseguit que, del total de gairebé 30 articles publicats en revistes, la meitat siguin en revistes indexades. En aquest punt, cal destacar la participació activa de l'ICAC en la revisió, per part de les institucions competents, d'aquests sistemes d'avaluació per tal que cada vegada puguin ser inclòs en aquesta llista un nombre més gran de publicacions que, per al camp de l'arqueologia, són obres de referència.

Les publicacions de l'ICAC es distribueixen àmpliament i sempre amb la màxima celeritat i se'n reconeix la qualitat de presentació i continguts, cosa que proporciona, a més, el rendiment d'un intercanvi abundant i fluid que enriqueix la biblioteca de l'ICAC amb les obres més recents, fet que ha motivat que hi hagi contínues sollicituds de préstecs internacionals. Són també moltes les peticions perquè l'ICAC publiqui obres de recerca d'arreu que, en molts casos, hem de declinar *malgré nous*. L'últim llibre que hem editat el 2010 ha estat *Felix Turissa: la villa romana dels Ametllers i el seu 'fundus'*, el títol en què vam poder tenir el goig d'aplegar la col·laboració de quatre institucions: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, Ajuntament de Tossa de Mar i ICAC.

Per acabar, voldria incidir en la política constant de l'ICAC per promoure i aconseguir la col·laboració pluriinstitucional. Pensem que no és un camí errat, ans al contrari, i que, de cara a les crítiques previstes pel que fa a la recerca a Catalunya atès el moment econòmic pel qual estem passant, aquest tipus de col·laboració ha de ser prioritari.

1. Estructura organitzativa i equipament

1.1. Campus d'Excel·lència Internacional Catalunya Sud

L'ICAC, com a centre de recerca ubicat al Campus de la URV i com a institut universitari adscrit a aquesta universitat, participa activament en la creació del Campus d'Excel·lència Internacional Catalunya Sud i n'és, a més, una de les seves entitats promotores.

La missió del Campus d'Excel·lència Internacional Catalunya Sud (CEICS) és consolidar un pol internacional d'impuls de la societat del coneixement a les comarques meridionals de Catalunya, punt de trobada i articulació de l'eix mediterrani i de l'eix de l'Ebre. La URV, que és la universitat pública de les comarques meridionals de Catalunya i un dels motors del seu progrés cultural, científic i econòmic, impulsa el projecte CEICS, que es caracteritza per la implicació amb el seu territori. De la mateixa manera que ho fa la URV, el conjunt d'entitats que conformen el CEICS fan possible un millor desenvolupament responsable i sostenible de la societat a la qual ofereixen els seus serveis, tant en l'esfera social i cultural com en l'econòmica, mitjançant la docència de grau i de postgrau, la recerca i la transmissió de coneixement.

L'any 2010, la URV es va presentar a la convocatòria de Campus d'Excel·lència Internacional del Ministerio de Educación i va rebre la qualificació de projecte que opta a la categoria de CEI-Regional.

La proposta del CEICS s'instrumenta a través de 5 àmbits principals de forta dimensió regional i projecció internacional: 1. Química i Energia; 2. Nutrició i Salut; 3. Enologia; 4. Turisme, i 5. Patrimoni i Cultura. És en aquests dos darrers àmbits que l'ICAC pot incidir especialment i pot contribuir a impulsar les estratègies i assolir els objectius del CEICS.

El rector de la URV, Francesc Xavier Grau, durant la presentació del CEICS a Madrid.

Institucions promotores de la candidatura del CEICS, entre les quals figura l'ICAC.

Els membres del CEICS després de la presentació a Madrid.

Paral·lelament, el 2010 s'ha constituït l'Associació «Pol de Coneixement de la Catalunya Sud», amb l'objectiu d'impulsar el desenvolupament del CEICS i aconseguir el seu reconeixement com a Campus d'Excellència Internacional.

La directora de l'ICAC amb els membres de la comissió del CEICS.

Un dels primers acords que varen prendre els membres promotores de l'associació fou nomenar la Dra. Isabel Rodà, directora de l'ICAC, vicepresidenta primera de l'Associació «Pol de Coneixement de la Catalunya Sud».

1.2. Consell Científic Assessor

Els dies 7 i 8 d'abril, a Tarragona, va quedar oficialment constituït el Consell Científic Assessor de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, format per 10 especialistes de reconegut prestigi internacional en el món de l'arqueologia i que seran els encarregats d'assessorar l'Institut en la seva activitat científica. Està format per deu experts del món de l'arqueologia amb reconegut prestigi internacional, que assessoraran l'Institut en la seva activitat científica.

La creació i el nomenament oficial d'aquest Consell Científic Assessor Internacional era un dels objectius prioritaris que es

marcaven tant a les bases d'actuació de l'ICAC com al Pla quadriennal 2007-2010.

Els nous membres del Consell van ser rebuts pel rector de la URV, Francesc Xavier Grau, i Roger Cabezas, de la Direcció General de Recerca de la Generalitat de Catalunya, que va fer una ponència. Els membres del Consell van fer també una visita al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona i als monuments de la ciutat.

Nomenament oficial a la URV dels membres del Consell Científic Assessor de l'ICAC.

Els membres del Consell Científic Assessor amb rector de la URV, Sr. Francesc Xavier Grau, el secretari general de la URV, Dr. Antoni González Senmartí, i la directora de l'ICAC, la Dra. Isabel Rodà.

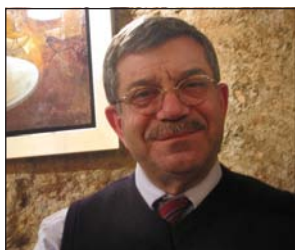
Alföldy, Géza, professor emèrit de la Universitat de Heidelberg.

Nascut el 1935 a Budapest, ha desenvolupat gran part de la seva carrera acadèmica i científica a Alemanya, on va emigrar el 1965. Ha estat professor visitant a nombroses universitats i és membre de diverses acadèmies i societats científiques. És doctor Honoris Causa per set universitats, l'última les quals és la URV (abril 2009), i ha rebut nombroses distincions arreu del món, inclosa Catalunya. Destaquen el premi d'investigació Max Planck de la Fundació Alexander von Humboldt i el premi de la Societat Max Planck (1992), *ex aequo* amb Silvio Pancar de la Universitat de Roma.

Entre els premis rebuts a Catalunya sobresurten el premi internacional Catalonia 1997 de l'Institut d'Estudis Catalans, la Creu de Sant Jordi 2001 de la Generalitat de Catalunya i la Medalla de Plata de la ciutat de Tarragona.

Aravantinos, Vassilis, director general d'Antiguitats de la Beòcia, Grècia.

Director general d'Antiguitats de la Beòcia (Grècia), director del Museu Arqueològic de Tebes i membre del Servei d'Arqueologia de Grècia del Ministeri de Cultura des de l'any 1980. Ha dirigit nombroses excavacions a Tebes i Cadmos. Ha estat professor adjunt d'Arqueologia de l'Egeu a la Universitat de Chieti i a la Seconda Università degli Studi di Napoli. És membre de la Comissió Internacional per als Estudis Micènics de la Unesco. Els seus interessos com a investigador se centren principalment en la civilització micènica, i la seva producció bibliogràfica inclou més de 125 articles i publicacions especialitzades.

Bendala, Manuel, catedràtic d'Arqueologia de la Universidad Autónoma de Madrid.

Professor de la Universidad Autónoma de Madrid des del 1977, primer com a agregat i després com a catedràtic d'Arqueologia. Ha estat director del Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universidad Autónoma de Madrid (1985-1989) i degà de la Facultat de Filosofia i Lletres (1992-1995). Està especialitzat en arqueologia clàssica i en les cultures ibèrica i hispanoromana.

És membre de l'Institut Arqueològic Alemany i de la Reial Acadèmia Sevillana de Belles Arts; acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Doctors d'Espanya; Officier dans l'Ordre des Palmes Académiques de la République Française; Medalla d'Honor de l'Associació Espanyola d'Amics de l'Arqueologia; patró del Museu Arqueològic Nacional, de la Fundació Pastor d'Estudis Clàssics i de la Fundació d'Estudis Romans, i director de diverses revistes científiques.

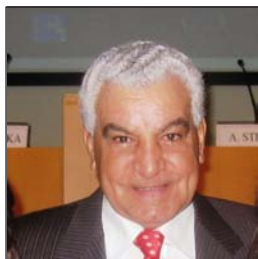
Fabre, Georges, professor d'Història Romana a la Universitat de Pau.

Professor d'història romana a la Universitat de Pau i president de l'associació francesa de professors d'aquesta matèria. Ha dedicat sempre una part de la seva recerca científica a la Hispània romana i a la Gàl·lia, i també a Catalunya. Molts dels seus escrits tracten temes d'història social, demografia i prosopografia, especialment dels esclaus i lliberts des de l'època republicana.

Els seus estudis sobre els Pirineus versen sobre l'època imperial, especialment la seva carta arqueològica de la regió, i són elements de referència obligada per als estudiosos. Autor de molts articles sobre Catalunya, el seu esforç més considerable ha estat reunir totes les inscripcions romanes trobades en territori català a *Inscriptions romaines de la Catalogne*, obra de cinc volums elaborada en col·laboració amb altres dos autors.

Hawass, Zahi, secretari general de l'Egyptian Supreme Council of Antiquities.

Arqueòleg egipci i actual secretari general de l'Egyptian Supreme Council of Antiquities. Es va graduar, en primer lloc, en egiptologia a la Universitat del Caire, i tot seguit va obtenir una beca Fulbright per estudiar egiptologia, egiptologia sirianopalestina i arqueologia a la Universitat de Pennsilvània (Filadèlfia, EUA), on es va doctorar el 1987. Entre els anys 1968 i 1980 va ser inspector d'Antiguitats en diferents regions d'Egipte, i el 2002 va ser nomenat secretari general de l'Egyptian Supreme Council of Antiquities. Així mateix, el 2005 va ser nomenat Doctor Honoris Causa per l'American University al Caire.

Keay, Simon, professor d'Arqueologia de la University of Southampton.

Va realitzar els estudis de doctorat sobre "Trade and Economy in *Hispania Tarraconensis* during the Late Empire (3rd to 6th centuries AD)" en aquesta mateixa universitat, i va obtenir el títol de doctor el 1982.

Ha publicat nombrosos llibres i treballs científics sobretot centrats en la península Ibèrica i Itàlia, i ha dirigit nombrosos projectes d'excavació a la província romana d'Hispania. Actualment és professor de la University of Southampton, a l'àrea d'Arqueologia, i Research Professor a la British School de Roma (2006-2011).

Marin, Emilio, ambaixador de Croàcia a la Santa Seu i professor d'Arqueologia Romana a la Universitat de Split.

Es va doctorar a la Universitat de Zagreb en Arqueologia i Epigrafia (1977) i en Història Antiga i Arqueologia (1990). Nascut el 1951 a Split, Croàcia, actualment és ambaixador de Croàcia a la Santa Seu. Ha estat conservador i després director del Museu Arqueològic de Split, director de recerca al Centre Nacional de la Recerca Científica de Croàcia des del 1992, i des del 2002 és també professor d'Arqueologia Romana a la Universitat de Split. Ha fet nombroses estades a l'estranger com a professor visitant i en ocasió de congressos internacionals, activitats museològiques i exposicions en museus de tot el món.

Marzoli, Dirce, directora de l'Instituto Arqueológico Alemán a Madrid.

Va començar els estudis a la Universitat d'Innsbruck (Àustria), i el 1984 va obtenir el doctorat. Ha col·laborat en excavacions a Àustria (*Aguntum*), Itàlia (*Elea/Velia*, Appiano i Trebisacce), Grècia (*Tiryns/Tirint*) i a Egipte (Gizeh). El 1988 va començar a col·laborar amb la seu madrilenya de l'Institut Arqueològic Alemany, i des del 2004 n'és directora, activitat que combina amb la docència acadèmica a l'Institut de Prehistòria i Protohistòria de la Universitat de Marburg an der Lahn (Alemanya).

Olmos, Ricardo, director de l'Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma, CSIC.

Director de l'Escola Espanyola d'Història i Arqueologia a Roma (CSIC) des de l'any 2006. De 1975 a 1986 va ser conservador del Museu Arqueològic Nacional; de 1987 a 2003, investigador científic a l'Institut d'Història del CSIC.

Té unes 300 publicacions en llibres i revistes especialitzades espanyoles i estrangeres, principalment en els camps indicats de la seva especialitat en arqueologia (imatge i procés social d'època grega i preromana) i en història de l'arqueologia, incloent-hi la recepció de l'arqueologia en la societat i en l'imaginari col·lectiu contemporani.

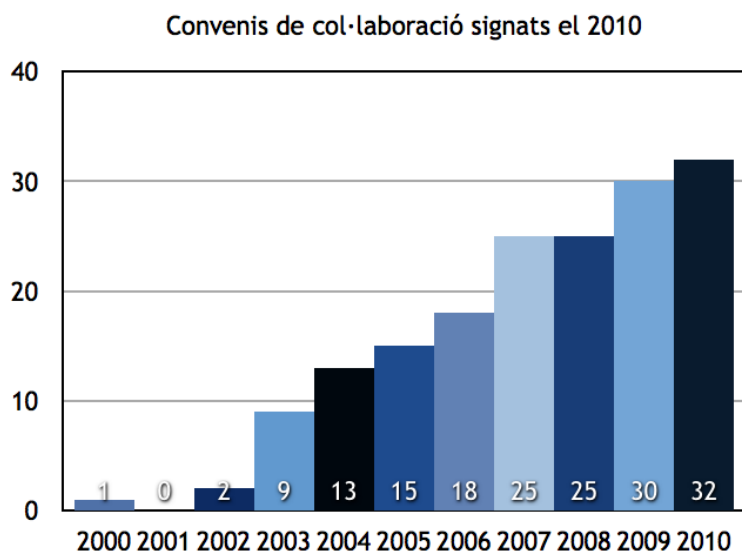
Sommella, Paolo, professor a la Facultat de Lletres de la Universitat La Sapienza de Roma.

Actualment és professor d'Arqueologia a la Facultat de Lletres de la Universitat La Sapienza de Roma. Els seus principals interessos de recerca se centren en la planificació urbana, la topografia antiga i la restitució de cartografies temàtiques. Des de fa anys s'encarrega de la cartografia arqueològica de l'Ajuntament i la Província de Roma. Ha dirigit nombroses excavacions arqueològiques a Roma (S. Omobono), Pratica di Mare (Lavinium), Sibari, Atri, Peltuinum (L'Aquila), Venosa i en altres regions d'Itàlia. La seva extensa bibliografia avala la brillant carrera investigadora d'aquest especialista en urbanisme i topografia romana.

1.3. Convenis de col·laboració

Redacció i signatura de convenis de col·laboració

Any	Total
2000	1
2001	0
2002	2
2003	9
2004	13
2005	15
2006	18
2007	25
2008	25
2009	30
2010	32

Total convenis signats	170
En tràmit	23
Total	193

- ✓ Conveni marc de col·laboració entre la Universidad de Sevilla i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. 20 de gener de 2010
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Institut de Cultura de Barcelona mitjançant el Museu d'Història de Barcelona. 18 de febrer de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració amb la Universidad Complutense de Madrid / Real Colegio Complutense. 25 de febrer de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració específic amb l'Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelona de la Universitat Politècnica de Catalunya. 26 de febrer de 2010
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelona de la Universitat Politècnica de Catalunya. 09 de març de 2010
- ✓ Conveni marc de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i *Sàpiens*. 11 de març de 2010

Moment de la signatura del conveni entre la revista 'Sàpiens' i l'ICAC.

- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Institut Català d'Investigació Química. 15 de març de 2010
- ✓ Conveni específic de col·laboració amb l'Institut Català d'Investigació Química. 15 de març de 2010
- ✓ Addenda al conveni de col·laboració per a la gestió i execució del Projecte Estudi de les Termes Públiques Romanes de Iesso (Guissona, la Segarra). 25 de març de 2010

- ✓ Acuerdo de colaboración entre la Universidad Nacional de Educación a Distancia y el Institut Català d'Arqueologia Clàssica. 26 de març de 2010
- ✓ Conveni marc de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i el Museu de Lleida Diocesà i Comarcal. 12 d'abril de 2010

La directora de l'ICAC i la directora del Museu de Lleida consolidant el conveni.

- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Àrea de Patrimoni de l'Ajuntament de Tarragona per a la gestió del MED Project. Abril de 2010
- ✓ Conveni específic de col·laboració amb l'Ajuntament de Cambrils per a la direcció científica de la villa romana de la Llosa. 7 de maig de 2010
- ✓ Conveni marc amb l'Instituto Andaluz de Patrimonio Histórico. 27 de maig de 2010
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de Tarragona i el Capítol de la Catedral /Arquebisbat de Tarragona per a la coordinació de les actuacions arqueològiques derivades del Pla director de la Catedral de Tarragona. 11 de juny de 2010
- ✓ (Addenda I) Conveni específic de col·laboració amb l'Ajuntament de Tarragona i el Capítol de la Catedral /Arquebisbat de Tarragona per a la publicació dels treballs arqueològics desenvolupats a la Catedral de Tarragona durant els anys 2000 a 2003. 11 de juny de 2010
- ✓ (Addenda II) Conveni específic de col·laboració amb l'Ajuntament de Tarragona i el Capítol de la Catedral /Ar-

- quebisbat de Tarragona per a la realització d'una primera actuació arqueològica a l'interior de la Catedral de Tarragona. 11 de juny de 2010
- ✓ Conveni específic de col·laboració entre la Universitat de Barcelona i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per al desenvolupament d'una base de dades en un entorn web sobre ceràmiques tardoantigues comunes i de cuina de la mediterrània. 11 de juny de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració entre el Departament d'Innovació, Universitats i Empresa i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per al finançament de les seves despeses financeres. 21 de juny de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i l'empresa Autopistas Concesionaria Española, SA. 8 de juliol de 2010
- ✓ Conveni específic de col·laboració entre l'Ajuntament de Sabadell, la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per realitzar una campanya d'intervenció arqueològica de recerca a Sant Pau de Riu-Sec (Sabadell, Vallès Occ.) any 2010. 9 de juliol de 2010
- ✓ Contrat de collaboration de recherche (ICAC-CNRS). 20 juliol de 2010
- ✓ Conveni entre l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i la Soprintendenza Speciale Per i Beni Archeologici di Roma per a l'estudi i publicació de l'excavació del Tiberinum. 26 de juliol de 2010
- ✓ Acord de col·laboració entre la Universitat Rovira i Virgili, la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per proposar una escola de doctorat conjunta. 15 de setembre de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració entre l'Institut Cartogràfic de Catalunya i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. 21 de setembre de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració entre la Universitat de Sevilla i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a la publicació del llibre *Necrópolis urbanas en Baetica*. 30 de setembre de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Tossa de Mar, l'Institut d'Estudis Catalans i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a la publicació del llibre *Felix Turrisa. La villa romana dels Ametllers i el seu fundus (Tossa de Mar)*. 14 d'octubre de 2010

- ✓ Conveni entre la Diputació de Tarragona i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per regular la concessió d'una subvenció per a la publicació de l'obra *Ager Tarraconensis. Estudi del paisatge arqueològic a la dreta del riu Francolí*. 15 d'octubre de 2010

Signatura del conveni per a la publicació dels volums del projecte Ager Tarraconensis.

La directora de l'ICAC i el president de la Diputació de Tarragona després de la signatura del conveni.

- ✓ Conveni específic de col·laboració amb el Geolab. Laboratoire de Géographie Physique et Environnementale. 15 de desembre de 2010
- ✓ Conveni de col·laboració amb l'Ajuntament de Montmeló per a la gestió i execució de la subvenció atorgada pel Ministeri de Cultura per finançar el Parc Natural i Arqueològic Observatori de la Via Augusta. 22 de desembre de 2010
- ✓ Conveni entre l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans, el Museu Nacional d'Art de Catalunya i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica per a la publicació d'un dels volums de *L'arquitectura romànica a Catalunya*, de Josep Puig i Cadafalch. Desembre de 2010

S'ha seguit treballant, entre d'altres, la redacció dels convenis següents:

- ✓ Conveni marc de col·laboració amb la Universidade do Minho i la Universitat Rovira i Virgili
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb la Universitat Nacional de Kapodistrias d'Atenes
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb la Universitat del Caire
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb el Museu de Gavà
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb el Museu Episcopal de Vic
- ✓ Conveni específic amb la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Sevilla per a l'elaboració de *CIL* XVIII
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'ICOM
- ✓ Conveni marc amb el Museu Epigràfic d'Atenes per a projectes relacionats amb l'arqueologia grega
- ✓ Conveni marc amb la Universitat Aristòtil de Tessalònica per a projectes relacionats amb l'arqueologia grega i per a l'intercanvi d'estudiants
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb la Universitat de Xipre per als projectes relacionats amb l'arqueologia grega i per a l'intercanvi d'estudiants
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de Roses relacionats amb l'arqueologia grega
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Ambaixada d'Atenes: Escuela Española de Atenas i la Casa de España en Rodas
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de Cerdanyola del Vallès per fixar el marc de col·laboracions amb el Centre de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb el Museu de Manresa
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb el Deutsches Archäologisches Institut de Roma
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb la Universitat Jaume I
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Ajuntament de Burriana
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb la Universitat de Southampton
- ✓ Conveni específic per a la realització del Congrés Internacional de Ciutats Termals en Època Romana (Chaves)
- ✓ Contracte programa per al desenvolupament de la planificació estratègica dels centres de recerca de la Universitat Rovira i Virgili
- ✓ Conveni específic de col·laboració sobre cessió de fotografies amb el Deutsches Archäologisches Institut
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb la Universitat de Pàdua
- ✓ Conveni marc de col·laboració amb l'Istituto Nazionale di Studi Romani

1.4. Incorporació progressiva, via contractació, de personal per cobrir els llocs previstos en el Pla quadriennal d'activitats

L'any 2010, d'acord amb les previsions del Pla quadriennal 2007-2010 i el Contracte programa entre el Departament d'Economia i Coneixement i l'ICAC, es va assolir la contractació de personal següent:

Tipus de personal	Nombre
Investigadors	16
Investigadors en formació	13
Staff Scientists	4
Suport a la investigació	12
Administració	10
Total	55

Durant l'any 2010 s'ha incorporat, com a ICREA sènior, la Dra. Maria Carme Belarte, que ha estat en el darrers anys ICREA júnior a l'Institut, i s'ha creat un lloc de treball d'administratiu de gestió de la recerca i la difusió. A més, s'han convocat els concursos de mèrits de 10 llocs de treball fix corresponents a places creades anteriorment pel Consell de Direcció de l'Institut. Les places convocades han estat les següents: 1 plaça de tècnic superior de publicacions, 1 de tècnic superior de gestió i d'activitats de recerca i difusió, 6 de tècnic especialista i administratiu, i 2 d'auxiliar tècnic i administratiu. Els llocs de

treball són per a les àrees de Recerca (suport i unitats), la de Direcció, la de Formació Avançada, la de Difusió i la d'Administració.

D'acord amb les instruccions rebudes des del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, es va haver de reduir la despesa en personal, i és per aquest motiu que no es va poder obrir la convocatòria de contractes laborals temporals per a investigadors en formació, tal com estava previst. Tampoc es va contractar una nova plaça per al grup del personal d'administració i serveis, com es preveu en el Pla estratègic de l'ICAC. Alhora, seguint les indicacions rebudes, es va rebaixar el salari al personal d'administració i serveis i als càrrecs de la directora i de l'administrador de l'ICAC.

D'altra banda, l'ICAC ha seguit desenvolupant, mitjançant convocatòria pública, el seu programa de beques per a la formació avançada en el camp de l'Arqueologia Clàssica. Aquestes beques van adreçades a estudiants de postgrau, per tal de completar la seva formació mitjançant la col·laboració en projectes de recerca de l'ICAC i la formació en universitats estrangeres i, alhora, permetre'ls enriquir els seus coneixements pràctics en el món de l'arqueologia clàssica. Aquesta convocatòria de beques té les modalitats següents:

1.1. Beques de col·laboració (BC), perquè els estudiants de postgrau en l'àmbit de l'arqueologia clàssica puguin participar en projectes de recerca impulsats per l'ICAC.

1.2. Beques per al treball de recerca (BTR), perquè els estudiants de postgrau en l'àmbit de l'arqueologia clàssica puguin preparar el seu treball de recerca corresponent als estudis de postgrau en el marc dels programes de recerca de l'ICAC.

1.3. Beques de mobilitat (BM), perquè els estudiants de postgrau en l'àmbit de l'arqueologia clàssica puguin estudiar un trimestre a l'Université de Provence (Aix-Marseille I) o bé a la Seconda Università degli Studi di Napoli. Aquestes universitats organitzen juntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat Rovira i Virgili i l'ICAC el Màster Internacional en Arqueologia. Arqueologia de la Mediterrània Antiga (ARCHEOMED).

El nombre de beques que s'han ofert ha estat de 24 repartides en les modalitats següents: 8 beques de col·laboració (BC), 8 beques per als treballs de recerca (BTR) i 8 beques de mobilitat (BM). D'aquest nombre, s'han adjudicat 6 beques de col·laboració, 8 beques per a treballs de recerca i 5 beques de mobilitat. Durant l'any 2010 s'han gaudit les beques convocades l'any 2009, que s'havien concedit de la manera següent: 7 beques de col·laboració (BC), 5 beques per als treballs de recerca (BTR) i 3 beques de mobilitat (BM). Així doncs, un total de 34 estudiants de màster han gaudit d'una beca de l'ICAC durant l'any 2010.

Per la via competitiva, a més de la plaça d'ICREA sènior anteriorment esmentada, s'ha incorporat a l'ICAC 1 plaça de Juan de la Cierva i 1 de Formació d'Investigador. Durant l'any 2010, l'Institut ha comptat amb 9 llocs de treball aconseguits per via competitiva. Aquests llocs de treball han estat els se-

güents: 1 contracte d'ICREA sènior (anteriorment junior), 2 de Juan de la Cierva, 1 de Beatriu de Pinós, 1 de Formación del Profesorado Universitario (FPU), 3 de Formació d'Investigadors (FI) i 1 beca de Formación de Personal Investigador (FPI).

1.5. Participació d'investigadors d'altres institucions en projectes i activitats de l'ICAC

A més dels investigadors contractats, l'Institut ha comptat durant el 2010 amb la presència de nombrosos investigadors i professors procedents de diversos centres de recerca, universitats, museus, etc., nacionals i internacionals, que han participat en projectes de l'ICAC o que han col·laborat en les activitats de formació i difusió de la recerca organitzades per l'Institut.

1. Universitats dels Països Catalans

Universitat de Barcelona (UB)

Albert Casas
Alessandra Pecci
David Corrales
Dolors Codina
Dolors Molas
Eduard Ble
Evanthia Tsantini
Francesc Tuset
Francesca Mestre
Gabriel Servera
Gisela Ripoll
Jaume Noguera (ICAC-UB)
Joan Sanmartí Grego
Joan Santacana
Jordi Nadal
Josep Padró
M. Luz Mangado
Marta Sancho
Miguel Àngel Cau (ICREA-UB)
Montserrat Jufresa
Montserrat Reig
Núria Castellano
Núria Rodríguez Corcoll
Núria Tarradell
Pau Valdés
Philip Banks
Sandra Lacruz
Santiago Riera (SERP-UB)
Sílvia Valenzuela
Verònica Martínez
Victor Revilla
Xavier Espluga

Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

Anna Gutiérrez (UAB-ICAC)
Anna Orriols
Antonio Peña
Aureli Àlvarez (UAB-ICAC)
Carme Ruestes
David Martínez Trullàs
Ermengol Gassiot
Esther Rodrigo (UAB-ICAC)
Eugènia Estop Graells
Eva Koppel
Isaías Arayás
Joan Manel Asensio
Joaquim Badia Gómez
Joaquim Pera
Josep Guitart (UAB-ICAC)
Lídia Colominas
Lluís Casas
Maria Isabel Panosa (UAB-ICAC)
Maria Saña
Marta Campo (UAB-Museu Nacional d'Art de Catalunya)
Montserrat Claveria
Oriol Olesti
Silvia González Soutelo

Universitat Rovira i Virgili (URV)

Amancio Isla
Antoni González Senmartí
Emilio Provinciale (Hospital Universitari Joan XXIII-URV)
Encarnació Ricart
Eva Subías
Francisco Martinez (DEIM-URV)
Francesc Xavier Grau
Jordi Ramos (DEIM-URV)
Jesus Carruesco (ICAC-URV)
Joan Canela (URV-ICAC)
Joana Zaragoza
Joaquín Ruiz de Arbulo (URV-ICAC)
Jordi Diloli
José Ignacio Fiz (ICAC-URV)
Josep Giné (Hospital Universitari Joan XXIII-URV)
Josep M. Toldrà (URV-ETSA)
Lluís Piñol

M. Carme Gómez
 Maria Ferré (DEIM-URV)
 Pau de Solà de Morales (URV-ETSA)
 Pedro Garcia (DEIM-URV)
 Ricardo Mar
 Roger Miralles

Universitat Oberta de Catalunya (UOC)

Cèsar Carreras (UOC-ICAC)
 Paula Brito

Universitat de Lleida

Jordi Bolòs
 Núria Rafel

Universitat de Girona (UDG)

Josep Maria Nolla
 Lluís Palahí

Universitat Pompeu Fabra (UPF)

James McGlade
 Marina Picazo
 Núria Torras

Universitat Politècnica de Catalunya (UPC)

Pedro Azara

Universitat Internacional de Catalunya (UIC)

Maite Salagaray

Universitat de València

Carmen Alfaro
 Carmen Aranegui
 Jaime Siles
 Ricardo Hernández

Universitat d'Alacant

Ignasi Grau Mira

2. Altres universitats i centres de recerca espanyoles

Àfrica Pitarch (IJA-CSIC)
 Andreu Ollé (IPHES)
 Antonio Sáez (Universidad de Cádiz)
 Arturo Carlos Ruis Rodríguez (Universidad de Jaén)
 Concepció Piedrafita (Societat Catalana d'Egiptologia)
 Daniel Mateo (Universidad de Almería)
 Daniel-Jesús Martín Arroyo (Universidad de Cádiz)
 Darío Bernal (Universidad de Cádiz)
 Enrique García Vargas (Universidad de Sevilla)
 Ethel Allué (IPHES)
 Francesc Burjachs (IPHES)
 Francesc Busquets (ATICS)

Francesc Fàbregas (IPHES)
 Francisco Beltran (Universidad de Zaragoza)
 Genaro Chic García (Universidad de Sevilla)
 Hernando Royo (Universidad de Zaragoza)
 Javier Andreu Pintado (UNED)
 José Juan Díaz (Universidad de Cádiz)
 José Miguel Noguera (Universidad de Murcia)
 Josep Amengual (Centre d'Estudis Teològics de Mallorca)
 Josep Maria Vergès (IPHES)
 Josep Vallverdú (IPHES)
 Lázaro Lagóstena (Universidad de Cádiz)
 Manel Feijoó (Universidad de Zaragoza)
 Manuel Vendala (Universidad Autónoma de Madrid)
 Maria Carme Belarte (ICREA-ICAC)
 María del Carmen Rodríguez (Convenio GMU-UCO)
 Paul Reynolds (ICREA-UB)
 Pedro Mateos (IAM-CSIC)
 Pilar Lapuente (Universidad de Zaragoza)
 Rafael Serra (INSAF)
 Ramon Julià (IJA-CSIC)
 Virginia García Entero (UNED)

3. Museus

Andreu Muñoz (Museu Bíblic Tarraconense)
 Esther Pons (Museo Arqueológico Nacional)
 Francesc Tarrats (MNAT)
 Gerard Martí (Museu d'Història de Cambrils)
 Jaume Massó (Museu Comarcal Salvador Vilaseca, Reus)
 Joan Duran (MNAC)
 Joan F. Clariana i Roig (Museu de Mataró)
 Joaquim Tremoleda (MAC-Empúries)
 Jordi Principal (MAC-Barcelona)
 Josep Anton Remolà (MNAT)
 Josep Maria Solias (Museu de Badalona)
 Juana Huélamo (Museu de Badalona)
 Júlia Beltrán (MUHBA)
 Mertxe Urteaga (Museo Romano de Oïasso, Irún)
 Montse Tenas (Museu de Montmeló)
 Paloma Cabrera (Museo Arqueológico Alemán)
 Pilar Sada (MNAT)
 Rosa M. Albiach (Museu de Prehistòria de València)
 Trinidad Nogales (MNAR)
 Xavier Aquilué (MAC-Empúries)

4. Altres centres, institucions i empreses nacionals

Adrià Pitarch (Secció d'Arqueologia del Col·legi de Filosofia i Lletres de València)
 Albert Anglès
 Albert López Mullor (Diputació de Barcelona)
 Albert Martín (Ajuntament de Cabrera de Mar)
 Albert Queixal (Diputació de Barcelona)

Alesandro Dei (Studio 21)
Antoni Pladevall (Institut d'Estudis Catalans)
Antonio Moro (Ajuntament Terrassa)
Carles Gascón (Consell Comarcal de l'Alt Urgell)
César Augusto Pociña (CODEX)
Cristina Godoy (FTC-INSAF)
David Asensio (Món Iber ROCS-UAB)
Dirce Marzoli (DAI-Madrid)
Gemma Caballé
Immaculada Teixell (Ajuntament de Tarragona)
Joan Albert Adell (COAC)
Joan Hilari Muñoz
Joan Josep Menchon (Ajuntament de Tarragona)
Joan Ramon Torres (Consell Insular d'Eivissa i Formentera)
Joana Virgili (Camp d'Aprenentatge de Tarragona)
Jordi Morera (Arqueociència)
Jordina Sales (ArqueoCat)
José Javier Martínez
Josep A. Gisbert (Ajuntament de Dénia)
Josep F. Roig (CODEX)
Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona)
Júlia Miquel (Diputació de Lleida)
Magí Miret
Magí Seritjol (Ajuntament de Tarragona)
Maite Mascort (Direcció General del Patrimoni Cultural)
Manel Garcia (IES Montserrat Roig-UB)
Margarida Genera (Direcció General del Patrimoni Cultural)
Margarita Orfila (Universidad de Granada)
Maria Lledó Barreda
Maria Teresa Miró (Direcció General del Patrimoni Cultural-Serveis Territorials de Tarragona)
Marta Bru (CODEX)
Mònica Mercado (Estrats SL)
Montserrat Garcia (CODEX)
Núria Montardit (Camp d'Aprenentatge de Tarragona)
Pedro Otiña (Arxiu Municipal de Cambrils)
Pedro Rodriguez Oliva (UMA)
Pere Abelló (Ajuntament de Vilallonga del Camp)
Pere Izquierdo (Diputació de Barcelona)
Ramon Coll (Ajuntament de Premià de Mar)
Ramon Marrugat
Robert Benaigues (Ajuntament de Cambrils)
Salvador Giner (Institut d'Estudis Catalans)
Santiago Giralt (CSIC)
Xavier Fierro (Diputació de Barcelona)

5. Altres centres i institucions internacionals

Achim Arbeiter (Universität Göttingen)
Antonio Pizzo (Università La Sapienza)
Carlotta Franceschelli (CHEC-Blaise Pascal)
Chloé Ragazzoli (Centre de Recherches Égyptologiques de la Sorbonne)

Christine Rendu (Université de Toulouse 2)
Daniel Delattre (Institut de Papyrologie de la Sorbonne)
Didier Galop (Université de Toulouse 2)
Elton Barker (The Open University)
Emilio Marin (University of Split)
Eva Cantarella (Università di Milano)
François Ricou (ComCom Champsaur, France)
Francoise Blanc (ENSArch Toulouse)
Frederic Trément (Université Blaise Pascal)
Georges Fabre (Université de Pau)
Géraldine Mallet (Université de Montpellier)
Géza Alföldy (Universität Heidelberg)
Graeme P. Earl (University of Southampton-British School at Rome)
Guido Rosada (Università di Padova)
Hassan Ibrahim Amer (Institut d'Égyptologie François Daumas)
Helena Carvalho (Universidade do Minho)
Heleni Porfiriou (CNR-ICVBC)
Ilaria Romeo (Università del Salento)
Ioannes Grackós (Archaeological Museum of Veroia)
Jean Claude de Court (Université de Lyon)
Jean-Charles Moretti (CNRS)
Jonathan Edmondson (University of York)
Judith Mervyn Collins (University of Cambridge)
Katherine Blouin (Université Laval)
Katja Mueller (Katholieke Universiteit)
Kevin J. Walsh (University of York)
Kristian Strutt (University of Southampton)
Leif Isaksen (University of Southampton)
Loïc Buffat (CSH)
Lorenzo Quilici (Università di Bologna)
Marguerite Erroux-Morfin (Institut d'Égyptologie François Daumas)
Maria Manuela Martins (Universidade do Minho)
Maria Teresa Lachin (Università di Padova)
Maurizio Giangiulio (Università di Trento)
Maxime Scrinzi (Université Paul Valéry)
Miro Malouta (Nathional Hellenic Research Foundation)
Nabil Kallala (Direcció General i de Recerca de Tunísia)
Nejia Laridhi Ouazaa (University of El Manar II, Tunis)
Némesis SCCL
Olivier Codina (Goveren d'Andorra)
Paola Davoli (Università del Salento)
Paolo Sommella (Università La Sapienza-Roma)
Philippe Leveau (Université de Provence)
Pierre Moret (Université de Toulouse 2)
Pierre Tallet (Université Sorbone-Paris IV)
Ricardo Olmos (Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma-CSIC)
Roberto Parenti (Università degli Studi di Siena)
Satefano Vassallo (Soprintendenza per i Beni Culturali, Palermo)

Simon J. Keay (University of Southampton-British School at Rome)

Sophie Hay (University of Southampton)

Tamas Bezechky (Institut für Kulturgeschichte der Antikeder Österreichischen Akademie der Wissenschaften)

Thomas G. Schattner (DAI)

Tim Whitmarsh (CorpusChristi College-Oxford)

Vassiliki Zachari (Centre Louis Gernet-INHA)

Vassilis Aravantinos (Greek Archaeological Service-9th Ephorate of Prehistory and Classical Antiquities)

Yannick Miras (Geolab-CNRS)

Zahi Hawass (Egyptian Supreme Council of Antiquities)

1.6. Habilitació i equipament de la seu de l'Institut

De l'any 2010, cal destacar la incorporació del fons bibliogràfic del professor Gamer (vegeu l'apartat 3.3 d'aquesta memòria), que ha permès continuar ampliant el fons documental de l'ICAC. En relació amb l'equipament informàtic de l'Institut, s'ha actualitzat el maquinari i programari existent, fet que ha permès d'actualitzar els equips i atendre millor les necessitats informàtiques en camps especialitzats com són els dels sistemes d'informació geogràfica, del dibuix assistit i de la fotogrametria. Així mateix, s'ha fet un canvi substancial gràcies al lloguer d'un nou servidor virtual d'Internet, un servidor intern i un

equipament per a l'emmagatzematge de dades. Aquest nou servidor d'Internet ha fet possible atendre les noves necessitats, com han estat les millores en el lloc web de l'ICAC, la incorporació de noves webs gestionades des de l'ICAC, el butlletí electrònic *Archeonea* i el nou gestor de correu electrònic. En darrer terme, cal destacar també l'adquisició de nou equipament d'ofimàtica, com una fotocopiadora multifunció per a la planta baixa de l'Institut i 3 impressores multifunció per a la planta 1a del centre.

1.7. Creació de la Càtedra d'Arqueologia de la URV

El 17 de maig de 2010 va tenir lloc a la sala d'actes de l'ICAC el tribunal de la primera càtedra d'Arqueologia de Grècia i Roma creada per la URV, a la qual es va presentar el prof. Joaquín Ruiz de Arbulo. El tribunal, format per la prof. Isabel Rodà (ICAC), el prof. Ricardo Olmos (EEHAR) i el prof. Eudald Carbonell (IPHES), va resoldre que s'atorgués aquesta càtedra al prof. Joaquín Ruiz de Arbulo, que en va prendre possessió el 18 de juny del 2010. A banda de la docència que com a catedràtic de la URV impartirà en aquesta universitat, el prof. Ruiz de Arbulo durà a terme la seva recerca a l'ICAC, en compliment dels acords entre la URV i l'ICAC.

El prof. Joaquín Ruiz de Arbulo durant la seva defensa.

El tribunal de càtedra. D'esquerra a dreta: el prof. Ricardo Olmos, la prof. Isabel Rodà i el prof. Eudald Carbonell.

Els membres del tribunal i el ja catedràtic d'arqueologia, prof. Joaquín Ruiz de Arbulo.

2. LA RECERCA

Línies, programes i projectes de recerca

Línia de recerca **Arqueologia de la ciutat antiga**

Programa **TÀRRACO**

Projecte Estudi de l'àrea funerària oriental de Tàrraco

Projecte Excavacions a la catedral de Tarragona. Noves aportacions al recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*

Projecte Estudi arquitectònic del circ romà de Tarragona, sector Pretori

Projecte Estudi de la basílica paleocristiana de l'amfiteatre de Tarragona

Programa **RECERCA ARQUEOLÒGICA A IESSO (GUISSONA)**

Projecte Excavació i estudi de les termes públiques romanes de *Iesso*

Projecte Estudi de la muralla nord del recinte fortificat de *Iesso*

Programa **MISSIÓ ARQUEOLÒGICA A OXIRINC (MÍNIA, EGIPTE)**

Projecte Excavació a la Necròpolis Alta

Projecte Excavació al suburbi occidental de la ciutat d'Oxirinc

Projecte Excavació a l'Osireion

Altres projectes

Projecte La ciutat egípcia en època clàssica: organització de l'espai a l'Egipte hellenitzat (R+D)

Projecte Redacció del Pla director del jaciment de Sant Pau de Riu Sec (Sabadell)

Projecte Water Shapes (Culture Program 2007-2013)*

Projecte Roma i les capitals provincials a Hispània (R+D)*

Projecte Projecte europeu C.U.L.T.U.R.E. (Cités Unesco Laboratoires de Territoires Urbains Équilibrés)*

Línia de recerca **Arqueologia del paisatge, poblament i territori**

Programa **FORMES DEL PAISATGE I ANTROPITZACIÓ DELS ESPAIS DE MUNTANYA DE LA PROTOHISTÒRIA A L'EDAT MITJANA**

Projecte Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall de Madriu-Perafita-Claror (Andorra)

Projecte Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall de la Vansa-serra del Cadí (Alt Urgell)

Projecte Integració de dades paleoambientals i arqueològiques per a la interpretació de les interaccions climàtiques, socials i ambientals en una conca del NE peninsular II. Dades arqueològiques (InterAmBar) (R+D)

Projecte El jaciment romà de Can Tacó i el seu entorn (Montmeló-Montornès del Vallès, Vallès Oriental)

Projecte Centuriació i estructuració de l'*ager* de la colònia de *Barcino*. Anàlisi geomorfològica i modelació del paisatge

Projecte Pratiques et mobilités territoriales sur le mont Lozère depuis le Néolithique: gestion des ressources et services rendus aux sociétés du passé dans une moyenne montagne méditerranéenne*

Programa **AGER TARRACONENSIS**

Projecte Estudi del paisatge arqueològic antic a l'*ager Tarraconensis* (a la dreta del riu Francolí) (PAT)

Projecte Les centuriacions de l'*ager Tarraconensis*. Anàlisi planimètrica, digital i estructuració del territori

Programa **LES FORMES D'HÀBITAT RURAL: LES VILLES I ALTRES TIPUS D'ASSENTAMENTS**

Projecte La villa romana de la Llosa (Cambrils, *ager Tarraconensis*)

Projecte La villa romana de la Gran Via-Horta Ferrerons (Premià de Mar, Maresme)

Altres projectes

Projecte Intervencions en l'ampliació del tercer carril de l'AP-7

Línia de recerca ***Instrumentum domesticum*. Materials i comerç en el món antic**

- Projecte** Marques i terrisseries d’àmfores a Catalunya (Baix Llobregat)
- Projecte** Laboratori de documentació virtual sobre les ceràmiques tardoantigues de la Mediterrània (R+D)
- Projecte** Estudi de les ceràmiques tardoantigues de Tàrraco*
- Projecte** *Amphorae ex Hispania**

Línia de recerca **Arqueologia clàssica i produccions artístiques**

- Projecte** CSIR (*Corpus Signorum Imperii Romani- Hispania*)
- Projecte** Estudi d’una obra inèdita de Josep Puig i Cadafalch sobre l’arquitectura tardana i l’art medieval

Programa específic **Arqueologia de la protohistòria a la Mediterrània occidental**

Programa **FORMACIÓ I DESENVOLUPAMENT DE SOCIETATS COMPLEXES EN LA PROTOHISTÒRIA CATALANA**

- Projecte** La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d’Ebre)
- Projecte** El poblat ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d’Ebre)
- Projecte** El poblat ibèric del Castellot de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre)
- Projecte** Assentament ibèric de Sebes (Flix, Ribera d’Ebre)

Programa **L’IMPACTE DE L’EXÈRCIT ROMÀ SOBRE LES COMUNITATS INDÍGENES DEL NE D’IBÈRIA**

- Projecte** Intervencions arqueològiques en el campament romà de la Segona Guerra Púnica de la Palma (l’Aldea, Baix Ebre)
- Projecte** Intervencions arqueològiques en el campament del camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d’Ebre)

Programa **MISSIÓ ARQUEOLÒGICA A ALTHIBUROS (EL KEF, TUNÍSIA)**

- Projecte** Evolució social i formació de l’estat númida: les poblacions de la regió de Sicca Veneria (El Kef, Tunísia) i les seves relacions amb la civilització púnica. Prospeccions i excavacions a Althiburos

Programa específic **Arqueologia grega**

- Projecte** El concepte de l’espai en l’arquitectura i la iconografia gregues

Programa transversal **Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l’arqueologia clàssica**

- Projecte** Avaluació de la prospecció geofísica en jaciments arqueològics catalans
- Subprograma** Arqueologia ambiental i paleoambient
- Subprograma** Arqueometria
- Projecte** Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres inorgàniques entre el nord d’Hispania i el sud de la Gàl·lia i els ports de Roma (R+D)
- Projecte** Mesures arqueomagnètiques en forns romans de Tarragona i Tunísia

Programa transversal **Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l’arqueologia clàssica**

- Projecte** Actualització del sistema d’informació arqueològica (SIA) Hipòdam

Programa transversal **Arqueologia clàssica i ciències de l’antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica**

- Projecte** Corpus d’inscripcions ibèriques de Catalunya
- Projecte** *Res Publica Tusculanorum*. Epigrafia llatina de la ciutat de *Tusculum* (Laci, Itàlia)*
- Projecte** Epigrafia i suports a la Hispania Citerior*

2.1. Línies, programes i projectes de recerca

2.1.1. Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa **Tàrraco**

L'any 2010 representa la consolidació del programa Tàrraco en les dinàmiques de socialització de la recerca científica de la ciutat i, per altra banda, el reforç de l'acció coordinada amb altres institucions de la ciutat. D'aquesta manera, l'activitat de l'ICAC ha pretès transcendir l'actuació pròpia de la recerca i ha desenvolupat activitats de difusió i de formació a partir dels projectes en què participa.

L'activitat de difusió ha estat variada i testimonia aquest enfocament, alhora que incideix en l'arrelament institucional en l'entorn urbà i social més immediat, tot intervenint en els espais més simbòlics del patrimoni arqueològic de Tàrraco.

Podeu consultar els orígens del programa Tàrraco en el marc de la línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga a la *Memòria d'activitats 2007* de l'ICAC. Aquest programa inclou els projectes següents:

1. Recerca i intervencions arqueològiques preventives
 - Estudi de l'àrea funerària oriental de Tàrraco.
2. Recerca i col·laboració institucional:
 - Excavacions a la catedral de Tarragona. Noves aportacions al recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*.
 - Estudi arquitectònic del circ romà de Tarragona, sector Pretori.
 - Estudi de la basílica paleocristiana de l'amfiteatre de Tarragona.

1. Recerca i intervencions arqueològiques preventives

Estudi de l'àrea funerària oriental de Tàrraco

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Tàrraco.

Investigadors responsables Josep M. Macias Solé (ICAC), Josep Giné (Hospital Joan XXIII - URV).

Investigadors participants Emilio Provinciale (Hospital Joan XXIII - URV), Judit Ciurana Prast (ICAC) i Maite Salagaray (UIC).

Descripció El present projecte té com a principal objectiu conèixer el món de la mort de la ciutat de Tàrraco entre els segles II aC i IV dC. Tradicionalment, l'interès dels investigadors en el camp de l'arqueologia funerària s'havia centrat exclusivament en l'estudi dels materials procedents de les tombes. Aquestes

eren estudiades individualment, sense un context més ampli on inserir-les. Així, les tombes apareixien orfes d'un context social i ideològic que les fes entenedores. Durant els últims deu anys, la recerca en el camp de l'arqueologia funerària ha avançat molt gràcies a l'afinament del mètode estratigràfic, però sobretot per la creixent col·laboració entre diversos especialistes (arqueòlegs, historiadors de la religió, antropòlegs, arqueozoòlegs). Dins aquest projecte al si de la línia de recerca *Arqueologia de la ciutat antiga*, a part d'arqueòlegs, hi participen altres especialistes que dediquen els seus esforços a l'estudi de les restes òssies procedents de la necròpolis oriental de la Tarragona romana. El seu objectiu és conèixer les característiques físiques dels seus habitants, quines malalties patien, els seus hàbits alimentaris, etc. En concret s'estan desenvolupant dos estudis que tenen com a objectiu l'anàlisi de les restes òssies recuperades durant les excavacions arqueològiques. El primer, desenvolupat per Emili Provinciale, es titula «Enterraments a la Tarragona romana dels segles II a IV dC. Estudi dels esquelets: valoració antropomètrica i patologia que ha deixat empremta a l'os». El segon estudi el porta a terme Maite Salagaray sota el títol «Estudio antropológico dental. Patología, morfología y odontometría de una muestra de población romana de la capital de la Provincia Hispania Citerior (Tàrraco-Tarragona, siglos I-III d. C.)». Un dels principals eixos de la recerca és l'estudi dels rituals funeraris presents a la necròpolis oriental de Tàrraco.

Amulets i espasa de fusta d'un aixovar de tomba infantil (segle II dC).

Parella en una estela funerària trobada a Tarragona.

A part de les evidències materials també s'utilitzen les fonts escrites. Aquestes permeten inserir els funerals i el culte als morts en un quadre ideològic més general. No obstant això, les indicacions explícites i clares corresponen a Roma, en el període més concretament comprès entre el segle I aC i els primers segles de l'Imperi. Les fonts literàries ens expliquen entre poc i res sobre les pràctiques funeràries de la resta d'Itàlia i les províncies. A més, els textos fan referència als comportaments de l'elit ciutadana i ignoren les pràctiques de les classes més humils. Aquest panorama contrasta amb el coneixement arqueològic més gran que avui en dia tenim dels rituals i les necròpolis. Per aquest motiu és clau creuar les informacions escrites amb les proves arqueològiques i calibrar-ne la validesa. L'anàlisi detinguda del registre arqueològic permetrà conèixer millor els gestos realitzats al costat de les tombes i connectar-les amb la societat que les utilitzava. Perquè un espai de necròpolis no és només un espai de deposició de cadàvers, presenta un paisatge propi amb les construccions, recintes, jardins i els elements de senyalització que li són propis (esteles, altars, inscripcions). I en aquest entorn tan divers a l'espai urbà, les famílies commemoren els seus difunts a través de rituals (sacrificis, libacions, banquetes) que deixen empremta en el registre arqueològic.

En el projecte «Estudi de l'àrea funerària oriental de Tàrraco», els estudis d'antropologia física ens permetran conèixer la vida quotidiana de les persones. L'estudi des del punt de vista del

ritual ens introduirà en la seva mentalitat, en les seves creences i en la seva manera d'enfrontar-se a la realitat física i social de la mort. L'arqueologia tarragonina s'ha consagrat durant anys a l'estudi de la gran edificació imperial de manera reeixida. És hora, però, de desplaçar el focus d'atenció per redescobrir les societats que van construir aquests grans edificis i els van viure.

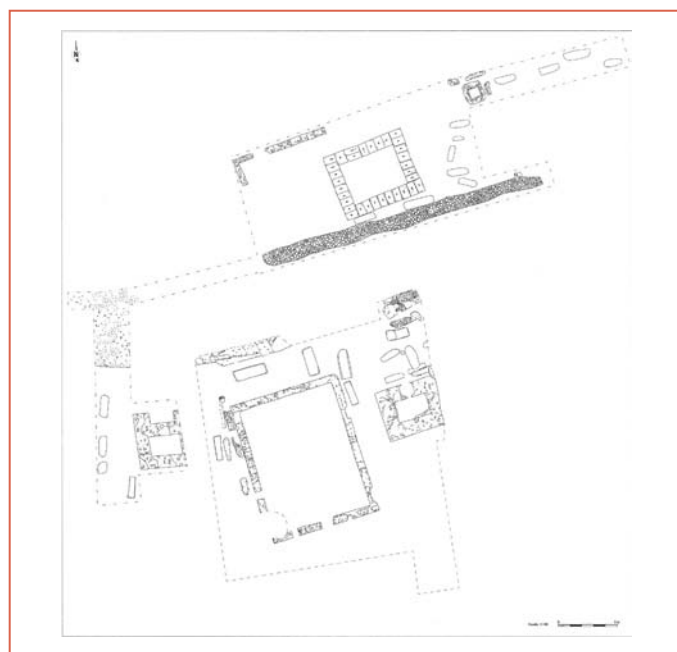
Data d'inici gener del 2006.

Data de finalització desembre del 2010.

Activitat realitzada el 2010

Durant l'any 2010 s'ha conclòs el treball de laboratori que ha permès definir un corpus antropomètric i paleopatològic d'un total de 86 esquelets exhumats a les àrees funeràries del suburbi oriental de Tàrraco. L'estudi antropològic dental ja ha proporcionat els primers fruits, que s'han plasmat en la tesina de Maite Salagaray *Estudio antropológico dental. Patología, morfología y odontometría de una muestra de la población romana de la capital de la Provincia Hispania Citerior (Tàrraco-Tarragona, s. I-III d. C.)*, que fou defensada la primavera del 2010 a la Universitat Internacional de Catalunya, i de la qual el Dr. Josep M. Macias era codirector.

L'estudi d'Emili Provinciale *Enterraments a la Tarragona romana dels segles II a IV dC. Estudi dels esquelets: valoració antropomètrica i patologia que ha deixat empremta a l'os* ha continuat en curs, aprofundint en l'anàlisi de les mostres esquelètiques. Pel que fa a la part arqueològica del projecte, la principal aportació s'ha centrat en la difusió dels resultats de la recerca en diverses seus científiques, com ara el Congrés Internacional celebrat a Còrdova el 21 d'octubre de 2010 «Las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos y función» i al IV Food and Drink in Archaeology Conference (Exeter, 23-24 abril 2010). També s'han enviat per publicar articles que aprofundeixen

Recintes i mausoleus funeraris al suburbi oriental.

xen en aspectes concrets del món funerari tarragoní suburbà («*Mors immatura*. Morir abans d'hora a Tàrraco (segles I-III dC) a la revista *Empúries*) i rural («Pràctiques i rituals funeraris a l'ager *Tarraconensis*», a les Actes del Simposi Internacional Ager *Tarraconensis*).

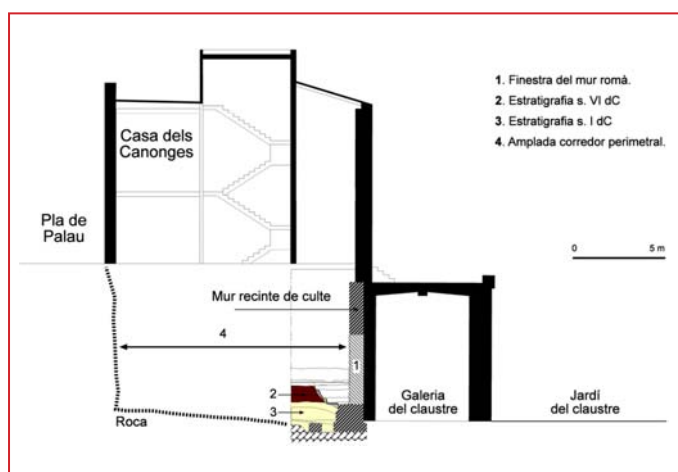
2. Recerca i col·laboració institucional

Excavacions a la catedral de Tarragona. Noves aportacions al recinte de culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*

Línia de Recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Tàrraco.

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Andreu Muñoz (Museu Bíblic Tarraconense), Immaculada Teixell (Ajuntament de Tarragona).

Secció dels treballs efectuats en el subsòl de la Casa dels Canonges.

Descripció Mitjançant un conveni amb l'Arquebisbat de Tarragona-Capítol Catedralici de la Catedral de Tarragona, s'estudien els resultats arqueològics obtinguts en les excavacions arqueològiques derivades de les actuacions del Pla director de la catedral de Tarragona, finançades a partir del Conveni 1999-2003 per a la restauració de les Cases dels Canonges, en què han participat la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Tarragona, el Consell Comarcal del Tarragonès, l'Ajuntament de Tarragona i el Capítol de la Catedral de Tarragona (Arquebisbat de Tarragona), i que rep el suport i el finançament del Plan Nacional de Catedrales (Ministeri de Cultura i Ministeri de Foment), programa de l'1% Cultural.

Aquest estudi elabora una anàlisi conjunta de totes aquestes actuacions que han afectat l'antic recinte de culte del *Concilium Provinciae* i l'antiga àrea episcopal de la Tarragona visigòtica. També estan incloses en el projecte les excavacions d'arqueologia urbana efectuades en aquest entorn.

Data d'inici gener del 2007.

Data de finalització desembre del 2011.

Activitat realitzada el 2010

Entre els mesos de juny i setembre de 2010 s'han dut a terme els treballs d'excavació arqueològica a l'interior de la nau central de la Seu metropolitana de Tarragona. L'activitat ha requerit un conveni específic de col·laboració entre l'Ajuntament de Tarragona, el Capítol de la Catedral i l'ICAC. A més dels treballs d'excavació, que han permès la documentació parcial dels fonaments del temple d'August i donar per finalitzada una discussió científica de més de 300 anys de recerca, s'ha aprofitat el projecte per convertir-lo en un experiment sobre l'efecte socialitzador d'un procés d'excavació o de recerca, que s'ha difós de manera pedagògica i contínua. En aquest sentit, des dels inicis d'aquest projecte, s'han fet amb assiduitat conferències de difusió i, en el marc de les Jornades de Tàrraco Viva, s'han organitzat visites guiades als diferents treballs que es fan des de l'any 2000.

Per això, en el nou context d'una excavació programada, es va plantejar una estratègia de difusió, prèvia als inicis dels treballs d'intervenció, amb el compromís de mantenir-la independentment de les vicissituds que es produïssin durant el decurs de l'activitat. Conseqüentment, i amb anterioritat a l'inici dels treballs, s'inicià un bloc informatiu hostatjat en la revista *Sapiens* (blogs.sapiens.cat/recercatempleaugust) tot aprofitant la seva plataforma de difusió. La informació introduïda ha tingut un doble objectiu: alligonar i contextualitzar un projecte de recerca atractiu i, sobretot, facilitar un seguiment proper dels treballs arqueològics. No es tractava únicament de difondre els resultats de l'excavació i la validesa dels treballs geofísics, sinó també donar a conèixer la quotidianitat del mètode i de la tasca arqueològica.

Creiem que la resposta ha estat satisfactòria i s'ha generat un dinàmica de consulta que encara continua i que ha arribat a les 18.000 visites en data de 31 de desembre de 2010. El bloc ha estat traduït íntegrament al castellà i ha estat consultat en una no-

Vista sector de l'excavació sota la casa dels Canonges.

Vista de la jornada de portes obertes.

rantena de ciutats de l'Estat i una cinquantena de països. L'excavació també ha estat seguida per uns 25 mitjans de comunicació. Durant els treballs es van fer visites guiades per a uns vint col·lectius professionals o culturals i, al final dels treballs, es van organitzar jornades obertes que foren aprofitades per uns 1.700 visitants. La difusió científica i social del projecte s'ha desenvolupat mitjançant una sèrie de conferències a Tarragona i una participació en el VI Fòrum Auriga. També s'han elaborat diversos articles de divulgació científica relacionats amb els nous resultats d'aquest projecte.

Estudi arquitectònic del circ romà de Tarragona, sector Pretori

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga

Programa Tàrraco

Investigadors responsables Pau de Solà de Morales (ETSA), Josep M. Puche (ICAC), Josep M. Macias (ICAC) i Josep M. Toldrà (ETSA)

Investigadors participants M. Serena Vinci (ICAC)

Descripció A partir d'un conveni de col·laboració entre l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV (ETSA) i l'ICAC

s'està impartint conjuntament l'assignatura Tècniques de representació del patrimoni arquitectònic, dins dels estudis d'Arquitectura de la Universitat Rovira i Virgili. És una experiència formativa en la qual, d'una manera combinada, intervenen arquitectes i arqueòlegs, amb l'afany d'aprofundir en la documentació, la comprensió i el coneixement de les noves tecnologies digitals en l'anàlisi i recerca del patrimoni històric arquitectònic. Com a espai d'experimentació i estudi pràctic dels alumnes s'ha triat el circ romà de Tarragona (sector Pretori), com l'indret en què els alumnes aprenen amb les noves eines de documentació i estudi: noves tècniques digitals de representació i catalogació, dibuix CAD i modelització 3D, escanejament tridimensional i prototipatge, tot amb l'objectiu de documentar i entendre l'edifici.

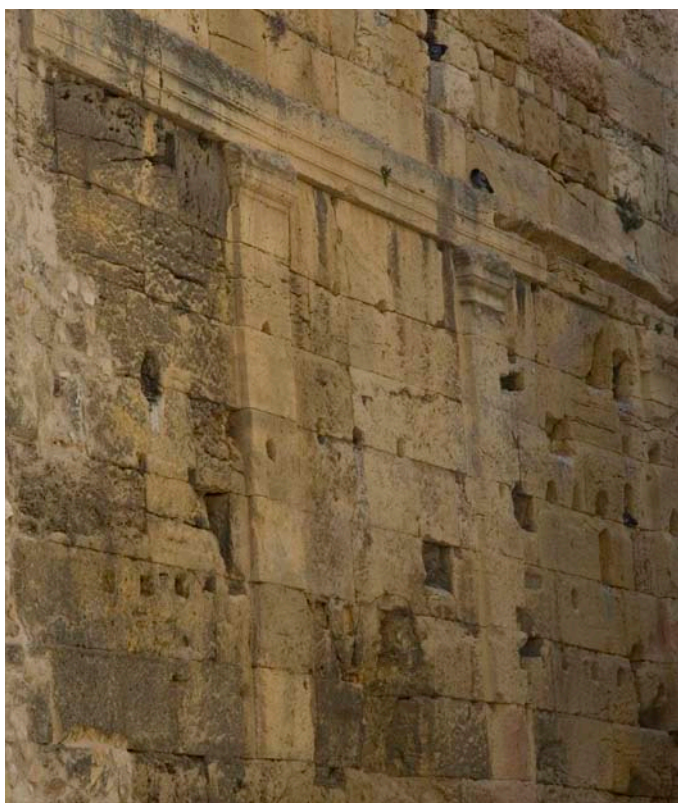
Aquesta activitat va acompanyada de l'estudi històric i arqueològic del monument amb la intenció de crear un dossier gràfic diacrònic i d'avançar en la col·laboració pluridisciplinària per tal d'arribar a un estudi monogràfic conjunt. L'experiència docent, que s'ha portat a terme amb la col·laboració de l'Ajuntament de Tarragona (el propietari del recinte), s'aprofita per a la realització d'un estudi del monument a partir dels preceptes metodològics de les arqueologies de l'arquitectura i de la construcció.

Data d'inici gener del 2008.

Data de finalització desembre del 2010.

Detall de la façana meridional de la torre del Pretori.

Detall del mur de pilastres de la torre, corresponent al podi perimetral de la plaça de representació del 'Concilium Provinciae'.

Activitat realitzada el 2010

En el marc del projecte de col·laboració amb l'ETSA s'ha continuat la documentació fotogramètrica del subsòl del Pretori i s'ha ampliat la documentació a les estructures conservades entorn el pulvinar del circ i en relació amb la plaça dels Sedassos. Els resultats de «Studio e contestualizzazione storico-archeologica della denominata volta Llarga», efectuats en el treball de DEA per la investigadora en formació de l'ICAC Serena Vinci, han estat actualitzats i s'han presentat al Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica organitzat per l'ICAC «L'arqueologia de l'arquitectura: mètode i aplicacions», que ha tingut lloc els dies 10, 11 i 12 de novembre de 2010. Paral·lelament s'ha seguit treballant en la publicació dels resultats preliminars d'aquest estudi, per al qual està previst a més elaborar una anàlisi específica relativa a les característiques dels processos de construcció.

Estudi de la basílica paleocristiana de l'amfiteatre de Tarragona

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Tàrraco.

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Andreu Muñoz (MBT), Imma Teixell (Ajuntament de Tarragona).

Investigadors participants Judit Ciurana (ICAC), Serena Vinci (ICAC).

Investigadors col·laboradors Jordi López (ICAC), Francesc Tusset (UB), Albert Casas (UB), M. Àngel Cau (ICREA) i Unitat de Documentació Gràfica (ICAC).

Descripció La basílica visigoda conservada a l'interior de l'amfiteatre de Tarragona constitueix un clar exemple de sacralització arquitectònica d'un *locus martyrium*. L'arena de l'edifici romà esdevingué l'escenari de la *damnatio ad vivicomburium* del bisbe Fructuós i els seus diaques Auguri i Eulogi l'any 259. Cap a mitjan segle V l'amfiteatre perdé la seva funcionalitat original com a edifici d'espectacles associat a les activitats del *Concilium Provinciae*. Durant la segona meitat del segle VI s'erigí una basílica en commemoració d'aquests fets i, des del punt de vista de la ritualitat cristiana, es manté el dubte sobre una presència arquitectònica precedent, i oculta, per l'església avui conservada. Els dubtes tenen el seu origen en l'emplaçament precís de la basílica en la mateixa arena de l'amfiteatre, ja que la seva posició va comportar la fonamentació del temple dins de les *fossae* altimperiials, fet que s'hauria evitat a partir d'un desplaçament. D'altra banda hi ha un important decalatge entre l'abandó de l'edifici i la construcció de la basílica. Aquest projecte té com a objectiu exhaurir les darreres possibilitats d'interpretació de l'edifici tot implementant-lo en l'evolució històrica i religiosa de l'antiga Tàrraco. D'altra banda, les actuacions que es desenvolupen s'encaminen a millorar la documentació gràfica sobre els edificis i establir noves propostes de difusió científica i ciutadana.

Detall del procés d'excavació interior de l'absis.

Detall de la prospecció física a l'interior de l'amfiteatre.

L'amfiteatre de Tarragona és un monument excavat sobretot durant el segle xx. L'any 1948, sota la direcció de Samuel Ventura (Museo Arqueológico Provincial) i el patrocini de la Fundació W. J. Bryant, es va iniciar un procés que permeté descobrir l'única basílica paleocristiana preservada íntegra fins als nostres dies a la ciutat de Tarragona. No se'n tenia constància i havia passat desapercebuda sota la fonamentació de l'església medieval de Santa Maria del Miracle. Les excavacions van representar un important impuls per al seu coneixement, però la deficient metodologia emprada va deixar importants llacunes en la comprensió global del conjunt. L'any 1987 el Taller Escola d'Arqueologia de Tarragona (TED'A) escometia una nova intervenció sobre l'amfiteatre i la basílica visigòtica en aquells punts on encara quedaven evidències estructurals o sedimentologia estratigràfica. El TED'A publicà els resultats en una monografia l'any 1990 on feia un estat de la qüestió sobre l'edifici a partir d'un projecte de recerca en què l'edifici altimperial era el principal protagonista. A partir d'aquesta obra es va recuperar l'interès científic sobre el monument, cosa que propicià l'aparició de posteriors treballs de síntesi o bé de recopilació dels resultats arqueològics obtinguts a partir de mitjan segle xx. En

tre aquests, destaquen les anàlisis de Cristina Godoy i les aportacions de Sánchez Real, que demostren que la sala annexa es tractava d'un baptisteri. Des de l'ICAC s'ha volgut donar continuïtat a aquesta recerca i a través del treball de màster titulat «La basílica visigòtica de l'amfiteatre de Tarragona: una nova revisió del seus espais litúrgics», elaborat per Andreu Muñoz, s'ha plantejar continuar els treballs. Amb propòsit s'ha efectuat un conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Tarragona, l'Arquebisbat de Tarragona i l'ICAC per dur a terme un projecte d'inclusió de la recerca científica, la difusió ciutadana i la potenciació dels recursos pedagògics del recinte monumental.

Data d'inici gener del 2008.

Data de finalització desembre del 2011.

Sondeig estratigràfic a l'arena de l'amfiteatre.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha estat efectuant la memòria d'intervenció arqueològica d'aquesta excavació que comprèn la documentació estratigràfica, l'informe resultant de les prospeccions geofísiques i la fotogrametria 3D de les esglésies cristianes conservades a l'interior de l'arena de l'amfiteatre. Per altra banda, tota la informació generada ha estat facilitada al Museu d'Història de la ciutat de Tarragona, en clara col·laboració amb l'entitat gestora del monument. Fruit d'això és la participació en el VI Congrés Internacional de Musealización de Yacimientos y Patrimonio. «Arqueología, patrimonio y paisajes históricos para el siglo XXI» (Toledo), on s'ha presentat el projecte de museïtzació de l'amfiteatre.

Programa *Iesso* (Guissona)

Podeu consultar els orígens i els objectius generals del programa *Iesso* en el marc de la línia de recerca *Arqueologia de la ciutat antiga* a la *Memòria d'activitats* 2008 de l'ICAC.

Recerca arqueològica a *Iesso* (Guissona)

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Iesso (Guissona).

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC-UAB) i Joaquim Pera (UAB).

Investigadors participants Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona), Núria Padrós (ICAC), Núria Romaní (ICAC), David Castellana (ICAC).

Descripció La recerca arqueològica sistemàtica i continuada a la ciutat romana de *Iesso* (Guissona, la Segarra) es va iniciar a partir de l'any 1990, i s'ha mantingut sense interrupció fins avui. En el curs d'aquests vint anys s'ha treballat tant en el desenvolupament de les excavacions arqueològiques en aquest important jaciment com en l'estudi de la topografia urbanística de la ciutat i de les successives fases cronològiques de la seva evolució en el transcurs de l'antiguitat. El projecte dona continuïtat a tota aquesta tasca prèvia i es planteja com a objectiu últim l'estudi de la *Iesso* romana en tots els seus aspectes, tant del nucli urbà com del seu territori.

El motor central del projecte el constitueix en primera instància l'excavació arqueològica al Parc Arqueològic de Guissona, que en l'actual estat de la recerca s'articula en diferents sectors diferenciats a efectes funcionals, malgrat que en realitat s'integren en un conjunt únic. Tenim, per una banda, a la part més oriental del Parc, les restes d'un barri residencial en el qual es documenta l'evolució urbanística de l'espai des d'un moment primerenc, contemporani a la fundació de la ciutat, fins a les últimes intervencions tardoromanes. Un altre sector, situat al nord del Parc Arqueològic, es correspon amb les restes de la fortificació de la ciutat; fins al moment actual, s'ha documentat la porta nord d'accés a la ciutat, el pany de muralla que hi desemboca i una torre que podria estar defensant un dels accessos a la població. Finalment tenim, a la zona sud-occidental, les restes d'unes termes públiques, que van perdurar des d'època tardorepublicana fins a almenys un moment avançat del segle II dC, amb diverses reformes successives. Un altre element molt significatiu en el Parc Arqueològic el constitueixen les restes de la xarxa viària de la ciutat, que ens documenten dades significatives en relació amb la modulació que estructurava la planta urbanística, així com la seva evolució a partir del coneixement de l'*intervallum*, el *cardo maximus* i un *cardo minor* situat a la distància aproximada d'un *actus* (35,48 metres) a l'oest de l'eix principal.

Actualment, a partir d'aquesta realitat arqueològica, la recerca al Parc està estructurada bàsicament en tres projectes sectorials: 1. «Estudi de la muralla nord del recinte fortificat de *Iesso*», 2. «Excavació i estudi de les termes públiques romanes de *Iesso*», i 3. «Excavació i estudi dels carrers i la seva infraestructura: pavimentacions, clavegueram, xarxes d'aigua corrent, etc.». Paral·lelament el projecte estableix també el seguiment de les excavacions preventives que provoca l'activitat urbanística de Guissona i la integració dels resultats d'aquestes excavacions en la interpretació global del jaciment. Així mateix, el projecte es proposa, també com un objectiu primordial, desenvolupar en col·laboració amb el Patronat d'Arqueologia de Guissona les tasques de transferència de coneixement a partir dels resultats de la recerca, utilitzant el potent conjunt de difusió cultural que constitueixen el Parc Arqueològic de Guissona i el Museu-Centre d'Interpretació del jaciment de l'antiga *Iesso*. En aquesta línia i com a primera contribució per assolir aquest objectiu, el projecte col·laborarà activament en la museïtzació del Parc Arqueològic i en la definició del contingut i dels recursos museogràfics del Museu-Centre d'Interpretació, que actualment està en fase d'ampliació i remodelació. En la mateixa línia, el projecte col·labora en la corresponent política de publicacions tant de caire especialitzat com de tipus més general i divulgatiu.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització gener de 2011.

Fotografia aèria dels treballs en curs d'ordenació del Parc Arqueològic.

Activitat realitzada el 2010

Durant l'any 2010, l'activitat desenvolupada en el marc d'aquest projecte ha estat molt condicionada per les necessitats de l'execució del projecte FEDER, presentat a la convocatòria competitiva del 2008 i concedit el setembre de 2009, amb un cofinançament de la Unió Europea de 300.000 euros. En les primeres setmanes de l'any 2010 es va completar la redacció dels projectes executius de museïtzació del Parc Arqueològic i de remodelació del Museu-Centre d'Interpretació del jaciment previstos a la proposta FEDER. Un cop aprovats aquests projectes execu-

tius i iniciats els procediments administratius per a la seva llicenciació, es va programar l'activitat d'excavació arqueològica de l'any en funció de les previsions de la museïtzació del Parc Arqueològic.

En aquesta línia, s'ha actuat en les dues campanyes d'excavació realitzades, respectivament, al sector de la muralla nord del recinte fortificat de *Iesso* i el sector de les termes públiques (vegeu el detall d'aquestes actuacions en la referència a aquests dos projectes sectorials inclosa als apartats corresponents d'aquesta memòria). Les obres d'ordenació i museïtzació del Parc Arqueològic es van adjudicar el mes d'octubre i ja s'han començat a executar. En el moment de redactar aquestes línies, ja està força avançada i es preveu la seva conclusió en el primer trimestre de 2011.

D'altra banda, s'ha conclòs ja l'obra civil de l'espai destinat al museu, i s'ha definit el contingut i la part gràfica del discurs museogràfic. Restava encara la instal·lació de suports i la col·locació de vitrines, panells explicatius i mobiliari d'exposició. En el darrer trimestre de 2010 s'ha obtingut un ajut de 200.000 euros que s'emmarca en la tramitació de l'1% cultural de les obres del Canal Segarra-Garrigues, i que es destinarà a ordenar la zona d'accés del parc arqueològic, per crear un espai d'acollida per als visitants, amb botiga, venda d'entrades, aula didàctica i serveis.

En la tasca de seguiment de l'arqueologia preventiva de Guissona, destaquen durant aquest any 2010 les obres de reforma i instal·lació de clavegueram del carrer 11 de Setembre, que ha permès documentar diversos talls estratigràfics del jaciment en una llargada d'uns 300 metres en direcció est-oest. Paral·lelament s'està col·laborant en l'elaboració dels continguts dels equipaments audiovisuals que han de permetre fer arribar a un públic ampli els continguts culturals tant del parc arqueològic com del museu. L'execució del projecte FEDER, que inicialment estava previst que és completés el desembre del 2010, es perllongarà durant els primers mesos del 2011.

Planta del Parc Arqueològic segons l'ordenació plantejada en el Programa FEDER.

Subprojecte

Excavació i estudi de les termes públiques romanes de *Iesso*

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Iesso.

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Joaquim Pera (UAB).

Investigadors participants Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona), Núria Padrós (ICAC) i David Castellana (ICAC).

Vista aèria del subsector 4 de les termes amb les unitats 3 i la sala 5-unitat 2, després de la campanya de 2010.

Vista aèria de l'excavació de les sales calentes de les termes, amb les restes dels seus paviments hipocausts.

Descripció Aquest projecte es planteja, dins del programa d'estudi arqueològic de la ciutat romana de *Iesso*, portar a terme l'excavació, estudi i interpretació historicoarqueològica d'unes termes públiques d'aquesta ciutat romana, localitzades al Parc Arqueològic de Guissona. Les excavacions fetes fins ara permeten afirmar que estem davant d'un edifici de dimensions considerables, i que va ser construït amb molta solidesa i emprant

molt acuradament tots els procediments que els romans havien anat desenvolupant, per a aquest tipus d'edifici, tant les tècniques relacionades amb l'aigua (circulació, impermeabilització, desguàs...) com les que permetien una correcta calefacció de les sales calentes (forns, paviments hipocausts, *tubuli* per escalfar les parets, etc.). Ja s'ha pogut constatar també que l'edifici va ser remodelat diverses vegades, almenys tres, en el curs dels segles I i II dC. La primera d'aquestes remodelacions va comportar també, segons sembla en l'estat actual de l'excavació, una ampliació de l'edifici, amb el previ aterrament de les construccions veïnes, les restes de les quals apareixen sota els paviments de les noves estances de les termes. Conseqüentment, la seva excavació és bastant complexa, ja que cal documentar detalladament l'estratigrafia formada en cadascuna d'aquestes fases constructives per poder interpretar-ne l'evolució amb tot el detall cronològic i tipològic possible.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada el 2010

L'activitat realitzada el 2010 al sector de les termes públiques de *Iesso* ha estat condicionada pel projecte FEDER, que ha començat a executar-se, en el desenvolupament del qual es preveu fer-hi una intervenció important: construcció d'una coberta que protegirà tant les restes de les diverses sales de l'edifici termal com les de l'amplia *natatio* o piscina descoberta localitzada al pati de les termes. Una mesura imprescindible si es volen deixar aquests elements visitables i a la vegada preservar-los de les inclemències climàtiques, especialment dures en els hiverns de la Segarra. La campanya, desenvolupada entre el dia 1 de setembre i el 29 d'octubre de 2010, s'ha dedicat a completar l'excavació del pati de les termes i de la zona de l'entrada occidental del conjunt termal. Al pati de les termes, que en el projecte de museïtzació es preveu que es presenti deixant com a nivell de circulació la cota corresponent a la fase 2 del conjunt termal, s'hi ha practicat un ampli sondeig, per documentar l'estratigrafia i les restes corresponents a les fases anteriors. Això ha permès constatar la presència d'un horitzó més antic amb restes de cases i un carrer (un *cardo minor*), que va ser ocupat en produir-se l'ampliació de les termes en la seva segona fase, i les seves restes soterrades sota el pati d'aquestes. D'altra banda, s'ha completat l'excavació de la *natatio*, i s'ha actuat també en alguns punts de l'edifici termal per tal d'avançar en alguns aspectes complexos de la interpretació del conjunt. Finalitzada la campanya, les cales efectuades en el pati de les termes s'han tornat a cobrir després de documentar les notables restes que s'havien descobert.

La voluntat de mostrar de manera comprensible al visitant del parc les restes de les termes en la seva segona fase, comportarà que l'excavació exhaustiva d'aquestes fases més antigues quedi ajornada de moment *sine die*. En qualsevol cas, però, els sondeigs practicats han permès establir la seqüència estratigràfica, que permetrà interpretar amb precisió cronològica aquestes fases més antigues.

Cal remarcar també que en el decurs del 2010 s'ha completat la memòria d'excavació corresponent a les campanyes d'excavació fetes a les termes entre els anys 2005 i 2008. Aquesta memòria ha estat ja entregada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Paralelment s'ha començat a elaborar la memòria corresponent a les campanyes dutes a terme durant el bienni 2009 i 2010.

Estructura enllosada documentada en l'espai d'excavació delimitat com a cala 5.

Subprojecte

Estudi de la muralla nord del recinte fortificat de *Iesso*

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa *Iesso*.

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Joaquim Pera (UAB).

Investigadors participants Josep Ros (Patronat d'Arqueologia de Guissona), Victòria Cantarellas (ICAC), Arnau Trullén (ICAC) i David Castellana (ICAC).

Descripció Les restes del recinte fortificat de *Iesso* descobertes al Parc Arqueològic de Guissona constitueixen una peça cabdal de l'arqueologia d'aquesta antiga ciutat romana. La part descoberta fins ara documenta la porta nord de la ciutat, a la qual desembocava el carrer principal, el *cardo maximus*, una potent torre de defensa, que protegia aquesta porta, i un tram de muralla que impressiona per la seva potència, 3 metres d'amplada, i per la solidesa de la seva construcció, paraments de carreus de pedra de grans dimensions disposats acuradament en filades horitzontals. Aquest projecte es proposa fer cales estratigràfiques tant a l'interior com a l'exterior del recinte, per precisar-ne la cronologia i portar a terme l'estudi arqueològic, aprofundint en la tècnica constructiva, tipologies i significació històrica.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització desembre de 2011.

La torre de defensa de la porta nord de la muralla, amb sepultures adossades a la seva part externa.

Activitat realitzada el 2010

Les excavacions dutes a terme enguany al Parc Arqueològic de Iesso s'han dividit en dues campanyes, la primera des del 10 de maig fins al 30 de juliol, i la segona de l'1 de setembre fins al 29 d'octubre. Seguint els objectius marcats per a l'any 2010, la primera de les actuacions es centrà en el sector de les muralles, combinant l'excavació regular amb el IV Curs d'arqueologia de la ciutat de Iesso (Guissona), en què varen participar una trentena d'estudiants universitaris. En conjunt, com a resultat d'aquesta intervenció s'establí la comunicació entre les excavacions desenvolupades en l'espai de la porta nord i un segon tram de muralla excavat fins a l'any 2007. Seguint els principis que es marcaven en el projecte presentat al Fons Europeu de Desenvolupament Regional de la Unió Europea 2007-2010 (FEDER), les actuacions desenvolupades al sector de la muralla han permès comunicar les dues cales obertes anteriorment.

Així doncs, s'han destapat un total aproximat de 25 metres del traçat d'aquesta fortificació fins a la part superior. Això ha permès aconseguir una continuïtat visual en la percepció de l'estructura que ajuda a valoritzar les restes. Amb aquesta mateixa finalitat, i perquè la muralla guanyés visibilitat, s'ha excavat la part externa de la població, limitant amb el mur. Durant aquesta actuació s'ha avançat en la delimitació d'un edifici que es devia construir extramurs en un moment avançat de la ciutat i que ja es devia observar, si més no parcialment, en les campanyes anteriors. Per altra banda, i seguint els objectius d'adequació del parc marcats en el programa FEDER, la intervenció s'ha desenvolupat també en l'espai immediatament al sud de l'estructura defensiva. S'han posat al descobert els primers nivells de pavimentació conservats de l'*intervallum*, és a dir, el pas de ronda que circumvallava la muralla per la part interna, i les primeres estructures corresponents a la línia de façanes que tancava amb el carrer. Aquesta actuació, lligada amb les que ja s'havien dut a terme fins aleshores, recupera el traçat dels eixos de comunicació originals de la ciutat romana i articula les visites a les restes.

Així doncs, la campanya del 2010 ha servit per resoldre algunes qüestions pendents de l'espai de la muralla i avançar en el seu coneixement, però sobretot per donar coherència a les restes descobertes fins al moment i per donar més rellevància i significació a l'estructura defensiva als ulls del visitant.

Sector de la muralla un cop finalitzada la campanya 2010.

Programa *Missió arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte)*

Projectes de recerca:

- Excavació a la Necròpolis Alta.
- Excavació al suburbi occidental de la ciutat d'Oxirinc.
- Excavació a l'Osireion.

Excavació a la Necròpolis Alta

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Missió Arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte).

Investigadors responsables Josep Padró (UB), Eva Subías (URV) i Maite Mascort (Direcció General del Patrimoni Cultural).

Investigadors participants Hassan Ibrahim Amer, Marguerite Erroux-Morfin (Institut d'Égyptologie François Daumas), Esther Pons (MAN), Concepció Piedrafitra (Societat Catalana d'Egiptologia), Núria Castellano (UB), Núria Rodríguez Corcoll (UB) i José Javier Martínez.

Descripció Zona funerària amb tombes i deposicions que daten des del període saïta (segle VII aC) fins a la invasió dels àrabs a principi del VII dC. Les ruïnes consisteixen en grans cambres de pedra calcària escairada en alternança amb sepultures modestes construïdes amb tovet. Les tombes núm. 1 i 3 constitueixen les peces més monumentals i importants del conjunt per les referències escrites i les pintures que acompanyen l'edifici i els seus sarcòfags. Entre les construccions més tardanes destaca una casa funerària d'època paleobizantina amb espais de reunió

amb decoració pictòrica i que conté criptes sepulcral que permeten prometedors estudis paleoantropològics. Aquest projecte es proposa la realització de cales estratigràfiques tant a l'interior com a l'exterior del recinte, per tal de precisar-ne la cronologia i portar a terme l'estudi arqueològic, aprofundint en la tècnica constructiva, tipologies i significació històrica.

Data d'inici gener del 2004.

Data de finalització desembre del 2012.

Màscara grecoromana.

Conjunt de tombes restaurades, sector 2D.

Activitat realitzada el 2010

S'ha procedit a excavar les estructures que a la campanya passada s'intuïen sota el sector 2D, un espai de caràcter funerari paleobizantí. S'ha pogut desenterrar una nova tomba, T22, amb diverses inhumacions, restes de cartonatge i ceràmica que pot ajudar a datar l'estructura. S'ha continuat l'excavació de les tombes monumentals sota la casa funerària paleobizantina. La tomba número 11, de gran harmonia arquitectònica i dimensions, s'ha continuat excavant i ha aportat diverses momificacions. Alguns dels individus presentaven fulles d'or a la boca, com els trobats a la campanya passada. A més de la presència de material ceràmic, s'han posat al descobert diversos cartonatges, en un estat de conservació deplorable. Les restes que presentaven un estat de conservació més adient per a una possible restauració han estat traslladades al magatzem de la missió. S'ha continuat la consolidació arquitectònica de les diferents tombes de la Necròpolis Alta. S'han continuat els estudis epigràfics i els treballs antropològics dels individus momificats i de restauració.

Excavació al suburbi occidental de la ciutat d'Oxirinc

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Missió Arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte).

Investigadors responsables Josep Padró (UB), Eva Subías (URV) i Maite Mascort (Direcció General del Patrimoni Cultural).

Investigadors participants Eva Subías (URV).

Investigadors col·laboradors Dolors Codina (UB).

Descripció Gran extensió que s'inicia a l'oest de la zona emmurallada, els límits de la qual encara no es poden precisar, però que arriben si més no fins a l'emplaçament de l'Osireion, 1,5 quilòmetres cap a l'oest. En general, l'estat de conservació és prou bo per fer-hi excavacions arqueològiques, malgrat que les ruïnes siguin en gran part modestes i de tova. Fins a l'any 2005, la zona només havia estat explorada mitjançant sondeigs en ocasió de la construcció de la casa de la missió espanyola i mitjançant fotografia aèria. El 2005 s'ha iniciat l'excavació d'un nou sector (sector 16) a la zona nord-occidental, que consisteix en un gran recinte fortificat amb un conjunt eclesiàstic d'època paleobizantina i que arriba fins a la conquesta àrab.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització desembre de 2012.

Activitat realitzada el 2010

La campanya d'enguany a la fortalesa bizantina ha servit per donar un impuls definitiu a l'excavació del gran edifici basilical del recinte central. Les excavacions permeten confirmar que es tracta d'un espai d'ús litúrgic, amb una destinació funerària i de culte martirial. En efecte a la sepultura privilegiada apareguda l'any passat podem sumar-hi la troballa de tres tombes més, en-

cara per excavar, i el descobriment d'un contracor envoltat d'un cancell de pedra, possiblement destinat a posar en valor una relíquia de caràcter apotropaic en el marc d'un espai per a pelegrinacions. Una estança annexa a la capçalera conté les restes d'un altar de taula i tres sepultures de fossa anepigràfiques en un paviment de lloses, la qual cosa completa el marc funerari i martiri del conjunt. L'estança conserva restes de la decoració pintada i elements de decoració arquitectònica.

Edifici basilical de la fortalesa, sepulcre.

Edifici basilical de la fortalesa.

Excavació a l'Osireion

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Missió Arqueològica a Oxirinc (Mínia, Egipte).

Investigadors responsables Josep Padró (UB), Eva Subías (URV) i Maite Mascort (Direcció General del Patrimoni Cultural).

Investigadors participants Hassan Ibrahim Amer (Institut d'Égyptologie François Dumas), José Javier Martínez i M. Luz Mangado (UB).

Descripció Àrea de culte de la rodalia de l'antiga ciutat, amb un gran àmbit subterrani dedicat al déu Osiris i als rituals anuals en el seu honor. A partir del santuari es desenvolupa una àmplia galeria en direcció est-oest amb nínxols per a les ofrenes i amb dos accessos en rampa. Un altre accés, possiblement el principal, es troba al nord-est de la cambra principal. La baixada, més monumental que les anteriors, es fa mitjançant graons de pedra escairada que provenen d'una edificació de superfície construïda en tovo. El conjunt estava tancat dins d'un gran recinte quadrangular.

L'exploració del monument, de dimensions encara no totalment conegudes, presenta problemes tècnics afegits que deriven de l'estat de conservació de la roca on van ser excavades les galeries i que demanen una intervenció paral·lela de consolidació. Aquestes restes es troben a 2 quilòmetres en línia recta respecte al límit occidental de la ciutat.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització desembre de 2012.

Treballs de consolidació de la galeria 2.

Activitat realitzada el 2010

Durant la campanya de 2010 s'han continuat els treballs de consolidació i restauració a l'interior de l'estructura del temple-necròpolis d'Osiris. En concret, s'han esmerçat esforços per consolidar la galeria número 2, que presentava un perill imminent

d'enfonsament del sostre. També s'han iniciat els treballs de consolidació de la galeria número 1. Aquests darrers són necessaris per continuar excavant la part superior de l'estructura del passadís. En la superestructura de l'Osireion s'han portat a terme treballs arqueològics en el sector est del tèmenos. L'excavació ha posat de manifest que l'entrada al recinte del temple es practicava per una porta oberta en la cara est de la muralla. La zona circumdant de la porta estava enllosada, ja que s'han localitzat diverses lloses calcàries de paviment *in situ*. També s'ha pogut confirmar la cronologia d'aquest sector. Pel material exhumat, es pot constatar que es va bastir en època ptolemaica.

Excavació de la porta d'entrada del tèmenos.

Altres projectes de la línia de recerca **Arqueologia de la ciutat antiga**

La ciutat egípcia en època clàssica: organització de l'espai a l'Egipte hel·lenitzat

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Investigadors responsables Eva Subías Pascual (URV).

Investigadors participants Ignacio Fiz (ICAC-URV), Jesús Carriaco (ICAC-URV), Rosa Cuesta (ICAC).

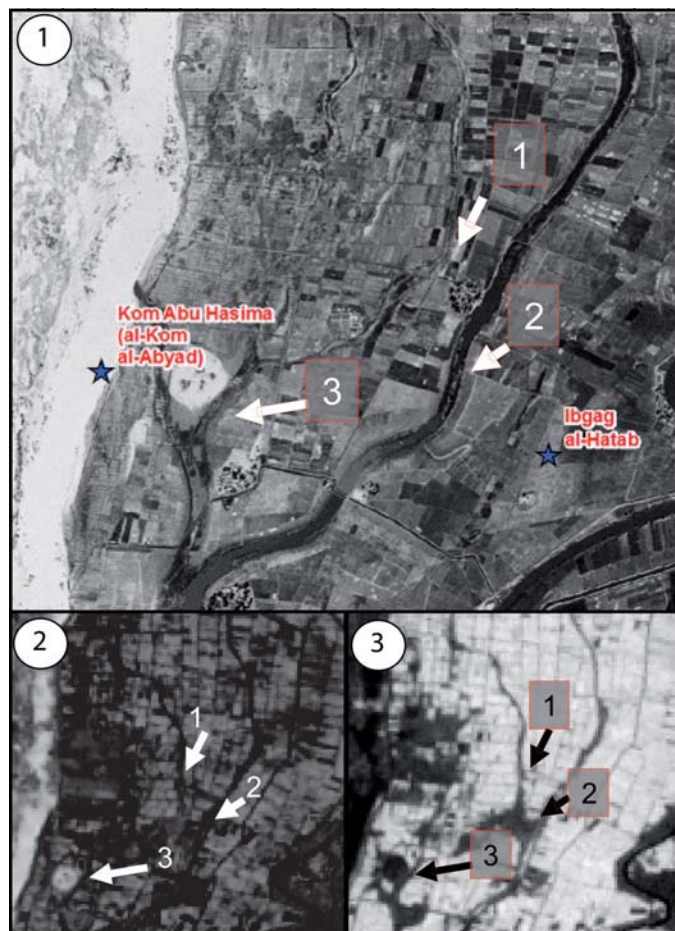
Investigadors col·laboradors Pedro Azara (UPC).

Descripció El projecte I+D (2008 HAR2008 -01623) desenvolupa dins de l'ICAC una part important consistent en la digitalització i creació d'una cartografia acurada i uniforme d'un seguit de ciutats hel·lenístiques i romanes d'Egipte. Alhora s'està fent un estudi de territori en el qual es faran servir les imatges producte de teledetecció (Aster, Landsat, Corona, Quickbird) i els filtres més adients per tal de localitzar els elements més destacats del paisatge, tot incorporant tota la informació en un

SIG. La presentació del territori i diverses àrees sota estudi seran presentades mitjançant SIG 3-D.

Data d'inici gener de 2009.

Data de finalització desembre de 2011.

Àrea situada a 7 quilòmetres al sud d'Oxirinc. Imatge Corona, anàlisi amb índexs NDVI i traces de canals d'inundació reblerts.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'han realitzat les següents tasques:

- Buidatge i georeferenciació de la cartografia anglesa publicada el 1908, i recopilada l'any 2009 a la Biblioteca Nacional de París.
- Buidatge d'imatges satèl·lit procedents dels servidors Internet d'USGS i ERDAS: Corona, Aster, Landsat, EO1-ALI, EO1 Hiperion, SIR-C.
- Adquisició d'imatges satèl·lit d'alta resolució (0,6 m/píxel) Quickbird (escena amb data febrer de 2009).
- Adquisició d'imatges satèl·lit en alta resolució World View 2, pancromàtica i multiespectral.
- Aplicació de tècniques de tractament d'imatges: composició de bandes, índexs Clay i NDVI, aplicació de PCA (*principal components analysis*) i TTC (*tasseled cap*).
- Posteriorment s'han analitzat les imatges per fer ressaltar, a través de determinades bandes, índexs i elements concrets

del paisatge i/o elements reblerts. Aquestes funcions han estat aplicades a imatges Aster, Landsat i Worldview 2.

- Aplicació d'eines de fusió d'imatges.
- Extracció de models digitals del terreny (DEM) a partir d'imatges Corona i Aster per tal de fer models 3D.
- Anàlisi arquemorfològica de les traces detectades en cartointerceptació i anàlisi espectral d'imatges.
- Elaboració de plànols de síntesi amb la base de dades de jaciments i traces detectades, amb les imatges analitzades i la cartografia antiga buidada
- Recopilació i revisió de fonts escrites del segle XVIII i XIX relacionades amb la gestió i tractament de la inundació estacional del Nil, així com els grans projectes de transformació i millora de la irrigació perenne a la vall mitjana del Nil.
- Reconstrucció del paisatge de la vall mitjana del Nil, segons criteris diacrònics en època antiga.
- Elaboració d'una base de dades de fonts papirològiques sobre la topografia d'Oxirinc.

Pel que fa a la difusió dels resultats d'aquest projecte, s'ha organitzat un workshop internacional els dies 30 de setembre i 1 d'octubre titulat «The graeco-roman space of the city in Egypt: image and reality», en el qual van intervenir diversos especialistes anglesos, francesos, alemanys i italians. Les actes d'aquest taller seran publicades durant el 2011. També s'ha treballat en l'organització de les II Jornades Internacionals d'Estudis Papirològics, que es van portar a terme els dies 12 i 13 de març de 2010 a l'ICAC i la URV (amb cofinançament del MICINN, acció complementària FFI2009-08553-E). En el marc d'aquest projecte, s'han realitzat diverses comunicacions en congressos i col·loquis internacionals que seran publicades en actes en el decurs del 2011.

Redacció del Pla director del jaciment de Sant Pau de Riu-sec

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

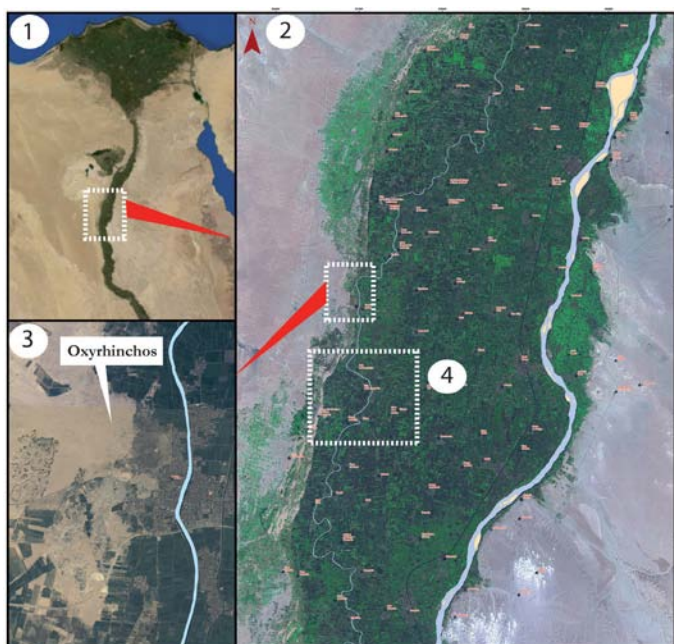
Programa Altres projectes.

Investigadors responsables Josep Guitart (UAB-ICAC), Esther Rodrigo (UAB-ICAC), Isabel Rodà (ICAC).

Investigadors col·laboradors Maria Isabel Panosa (UAB-ICAC).

Descripció Sant Pau de Riu-sec (Sabadell, Vallès Oriental) és un projecte d'excavació, recerca, museïtzació i difusió incentivat per l'Oficina de Patrimoni de l'Ajuntament de Sabadell i que rep el suport científic de l'Àrea d'Arqueologia de la UAB i de l'ICAC. Es tracta d'un interessant conjunt arquitectònic i patrimonial que presenta una cronologia que va des d'època tardorepublicana fins als nostres dies. A tocar de l'església de Sant Pau hi ha un jaciment amb restes d'època romana (un assentament rural) i medieval (una necròpolis associada a un vilatge). S'ha pogut constatar que ocupa una superfície d'uns 6.000 metres quadrats i que aproximadament la meitat de la villa romana es troba actualment conservada sota l'edifici de l'església i de la rectoria. Fins al present, les diferents intervencions arqueològiques han permès delimitar en extensió tot el jaciment, a fi de definir les zones construïdes d'època romana i la zona de necròpolis medieval. Els treballs arqueològics desenvolupats a Sant Pau de Riu-sec per l'empresa Arrago, sota la direcció del Sr. Jordi Roig, han posat al descobert un assentament d'època romana republicana (segles II-I aC), amb diferents habitacions i construccions fetes amb murs de pedra i argila.

Posteriorment, aquest establiment inicial sembla que es converteix en una explotació rural tipus *villa* que en època baix-imperial queda amortitzada per un seguit de fosses i estructures de combustió. En el mateix emplaçament, durant l'alta edat mitjana (entre els segles IX-X a XIII-XIV), es conforma un primer vilatge que s'ha datat en els segles IX-X, format per un conjunt d'una vintena de sitges, així com una necròpolis i una sagrera associada a una primera construcció religiosa que podria constituir el precedent de l'església romànica de Sant Pau de Riu-sec. D'aquesta primera edificació religiosa s'ha documentat una estructura singular localitzada el 1979, formada per un banc d'obra semicircular amb una base o pilar central a manera de suport d'una ara d'altar just a l'espai de l'absis romànic i segellat per aquest absis. Aquesta estructura ha estat interpretada com un bema o banc d'altar de tipus siríac apte per a una ara en sigma, i relacionable amb una església d'època paleocristiana emplaçada a l'indret. El coneixement parcial d'aquesta estructura i de l'espai interior de l'església de Sant Pau fa que encara no sigui possible confirmar l'existència d'aquest primer edifici de l'antiguitat tardana o de l'època paleocristiana. Pel que fa a l'espai funerari, mostra un elevat nombre de tombes (prop de dues-centes) i diverses sitges que es poden datar entre els segles XI i XIII.

Detall de l'àrea de treball a la vall mitjana del Nil.

La necròpolis medieval presenta una àmplia tipologia estructures funeràries, entre les quals destaquen enterraments de fossa antropòrme i enterraments de fossa amb cobertes de lloses i senyalitzacions superiors mitjançant laudes fets de còdols i morter, així com la presència d'aixovars funeraris amb olles de ceràmica col·locades a l'interior de les sepultures. Tenim notícia que en el segle XII Sant Pau de Riu-sec formava part d'una comanda templera. Arqueològicament s'han detectat alguns enterraments datables en aquest moment, i els fonaments d'una gran edificació que s'ha datat en aquest període.

Posteriorment, Sant Pau de Riu-sec va passar a formar part de les propietats de l'orde de Sant Joan i, finalment, al segle XIV s'integrarà dintre de la baronia de Sabadell. La darrera construcció d'aquest conjunt serà la rectoria adossada a l'església, construïda al segle XVIII, que va romandre ocupada fins als anys setanta del segle XX. Fins al moment present s'ha realitzat l'excavació d'una part de l'assentament romà republicà (segles II-I aC), concretament a l'extrem nord. En aquest sector s'han identificat quatre estances delimitades per murs de pedra i argila (àmbits A-D), així com potents nivells d'enderroc de les cobertes i de les parets d'aquests àmbits, juntament amb els estrats d'abandó inferiors, que tenen presència abundant de material arqueològic.

Data d'inici maig del 2009.

Data de finalització desembre del 2010.

Vista aèria de Sant Pau de Riu-sec i del jaciment romà.

Activitat realitzada el 2010

A finals de febrer va ser presentat el Pla director de Sant Pau de Riu-sec a l'Ajuntament de Sabadell. Una vegada presentat va ser analitzat per la comissió d'urbanisme que va plantejar algunes esmenes i finalment fou presentat en el ple de l'Ajuntament del dia 7 d'abril. Un cop presentat en el ple es van introduir les esmenes proposades pels diferents grups polítics de l'Ajuntament i finalment s'ha presentat per a la seva aprovació final en el ple del 4 de gener de 2011, en què ha estat definitivament aprovat. El mes de juliol es va signar un conveni específic entre l'Ajunta-

ment de Sabadell, la UAB i l'ICAC per tal d'emprendre una primera campanya d'excavació amb estudiants de la UAB del Departament de Ciències de l'Antiguitat. Aquesta campanya es va dur a terme entre el 15 de juliol i el 31 de juliol de 2010, amb el Sr. Jordi Roig com a director i sota la supervisió tècnica i científica del Dr. Joaquim Pera, el Dr. Josep Guitart i la Dra. Esther Rodrigo. La campanya va aportar noves dades sobre l'edificació del segle XIV, corresponent a la comanda templera, i sobre l'establiment rural romà d'època republicana. Posteriorment, s'ha treballat en l'elaboració de la memòria científica de l'excavació i en la preparació de la intervenció que es durà a terme durant el mes de juny de 2011, i que formarà part de l'oferta formativa de pràctiques per als estudiants del grau d'arqueologia i del màster.

Vista de l'excavació de l'establiment republicà.

Water Shapes. Projecte Europeu Culture Program (2007-2013)

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Altres projectes.

Investigadors responsables Heleni Porfiriou (CNR-ICVBC).

Investigadors participants Josep Maria Nolla (UdG), François Blanc (ENSArch Toulouse), Maria Manuela Martins (UMinho), Alesandro Dei (Studio 21), Ricardo Mar (URV), Joaquín Ruiz de Arbulo (URV-ICAC).

Descripció El canvi climàtic i la manca de creixement de l'aigua en la nostra part del món fan cada vegada més urgent reflexionar sobre el paper fonamental dels orígens de l'aigua, sobretot en països la identificació històrica dels quals està basada en una relació constant amb l'aigua. Aquest projecte se centra en la importància de l'aigua, no només pel que fa al seu ús sinó també a la seva transcendència cultural i artística. La utilització de l'ai-

gua en la vida quotidiana i els recursos tècnics necessaris per a la seva obtenció s'amplia així al seu caràcter sacre en deus i fonts calentes, que generen cultes i freqüentacions que han romàs intactes de generació en generació. Sis equips europeus aspiren a fer una contribució pel que fa a les «formes» culturals i materials que l'aigua pren als seus països respectius, identificant i analitzant exemples representatius seleccionats durant un període de temps que s'estén de l'antiguitat a l'era preindustrial. Es pretén crear un enfocament sistemàtic de la informació i fer-ne difusió a través de tallers, seminaris, publicacions i un lloc web.

Data d'inici octubre del 2010.

Data de finalització març del 2012.

Pastera de Otañes (Castro Urdiales, Cantàbria).

Placa marmòria oferta com a exvot a Apollo i les nimfes en una font d'aigües sagrades de l'illa d'Ischia.

Activitat realitzada el 2010

El mes d'abril va tenir lloc a Roma una primera reunió del grup de recerca d'aquest projecte, per tal de poder coordinar les properes accions a realitzar en el marc d'aquest ampli treball i per

fixar un calendari d'actuació que permeti avançar en els resultats de la manera com s'havia programat.

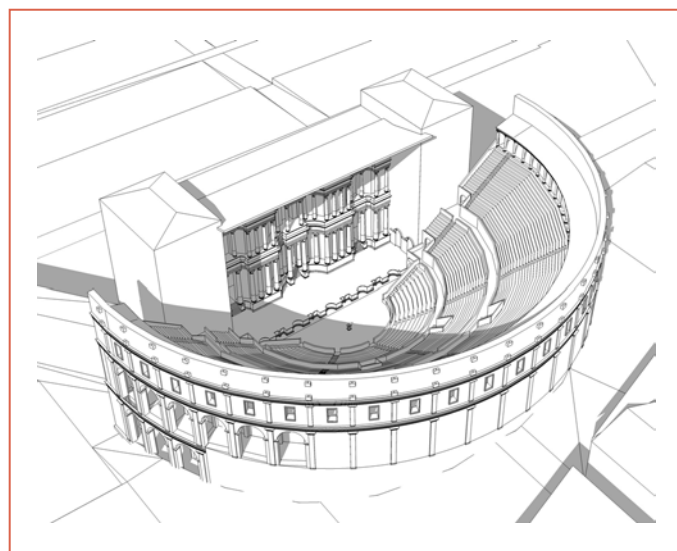
Roma i les capitals provincials a Hispània

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa Altres projectes.

Investigadors responsables Ricardo Mar (URV), Joaquín Ruiz de Arbulo (URV-ICAC), José Miguel Noguera (UMU), Pedro Mateos (IAM-CSIC).

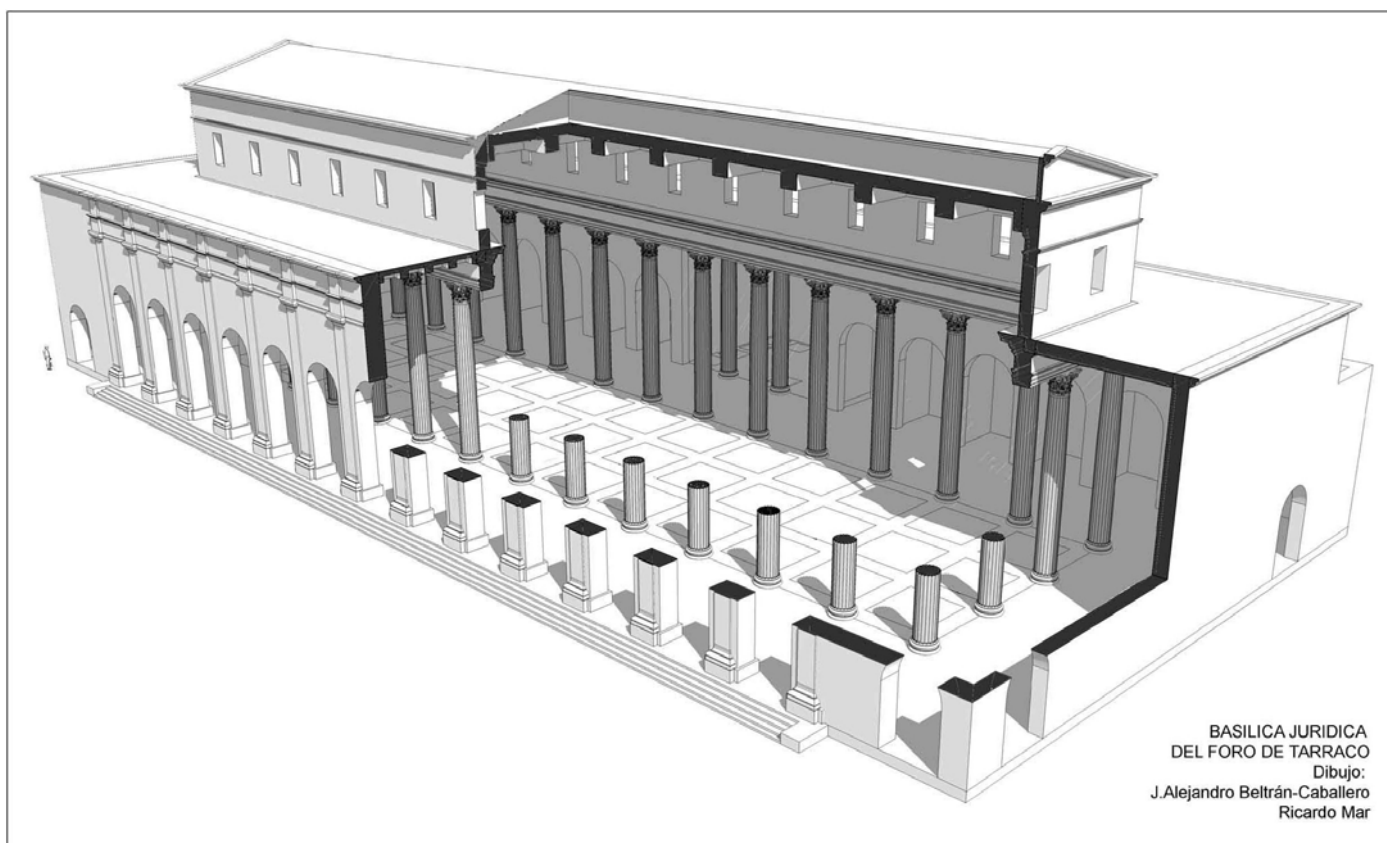
Investigadors participants Ignacio Fiz (ICAC-URV), Josep Anton Remolà (MNAT-URV).

Restitució volumètrica del teatre de Tàrraco.

Descripció La finalitat d'aquest projecte I+D (HAR 2009 14314-c03-01) és aprofundir en l'estudi de la gran arquitectura pública provincial romana a partir dels exemples hispans. Per estudiar aquest procés amb totes les seves implicacions hem coordinat tres grups d'investigació pertanyents a la URV, la UdL, la UdG, la UM i el CSIC-IAM, relacionats per una dilatada trajectòria de col·laboracions científiques, experts en l'estudi de l'arquitectura romana i de la seva decoració arquitectònica i escultòrica. Els tres equips participen en les tres etapes del desenvolupament d'aquest llenguatge arquitectònic: el seu origen a Roma, la seva formalització a les capitals de província i la seva difusió sobre les restants ciutats. Les tres línies d'investigació que pretenem desenvolupar són les següents:

- L'origen dels models a Roma.
- Estudiar la transmissió dels nous llenguatges arquitectònics a *Carthago Nova*, una ciutat oberta a altres corrents.
- Prosseguir l'estudi de l'arquitectura pública a les capitals provincials, en particular l'estudi dels processos constructius i la planificació de les obres. La finalitat és definir la rendibilitat del treball edilici antic per aconseguir una estimació dels costos financers que va comportar aquesta gran arquitectura.

Restitució volumètrica de la basílica jurídica del forum de Tàrraco.

Data d'inici gener del 2010.

Data de finalització desembre del 2012.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha consolidat el grup de treball «Metodologia d'anàlisi i interpretació en l'arquitectura romana a Hispània», que pretén ser un punt de trobada dels diversos grups de recerca que tracten aspectes relacionats amb l'arquitectura romana a Hispània. El propòsit del grup és consensuar criteris d'intervenció, introducció de noves metodologies i disciplines, així com posar al dia l'estat de la qüestió en el coneixement que tenim sobre la gran arquitectura pública romana i la seva inserció en l'urbanisme de la ciutat.

En el marc d'aquest projecte, els dies 24-25 de juny de 2010 es va celebrar a Mèrida la reunió «Els sistemes de documentació i representació gràfica com a eina per al coneixement del projecte arquitectònic: treballs de camp, programes de dibuix i realitat virtual», que va reunir nou grups de recerca diferents de l'IAM, la URV, la UM, la UCO, la US, la UV i la UAM, amb ponències dedicades a *Emerita*, *Tarraco*, *Carthago Nova*, *Corduba*, *Carteia*, *Clunia*, *Segobriga* i *Gades*, amb una introducció a càrrec de L. De Frutos, antic dibuixant del DAI de Madrid i responsable gràfic durant molts anys de la revista *Madriider Mitteilungen*. Com a tema central d'aquesta primera reunió es van tractar qüestions relacionades amb les tècniques de dibuix i representació gràfica, que han sofert un salt qualitatiu enorme

gràcies a uns programes informàtics que tots utilitzem d'una o una altra forma, però sense haver-hi encara discutit ni pactat els criteris i les finalitats. Els sistemes infogràfics són tan canviants que potser és necessari que tornem a definir com creiem que s'ha de recollir la documentació de base i de quina manera hi hem de treballar després, especialment per aconseguir dibuixos que puguin ser ben compresos a l'hora de ser publicats.

També s'ha organitzat amb la Escuela Española de Historia y Arqueología de Roma el Seminari Internacional «Roma i les capitals provincials d'Hispània. Gènesi i evolució dels complexos forenses», celebrat el 21 d'octubre del 2010. El seminari va presentar quatre conferències sobre les novetats d'arquitectura forense a les ciutats d'*Emerita*, *Tarraco*, *Carthago Nova* i *Corduba*. Es van donar a conèixer els últims avenços en la investigació de l'arquitectura monumental de les capitals d'Hispània a la ciutat de Roma, aprofitant la publicació recent del llibre sobre el forum d'*Augusta Emerita*.

C.U.L.T.U.R.E. (Cités Unesco Laboratoires de Territoires Urbains Equilibrés), projecte europeu

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Investigadors responsables Isabel Rodà de Llanza (ICAC).

Centre coordinador regió de la Campània.

Centres participants Província de Ferrara, Ajuntament de Pisa, Regió de Múrcia, Ajuntament de Tarragona, Província de Còrdova, Ajuntament de Corfú, Ajuntament de Rodés.

Descripció El projecte europeu C.U.L.T.U.R.E. (Cités Unesco Laboratoires de Territoires Urbains Equilibrés) neix com una proposta de l'ICAC a la Conselleria de Patrimoni de l'Ajuntament de Tarragona, amb l'objectiu de poder crear una xarxa de ciutats europees que hagin rebut el reconeixement de la Unesco com a ciutats patrimoni. Aquest projecte va ser presentat a la convocatòria del programa MED 2007-2013 i, a principi del 2009, la Comissió Europea va comunicar als líders (la regió de la Campània) la concessió d'un ajut per a un total d'1.593.000 euros.

Les principals funcions de l'excel·lència d'una ciutat recauen sovint en els seus centres històrics i en el seu patrimoni, on es concentra la cultura i el coneixement euromediterranis. L'aplicació d'un tractament innovador i dinàmic fa possible d'incrementar l'atractiu turístic d'aquestes ciutats, així com també la participació i implicació de diversos grups socials.

El patrimoni cultural dels territoris de la Mediterrània, les seves tradicions, història i cultura són factors molt importants per incrementar el seu procés de desenvolupament econòmic. Aquest patrimoni és sovint oblidat o no prou protegit contra els elements que provoquen la seva destrucció o deteriorament.

En aquest sentit, les ciutats Unesco proposen un apropament interdisciplinari basat en una gestió integrada i en un reconeixement del valor afegit que ha de tenir com a principal objectiu la revitalització de les trames urbanes dels centres històrics amb accions innovadores que afavoreixin la projecció, difusió i coneixement del patrimoni cultural en un espai diversificat però que presenta elements comuns.

El projecte C.U.L.T.U.R.E. pretén identificar i analitzar les pràctiques emprades per cadascuna d'aquestes ciutats per aconseguir aquests objectius i crear una estratègia comuna que afavoreixi un millor desenvolupament local d'aquestes ciutats històriques i una millor valorització del patrimoni cultural gràcies a la implantació d'un pla d'acció transnacional i a la creació d'activitats i serveis culturals innovadors que ajudin a incrementar l'atractiu econòmic dels centres històrics d'aquestes ciutats.

Data d'inici juny de 2009.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha dut a terme la fase 3 d'aquest projecte que està centrada en l'elaboració de la informació tècnica i dels materials de comunicació del projecte. Paral·lelament, s'ha treballat en la preparació de la fase 4, que és la que s'ha iniciat a final de desembre de 2010 i en què l'ICAC participarà activament com a *culture producer*, assessorant i proposant algunes de les activitats possibles a incloure en el programa estratègic de promoció del patrimoni cultural de les ciutats participants en aquest projecte.

La mesquita de Còrdova.

L'amfiteatre de Tarragona.

2.1.2. Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori

En el marc d'aquesta línia de recerca l'any 2009 es va constituir el Grup d'Investigació en Arqueologia del Paisatge (GIAP) de l'ICAC, dirigit pel Dr. Josep Maria Palet, Grup de Recerca Emergent (GRE) reconegut per la Generalitat de Catalunya (SGR2009 1219). Com a objectiu principal, aquest grup es planteja l'estudi de les dinàmiques d'ocupació i explotació dels territoris antics des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge, amb especial atenció als estudis paleoambientals, a les anàlisis arqueomorfològiques i dels assentaments i a l'aplicació dels sistemes d'informació geogràfica.

La recerca en curs es desenvolupa fonamentalment a partir d'aproximacions microregionals, pluridisciplinàries i diacròniques. Es treballen especialment les problemàtiques de l'arqueologia dels espais de muntanya i de plana i la caracterització dels paisatges culturals, així com les adaptacions societat-medi i les adaptacions socials al canvi climàtic. Entre les problemàtiques en estudi destaca la implementació d'una metodologia basada en la integració de dades i les anàlisis SIG per a l'estudi dels territoris, especialment els espais montans i la problemàtica entorn del model de les centuriacions en època romana. En l'àmbit paleoambiental, s'estudia l'evolució del paisatge a partir de la palinologia, l'antracologia i la geomorfologia.

La creació d'aquest grup a l'ICAC ha significat, de fet, la visualització de l'activitat de recerca que es porta a terme en aquesta línia des de la posada en marxa de l'ICAC l'any 2003. L'activitat de recerca es desenvolupa de manera coordinada entre la línia temàtica i el subprograma transversal en Arqueologia ambiental i paleoambient, impulsant projectes en comú.

En relació amb la recerca arqueomorfològica i sobre dinàmiques d'ocupació del territori, el grup ha desenvolupat una metodologia pròpia, reconeguda internacionalment, centrada en una arqueologia dels espais de muntanya. Aquestes recerques s'han desenvolupat a través del programa institucional titulat «Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana».

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana

Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall del Madriu-Perafita-Claror (Andorra)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana.

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC) i Santiago Riera Mora (UB).

Investigadors participants Ana Ejarque (Geolab-CNRS-ICAC), Itxaso Euba (ICAC), Hèctor Orengo (ICAC), Yannick Miras (Geolab-CNRS), Arnau Garcia (ICAC), Arnau Trullén (ICAC), Marta Flórez (ICAC), Ramon Julià (IJA-CSIC), Olivier Codina (Govern d'Andorra).

Investigadors col·laboradors François Ricou (ComCom Champ-saur).

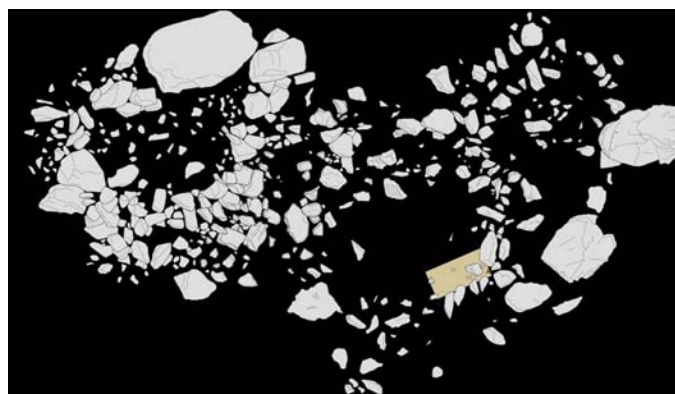
Descripció Estudi dels espais de muntanya com a paisatges culturals en les dimensions mediambiental, social i humana. Plantejat des d'una perspectiva diacrònica, el projecte se centra a estudiar els signes arqueològics de l'antropització dels espais muntanyencs pirinencs, atorgant una atenció preferent al pastoralisme a l'antiguitat. Per a la seva realització, l'ICAC ha signat un conveni amb la Direcció General del Patrimoni del Govern d'Andorra.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització desembre de 2011.

Vista de la torbera de Riu dels Orris, a la vall del Madriu.

Estructures M134, M135, M154, M225. Grup de tancats del segle I cal. dC.

Activitat realitzada el 2010

Les activitats generals realitzades durant el 2010 en el marc d'aquest projecte de recerca han estat les següents:

1. Lliurament de la memòria anual de les intervencions del 2009 al Govern d'Andorra (maig de 2010).
2. Organització d'un workshop internacional al Centro de Ciencias de Benasque Pedro Pascual, organitzat per l'ICAC i el CCBPP, al juny de 2010, amb finançament del MICINN (Acció Complementaria) i del CCBPP.
3. Anàlisi radiocarbònica de nous contextos arqueològics per tal d'obtenir un model cronològic d'alta resolució.
4. Presentació dels resultats en tallers i congressos internacionals. L'investigador en formació de l'ICAC Hèctor Orengo ha dut a terme el treball en fotogrametria digital dels jaciments excavats en les campanyes 2005-2009, amb la realització del dibuix d'estructures, talls estratigràfics i materials arqueològics.

Aquesta feina forma part de la seva tesi doctoral, juntament amb l'anàlisi arqueològica del conjunt de documentació recopilada en les intervencions.

Els resultats del projecte han generat el 2010 dues tesis doctorals. En primer lloc, la recerca paleoambiental constitueix la tesi de l'Ana Ejarque que ha estat defensada el mes de febrer de 2010. En segon lloc, la recerca històrico-arqueològica ha quedat recollida en la tesi doctoral d'Hèctor A. Orengo, que va ser defensada el mes de novembre de 2010. Durant el 2010, la Dra. Ana Ejarque ha fet anàlisis en sediments de tancats per al seu estudi paleobotànic.

S'ha iniciat també l'estudi de la torbera dels Estanys, a la capçalera de la vall de Madriu, registre extret en la darrera campanya del 2009. La Dra. Itxaso Euba ha analitzat totes les mostres carbonoses procedents de les excavacions d'estructures de les campanyes del 2009 a les valls del Madriu-Perafita i Claror. Al mes d'octubre, s'ha lliurat l'informe final antracològic, que serà inserit en la memòria final de les intervencions que s'han d'entregar al Govern d'Andorra el 2011.

S'ha treballat també en la preparació i publicació d'articles en revistes especialitzades. La Dra. Ejarque ha preparat la monografia derivada de la seva tesi, que ha lliurat a l'ICAC al novembre i que actualment està en premsa dins la sèrie Documenta. Paral·lelament, s'ha treballat també en la preparació d'una monografia a partir dels resultats del projecte (2004-2009) perquè es publiqui en la mateixa sèrie.

Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall de la Vansa-serra del Cadí (Alt Urgell)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana.

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC) i Santiago Riera Mora (UB).

Investigadors participants Ana Ejarque (ICAC), Itxaso Euba (ICAC), Hèctor A. Orengo (ICAC), Arnau Fernández (ICAC), Marta Flórez (ICAC), Arnau Garcia (ICAC), Ramon Julià (IJA-CSIC) i Carles Gascón (Consell Comarcal de l'Alt Urgell).

Investigadors col·laboradors François Ricou (ComCom, Champ-saur), Anna Bertral (ICAC), Arnau Garcia (ICAC).

Descripció Estudi dels espais de muntanya com a paisatges culturals en les seves dimensions mediambiental, social i humana. Plantejat des d'una perspectiva diacrònica, el projecte se centra a estudiar els «signes arqueològics» de l'antropització dels espais muntanyencs pirinencs, atorgant una atenció preferent al pastoralisme en l'antiguitat. El projecte s'ha centrat en l'extrem occidental de la serra del Cadí, a l'Alt Urgell.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització desembre de 2011.

Prospeccions a l'àrea del pas dels Gosolans, a la serra del Cadí.

Activitat realitzada el 2010

Els treballs de camp vinculats a aquest projecte es van concloure el 2009. Durant el 2010 les activitats s'han centrat en l'estudi de les dades de camp. Cal destacar les següents:

1. Lliurament de la memòria final de les prospeccions arqueològiques desenvolupades a la serra del Cadí (març 2010).
2. Preparació de la memòria final de les intervencions al Goleró del bienni 2008-2009 a la Generalitat de Catalunya (febrer del 2011).
3. Presentació dels resultats en tallers i congressos i preparació d'articles en revistes especialitzades.
4. Inserció dels resultats del projecte en les tesis d'Ana Ejarque (ICAC) i d'Hèctor Orengo (ICAC).
5. Elaboració de la proposta de posada en valor del jaciment del Goleró en el marc del treball de recerca de màster d'Anna Bertral, que es presentarà a l'Ajuntament de la Vansa.
6. Preparació d'una monografia amb els resultats finals del projecte (2004-2009).

Excavació de sondejos en nivells d'ocupació del neolític final al Goleró, serra del Cadí.

Integració de dades paleoambientals i arqueològiques per a la interpretació de les interaccions climàtiques, socials i ambientals en una conca del nord-est peninsular durant l'holocè.
II. Dades arqueològiques (InterAmbAr)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana.

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC).

Investigadors participants Itxaso Euba (ICAC), Hèctor Orenego (ICAC), Marta Flórez (ICAC), Arnau Trullén (ICAC), Marina Picazo (UPF), Christine Rendu (FRAMESPA-Toulouse-Le Mirail), Carlotta Franceschelli (CHEC Blaise Pascal), Ramon Julià (IJA-CSIC), Santiago Riera (SERP-UB), Ana Ejarque (Geolab-CNRS-ICAC).

Investigadors col·laboradors Arnau Garcia (ICAC), Marta Sancho (UB), Francesc Busquets (ATICS), James McGlade (UPF), Núria Torras (UPF).

Descripció El projecte InterAmbAr, coordinat amb el subprojecte de Paleoambient del CSIC, dirigit per R. Julià (IJA-CSIC) i S. Riera (SERP-UB), té com a objectiu estudiar les interaccions entre les societats i els canvis climàtics i ambientals al llarg dels darrers 6.000 anys, a escala de conca, a l'extrem nord-est de Catalunya. Es planteja una aproximació a partir de l'anàlisi microregional en alta resolució de casos d'estudi distribuïts en un transecte altitudinal entre l'alta muntanya pirinenca (2.800 m) i la zona litoral. Aquesta aproximació espacial constitueix un nou enfocament i és bàsica en la comprensió de les interaccions socioambientals; permet determinar el caràcter local-regional dels canvis paleoambientals i analitzar les interconnexions entre sistemes a nivell de conca, en relació amb el

poblament rural, els usos del sòl, l'explotació dels recursos, la formació de medis antropitzats (paisatges culturals), etc. El projecte es basa en una aproximació multidisciplinària amb la integració de dades paleoambientals, arqueològiques i històriques. Es planteja l'anàlisi de tres finestres altitudinals: la plana litoral de l'Alt Empordà (entre Peralada i Roses), el peu de mont pirinenc (zona de la Jonquera-serra de l'Albera) (100-400 m) i diversos sectors altitudinals del Pirineu a la capçalera del Ter (Núria-Coma de Vaca-Vallter-Setcases (2.000-2.600 m).

Data d'inici novembre de 2008.

Data de finalització desembre de 2012.

Tancat ramader d'època moderna a la vall de Coma de Vaca.

Activitat realitzada el 2010

Les activitats de recerca del 2010 van iniciar-se amb l'organització de la primera reunió InterAmbAr d'inici de projecte al març de 2010 a Figueres. Durant aquesta reunió, es va dedicar una jornada a un seminari de coordinació i una altra a visitar els llocs que han de ser objecte d'estudi d'aquest projecte. Va acordar-se una nova reunió de coordinació per al 2011. Les tasques arqueològiques s'han centrat, en primer lloc, en la recopilació de la carta arqueològica de l'IPAC de les àrees d'estudi, la compilació de material fotogràfic i cartogràfic necessari per a l'estudi per tal de tractar-lo mitjançant SIG. Aquesta base ha permès el treball de fotointerpretació de les àrees de prospecció.

Les intervencions arqueològiques el 2010 han estat prospeccions intensives als dos sectors en estudi. D'una banda, a l'àrea de la Jonquera-Sant Climent Sescebes (Alt Empordà): octubre-novembre de 2010. De l'altra, a la capçalera del Ter, àrea de vall de Núria-Coma de Vaca (Ripollès): juliol de 2010.

De manera paral·lela s'han iniciat les anàlisis arqueomorfològiques, amb els treballs de foto- i cartointerpretació integrats en SIG, especialment en àrees de plana de l'Alt Empordà. Al respecte, l'ICAC ha signat, a través del GIAP, un conveni amb l'ICC per a l'adquisició gratuïta de material fotogràfic digital d'alta definició. Durant la tardor del 2010 s'han analitzat els resultats de les prospeccions i s'han preparat i lliurat els informes i memòries preliminars de les intervencions.

S'ha dut a terme també la gestió de les subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per a intervencions arqueològiques. S'han iniciat també els estudis paleoambientals a la plana empordanesa. Mitjançant el sondatge d'un dels sectors del que fou el gran estany de Castelló d'Empúries s'ha extret un registre sedimentari continu que cobreix els darrers 6.000 anys. L'estudi paleoambiental d'aquest registre es realitzarà a alta resolució temporal i comprendrà diferents descriptors biòtics (pollen, espores de fongs, macrocarbons, diatomees) i abiòtics (característiques i composició dels sediments, geoquímica), que permetran caracteritzar l'evolució paisatgística i l'antropització d'aquest medi litoral al llarg del temps i molt especialment a l'època antiga. L'ICAC, durant el 2010, ha iniciat l'estudi de pollen, espores de fong i macrocarbons d'aquest registre sobre un total de 30 mostres. Els resultats obtinguts d'aquesta primera anàlisi mostren una intensa humanització d'aquest sector empordanès des del neolític mitjà fins a l'època contemporània, amb desforestacions lligades a la activitat ramadera al món antic i un destacat protagonisme de l'activitat agrícola a l'època medieval. L'increment de la resolució analítica d'aquest estudi durant el 2011 i la contrastació amb els resultats proporcionats pels diferents descriptors paleoambientals permetrà caracteritzar amb detall la relació home-medi i el modelatge paisatgístic de la plana empordanesa al llarg del temps.

Vista de la vall de Coma de Vaca.

El jaciment romà de Can Tacó i el seu entorn (Montmeló-Montornès del Vallès, Vallès Oriental)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana.

Investigadors responsables Josep Guitart (ICAC) i Josep Maria Palet (ICAC).

Investigadors participants Esther Rodrigo (ICAC), M. Gemma Garcia (ICAC), Mònica Mercado (Estrats SL), Marta Flórez

(ICAC), Arnau Garcia (ICAC), Montse Tenas (Museu de Montmeló).

Vista general de la terrassa inferior per la banda de Montmeló.

Vista aèria de Can Tacó finalitzada la campanya del 2010.

Descripció Aquest projecte se centra en dos eixos de treball: l'estudi arqueològic del jaciment de Can Tacó (Montornès-Montmeló) i l'anàlisi territorial de la Laietània interior (Vallès Oriental), és a dir, l'estudi del context territorial d'aquest jaciment des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge. Aquest jaciment presenta un gran interès per la seva cronologia i tipologia, ja que segurament es tracta d'una edificació que exercia funcions de control sobre el territori i alhora probablement seria una residència de caràcter representatiu del poder romà en els moments primerencs de la romanització (segona meitat del segle II aC); i també pel seu context territorial, ja que es situa en un punt estratègic de la via Augusta, a la vora del *terminus Augustalis* de Montornès del Vallès. La zona és de gran interès en relació amb l'organització territorial i l'ocupació del sòl a l'antiguitat. Es planteja una recerca pluridisciplinària que comprengui l'estudi del jaciment i del territori atenint-se a les formes d'hàbitat, l'estructuració, l'ocupació del territori i l'evolució

ció del paisatge. Els objectius d'aquest projecte són: establir la cronologia d'ocupació i analitzar les formes d'hàbitat; elaborar un estat de la qüestió de la recerca arqueològica en el territori d'estudi; definir la tipologia d'aquest assentament, que es perfil·la com una edificació singular que devia tenir un pes molt destacat dintre del territori circumdant, ja que podria ser un dels centres de poder romà de les primeres fases de la romanització en aquest territori; definir la tipologia, funció, cronologia i fases d'ocupació dels assentaments rurals més significatius; estudiar les estructures agràries (parcel·lars, cadastres) i l'organització territorial; caracteritzar el procés de romanització al Vallès Oriental; estudiar l'evolució vegetal de les formacions forestals, arbustives i herbàcies; estudiar els sistemes d'usos del sòl (conreus, pastures, usos del bosc, etc.), i potenciar l'ús del patrimoni arqueològic com a recurs de dinamització cultural.

Data d'inici octubre de 2004.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada el 2010

La programació de les activitats del projecte durant el 2010 ha estat marcada, de manera molt primordial, per les necessitats de l'execució del projecte FEDER, presentat a la convocatòria competitiva de 2008 i concedit el setembre de 2010 amb un cofinançament de la Unió Europea de 496.000 euros. Durant els primers mesos de l'any 2010 s'ha completat la redacció dels diversos projectes executius previstos en la proposta FEDER: el projecte d'excavació arqueològica, el projecte arquitectònic i de posada en valor de les restes arqueològiques i el projecte de tractament paisatgístic de l'entorn del jaciment. Una vegada aprovats aquests projectes, s'ha iniciat l'execució del projecte d'excavació arqueològica amb la realització d'una primera fase preventiva, en la qual s'han excavat les zones del jaciment que requerien una intervenció més meticulosa per tal de poder ser documentades de manera rigorosa i detallada abans d'iniciar el projecte arquitectònic i de recuperació de l'entorn natural. Així, durant els mesos de juny i juliol s'ha dut a terme una campanya d'excavació sota la direcció de Gemma Garcia, Jordi Choren (Estrats, SL) i Esther Rodrigo que ha permès aclarir les fases constructives i excavar amb deteniment algunes de les zones estratigràficament i constructivament més complexes del jaciment, i especialment el sector de l'entrada a l'antic edifici. Durant el mes de novembre de 2010 s'ha fet una altra petita intervenció que ha servit per finalitzar l'excavació d'algunes zones del jaciment que no s'havien pogut enllestir en la campanya anterior. Al llarg del 2010 s'ha completat també la memòria científica corresponent a la campanya realitzada durant el 2009 i s'ha lliurat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Paral·lelament s'ha iniciat l'estudi i interpretació dels resultats de les campanyes realitzades durant el 2010 i l'elaboració i redacció de la memòria corresponent que es preveu finalitzar durant el mes de gener del 2011.

En el decurs del 2010 també s'ha dut a terme, amb finançament del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya,

el tractament de les decoracions murals aparegudes i recuperades durant la campanya d'excavació del 2009. S'ha fet una primera restauració preliminar que permet la conservació i estudi de les peces i s'ha començat a treballar en el dibuix i estudi i d'aquesta decoració mural, que té els seus paral·lels en les pintures de l'anomenat primer estil pompeïà.

Pel que fa a la producció científica, l'equip arqueològic de Can Tacó ha presentat una comunicació en el marc del I Simposi sobre l'*ager Tarraconensis* celebrat a Tarragona els dies 27 i 28 d'octubre a l'ICAC. També s'ha presentat, conjuntament amb l'UdEA de l'ICAC, un pòster al I Simposio Internacional sobre Estudios Cerámicos, celebrat els dies 1 i 5 de novembre de 2010 a la Universitat de Cadis. D'altra banda, la investigadora en formació del CSIC Àfrica Pitarch ha dut a terme l'anàlisi i caracterització mitjançant tècniques no destructives dels pigments utilitzats en les pintures murals trobades en el jaciment; el resultat d'aquest estudi es va presentar al VIII Congreso Ibérico de Arqueometria, celebrat a Terol. Al seu torn, la investigadora en formació de l'ICAC Marta Flórez, que està duent a terme un projecte de tesi doctoral sobre l'organització i evolució del territori a l'entorn d'aquest jaciment, ha presentat una comunicació amb els primers resultats sobre el territori al Col·loqui AGER IX que s'ha celebrat el mes de març a la Universitat de Barcelona. Durant el 2010, la investigadora en formació Marta Flórez ha completat el seu treball de tesi doctoral sobre el territori de Can Tacó, titulat «Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània interior. Estudi del Vallès Oriental de l'època ibèrica a l'alta edat mitjana», la defensa del qual es portarà a terme durant les primeres setmanes de 2011. També, pel que fa a l'estudi arqueològic del territori de l'entorn del jaciment, ha continuat la recerca de l'àrea del Montseny com a paisatge cultural de muntanya a càrrec de l'investigador en formació de l'ICAC Arnau Garcia, estudi que constitueix el nucli de la seva tesi doctoral en elaboració. L'investigador ha fet durant el 2010 una campanya de prospecció que ha ampliat el coneixement del territori objecte d'estudi.

Pel que fa a la difusió didàctica s'ha realitzat una visita guiada en el marc de les Jornades Internacionals dels Museus celebrades el 26 de setembre a càrrec de la investigadora Gemma Garcia, codirectora de les intervencions realitzades durant el 2010. L'execució del projecte FEDER, que inicialment estava previst que es completés el desembre del 2010, ha sofert diversos retards en la seva gestió i tramitació administrativa i es perllongarà durant els primers mesos de 2011.

Centuriació i estructuració de l'*ager* de la colònia *Barcino*. Anàlisi arqueomorfològica i modulació del paisatge

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC) i Héctor A. Orenge (ICAC).

Investigadors participants Santiago Riera (SERP-UB), Ramon Julià (IJA-CSIC).

Investigadors col·laboradors Unitat de documentació gràfica de l'ICAC.

Descripció Estudi del Pla de Barcelona des de la perspectiva de l'arqueologia del paisatge i, en especial, de la centuriació de l'ager de la colònia *Barcino* a partir de l'aplicació de metodologies SIG a l'anàlisi arqueomorfològica. Cal destacar l'interès de l'aproximació multidisciplinària i dels SIG en una àrea profundament emmascarada pel desenvolupament urbà. Els resultats dels estudis arqueomorfològics són revisats a partir de material cartogràfic digital i tractats mitjançant SIG.

S'investigarà la modulació del conjunt, l'articulació de la ciutat i el territori, la xarxa viària i l'estudi de visuals per tal de conèixer les formes d'organització i la conceptualització i modulació del paisatge. S'ha treballat també en la integració de dades paleoambientals, especialment pollíniques (Dr. Santiago Riera) i sedimentològiques (Dr. Ramon Julià). Els resultats permeten caracteritzar la dinàmica de canvi paisatgístic de l'època ibèrica al període medieval.

Data d'inici gener de 2008.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha treballat en la integració de dades paleoam-

bientals, especialment les pollíniques (Dr. Santiago Riera) i les sedimentològiques (Dr. Ramon Julià). Els resultats permeten caracteritzar la dinàmica de canvi paisatgístic de l'època ibèrica al període medieval. S'ha treballat especialment l'evolució de dinàmiques litorals i de vessant a l'àrea de Ciutat Vella i Montjuïc. Els resultats es van presentar com a pòster al Congrés Internacional d'Arqueologia del Paisatge (LAC2010), al gener de 2010, i en forma d'article en revistes especialitzades (*Quarhis, Agri Centuriati*), així com en la monografia en premsa dirigida per F. Tremont sobre el col·loqui celebrat el 2009 a Clermont-Ferrand.

Els estudis sobre l'ager *Barcinonensis* s'han reactivat a final del 2010 i continuaran durant els primers mesos del 2011 amb motiu de la publicació per part de l'Ajuntament de Barcelona de la memòria de l'estudi de la Satalia-Montjuïc, projecte dut a terme els anys 2006-2007 pel GIAP de l'ICAC.

Pratiques et mobilités territoriales sur le Mont Lozère depuis le Néolithique: gestion des ressources et services rendus aux sociétés du passé dans une moyenne montagne Méditerranéenne

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Programa Formes del paisatge i antropització dels espais de muntanya de la protohistòria a l'edat mitjana.

Imatge en 3D de la centuriació de 'Barcino'.

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC)

Investigadors participants Hèctor A. Orenge (ICAC), Ana Ejarque (Geolab CNRS-ICAC) Arnau Garcia (ICAC), Marta Flórez (ICAC).

Investigadors col·laboradors Santiago Riera (SERP-UB), Yannick Miras (Geolab CNRS).

Descripció L'objectiu general del projecte de recerca és reconstruir les interaccions socioambientals des del neolític i comprendre la gènesi d'un paisatge cultural de mitja muntanya, el mont Lozère (Massís Central, França). Es tracta d'una recerca interdisciplinària amb la participació de geòlegs, geògrafs, paleobotànics, historiadors i arqueòlegs de centres de recerca francesos diversos. La participació de Grup d'Investigació en Arqueologia del Paisatge (GIAP) de l'ICAC se centra a donar suport i assessorament en l'àmbit de l'arqueologia de la muntanya, especialment en l'estudi de la ramaderia antiga. Els objectius específics del GIAP en el projecte són:

- Definir les traces arqueològiques de l'antropització.
- Elaborar un inventari tipològic de jaciments ramaders (tancats, cabanes, munyidores, carrerades, etc.), d'explotació del bosc (carboneres, forns de pega, etc.), miners i metallúrgics.
- Establir una carta arqueològica d'aquest sector de mitja muntanya.
- Conèixer la distribució altitudinal dels diversos tipus d'estructures.
- Conèixer la cronologia i la funció de les estructures arqueològiques.
- Aplicar les metodologies SIG per a la correlació i espacialització de dades arqueològiques i paleoambientals.
- Comparar els resultats del projecte amb dades d'altres massissos muntanyencs, especialment amb els Pirineus, en relació amb els resultats obtinguts en altres projectes de l'ICAC (Ocupació del sòl..., InterAmBar).

Data d'inici gener de 2010.

Data de finalització desembre de 2012.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 les activitats portades a terme han estat les següents:

1. Elaboració d'un inventari de jaciments arqueològics sobre cartografia de l'IGN 1:25.000 a partir de la fotointerpretació. Ens hem beneficiat, per a la realització d'aquest inventari, d'ortofotografies aèries digitals rectificades a escala 1:25.000, i d'un model digital del terreny. Hem preparat una base cartogràfica de suport sobre la qual s'ha dut a terme el treball de fotointerpretació. Per fotointerpretació es van identificar anomalies possiblement antròpiques relacionades amb possibles estructures arqueològiques. Així es va elaborar un preinventari que va facilitar els treballs de prospecció pedestre. Per als jaciments més complexos es van editar planimetries fetes a partir de la fotointerpretació, per ser verificades sobre el terreny.

2. Prospecció intensiva *intra-site* (setembre 2010). Totes les

anomalies restituïdes han estat estudiades a través de la prospecció intensiva. Sobre el terreny va procedir-se a l'estudi detallat de les estructures, del material arqueològic associat, situació amb GPS, elaboració de fitxes temàtiques per estructura, correcció de la planimetria i valoració arqueològica per a la realització de sondejos el 2011.

3. Octubre-novembre 2010. Es va elaborar l'informe complet per a la memòria anual del projecte, que va ser entregat al Geolab (CNRS), des d'on es va dur la direcció general del projecte. L'informe feia constar els resultats dels treballs de prospecció, planimetries i mapes, així com documentació fotogràfica. Es feia també una avaluació arqueològica i recomanació d'intervencions per al 2011.

Forns metallúrgics a Narses Mortes.

Estructura ramadera a Countrast.

Programa *Ager Tarraconensis*

Per a la descripció dels objectius d'aquest programa vegeu la *Memòria d'activitats 2008* de l'ICAC.

Projectes de recerca:

- Projecte *Ager Tarraconensis* (PAT). Estudi del paisatge arqueològic antic a la dreta del riu Francolí.
- Les centuriacions de l'*ager Tarraconensis*. Anàlisi planimètrica digital i estructuració del territori.

Projecte *Ager Tarraconensis* (PAT).
Estudi del paisatge arqueològic antic a la dreta del riu Francolí

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
*Programa *Ager Tarraconensis*.*

Investigadors responsables Josep Guitart (UAB-ICAC), Marta Prevosti (ICAC).

Investigadors participants Ramon Jàrraga (ICAC), Diana Gorostidi (ICAC) i Jordi López (ICAC).

Investigadors col·laboradors Josep Maria Palet (ICAC), Santiago Riera (UB), Josep Maria Macias (ICAC), Jaume Massó (Museu de Reus), Loïc Buffat (CSH), Aureli Álvarez (UAB-ICAC), Santiago Giralt (CSIC), Jordi Nadal (UB), Silvia Valenzuela (UB), Núria Padrós (ICAC), Ignacio Fiz (ICAC-URV), Albert Pèlachs (UAB), Pau de Soto (ICAC) i Josep Abela (ICAC).

Descripció Estudi de l'evolució del paisatge de l'*ager Tarraconensis*, centrat a la comarca del Tarragonès, a la dreta del riu Francolí, una part del Baix Camp i el municipi d'Alcover, entre el període ibèric i la tardoantiguitat. Amb una aproximació multidisciplinària, s'estudia el paisatge, amb estudis de geologia, els recursos hídrics, els recursos minerals, l'evolució dels sòls, el clima, la flora, els cultius, la fauna, els animals domesticats, la morfologia del territori i els assentaments humans, des d'una perspectiva diacrònica. L'estudi dels assentaments humans i la morfologia del territori es basa en una sèrie de campanyes de prospeccions que combinen les extensives i les intensi-

Paisatges del Camp de Tarragona, objecte d'estudi del PAT.

ves, és a dir, transsectes amb cobertura total. El tractament de les dades es fa amb un SIG. A partir dels resultats s'avaluen els models de poblament, l'evolució de l'estructura del territori i de l'explotació i adaptació humana al seu entorn. Per a l'execució del projecte, es va signar un conveni amb els alcaldes de tots els ajuntaments implicats i la Diputació de Tarragona, amb l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat Rovira i Virgili i l'empresa ACESA. Aquest projecte compta amb una subvenció d'Abertis i del programa I+D MEC de la UAB.

Data d'inici juliol de 2005.

Data de finalització desembre de 2010.

Activitat realitzada el 2010

Durant el primer quadrimestre 2010, s'ha treballat en la finalització dels volums 1, 2, 3 i 4 del projecte PAT i s'han lliurat els originals al servei de publicacions de l'ICAC. Durant la resta de l'any s'ha treballat en el procés de publicació d'aquests volums, dels quals ja han sortit l'1 i el 3, mentre que el 2 encara segueix en procés d'edició. El 4 encara està previst que entri en procés d'edició durant el primer quadrimestre del 2011. També s'ha treballat en l'organització i realització del Simposi Internacional "L'ager Tarraconensis. Paisatge, poblament, cultura material i història", celebrat a Tarragona els dies 27 i 28 d'octubre de 2010 amb el patrocini d'Acesa i la col·laboració de la Diputació de Tarragona i l'Ajuntament de Tarragona. En el marc d'aquest simposi, es van presentar els volums 1 i 3 del Projecte Ager Tarraconensis publicats a la sèrie Documenta de l'ICAC (vegeu l'apartat de publicacions).

1. Estudis de poblament, prospeccions i sistema de la ciutat romana

Els estudis de paisatge tenen, com un dels seus fonaments, el coneixement de la dinàmica de l'ocupació humana. Els estudis de la morfologia del territori i de l'entorn geològic i biològic poden constituir projectes de recerca plens de sentit, per bé que han de revertir en els de conjunt del paisatge, entre els quals, juntament amb els de poblament, permetran el tractament del sistema global.

Una de les tècniques essencials que utilitzen els estudis arqueològics del territori i del poblament són les prospeccions, ja siguin superficials extensives, superficials sistemàtiques, intensives. A través d'aquestes, i amb l'ajut d'un SIG, es generen mapes del poblament antic que contenen la seva complexitat tipològica, cronològica i temàtica diversa, i que són la base per a l'estudi de la relació del poblament amb la morfologia del territori, la geologia i les dades dels estudis de biologia.

En el cas del món romà, la finalitat darrera de la recerca de l'evolució del paisatge és conèixer la dinàmica, l'abast i les particularitats de cada cas, de la implantació del sistema de la ciutat romana. Dins d'aquest marc conceptual, sorgeixen els plantejaments i qüestions històriques fonamentals.

Subprojecte Prospeccions geofísiques a l'ager Tarraconensis

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Ager Tarraconensis.

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC) i Cèsar Carreras (UOC-ICAC).

Investigadors col·laboradors Simon Keay, Sophie Hay i Kristian Strutt (University of Southampton).

Descripció Aquest projecte té com a finalitat la prospecció geofísica (resistivitat i magnetometria sobretot) dels jaciments arqueològics potencials identificats en les prospeccions a peu del PAT. La voluntat és identificar restes constructives presents en el subsòl i que puguin proporcionar més dades sobre el potencial del jaciment, la seva extensió i fins i tot la seva tipologia.

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada el 2010

S'ha treballat en el procés de publicació dels resultats de les primeres campanyes de prospecció, que apareixeran al volum 2 de la sèrie Ager Tarraconensis (Documenta 16), que està previst de publicar a principi del 2011.

2. Estudis de morfologia del territori

Estudi de les formes del paisatge i les centuriacions i caracterització del territori en l'antiguitat a partir de tecnologia SIG i recerca arqueològica de camp.

Les centuriacions de l'ager Tarraconensis. Anàlisi planimètrica digital i estructuració del territori

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Ager Tarraconensis.

Investigadors responsables Josep Maria Palet (ICAC), Hèctor A. Orengo (ICAC) i Marta Prevosti (ICAC).

Investigadors participants Marta Flórez (ICAC), Arnau Garcia (ICAC).

Descripció Estudi de les formes del paisatge i de les centuriacions de l'ager Tarraconensis, amb l'objectiu de revisar els estudis previs al territori de Tàrraco i, de manera més general, de plantejar una nova metodologia per a l'estudi de les formes d'organització dels territoris antics a partir de tecnologies SIG i recerca arqueològica de camp.

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització desembre de 2010.

Activitat realitzada el 2010

Al llarg del 2010 s'ha seguit treballant en l'anàlisi i integració del conjunt de dades arqueomorfològiques, arqueològiques i paleoambientals. Els resultats han estat presentats en diversos col·loquis. S'han preparat també diversos articles presentats a les següents revistes especialitzades d'impacte, que actualment són en premsa o ja publicats: *Agri Centuriati* (*International Landscape Archaeology Review*) i *American Journal of Archaeology* (AJA). També s'ha treballat en la preparació i publicació dels resultats d'aquest estudi per a la seva publicació en els volums del Projecte Ager Tarraconensis publicats a la sèrie Documenta de l'ICAC.

Camí fondo corresponent a un límit de centuriació.

3. Estudis de geologia

Un dels components d'un paisatge és la base geològica sobre la qual reposa. Però, alhora, cal tenir present que el substrat geològic no és estàtic, sinó que evoluciona amb la influència climàtica i biològica del seu entorn. Així doncs, ens interessa conèixer la geologia com a base o substrat del paisatge, però també com a arxiu on es va guardant informació sobre l'evolució climàtica i biològica.

En aquest sentit, i de cara als estudis del paisatge de l'antiguitat, resulta fonamental el coneixement de la geologia del quaternari i l'evolució dels seus sòls. La geologia també aporta tècniques de datació que representen ajuts auxiliars importants per a l'arqueologia, alguns emprats ja des de fa moltes dècades i d'altres d'incorporació més recent.

4. Estudis de paleobiologia de l'entorn

La paleobiologia resulta fonamental en els estudis del paisatge, ja que flora i animals formen part del sistema en estudi. Així doncs, els estudis de palinologia permeten conèixer l'evolució del clima, així com de la flora i els cultius que es practicaven, dins dels espais de temps datats pel sistema del C14, a cada columna pollínica. L'antracologia pot completar el coneixement

dels boscos de l'entorn i la seva explotació humana. La identificació de restes vegetals, com granes, així com microvegetals, tot plegat forma part de la reconstrucció de l'entorn.

Els estudis d'arqueofauna se centren en restes de la fauna recuperada en excavacions arqueològiques, que permeten fer-ne una datació força precisa. Solen donar essencialment informació sobre els animals domèstics, tot i que també en poden donar sobre la cinegètica o altres de l'entorn o fins i tot plagues.

Aquests tipus d'estudis són els més emprats i els que solen donar més resultats en l'arqueologia per a la reconstrucció del paleoambient, tot i que n'hi ha d'altres que també poden ser útils en casos concrets.

Subprojecte

Estudi palinològic a l'ager Tarraconensis. El Baix Camp

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Ager Tarraconensis.

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC).

Investigadors participants Yannick Miras (Geolab-CNRS), Gabriel Servera (UB), Santiago Riera (UB), Andreu Ollé (IPHES), Josep Vallverdú (IPHES), Ethel Allué (IPHES), Josep Maria Vergès (IPHES), Pedro Otiña (Arxiu Municipal de Cambrils).

Descripció Elaboració d'una columna pollínica representativa del Camp de Tarragona, que ha d'aportar coneixements sobre la flora, els cultius i l'evolució climàtica de la zona. El 2009, s'hi ha afegit la col·laboració d'un grup d'investigadors de l'IPHES, que han elaborat anàlisis pollíniques procedents de l'excavació, feta el febrer de 1995, de la sitja ibèrica de la plaça de Sant Andreu de la Selva del Camp, del segle IV aC.

Data d'inici gener de 2006

Data de finalització desembre de 2010.

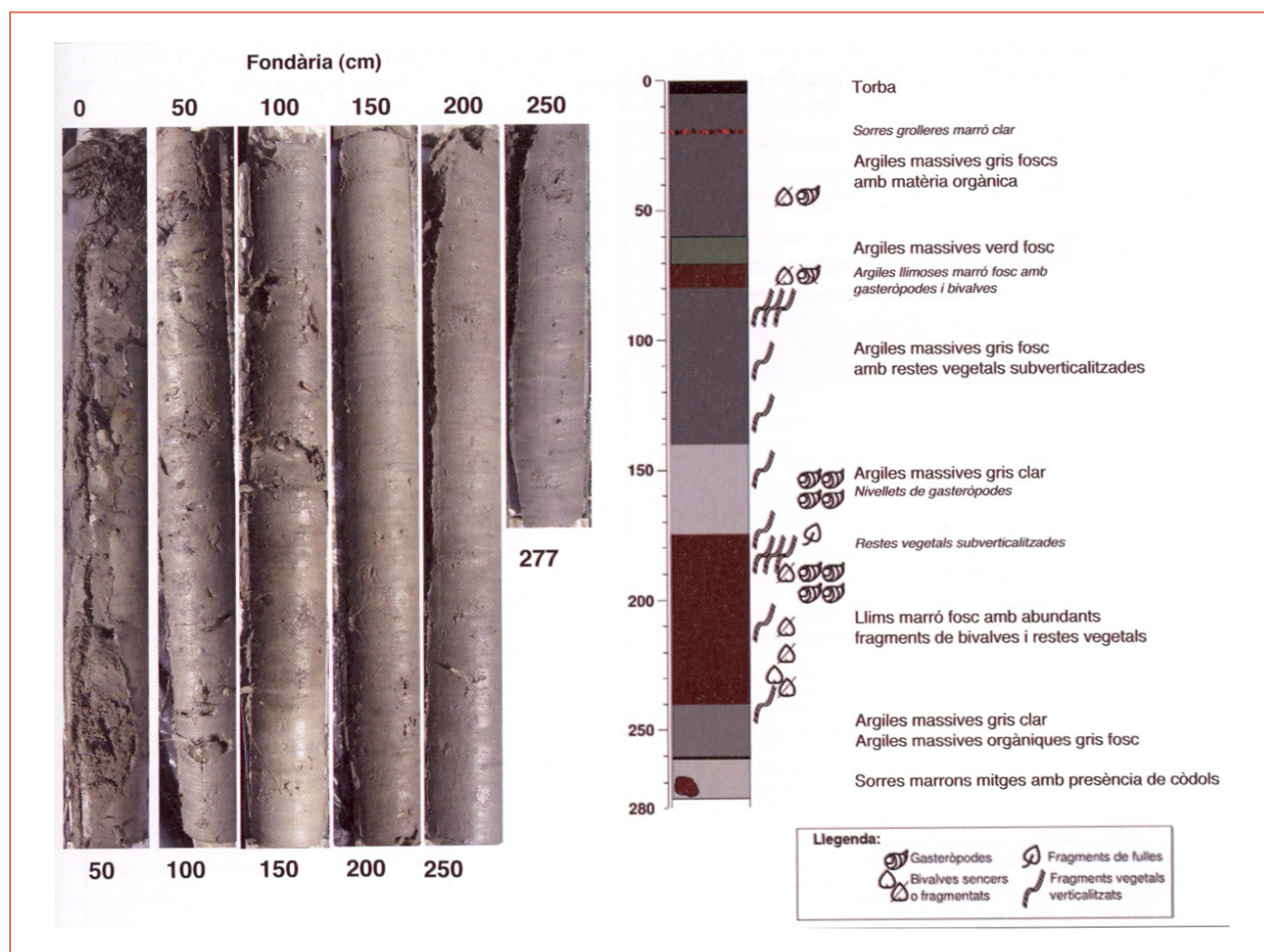
Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha treballat en la redacció de les conclusions d'aquest estudi, que s'han publicat al volum 1 del Projecte Ager Tarraconensis, sèrie Documenta, 16, de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (vegeu l'apartat de publicacions).

Subprojecte

Arqueozoologia a l'ager Tarraconensis. Estudi de la fauna de les vil·les dels Antigons i la Llosa

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Ager Tarraconensis.

Imatge del sediment i descripció litològica de la seqüència de la Sèquia Major.

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC), Núria Padrós (ICAC) i Sílvia Valenzuela (UB).

Investigadors participants Jordi Nadal (UB).

Descripció L'estudi de les restes de fauna està encaminat a avançar en el coneixement de la gestió ramadera dels establiments rurals de l'ager *Tarraconensis*. Aquest és un aspecte de l'economia rural romana fins ara molt menystingut i, per tant, les dades que aportin constituïran una novetat important per entendre el sistema econòmic rural de la zona. Se centra en les restes de la villa romana dels Antigons (Reus) i les de la villa romana de la Llosa (Cambrils).

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització desembre de 2010.

Activitat realitzada el 2010

El 2010 s'ha treballat en la redacció dels resultats d'aquest projecte que s'ha traduït en la seva publicació en tres articles en el volum 1 del Projecte *Ager Tarraconensis*, sèrie Documenta, 16 (vegeu l'apartat de publicacions).

Remuntatge d'ossos de bou de l'abocador del segle III de la villa romana dels Antigons, Reus.

5. Estudis d'epigrafia

Cal destacar que, en el decurs del 2008 es va iniciar una nova branca centrada en l'epigrafia, que s'ha centrat en l'estudi de les inscripcions aparegudes a diversos jaciments de l'ager *Tarraconensis*. Aquest és un complement de primer ordre d'importància, que ha de permetre obtenir dades fonamentals i altrament

molt difícils d'obtenir per l'arqueologia, per entendre qui posseïa, habitava o explotava el camp de la ciutat de Tàrraco.

Subprojecte Epigrafia de l'ager *Tarraconensis*

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Ager *Tarraconensis*.

Investigadors responsables Diana Gorostidi (ICAC) i Marta Prevosti (ICAC).

Investigadors col·laboradors Jordi López (ICAC) i Ignacio Fiz (ICAC-URV).

Inscripció conservada a l'angle del castell de Masricart, la Canonja.
Foto: Diana Gorostidi.

Arquitrav monumental de Centelles (RIT 908). Foto: Anna Gutiérrez.

Descripció L'estudi de les restes epigràfiques se centra en la gran lapidària llatina, així com en l'*instrumentum domesticum* del conjunt de l'ager *Tarraconensis*. En aquest segon camp, destaca especialment la importància dels grafitis sobre ceràmica, que són molt nombrosos i donen un tipus d'informació molt dife-

rent de la de la gran lapidària, ja que estan molt més centrats en l'element servil i l'activitat quotidiana. En canvi, les grans inscripcions en pedra aporten informació sobre els grans personatges que es documenten al camp, que sovint també apareixen esmentats en l'epigrafia del nucli urbà, i que permeten acostar-se a dades sobre les propietats, el seu estatus social, la mobilitat social, etc.

Data d'inici gener del 2006.

Data de finalització desembre del 2010.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha dut a terme la publicació dels resultats d'aquest estudi al volum *Ager Tarraconensis* 3. Les inscripcions romanes, dins de la sèrie *Ager Tarraconensis*, sèrie Documenta, 16, coordinada per Marta Prevosti i Josep Guitart. El volum conté un capítol dedicat a les marques sobre terrisseria de la part occidental del Camp de Tarragona, signat per Piero Berni, i una planimetria generada gràcies a un entorn GIS realitzada en col·laboració amb Ignacio Fiz. El llibre reuneix un catàleg epigràfic de 172 entrades amb més de 230 inscripcions, la majoria amb fotografies en color per primer cop publicades. Ve precedit d'uns estudis introductoris, també traduïts a l'anglès, sobre diverses qüestions, com la dispersió de les troballes, els suports i els materials, així com també l'estudi de la prosopografia i societat al territori de l'antiga capital provincial. Tanquen els estudis unes taules de correspondències i al final del llibre es poden consultar els índexs i la bibliografia. El professor Géza Alföldy, epigrafista de reconegut prestigi internacional, ha estat l'autor del pròleg d'aquest volum.

6. Estudi de jaciments o estructures rurals concretes

Els estudis de poblament es basen en el coneixement de les unitats del poblament. Això comporta fer excavacions, o bé estudis de col·leccions de materials, o bé prospeccions geofísiques.

Els estudis de territori, de prospeccions i de la morfologia del territori, així com la integració del conjunt de les dades en els estudis de poblament, necessiten sovint fer comprovacions, datar estructures o estudiar de manera detallada elements del paisatge. Això significa haver de fer també excavacions arqueològiques o prospeccions geofísiques. Enguany s'ha obert un nou projecte de recerca en el jaciment rural romà de les Bassasses, de Cambrils.

Els estudis concrets de jaciments rurals, com el de la villa dels Antigons, la del Morell o la del Mas d'en Gras, n'enriqueixen el coneixement, i representen una aportació de gran vàlua per al conjunt i per a la particularitat.

A partir d'això anirà sent possible fer una reflexió científica, cada cop més fonamentada, sobre el funcionament global de la ciutat de Tàrraco, amb l'entesa de les interrelacions amb el seu *ager*, especialment dels fonaments econòmics agraris i del desenvolupament comercial de la ciutat, del volum i distribució de la població rural, de la seva jerarquia i estructura.

Subprojecte

La vil·la romana dels Antigons

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Ager Tarraconensis.

Investigadors responsables Ramon Jàrrega (ICAC), Marta Prevosti (ICAC) i Josep Guitart (ICAC-UAB).

Investigadors participants Diana Gorostidi (ICAC), Jordi López (ICAC), Maria Isabel Panosa (ICAC-UAB), Jaume Massó (Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca, Reus), Eva Koppel (UAB), Silvia Valenzuela (UB), Piero Berni (ICAC), César Carreras (UOC-ICAC) i Loïc Buffat (CSH).

Estàtua de Cibele trobada a la vil·la dels Antigons.

Descripció Estudi monogràfic d'aquesta vil·la romana, excavada l'any 1978 sota la direcció de la Dra. Lluïsa Vilaseca, i amb la intervenció tècnica de Jaume Massó i Ramon Capdevila. Es tracta d'una vil·la de gran interès però actualment gairebé desconeguda, a causa en part de les condicions en què es va haver de dur a terme l'excavació. Tenint en compte l'interès d'aquesta vil·la per a l'estudi de l'*ager Tarraconensis*, s'ha plantejat la creació d'un equip d'investigadors amb la finalitat de redactar una monografia que faci justícia a la importància del jaciment.

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització gener de 2010.

Activitat realitzada el 2010

S'ha treballat en el procés de publicació dels resultats del projecte que apareixeran al volum 4 del Projecte *Ager Tarraconensis*, sèrie Documenta, 16, previst de publicar dins del 2011 (vegeu l'apartat de publicacions en aquesta memòria).

Subprojecte

El jaciment rural romà de les Bassasses

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.
Programa Ager Tarraconensis.

Investigadors responsables Ramon Jàrrega (ICAC) i Marta Prevosti (ICAC).

Investigadors participants Némesis, SCCL.

Descripció El jaciment romà de les Bassasses ha donat resultats positius en les prospeccions geofísiques: mostra una gran estructura rectangular d'uns 40 per 15 metres de planta, associada a la troballa de ceràmica en superfície. Per tal de comprovar la validesa d'aquests resultats, així com per avançar en l'estudi de la tipologia i cronologia dels establiments rurals de l'*ager Tarraconensis*, es va plantejar de fer-hi una excavació arqueològica.

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització desembre de 2010.

Activitat realitzada el 2010

S'ha treballat en el procés de publicació dels resultats de les primeres campanyes, que apareixeran al volum 2 de la sèrie *Ager Tarraconensis*, sèrie Documenta, 16, que està previst de publicar a principi del 2011.

Les Bassasses (Cambrils). Vista general.

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments

Per a la descripció dels objectius d'aquest programa vegeu la *Memòria d'activitats 2008* de l'ICAC.

Projectes de recerca:

- Pla director de la villa romana de la Llosa.
- La villa romana de la Gran Via-Horta Ferrerons (Mataró, Maresme).

La vil·la romana de la Llosa (Cambrils, *ager Tarraconensis*)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments.

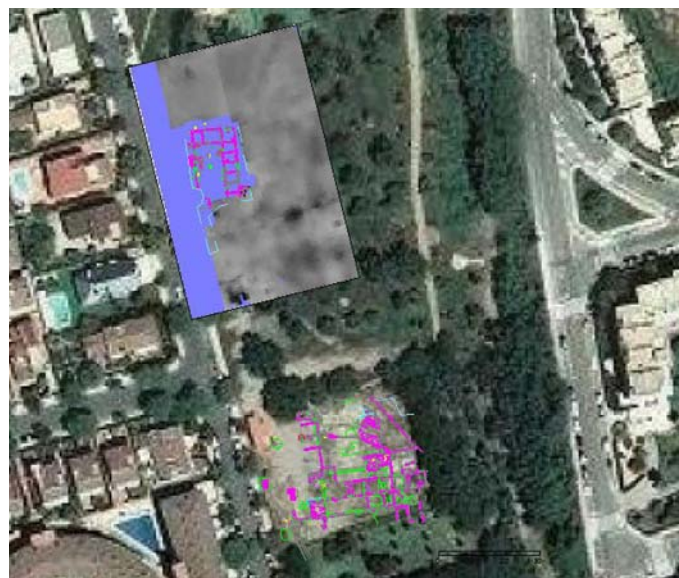
Investigadors responsables Josep M. Macias Solé (ICAC).

Investigadors participants Cèsar Carreras (UOC-ICAC), Judit Ciurana (ICAC), Pau de Soto (ICAC) i Josep Maria Puche (ICAC).

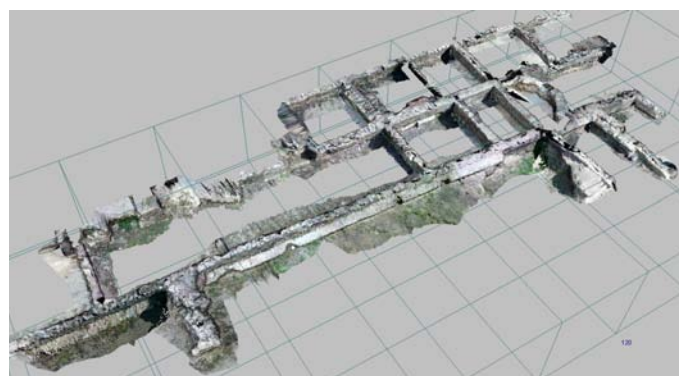
Descripció La villa romana de la Llosa és un jaciment de propietat municipal, gestionat pel Museu d'Història de Cambrils, que des de l'any 1991 ha estat objecte de nombroses campanyes d'excavacions arqueològiques i d'actuacions de difusió científica i museogràfica. La villa ocupa una extensa àrea verda dins el nucli urbà de Cambrils i es preveu la creació del futur Parc Urbà de la Llosa, on han de confluïr interessos compatibles de museïtzació i difusió del patrimoni natural i del patrimoni arqueològic. En resposta a aquestes necessitats, l'Ajuntament de Cambrils i l'ICAC van firmar l'any 2007 un conveni marc de col·laboració que va permetre l'elaboració d'un guia arqueològica visual i l'assessorament en el centre de recepció de visitants del jaciment. L'any 2009 les mateixes institucions van firmar un conveni de col·laboració pel qual s'encarregava al segon la redacció del Pla director de la villa romana de la Llosa. Es tracta d'un document que ha de proposar les actuacions a desenvolupar al jaciment en el moment en què es projecti el parc urbà. El document va més enllà de la planificació dels futurs treballs arqueològics, també efectua una programació de les línies de recerca a desenvolupar, així com una proposta de les nombroses activitats pedagògiques i de difusió que es poden concretar en aquesta villa romana de l'*ager Tarraconensis*. L'elaboració d'aquest document i la posterior acceptació per part de l'Ajuntament de Cambrils va permetre, durant l'any 2010, la signatura d'un altre conveni de col·laboració pel qual s'encarregava a l'investigador de l'ICAC Josep M. Macias la direcció científica de la villa romana, en coordinació amb el Museu d'Història de Cambrils.

Data d'inici gener de 2008.

Data de finalització desembre de 2011.

Vista aèria de la villa i detall de la zona prospectada.

Fotogrametria preliminar de la villa romana de la Llosa.

Activitat realitzada el 2010

Les activitats que s'han efectuat enguany en aquesta villa s'han centrat en la delimitació del jaciment dins de l'àrea museogràfica actual i en l'inici de la documentació fotogramètrica. Durant el mes de març s'ha desenvolupat una campanya de prospeccions geofísiques, en concret una prospecció de resistivitat elèctrica extensiva de tota la zona compresa entre la part ja excavada de la villa i el límit septentrional del parc arqueològic. Els resultats de la prospecció han estat analitzats amb el programa Geoplot 3.0, del mateix equip geofísic, i posteriorment combinats amb altres mapes i plantes de l'excavació mitjançant el programa ARC/Gis 9.2. S'ha pogut determinar la presència d'estructures arqueològiques, les quals permetran en el futur plantejar estratègies d'excavació, així com calibrar les tècniques i mètodes dels mateixos resultats geofísics.

Una de les actuacions portades a terme durant el mes de juliol va consistir en la documentació fotogramètrica dels alçats de les estructures actualment visibles a l'àrea 1.000 de la villa romana de la Llosa. Aquesta actuació representa un pas previ als treballs de consolidació i restauració que proposa el Pla director de la villa romana de la Llosa.

Abans que qualsevol actuació museogràfica es materialitzi és imprescindible documentar amb rigor totes les evidències arqueològiques presents sobre el terreny, per així disposar de documentació gràfica de qualitat. En el cas de la villa romana de la Llosa, el seu Pla director preveu un seguit d'intervencions encaminades a la presentació i conservació de la realitat arqueològica del lloc, però sobretot a la difusió dels seus valors culturals i patrimonials. Aquesta "socialització" del jaciment comporta adequar-lo museogràficament, assegurar la lectura de les restes per part del públic visitant i garantir la circulació a través dels espais de la villa, per així afavorir la comprensió del seu funcionament intern.

Per altra banda, la documentació dels paraments i altres elements estructurals que conformen l'àrea 1.000 de la Llosa ha permès establir un punt de partida sòlid a l'hora d'emprendre estudis vinculats a l'arqueologia de l'arquitectura. La generació d'una base fotogramètrica no és un mer tràmit, sinó que consisteix en si mateixa un estudi i un intent d'anàlisi de l'edifici antic. A més, aquesta base també permetrà elaborar futures reconstruccions digitals en 3D de l'edifici principal de la villa.

La villa romana de la Gran Via-Horta Ferrerons (Premià de Mar, Maresme)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Programa Les formes d'hàbitat rural: les vil·les i altres tipus d'assentaments.

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC) i Ramon Coll (Ajuntament de Premià).

Investigadors participants Isabel Rodà de Llanza (ICAC).

'Dolium' de la darrera fase de Can Ferrerons.

Descripció La villa romana de la Gran Via-Horta Ferrerons és una de les vil·les de més extensió i alhora d'arquitectura més original del Maresme. El seu interès d'estudi és indiscutible, especialment per a l'evolució en el baix Imperi i la tardoantiguitat. L'edifici de planta octogonal excavat recentment respon sens dubte a una arquitectura de palau de camp baiximperial, d'un ric personatge, potser de la ciutat de *Barcino*. El propòsit de l'Ajuntament de Premià de Mar, amb l'ajut de l'ICAC, és con-

vertir el jaciment en visitable i que serveixi per difondre la història del país en el període clàssic, per donar a conèixer el món romà a través del seu *ager*, del món rural i de les vil·les romanes.

Data d'inici gener de 2008.

Data de finalització desembre de 2012.

Necròpolis de Can Ferrerons.

Activitat realitzada el 2010

La previsió de 2010 d'efectuar la neteja de les parets, la restauració i la consolidació, així com el seu dibuix, no ha estat possible, ja que la dotació econòmica que havia previst l'Ajuntament de Premià de Mar ha hagut de ser retirada per causa de les necessitats econòmiques que ha patit la institució, motivades per la crisi. En canvi, la Diputació de Barcelona ha concedit una subvenció al jaciment que ha permès sanejar el sòl de l'octàgon central i col·locar una passarella per facilitar l'accés dels visitants al centre de l'octàgon. D'aquesta manera, el jaciment ha quedat preparat per a la visita quant a accessibilitat.

D'altra banda, Ramon Coll i Marta Prevosti han iniciat l'estudi dels materials procedents de la part del jaciment anomenat Gran Via 229, excavada el 1969, i dipositats al MAC. Aquest estudi està en procés i seguirà durant el 2011. Es tracta dels materials recollits durant l'excavació i aixecament del mosaic d'una rica estança de la villa de la Gran Via. Aquesta era una sala d'uns 8 per 6 metres, que estava pavimentada amb un mosaic geomè-

tric, sota del qual va aparèixer un espai més antic, amb dipòsits per a líquids, que es va interpretar com un possible espai per a fabricació de *garum*. L'excavació no va ser estratigràfica, per bé que alguns lots de materials porten un cartell que indica "sota el mosaic" o bé "interior dipòsit", fet que permet concloure una certa aproximació cronològica de l'evolució de l'estança.

Altres projectes

Intervencions en l'ampliació del tercer carril de l'AP-7

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Programa Altres projectes.

Investigadors responsables Marta Prevosti (ICAC), Gemma Caballé (ICAC).

Descripció Els treballs d'arqueologia sorgeixen a l'entorn de la construcció del tercer carril de l'autopista AP-7 i la implantació de nous sistemes de peatge, des de la Jonquera fins a Cambrils. La iniciativa d'Acesa d'encarregar els treballs d'arqueologia a una institució de recerca com l'ICAC constitueix l'opció òptima, tenint en compte la garantia que comporta que les excavacions arqueològiques rebien el tractament més adequat i que s'insereixin dins del marc de les línies de recerca en curs, amb la corresponent explotació científica i la publicació adequada dels resultats. Els contactes amb l'IPHES facilitaran la mateixa via per a les restes prehistòriques que hi puguin aparèixer.

Data d'inici gener de 2008.

Data de finalització desembre de 2012.

Activitat realitzada el 2010

Un cop finalitzats tots els estudis i analítiques que actualment estan en curs, les dades aportades seran de referència obligada per a la prehistòria recent catalana. Les excavacions d'aquests tres jaciments s'han conclòs durant el 2010. Les excavacions de la zona propera a Santa Margarida de Martorell no han proporcionat, contràriament al que es pensava, restes en relació amb aquest interessant jaciment tardoromà, tardoantic i medieval, sinó que només s'hi han detectat restes de feixes de cultiu modernes i una mica més allunyat, les restes d'una petita masia del segle XIV, que s'ha excavat íntegrament. Un cop exhaurida l'excavació dels quatre jaciments, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ha donat l'autorització de desmuntatge de les restes i construcció al damunt de l'obra de l'autopista.

Pel que fa a l'ampliació de vial i als seguiments dels moviments de terres, s'han realitzat acuradament i no s'hi ha trobat cap resta arqueològica. En el sector de l'AP-7 nord, s'ha seguit fent la prospecció superficial de tots els terrenys afectats pel projecte d'obra, i s'han controlat tots els moviments de terres de l'obra. Amb tot, no ha aparegut cap resta arqueològica nova, tret dels jaciments inicialment marcats en el projecte. Molt pos-

siblement això es deu al fet que s'està actuant en una ampliació de l'autopista, en uns terrenys que ja devien haver quedat afectats per la construcció original de l'autopista, en els anys seixanta. Un cop efectuades les cales de prospecció i delimitació a tots els jaciments marcats en el projecte (tret del de Can Cuca, a Sils, on ja es van excavar unes sitges de la primera edat del ferro), no més han resultat positives les dels jaciments del Terral i del Pla de Dalt (Girona), on està previst de realitzar-hi durant el 2011 l'excavació arqueològica. Al Terral, en la fase 2, de prospecció i delimitació del jaciment, hi han aparegut uns paleocanals que donen materials rodats d'època ibèrica i romana, presumiblement arrossegades des d'un jaciment proper. La fase 2 al Pla de Dalt ha permès descartar la part del jaciment situada a l'est de l'autopista, per bé que ha permès documentar una bona estratigrafia conservada a l'oest de l'autopista. Es tracta d'un jaciment paleolític, d'entre el 300.000 i el 100.000 aC, format sobre una colada volcànica, que el delimita molt bé. S'hi troben eines fabricades per l'home, tan disperses com en petites agrupacions, dins d'un estrat molt ben delimitat en l'estratigrafia de la zona. El jaciment és molt ampli, motiu pel qual caldrà intervenir en tot l'espai afectat per la construcció d'un vial de sortida de l'autopista, per la seva banda de ponent.

Excavacions de la masia del segle XIV del jaciment de Cruïlla de Martorell.

Enterrament individual en una fossa simple del neolític mitjà, amb un vas sencer, dues destrals, 40 denes de collaret de variscita, 2 denes tubulars de variscita, 3 puntes de sageta de fil transversal, i una làmina de sílex i una d'obsidiana.

2.1.3. Línia de recerca Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic

Marques i terrisseries d'àmfores a Catalunya (Baix Llobregat)

Línia de recerca Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic

Investigadors responsables Cèsar Carreras (UOC-ICAC), Albert López-Mullor (Diputació de Barcelona), Josep Guitart (UAB-ICAC)

Investigadors col·laboradors Piero Berni (ICAC), Josep Maria Solias (Museu de Badalona), Jordi Morera, Júlia Miquel (Diputació de Lleida), Verònica Martínez (UB), Pere Izquierdo (Diputació de Barcelona), Pau de Soto (ICAC), Juana Huélamo (Museu de Badalona), Jordina Sales (ArqueoCat), Maria Lledó Barreda, Anna Gutiérrez (ICAC).

Descripció Aquest projecte es proposa l'estudi i publicació de les marques d'àmfora d'època romana trobades a una part del territori de la colònia de *Barcino* (*ager Barcinonensis*), aquell que es localitza en l'actual comarca del Baix Llobregat. Es tracta d'un dels territoris amb una major producció d'àmfores, en què destaquen quatre tallers principals: Can Tintorer (el Papiol), Can Pedrerol de Baix (Castellbisbal), Can Reverter-el Mercat (Sant Vicenç dels Horts) i Barri Antic (Sant Boi). També sembla que hi havia un centre proper a la Rectoria (Gavà). Si bé alguns dels centres eren coneguts, la publicació sistemàtica de les marques (al voltant de 400) aportarà força novetats, sobretot pel que fa a l'excavació de la terrisseria del Mercat (Sant Vicenç dels Horts), que ha proporcionat més de 100 marques noves i una de destacada, SYN, que segurament fa referència al llibert *Caius Trocina Synecdemus*, del qual disposem d'una inscripció a Castelldefels. El projecte s'emmarca en el programa internacional Corpus des Timbres Amphoriques, patrocinat per la Unió Acadèmica Internacional i promogut a Catalunya per l'Institut d'Estudis Catalans. Atesa la complexitat de la interpretació de les marques del territori de *Barcino* i la importància de les seves terrisseries, juntament amb la publicació del catàleg de marques seguint els estàndards de publicació de l'esmentat *Corpus*, s'incorporaran diverses anàlisis complementàries amb la intenció de contextualitzar les troballes, distingir les produccions locals de les importacions i afegir-hi estudis transversals, com poden ser la toponímia, l'arqueometria i el paleoambient.

Data d'inici juny de 2009.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada el 2010

Al llarg del 2010 s'ha completat la major part d'articles de la publicació i el corpus de marques, i s'ha passat a la fase de prepara-

ció d'originals per a la coedició de l'IEC i l'ICAC prevista. El procés de publicació s'ha endarrerit per diversos motius, però també per la troballa d'una col·lecció particular que es donarà al Museu de Viladecans. Junt amb la publicació monogràfica, s'han portat a terme un seguit de publicacions generals sobre la manera d'interpretar les marques en relació amb la toponímia (Congrés de Girea, Nàpols) a càrrec d'Oriol Olesti. També s'ha lliurat un article sobre la terrisseria del Mercat signat per Jordi Morera i Oriol Olesti, que es publicarà a la revista *Pyrenae*.

Marques del Museu de Molins de Rei.

Form del Mercat de Sant Vicenç.

Laboratori de documentació virtual sobre les ceràmiques tardoromanes de la Mediterrània

Línia de recerca Instrumentum domesticum. Materials i comerç en el món antic.

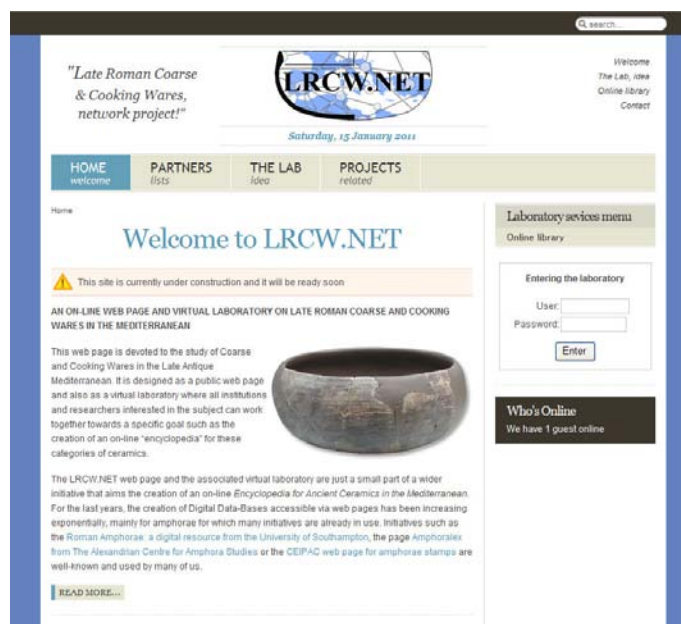
Investigadors responsables Piero Berni Millet (ICAC), Miguel Á. Cau Ontiveros (ICREA-UB), Josep M. Macias Solé (ICAC).
Investigadors col·laboradors Alessandra Pecci (UB), Evanthia Tsantini (UB), Paul Reynolds (ICREA-UB).

Descripció La creació dels Laboratoris de Documentació Virtual (LDV) pretén posar en marxa l'elaboració de continguts interactius fonamentats en la creació, gestió i difusió de bases de dades en canals en línia.

El propòsit d'aquest projecte és la creació d'una base de dades accessible i modificable des d'Internet i centrada en les ceràmiques tardoantigues de la Mediterrània, tant des del vessant estrictament ceramològic com des dels nous formats d'anàlisi arqueomètrica. El projecte consisteix en la creació d'una eina informàtica idònia per a la gestió i consulta d'aquests continguts i on els diversos especialistes que hi treballen poden trobar un espai interactiu d'intercanvi i actualització de coneixements. Al mateix temps, l'objectiu és aconseguir un centre de referència sobre aquesta línia específica de la recerca, oberta a Internet i a disposició d'investigadors, estudiants universitaris i professionals de l'arqueologia, els quals, per les seves activitats, necessiten de mecanismes ràpids i accessibles per consultar la documentació tipològica i arqueomètrica sobre ceràmiques tardanes.

Els Laboratoris Virtuals són una eina fonamental per inserir la nostra àrea de coneixement en les tecnologies de la societat de la informació i ens permet, entre altres coses, assolir els següents objectius:

- Creació d'estàndards de referència, consulta i tipologia.
- Trencar amb les variables clàssiques en què es fonamenta la relació científica (coincidència espai temps entre investigadors comuns) per assolir canals de comunicació a distància.

Pàgina inicial del web www.lrcw.net.

- Fonamentar el treball en equip entre diversos investigadors mitjançant la comunicació sincrònica i asincrònica.

- Afavorir la comunicació de continguts específics mitjançant les noves tecnologies. Crear un espai d'interacció social entre les diferents comunitats científiques.

- Fomentar el programari lliure i de codi obert per al disseny d'aquestes aplicacions d'entorn web.

- Promoure el concepte informàtic de la xarxa plantejant el concepte de *groupware* o programari de grup, que es refereix als programes que integren les tasques col·laboratives.

Data d'inici setembre de 2009.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada el 2010

Durant l'any 2010 s'han complert diversos objectius importants per al desenvolupament del projecte Late Roman Coarse and Cooking Wares. S'ha publicat el web del projecte a Internet amb l'alta del domini www.lrcw.net. S'han completat els continguts de les seccions informatives del projecte relatives a la idea del Lab, els membres participants i els projectes relacionats amb aquesta iniciativa. Tota aquesta informació és accessible i consultable a l'adreça web indicada.

Pel que fa a l'activitat institucional, s'ha signat un conveni específic de col·laboració entre la Universitat de Barcelona i l'ICAC per desenvolupar conjuntament la base de dades i el seu entorn web.

Quant a la difusió, el projecte ha estat presentat, per primer cop, mitjançant un pòster titulat *LRCW.net: A website with a virtual laboratory for the study of Coarse and Cooking Wares in the Late Antique Mediterranean* al Congrés Internacional Ceramics, Cuisine and Culture: The Archaeology and Science of Kitchen Pottery in the Ancient Mediterranean, celebrat a Londres (16-17 desembre 2010). Igualment, podem confirmar la seva presentació al pròxim The Fourth International Conference on Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry (LRCW4), que s'ha de celebrar durant el 2011 a Tessalònica.

Pel que fa a l'eina de laboratori, els esforços s'han centrat en dues direccions. D'una banda, a completar l'aplicació de la biblioteca en línia, pel que fa tant a l'accés públic com al privat, amb l'objectiu que en el futur la biblioteca esdevingui una eina de referència per a l'investigador. La idea és que la biblioteca reculli la major part de les contribucions científiques d'aquesta línia específica del coneixement, de manera que pugui ser aprofitada per mesurar l'índex d'impacte a partir de les descàrregues. En aquest sentit, s'han incorporat diverses utilitats de control sobre les descàrregues dels articles digitals que es produeixen a Internet des del portal públic del projecte.

Cal assenyalar, d'altra banda, que el codi de programació de l'aplicació ha estat reescrit del tot, ara amb un *framework* més manejable i bastant depurat, que permetrà un desenvolupament més productiu de la resta d'aplicacions. Per tant, caldrà menys esforç de programació i menys temps de desenvolupament.

Biblioteca en línia: llista de publicacions descarregables.

Estudi de les ceràmiques comunes tardoantigues de Tàrraco

Línia de recerca *Instrumentum domesticum*. Materials i comerç en el món antic.

Investigadors responsables Josep M. Macias (ICAC), Miguel Á. Cau (ICREA-UB)

Descripció Arran de la concessió del projecte «Arqueología y arqueometría de cerámicas de cocina tardorromanas en el Mediterráneo occidental: una aproximación integral» (HAR2009-08290) per part del MICINN, s'ha decidit reemprendre la recerca sobre les ceràmiques comunes de l'antiguitat tardana a Tàrraco. Aquest va ser el projecte de tesi doctoral de J. M. Macias, i les noves recerques s'inclouen en l'esmentat projecte de R+D+I que té el Dr. Miguel Á. Cau com a investigador principal. La participació de J. M. Macias és a dedicació parcial.

Data d'inici gener de 2009.

Data de finalització desembre de 2010.

Cassola de procedència centremediterrània.

Contenidor de procedència indeterminada.

Activitat realitzada el 2010

En el marc de la participació de l'investigador Josep Maria Macias en aquest projecte I+D, s'ha iniciat l'estudi de contextos ceràmics dels projectes que estan ara en curs (catedral i amfiteatre de Tarragona) i la revisió d'algunes estratigrafies antigues que es conserven en el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. També s'ha procedit a seleccionar mostres per a la seva caracterització arqueomètrica de la mà de l'Equip de Recerques Arqueomètriques de la Universitat de Barcelona. També s'ha començat a difondre aquesta recerca mitjançant la participació en un congrés al British Museum de Londres i en la redacció d'un capítol del llibre *Cerámicas hispanorromanas. Un estado de la cuestión II*.

Amphorae ex Hispania

Línia de recerca *Instrumentum domesticum*. Materials i comerç en el món antic.

Investigadors responsables Ramon Jàrraga (ICAC), Piero Berni (ICAC), Cèsar Carreras (UOC-ICAC)

Investigadors participants Enrique García Vargas (US), Joaquim Tremoleda (MAC-Empúries), Albert Martín (Ajuntament de Cabrera de Mar), José Juan Díaz (UCA), Antonio Sáez (UCA), Daniel Mateo (UAL), Daniel-Jesús Martín Arroyo (UCA), Horacio González (ICAC)

Investigadors col·laboradors Darío Bernal (UCA), Lázaro Lagóstena (UCA), Albert López Mullor (UAB-Diputació de Barcelona), Josep A. Gisbert (Ajuntament de Dénia).

Descripció El projecte *Amphorae ex Hispania* pretén ser un instrument que permeti als diversos investigadors que s'ocupen de l'estudi de les àmfores hispàniques en els seus diferents aspectes

(producció, difusió, tipologia) treballar en xarxa, al voltant del laboratori virtual que s'ha creat a l'ICAC per a aquest fi. L'objectiu és, des de diferents àrees, tipificar i estudiar la producció de les àmfores a partir de les grans àrees geogràfiques (costa catalana i producció vinera tarraconense, salaons de la costa bètica i lusitana, producció oliera de la vall del Guadalquivir) per tal d'aprofundir de manera coordinada en el coneixement d'aquests contenidors ceràmics, palesant la seva importància per a l'estudi de la història econòmica de l'Imperi romà. El laboratori i la biblioteca virtual són dos instruments bàsics per posar en marxa aquest projecte.

Data d'inici juliol de 2010

Data de finalització desembre de 2014

Activitat realitzada el 2010

L'aspecte fonamental del projecte *Amphorae ex Hispania* és la posada en marxa i el desenvolupament d'un Laboratori Virtual que s'està treballant en paral·lel i amb la mateixa tecnologia informàtica en un altre dels projectes de l'ICAC anomenat «Laboratori de documentació virtual sobre la ceràmica tardoromana de la Mediterrània». Durant aquest any s'ha publicat el lloc web del projecte a l'adreça www.amphorae.icac.net, on s'expliquen els objectius que es persegueixen i es llisten els membres i universitats actualment implicats per dur endavant aquesta iniciativa científica. S'han determinat també les línies mestres del projecte. Per començar a treballar en les diverses àrees temàtiques l'any 2011, s'han posat en marxa el laboratori i la biblioteca virtual, de tal manera que aquesta darrera està començant a tenir una difusió exterior gràcies a Internet, com ho demostren les 700 descàrregues de documents digitals efectuades darrerament per diversos investigadors a escala internacional sobre un total de 250 articles.

Àmfora romana trobada a Can Collet (Llinars).

Pàgina principal del projecte.

2.1.4. Línia de recerca Arqueologia clàssica i produccions artístiques

Aquesta línia de recerca es vertebrava en els eixos següents:

1. Recerca i problemàtica d'estudi

L'objecte d'aquesta branca és estudiar preferentment els materials geogràficament més propers a nosaltres, com són els de Catalunya i la resta de la península Ibèrica, tot i que també es potenciarà la recerca de materials d'altres parts del món.

Tenint en compte l'aparició de noves tecnologies aplicables al món de l'arqueologia clàssica, es pretén fer un estudi de les produccions artístiques de l'antiguitat que ens ofereixi un coneixement millor i més aprofundit d'alguns dels aspectes que segueixen dificultant l'estudi d'aquestes obres, com són els tallers i les tècniques de producció. És per això que es tindrà en compte, a l'hora de portar a terme els diferents projectes, els tallers implicats en la realització d'aquell objecte, el seu caràcter local, provincial i/o imperial, la seva organització, els mètodes de treball, la comercialització i la dispersió de les obres. També és de primordial importància comparar les similituds individualitzades en produccions geogràficament distants, les seves particularitats i les influències foranes.

Un altre element important en l'estudi de les produccions artístiques és el suport on s'han realitzat les obres, tenint en compte el tipus de material, la seva tipologia i la procedència.

2. Recerca i col·laboracions amb altres institucions i universitats, tant de caràcter nacional com internacional

El fet que des d'aquesta línia també s'impulsi l'estudi de materials procedents de qualsevol àmbit geogràfic del territori de l'imperi romà potenciarà la col·laboració amb altres organismes internacionals i afavorirà el treball amb equips interdisciplinaris. Amb aquests objectius s'establiran grups de treball amb equips de recerca d'altres universitats mitjançant la signatura de convenis amb l'ICAC.

Per a l'anàlisi dels diferents tipus de pedra es treballa conjuntament amb la Unitat d'Estudis Arqueomètrics de l'ICAC, tot i que també es cerca la col·laboració amb el Laboratori per a l'Estudi dels Materials Lapidis de l'Antiguitat (LEMLA), per la seva dilatada trajectòria, així com amb altres laboratoris especialitzats, com l'Equip de Recerques Arqueomètriques de la Universitat de Barcelona (ERAUB).

3. Recerca i difusió dels resultats

La difusió dels resultats obtinguts en la recerca portada a terme en projectes d'aquesta línia o conjuntament amb altres institucions és prioritària per aconseguir l'objectiu d'apropar els resultats obtinguts tant a la comunitat científica com a un públic de caràcter més genèric.

Projectes de recerca:

- CSIR (*Corpus Signorum Imperii Romani - Hispania*)
- Estudi d'una obra inèdita de Josep Puig i Cadafalch sobre arquitectura tardana i art medieval

CSIR (*Corpus Signorum Imperii Romani - Hispania*)

Línia de recerca Arqueologia clàssica i produccions artístiques.
Investigadors responsables Isabel Rodà (ICAC).

Investigadors col·laboradors Eva Koppel (UAB), Montserrat Claveria (UAB) i José Miguel Noguera (Universidad de Murcia).

Descripció El *Corpus Signorum Imperii Romani* (CSIR) és un projecte internacional que té l'objectiu de recopilar i estudiar totes les escultures de l'antic Imperi romà. Aquesta iniciativa va néixer en el marc del VIII Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica, celebrat a París l'any 1963, sota la tutela de l'Associació Internacional d'Arqueologia Clàssica. A l'estat Espanyol, la persona escollida per portar a terme aquest projecte, el 1987, va ser el prof. Alberto Balil, de la Universidad de Valladolid, on des dels anys 70 s'estava publicant la sèrie *Esculturas romanas de la península Ibérica*. Amb la mort del professor Balil, el projecte es va paralitzar fins que, com a conseqüència de les diferents Reunions d'Escultura Romana a Hispània celebrades el 1992 a Mèrida, el 1995 a Tarragona i el 1997 a Còrdova, es reprengué amb entusiasme la iniciativa del CSIR-Hispania per part dels professors interessats procedents de diverses universitats espanyoles. L'any 1997 es va constituir el comitè científic i es van reprendre les publicacions del Corpus. Des d'aleshores se n'han publicat ja 6 volums.

El CSIR-Hispania compta amb el suport de diverses institucions: l'Associació Internacional d'Arqueologia Clàssica, l'Instituto de Patrimonio Histórico Español del Ministeri d'Educació i Cultura i l'Institut d'Estudis Catalans. La seva gestió ha estat assumida per la UAB, la Universitat de Múrcia i l'ICAC, amb el seguiment i l'assessorament del comitè científic. La direcció del projecte ha estat confiada a la Dra. Isabel Rodà.

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització desembre de 2011.

Activitat realitzada al 2010

Durant aquest any s'ha seguit treballant en la finalització de la publicació del conjunt de l'escultura romana de *Segobriga* (Cerro del Griego, Saelices, Conca, Hispània Citerior), coordinat per José Miguel Noguera i Rosario Cebrián, i que està previst que es publiqui en el decurs del 2011. Per a més informació sobre aquest volum, vegeu la *Memòria d'activitats* 2009.

Escultura togada procedent del fòrum de 'Segobriga' (segle I dC).

Estudi d'una obra inèdita de Josep Puig i Cadafalch sobre arquitectura tardana i art medieval

Línia de recerca Arqueologia clàssica i produccions artístiques.

Investigadors responsables Isabel Rodà (ICAC).

Investigadors participants Achim Arbeiter (Universitt Gttingen), Andreu Muñoz (MBT), Anna Orriols (UAB), Cristina Godoy, Eduard Riu (Direcció General del Patrimoni Cultural), Gemma Garcia (ICAC-UAB), Antonio Moro (Ajuntament de Terrassa), Francesc Tuset (UB), Gisela Ripoll (UB), Joan Duran (MNAC), Philip Banks (UB), Miquel . Cau (UB), Sílvia Alcaide (ICAC), Jordi López (ICAC), Júlia Beltrán (MUHBA), Géraldine Mallet (Universit de Montpellier), Josep Maria Macias (ICAC), Joan Albert Adell (COAC), Josep Maria Nolla (UdG).

Descripció Unes felices circumstàncies han fet que les proves d'impremta de la segona edició de la segona part del primer volum de l'*Arquitectura romànica a Catalunya*, de Josep Puig i Cadafalch, estiguin avui dipositades a l'Arxiu Nacional de Catalunya. s una obra que va deixar Puig i Cadafalch a punt d'imprimir, però que a causa dels esdeveniments de la guerra civil i de la

Segona Guerra Mundial no es va arribar a publicar mai. Aquesta segona part consta d'unes altres quatre, tres de les quals estan ja totalment compaginades segons el grafisme d'aleshores de l'IEC i la quarta està en galerades. Aquest volum, que inclou des de l'poca paleocristiana fins a la carolíngia, s d'una qualitat equiparable a l'*Arquitectura romana de Catalunya* de l'any 1934. s per aix que l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) hem unit esforços i hem pres la iniciativa de publicar aquest volum de Puig i Cadafalch, que anirà a càrrec de les quatre institucions. Però el temps ha passat i veiem convenient, tot respectant l'obra original, de fer uns estats de la qestiu de cadascun dels capítols.

Data d'inici febrer de 2010.

Data de finalització abril de 2012.

Activitat realitzada el 2010

Durant aquest any 2010 l'ICAC ha coordinat el treball de distribució dels capítols entre diversos especialistes en poca paleocristiana, tant autòctons com de l'àmbit internacional, per tal d'actualitzar i completar el manuscrit de Josep Puig i Cadafalch titulat *Arquitectura paleocristiana a Catalunya*, obra inèdita de 1934.

Retrat de Josep Puig i Cadafalch.

Fons de la col·lecció Despuig.

Altres projectes

La professora titular Montserrat Claveria continua desenvolupant, com a directora, el projecte R+D titulat «**Antiguo o moderno. Encuadre de la escultura de estilo clásico en el período correspondiente**» (codi HAR2009-10798), amb E. M. Koppel, I. Rodà, P. Vélez, J. Massó, B. Cacciotti i M. Trunk com a investigadors, i M. Domínguez i J. M. Noguera com a col·laboradors.

També s'ha treballat en l'estudi de les obres que constitueixen la reconeguda col·lecció mallorquina del segle XVIII del cardenal Antoni Despuig, un dels personatges més representatius de la il·lustració mallorquina.

Altres activitats

Durant el 2010 s'ha seguit treballant en la redacció i edició de les actes del XI Coloquio Internacional de Arte Romano Provincial, titulat «**Roma y las provincias: modelo y difusión**», celebrat a Mèrida del 18 al 22 de maig de 2009, que tenen prevista la seva presentació en el proper certamen, que tindrà lloc a la ciutat de Pula (Croàcia) el mes de maig de 2011.

Després de conèixer la notícia que l'Associazione Internazionale di Archeologia Classica (AIAC) havia triat la ciutat de Mèrida com a escenari del proper Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica, durant el 2010 s'han fet les primeres reunions preparatòries per començar a organitzar aquest esdeveniment, que tindrà lloc la primavera del 2013. Aquest important congrés, tot i estar dirigit pel Museo Nacional de Arte Romano de Mèrida, tindrà el suport i la col·laboració de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica pel que fa a qüestions organitzatives.

En aquesta línia de recerca s'emmarca també la tesi doctoral titulada «**Arquitectura y urbanismo de *Barcino* en época altoimperial: la decoración arquitectónica de edificios públicos y pri-**

La prof. Isabel Rodà i la Dra. Anna Gutiérrez durant la seva comunicació al Congrés Internacional d'Arqueologia (AIAC) celebrat a Roma el 2008.

vados», que desenvolupa Ana Garrido Elena, investigadora en formació a l'ICAC, i que està dirigida per I. Rodà, directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, i R. Mar, professor titular de la Universitat Rovira i Virgili (URV). La fase de redacció ha finalitzat durant el 2010 i la seva defensa està prevista per al 14 de febrer de 2011.

M. Claveria també està preparant l'estudi sobre els sarcòfags romans de la península Ibèrica, a partir del qual redactarà més endavant una monografia.

Homenatge a la prof. Eva Koppel

Durant aquest any 2010, M. Claveria i I. Rodà han estat preparant el capítol titulat «La escultura» i A. Garrido conjuntament amb J. Beltrán el reservat al «Mundo funerario», per al llibre *Barcelona. Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, de la col·lecció «Ciudades romanas de Hispania. Las capitales provinciales», que edita L'Erma di Bretschneider.

La prof. Isabel Rodà, la prof. Eva Koppel i la prof. Montserrat Claveria, coordinadores de la línia de recerca de l'ICAC Produccions artístiques, després de la presentació de les actes.

Públic assistent a la presentació de les actes de la VI Reunión de Escultura Romana en Hispania i homenatge a la prof. Eva Koppel.

Eva Koppel ha realitzat un estudi de les escultures romanes d'Empúries que es publicarà properament a la sèrie «Ciudades Romanas de Hispania», en un volum sobre aquesta ciutat coordinat per Xavier Aquilué i Francisco Beltrán i editat per l'Erma di Bretschneider.

E. Koppel també ha dut a terme durant el 2010 l'estudi de les escultures dels Antigons dins del volum coordinat per Marta Prevosti i que publicarà l'ICAC l'any 2011.

Aquesta professora, a més a més, ha començat la preparació de l'article titulat «Las aportaciones de estudiosos alemanes y españoles en la investigación de la escultura romana de Hispania», que publicarà pròximament l'Institut Arqueològic Alemany.

El 15 d'octubre de 2010 es va presentar a la sala d'actes de l'ICAC el volum de les actes de la VI Reunión de Escultura Romana en Hispania, celebrada el 2008 a Segobriga. Atès que el volum està dedicat a la professora Eva Koppel, amb motiu de la seva jubilació i en reconeixement de la seva trajectòria professional i les seves aportacions a l'estudi de l'escultura romana d'Hispania, van ser presents a l'acte més d'un centenar de persones, entre ells els millors especialistes internacionals actuals en escultura romana. Aprofitant la presència a Tarragona d'aquests especialistes, es va fer una reunió d'organització per concretar diversos aspectes de la VII Reunión de Escultura Romana en Hispania que tindrà lloc a Santiago de Compostella i Lugo el proper mes de juliol.

La professora Eva Koppel, emocionada durant l'homenatge.

La professora Eva Koppel i el seu marit, Antonio Aguado, durant l'homenatge que se li va retre a l'ICAC.

D'esquerra a dreta: la Dra. Dirce Marzoli, el Dr. Antoni González Senmartí, la prof. Isabel Rodà, el prof. Jordi Ballester i el prof. Manuel Abascal durant els parlaments d'homenatge a la prof. Eva Koppel.

La doctoranda Ana Garrido ha participat en la conferència titulada «El templo de Augusto y los talleres de decoración arquitectónica de Barcino» al Seminari Internacional «El teatro i construccions públiques d'època romana», celebrat a Tarragona i organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

La prof. Montserrat Claveria ha pronunciat la conferència titulada «El relieve romano del nordeste de Hispania», en el marc del Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica «Escultura romana de la península Ibèrica», celebrat a Tarragona i organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

La prof. Montserrat Claveria i la prof. Isabel Rodà han presentat la conferència «L'art funerari cristià», al curs *Historia y arqueología Cristiana de Tàrraco: Tarraco Chistiana Civitas*, celebrat a Tarragona i organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós i el Museu Bíblic Tarraconense.

Pel que fa a les publicacions d'aquest grup de recerca, vegeu l'apartat de publicacions d'aquesta memòria.

2.2. Programes específics

2.2.1. Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental

Per a la descripció dels objectius d'aquest programa vegeu la *Memòria d'activitats* 2008 de l'ICAC.

Durant l'any 2010 s'ha seguit treballant en alguns dels eixos que es marcaven al Pla quadriennal 2007-2010 (vegeu pàg. 72 del Pla quadriennal). A més, s'ha completat i finalitzat el programa creat el 2008 titulat «L'impacte de l'exèrcit romà sobre les comunitats indígenes del NE d'Ibèria».

Programa **Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana**

Aquest programa inclou els projectes següents:

- La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre).
- El poblat ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre).
- El poblat ibèric del Castellet de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre).
- L'assentament protohistòric de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre).

1. Recerca sobre el món funerari en la protohistòria

Projecte de recerca:

- La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre)

La necròpolis protohistòrica de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre)

Línia de recerca Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Programa Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana.

Investigadors responsables Jaume Noguera Guillén (ICAC-UB) i Maria Carme Belarte (ICREA-ICAC).

Investigadors participants Pau Olmos Benlloch (ICAC).

Investigadors col·laboradors Meritxell Monrós (ICAC), Pilar Camañes (ICAC) i Joan Canela (URV).

Descripció La necròpolis de Sebes està situada als peus de l'assentament del primer ferro del mateix nom, i està sent excavada per la UB i l'ICAC des de 2005. Els treballs realitzats prèviament han permès identificar diverses estructures d'enterrament i verificar l'excel·lent estat de conservació d'aquest jaciment. Es tracta d'una necròpolis d'incineració tumular de la primera edat del ferro, probablement coetània a la de Santa Madrona (així

com a la necròpolis veïna de Castellons, també a Flix). A més de les estructures tumulars, la necròpolis presenta ofrenes d'urnes dipositades directament sobre el sediment natural, sense estructura tumular, algunes de les quals contenien restes òssies incinerades. Finalment, algunes estructures semblen haver tingut la funció d'elements senyalitzadors o caràcter commemoratiu.

Data d'inici gener de 2005.

Data de finalització desembre de 2011.

Cadenets i anelles de bronze procedents de la sepultura SP28.

Fragments de braçalet de bronze recuperats durant la microexcavació de les urnes.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'han portat a terme els diferents estudis derivats de la campanya de 2010, finançats gràcies a un ajut ACOM (AGAUR-Ajuntament de Flix). Concretament, s'ha fet la microexcavació de les urnes i s'ha recollit la terra de les urnes per tal de recuperar-ne possibles microrestes per flotació; prèviament, s'havien radiografiat les urnes per detectar la presència de restes òssies o d'elements d'aixovar. Seguidament, s'ha procedit a estudiar les restes humanes a càrrec del GROB (UAB) i s'han fet datacions de C14 sobre mostres òssies. Així mateix, s'ha iniciat l'estudi dels materials ceràmics i metàl·lics. La microexcavació de les urnes i la neteja i siglatge dels materials ceràmics ha estat realitzada per Joan Canela, contractat per l'Ajuntament de Flix amb càrrec a l'ajut ACOM. Els resultats obtinguts dels estudis esmentats van ser presentats en forma de pòster en el Congrés «Nuevas tendencias de investigación en arqueología funeraria», celebrat a Cadis del 29 de novembre a l'1 de desembre de 2010.

Restes òssies incinerades a l'interior de la sepultura SP27.

2. Estudis sobre poblament en època ibèrica

a) Recerca en nuclis de primer ordre

Projecte de recerca:

- El poblat ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre).

El poblat ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)

Línia de recerca Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Programa Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana.

Investigadors responsables Joan Sanmartí Grego (UB), Maite Miró (Direcció General del Patrimoni Cultural-Serveis Terri-

torials de Tarragona), David Asensio (Món Iber ROCS-UAB) i Maria Carme Belarte (ICREA-ICAC).

Investigadors participants Jaume Noguera (ICAC-UB), Pau Olmos (ICAC) i Joan Canela (ICAC).

Vista general de la zona excavada el 2010 al Castellet de Banyoles.

Detall de les traces d'activitat metallúrgica.

Descripció Aquest jaciment, ben conegut d'antic per la troballa de diversos conjunts de monedes i peces excepcionals, és un poblat ibèric de gran entitat, amb una superfície superior a 4 hectàrees. Des de 1998 és objecte d'excavacions programades a càrrec d'un equip de la Universitat de Barcelona i amb finançament de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Tivissa. Els treballs es fan en extensió amb l'objectiu de conèixer les característiques urbanístiques i determinar les fases d'ocupació del jaciment. Des del 2005, l'ICAC s'ha incorporat en aquest projecte, a través de la participació del seu personal investigador i investigadors en formació. A partir d'aquest moment, els treballs s'han centrat en l'extrem nord-occidental (zona 2) en una primera fase. A partir de 2008, s'ha intervingut a la zona d'accés al jaciment.

Data d'inici gener de 2004.

Data de finalització desembre de 2012.

Activitat realitzada el 2010

Durant la campanya de 2010 s'ha continuat la recerca empresa el 2009 a la zona d'entrada al jaciment, és a dir, el barri immediatament posterior a les dues torres que flanquegen l'accés. L'excavació d'un dels recintes d'aquesta zona ha permès confirmar que la cronologia d'utilització d'aquesta àrea de l'assentament és coetània a la d'altres barris excavats durant les intervencions anteriors, amb un abandonament entorn del 200 aC. Això sembla indicar que les torres de l'àrea d'accés daten també d'aquest mateix moment. Per una altra banda, s'ha excavat una habitació que ha lliurat interessants indicis de metallúrgia del ferro. Paral·lelament a la realització dels treballs d'excavació, també s'ha procedit a consolidar algunes de les estructures de l'interior de l'assentament.

b) Recerca sobre nuclis de menor entitat, amb vista a caracteritzar-ne els diferents tipus

Projectes de recerca:

- El poblat ibèric del Castellot de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre).
- L'assentament protohistòric de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre).

El poblat ibèric del Castellot de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre)

Línia de recerca Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Programa Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana.

Investigadors responsables Joan Sanmartí Grego (UB), Maria Carme Belarte (ICREA-ICAC), Joan Santacana (UB) i Jaume Noguera (ICAC-UB).

Investigadors participants Meritxell Monrós (ICAC), Meritxell Oliach (ICAC) i Pau Olmos (ICAC).

Descripció Conegut d'antic i excavat en bona part per un afeccionat a principi del segle XX, el poblat ibèric de Castellot de la Roca Roja és un petit assentament fortificat, de superfície inferior als 1.000 metres quadrats i del qual destaca l'excel·lent estat de conservació de l'estructura defensiva.

Entre els anys 1998 i 2002 ha estat excavat en el marc d'un projecte d'intervenció programada a càrrec d'un equip de la Universitat de Barcelona, amb finançament de l'Ajuntament de Benifallet, la Diputació de Tarragona i la Generalitat de Catalunya. L'ICAC s'ha incorporat a aquest projecte, els objectius del qual són finalitzar els treballs d'excavació (en un estat molt avançat) i preparar la publicació de la monografia. Així mateix, el projecte preveu la museïtzació del conjunt.

Data d'inici gener de 2008.

Data de finalització desembre de 2013.

Treballs d'excavació al Castellot de la Roca Roja.

Vista final de la muralla, un cop excavat el nivell d'enderroc.

Excavació de l'enderroc de la muralla amb retroexcavadora.

Activitat realitzada el 2010

El 2010 s'ha portat a terme una campanya d'excavacions que ha permès intervenir tant a l'exterior del jaciment com a l'interior. D'una banda, l'excavació fora muralla tenia com a finalitat la continuació del sondeig de l'any 2000, en què es va poder localitzar i excavar l'enderroc de la muralla i la trinxera de fonamentació d'aquesta, la qual cosa va permetre proposar una datació del llenç exterior d'aquesta construcció durant el segle IV aC. Aquesta intervenció, realitzada amb retroexcavadora, ha permès excavar tot el nivell superficial, així com l'enderroc de pedra de la fortificació, fins a detectar els primers afloraments de roca. Resta excavar, durant una propera intervenció, la trinxera de fonamentació de la muralla, que permetrà confirmar la datació obtinguda l'any 2000. Pel que fa a l'interior de l'assentament, s'ha intervingut a la zona 2 (barri nord-est), on s'han excavat els nivells d'enderroc de tres habitacions, els sectors 7, 8 i 9, fins a assolir-ne els nivells de paviment. Aquests sectors contenen material arqueològic abundant, actualment en estudi al laboratori de l'ICAC, i que permet proposar una cronologia provisional per a aquests sectors de final del segle III aC. Tot i que no s'ha arribat fins al nivell de roca, aquesta ja aflora a nivell de paviment de les habitacions, de manera que sembla que aquestes només tenen una fase d'ocupació conservada. Cal dir que, a nivell de paviment, no s'ha observat en cap dels tres sectors cap resta de llar de foc o altres estructures domèstiques. Això, junt amb l'abundància de materials ceràmics ja esmentada, permet proposar una funció de magatzems per a aquests espais, que, d'altra banda, són de dimensions força reduïdes.

L'assentament protohistòric de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre)

Línia de recerca Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Programa Formació i desenvolupament de societats complexes en la protohistòria catalana.

Investigadors responsables Jaume Noguera Guillén (ICAC-UB) i Maria Carme Belarte Franco (ICREA-ICAC).

Investigadors participants Pau Olmos Benlloch (ICAC).

Investigadors col·laboradors Meritxell Monrós (ICAC), Pilar Camañes (ICAC) i Joan Canela (URV-ICAC).

Descripció L'hàbitat protohistòric de Sebes consisteix en un conjunt de restes que pertanyen versemblantment a diferents moments d'ocupació. En primer lloc, cal esmentar un petit establiment de la primera edat del ferro ubicat al cim i als vessants d'un petit turó. Molt probablement, aquest assentament correspon a la necròpolis situada al peu del turó, que s'emmarca dins la Reserva Natural de Fauna Salvatge de Sebes. D'altra banda, en un dels vessants s'ha documentat una ocupació ibèrica. El projecte, realitzat per la UB amb la col·laboració de l'Ajunta-

ment de Flix i de l'associació La Cana, es va iniciar el 2005. Des de 2006 l'ICAC hi col·labora a través d'un conveni específic. Així mateix, aquest projecte ha gaudit de tres ajuts d'abast comarcal ACOM (2005ACOM 00037; 2007ACOM00033; 2009ACOM00005).

Entre el 2005 i el 2006 es va realitzar l'excavació de l'assentament del primer ferro pràcticament en la seva totalitat. Els resultats mostren que es tracta d'un petit establiment del qual es conserva una vintena d'habitacions. L'any 2007 es va excavar una de les habitacions de l'assentament ibèric. Durant els anys 2008 i 2009 no es va intervenir en l'àrea d'hàbitat, ja que els treballs es van centrar en l'excavació de la necròpolis protohistòrica de Sebes (vegeu el projecte 21.49a). Finalment, l'any 2010 s'ha reprès la recerca sobre l'hàbitat ibèric.

Data d'inici setembre de 2005.

Data de finalització desembre de 2011.

Vista general de les habitacions excavades durant la campanya del 2010.

Activitat realitzada el 2010

La campanya de 2010 s'ha centrat en l'excavació de l'assentament ibèric, conegut fins avui de manera molt parcial, per tal de delimitar l'àrea habitada i conèixer les característiques d'aquest nucli d'hàbitat, que només havia estat objecte d'intervenció en un sondeig efectuat el 2007. L'àrea corresponent a l'assentament ibèric va ser dividida en dues zones (7 i 8), que, junt amb la zona 6, coincideixen amb les tres terrasses en les quals s'estén aquest assentament. A la zona 7, la tercera terrassa del vessant sud del turó, les estructures es conservaven en un estat molt fragmentari, de manera que no ha estat possible delimitar-hi cap construcció. La zona 8 se situa en la quarta terrassa fluvial, la més plana i d'extensió més gran, la mateixa on se situarà la necròpolis del primer ferro. En aquesta zona es va centrar la intervenció realitzada durant el mes de setembre del 2010, ja que s'hi observava un nombre important d'estructures constructives en superfície, algunes d'elles en bon estat de conservació. La intervenció ha permès documentar-hi una bateria de cases amb un mínim de quatre habitacions delimitades pel costat nord per un

mur de tanca comú, de 19,5 metres de llarg conservats, i separades per parets mitgeres. El mur que delimitaria les habitacions pel sud ha desaparegut, mentre que les habitacions també estan força afectades per l'erosió, i la sedimentació al seu interior es conserva de manera molt parcial. L'excavació de les dues habitacions més ben conservades, sectors 1 i 2, destruïdes per incendi, ha permès recuperar un interessant conjunt de ceràmiques esclafades in situ, majoritàriament grans tenalles ibèriques, algunes d'elles pintades, que permeten proposar una cronologia per a aquesta ocupació dins el període antic.

Vista del sector 1 a nivell de paviment.

3. Recerques sobre economia i organització social durant la protohistòria

3.1. Arquitectura domèstica i urbanisme protohistòrics: tècniques constructives i ús de l'espai

L'arquitectura proporciona informació sobre els coneixements tècnics i els contactes entre cultures. A més, l'arquitectura domèstica és un dels millors indicadors per conèixer l'estatus dels seus ocupants i obtenir pistes sobre l'estructura dels grups que habiten els assentaments. Aquest tema és desenvolupat des de l'ICAC a través de diferents treballs de la Dra. Carme Belarte i el seu equip, tant a títol de recerca individual com de projectes més amplis.

Una part de la recerca sobre aquest tema durant l'any 2010 s'ha centrat en la col·laboració en la publicació dels resultats de la recerca sobre el segle v aC a la ciutat de *Lattara*.

Altres treballs centrats en l'arquitectura i l'urbanisme protohistòrics són desenvolupats per investigadors en formació a l'ICAC, i es refereixen a temes com l'estudi dels espais col·lectius (a càrrec de Meritxell Monrós), els sistemes de captació i evacuació d'aigües i la seva relació amb l'urbanisme (a càrrec de Meritxell Oliach), l'anàlisi de la metrologia ibèrica i la seva relació amb altres cultures de la Mediterrània (a càrrec de Pau Olmos), i l'estudi dels espais vinculats a l'alimentació (a càrrec de Pilar Camañes).

3.2. Explotació minera i transformació metal·lúrgica durant la protohistòria

La recerca sobre aquest tema s'ha centrat en la participació de l'ICAC en el projecte «Uso y circulación del plomo y la plata en el Mediterráneo occidental durante la protohistoria», dirigit per la Dra. Núria Rafel, en el marc del qual s'està treballant sobre la importància del plom i la plata a la protohistòria. L'any 2010 s'han publicat els resultats del projecte en un article a la revista *Oxford Journal of Archaeology*.

4. Recerca sobre el món fenici i púnic

Programa Missió arqueològica a Althiburos (El Kef, Tunísia)

Evolució social i formació de l'estat nùmid: les poblacions de la regió de Sicca Veneria (El Kef, Tunísia) i les seves relacions amb la civilització púnica

Línia de recerca Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Programa Missió arqueològica a Althiburos (El Kef, Tunísia).

Investigadors responsables Joan Sanmartí Grego (UB).

Investigadors participants Joan Ramon Torres (Consell Insular d'Eivissa i Formentera), Joan Santacana (UB), Maria Carme Belarte (ICREA-ICAC), Jaume Noguera (ICAC-UB), Núria Tarradell (UB), Víctor Revilla (UB).

Investigadors col·laboradors Pau Olmos (ICAC), Meritxell Monrós (ICAC), Joan Canela (URV-ICAC).

Treballs d'excavació a la zona 1 d'Althiburos.

Descripció Projecte dirigit per la Universitat de Barcelona dirigit per Joan Sanmartí Grego, en col·laboració amb l'Institut National du Patrimoine de Tunísia, en el qual col·labora l'ICAC a través del seu personal investigador (Maria Carme Belarte, Pau Olmos i Núria Morell) i tècnic (Unitat de Documentació Gràfica), en el marc d'un conveni específic. Ha estat

dotat d'un ajut EXCAVA (2006-2008) i de dos R+D del Ministeri d'Educació i Ciència (2007-2009 i 2009-2011), d'un ajut de l'AECID (2009) i un ajut del Ministerio de Cultura (2009). El projecte es proposa aprofundir en el coneixement de la protohistòria de l'Àfrica Menor, especialment els processos de desenvolupament socioeconòmic que van conduir a la formació dels estats libico-púnics. Metodològicament, el projecte es fonamenta en treballs d'excavació i prospecció arqueològica a Althiburos i el seu entorn.

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització desembre de 2012.

Vista de la muralla nùmida, amb doble parament i estructures posteriors superposades.

Activitat realitzada el 2010

La intervenció arqueològica del 2010 ha afectat tres zones d'excavació. A l'àrea del capitolí d'Althiburos, s'ha continuat la recerca a les zones 1 i 2, ja en curs des del 2006. Paral·lelament, s'han continuat els treballs de prospecció del territori. A la zona 2, on hi ha els sondejos més profunds, s'ha arribat a la base geològica del jaciment, de manera que ha estat possible confirmar la cronologia d'ocupació inicial del jaciment, que remunta al segle IX aC, i potser fins i tot al X aC. A la zona 1 s'ha ampliat l'àrea d'excavació cap al sud-est, de manera que ha estat possible confirmar que el mur descobert durant la campanya del 2008 en el límit d'aquesta zona i interpretat com a muralla continua vers el sud-est, i ha estat possible seguir-lo en una longitud d'uns 3 metres més. Tot i que no s'ha arribat al nivell de fonamentació d'aquest mur, s'ha confirmat que ja estava en ús com a mínim des del segle IV aC. Així mateix, s'ha documentat un mur que s'adossa a la muralla, i que devia formar part tal vegada d'una estructura d'habitació. Aquest mur està molt arrasat per la presència d'una fossa tardana, però és d'esperar que la continuació dels treballs en profunditat permetran datar-lo, així com proporcionar informacions sobre la seva funció. Finalment, s'ha continuat l'excavació d'un túmul funerari a la zona de la vall d'Althiburos, i s'ha pogut constatar que, tot i que des del punt de vista tipològic correspon a un monument de tradició protohistòrica, va ser construït en època altimperial. Pel que fa als

treballs realitzats en el territori de la vall d'Althiburos, s'han centrat en la continuació de la documentació i registre de les estructures funeràries ja identificades durant els treballs de prospecció del 2007. Finalment, cal dir que durant el 2010 s'ha finalitzat la redacció del primer volum de la publicació monogràfica dels treballs realitzats a Althiburos entre el 2006 i el 2009, que està actualment en procés d'edició.

5. Recerca sobre la presència de l'exèrcit romà a la Catalunya meridional

Programa L'impacte de l'exèrcit romà sobre les comunitats indígenes del NE d'Ibèria

Des del 2008 fins a final del 2010, amb la incorporació del Dr. Jaume Noguera a l'ICAC mitjançant un contracte postdoctoral Beatriu de Pinós, s'ha desenvolupat un nou programa de recerca centrat en la presència de l'exèrcit romà a Catalunya entre els segles III i I aC. La investigació s'ha centrat en dos campaments: el de la Palma (l'Aldea, Baix Ebre), que és un campament de campanya romà de la Segona Guerra Púnica, i el de Camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre), un assentament militar romà d'inici del segle II aC, relacionat amb la repressió dels primers aixecaments indígenes i amb la destrucció del poblat ibèric del Castellet de Banyoles.

Projectes de recerca:

- Intervencions arqueològiques al campament romà de la Segona Guerra Púnica de la Palma (l'Aldea, Baix Ebre).
- Intervencions arqueològiques al campament de Camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre).

Intervencions arqueològiques al campament romà de la Segona Guerra Púnica de la Palma (l'Aldea, Baix Ebre)

Línia de recerca Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Programa L'impacte de l'exèrcit romà sobre les comunitats indígenes del NE d'Ibèria.

Investigadors responsables Jaume Noguera Guillén (ICAC).

Investigadors participants Eduard Ble (UB), Sílvia Valenzuela (UB), Núria Tarradell (UB), Pau Valdés (UB) i Sandra Lacruz (UB).

Descripció Projecte dirigit per Jaume Noguera, investigador Beatriu de Pinós (AGAUR) adscrit a l'ICAC, en el qual col·laboren investigadors de l'ICAC i la UB. Les intervencions són subvencionades pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. El projecte preveu, en una primera fase, la realització de prospeccions sistemàtiques, l'ús de detectors de metalls,

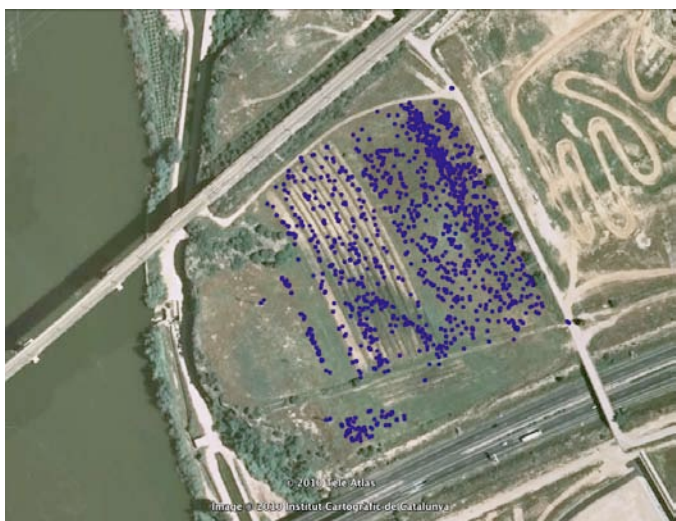
fotografia aèria i prospeccions amb georadar. En una segona fase, arribat el cas, es planteja l'excavació d'estructures. Paral·lelament s'estudien els materials mobles (monedes, armament...) dipositats en museus i col·leccions particulars. Finalment, el projecte es proposa contextualitzar les troballes gràcies a l'estudi de les fonts escrites, a paral·lels arqueològics i a l'enfocament geoestratègic.

Data d'inici gener de 2006.

Data de finalització desembre de 2010.

Fragment de punta de llança cartaginesa.

Imatge aèria del jaciment de la Palma, amb els objectes metàl·lics recuperats.

Activitat realitzada el 2010

Durant la primera setmana de setembre de 2010 es va desenvolupar la 5a campanya de prospeccions arqueològiques. Gràcies a les pluges estiuenques, els treballs preliminars de rebaix sistemàtic fets amb màquina motonivelladora s'han pogut executar sobre una gran superfície, de més de 5 hectàrees, i a una profunditat més gran. A més, també s'ha disposat de 9 equips de detecció de metalls i, sobretot, de 5 aparells de georeferenciació GPS. Gràcies a això els treballs de prospecció sistemàtica s'han agilitzat notablement, de manera que, durant la campanya del 2010, s'han pogut recuperar uns 1.500 objectes. La major part són

claus de ferro i bronze, de cronologia indeterminada, tot i que probablement corresponen a restes de les estructures de fusta del campament de campanya romà (barracons, estables, etc.). Una altra part correspon a projectils i metralla de la batalla de l'Ebre de 1938. I per últim, un lot significatiu, encara per determinar, correspon a objectes del campament escipioní: glandes de plom, unes 30 monedes (la major part de bronze), puntes de fletxa, etc.

D'altra banda, durant el mes d'octubre del 2010 s'ha lliurat un article sobre els resultats d'aquest projecte a la revista *Madri-der Mitteilungen* que actualment està en procés de revisió. En aquest article s'ofereixen els darrers resultats de la recerca i una nova interpretació del jaciment, ja que molt possiblement la Palma s'ha d'identificar amb el campament de *Nova Classis*, citat per T. Livi durant el 217 aC.

Intervencions arqueològiques al campament de Camí del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)

Línia de recerca Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Programa L'impacte de l'exèrcit romà sobre les comunitats indígenes del NE d'Ibèria.

Investigadors responsables Jaume Noguera Guillén (ICAC-UB).

Investigadors participants Eduard Ble (UB), Sílvia Valenzuela (UB), Sandra Lacruz (UB), Pau Valdés (UB), Núria Tarradell (UB) i David Asensio (UAB).

Pràctiques amb aparells de prospecció geofísica.

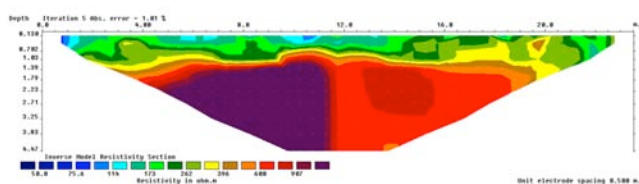
Descripció Projecte dirigit per Jaume Noguera, investigador Beatriu de Pinós (AGAUR) adscrit a l'ICAC, en el qual col·laboren investigadors de l'ICAC, de la UB i de la UAB. Les intervencions són subvencionades per l'AGAUR i l'Ajuntament de

Tivissa (ajut 2007 ACOM 00037) i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. El projecte preveu una primera fase de prospeccions sistemàtiques sobre les 11 hectàrees del jaciment. Tot seguit, la realització de prospeccions amb georadar en els indrets amb més densitat de troballes. Finalment, es planteja l'excavació de les hipotètiques estructures localitzades amb georadar. Paral·lelament, s'estudien els materials mobles (monedes, armament...) procedents de col·leccions particulars. El projecte també inclou l'estudi dels materials exhumats durant les excavacions realitzades a les torres del poblat ibèric, els anys 1930 i 1937, dipositats al Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca de Reus.

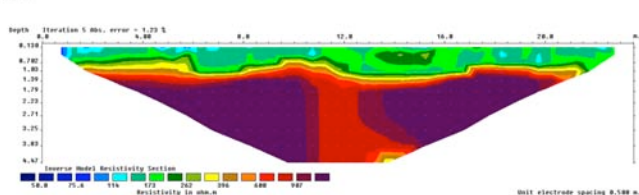
Data d'inici gener del 2007.

Data de finalització desembre del 2010.

Perfil 3

Perfil 4

Resultat de dues de les seccions fetes mitjançant tomografia elèctrica.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha treballat en l'elaboració, conjuntament amb el becari FI del Dr. Noguera, Eduard Ble, d'un article de síntesi destinat a la revista especialitzada en temes militars *Gladius* i s'ha finalitzat l'estudi dels materials dipositats en els diferents museus. D'altra banda, l'inici del grau d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona, on el Dr. Noguera imparteix l'assignatura Metodologia Arqueològica I. Prospecció, ha permès desenvolupar un programa de pràctiques de prospecció de camp en el mateix jaciment de Camí del Castellet de Banyoles. Els objectius d'aquesta activitat són eminentment docents, però els resultats permeten incrementar la documentació arqueològica, tant des del punt de vista quantitatiu com del qualitatiu. Els treballs continuaran durant el 2011.

6. Altres projectes del programa específic Arqueologia de la protohistòria a la Mediterrània occidental

Col·laboració en projectes sobre la protohistòria a la Gàl·lia meridional

La recerca sobre el poblament protohistòric a Catalunya no es

pot fer desvinculada de la recerca en altres àrees adjacents, com la Gàl·lia meridional, que en part se situava dins l'òrbita ibèrica en època protohistòrica. En aquest sentit, la col·laboració de l'ICAC a través d'un conveni amb el CNRS ha continuat durant el 2010.

Participació en la recerca sobre la ciutat protohistòrica de Lattara

Enguany s'han publicat a la revista *Lattara* els resultats de la recerca sobre segle V aC en aquest jaciment, portada a terme durant el període 2007-2009. Concretament, la Dra. Carme Belarte hi ha participat en relació amb l'estudi de l'hàbitat i l'urbanisme. Així mateix, s'ha col·laborat en el catàleg de l'exposició *Les objets racontent Lattara*, inaugurada al Museu de Lattara a la tardor del 2010, concretament en la redacció d'un capítol sobre les cases de Lattes.

Projecte sobre els rituals a la protohistòria

El 2010 s'ha continuat la participació en el projecte «Pratiques rituelles et symboliques en Méditerranée nord-occidentale protohistorique, VIIIe-Ier siècles avant notre ère», coordinat per Réjane Roure (Universitat Paul Valéry de Montpellier - CNRS) i finançat per l'Agence Nationale de la Recherche (referència ANR-09-JCJC-0143-01). En el marc d'aquest projecte, la Dra. Carme Belarte és responsable de coordinar les tasques d'inventari i estudi de les pràctiques rituals en context domèstic. En aquest sentit, durant el 2010 s'ha iniciat l'elaboració d'una base de dades sobre els rituals domèstics.

Influència púnica en l'arquitectura i els sistemes de mesura indígenes

Aquesta recerca s'ha portat a terme en el marc de la tesi doctoral de Pau Olmos, que ha estat defensada el 2010. Aquesta tesi s'ha centrat en l'estudi dels sistemes de mesurament i patrons metrològics utilitzats per les societats protohistòriques de la Mediterrània occidental i en la seva relació amb les societats colonials.

Estudis de materials

En aquest sentit, ha continuat la participació de la Dra. Carme Belarte (ICREA/ICAC) i de la investigadora Núria Morell (doctorada per l'ICAC, actualment postdoctoranda a la Universitat Toulouse-Le Mirail) en el projecte de R+D «El área minero-metalúrgica Molar-Bellmunt-Falset en la protohistoria: contrastación de hipótesis» (HUM2007-62725-C03-01), subprojecte dins el projecte coordinat «Uso y circulación del plomo y la plata en el Mediterráneo occidental durante la protohistoria» (HUM2007-62725-C03-00).

Durada del projecte: 2008-2010. Investigador principal: Núria Rafel (UdL).

El projecte ha finalitzat el 2010, i s'ha iniciat la preparació de la monografia que permetrà publicar els resultats globals obtinguts.

2.2.2. Arqueologia grega

Durant el 2010, en el marc d'aquest programa específic, s'ha seguit treballant en la seva consolidació i en la creació de nous projectes de recerca.

El projecte de recerca IEC-ICAC «L'espai tal com el pensaven els grecs» s'ha conclòs a final del 2010 amb el tercer i darrer col·loqui, que aquesta vegada s'ha titulat «*Ouranós kai gē*: anomenar l'espai a Grècia» i que ha permès també de reunir a Barcelona i Tarragona alguns dels grups que treballen a Europa en temes relacionats amb l'espai a l'antiga Grècia.

Paral·lelament, i arran del Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica «La dona a l'antiguitat», organitzat per l'ICAC el mes de març del 2010, es va establir un nou grup de treball format per alguns del conferenciant d'aquest seminari i també per altres investigadors que col·laboren o han col·laborat amb l'ICAC, i es va decidir iniciar, atesos els interessos comuns del grup, un nou projecte de recerca titulat «Marginació o poder: realitat socioeconòmica i jurídica de la dona a l'antiga Grècia», que es va presentar a la convocatòria d'ajuts 2010 Recercaixa i a la de projectes de recerca d'estudis relacionats amb la dona que convoca l'Instituto de la Mujer.

En col·laboració amb la URV i Arola Editors, s'ha treballat en la preparació de l'edició de les conferències pronunciades durant el Seminari Internacional «La dona a l'antiguitat», que inclou diversos articles sobre la dona a l'antiga Grècia. La publicació d'aquest volum està prevista per a la fi del 2011.

També s'ha seguit treballant en la incorporació de l'ICAC en el projecte «*Iberia Graeca*», liderat pel CSIC i el MAC-Empúries, que pretén desenvolupar la col·laboració de totes dues institucions impulsant una actuació comuna per a la creació d'un Centre de Documentació sobre el comerç i la presència grega a Ibèria, a les quals s'incorporaran en un futur altres centres i organismes d'investigació de l'Estat espanyol i portuguès. Durant el 2010 s'ha treballat en el primer objectiu del projecte, és a dir, en la creació i manteniment d'un lloc web que reuneixi tota la informació proporcionada per l'arqueologia sobre la cultura material grega de la península Ibèrica i en la consolidació de la institució com a entitat independent dirigida pel Dr. Xavier Aquilué.

La Sra. Gemma Fortea ha assistit al Congrés Internacional «Rethinking the Gods», organitzat per l'Oxford University. Aquest congrés va servir de punt de trobada de nombrosos especialistes que treballen diversos aspectes de la concepció de l'espai religiós a l'antiga Grècia. Arran dels contactes establerts, es va poder comptar amb la participació del Dr. Ioannes Graekós, del Museu Arqueològic de Veroia, al III Col·loqui sobre l'Espai a Grècia organitzat per l'IEC i l'ICAC els dies 29 i 30 de novembre a Barcelona i Tarragona.

També s'han seguit establint relacions amb altres centres de recerca, universitats i serveis d'arqueologia grecs i italians per poder oferir als estudiants del Màster Interuniversitari en Ar-

queologia Clàssica la possibilitat de participar en excavacions de diversos períodes de l'antiguitat grega.

Projecte de recerca:

→ El concepte de l'espai en l'arquitectura i la iconografia gregues.

El concepte de l'espai en l'arquitectura i la iconografia gregues

Investigadors responsables Jesús Carruesco (ICAC i URV) i Montserrat Jufresa (UB).

Investigadors participants Isabel Rodà (ICAC), Montserrat Reig (UB), Roger Miralles (URV), Gemma Fortea (ICAC).

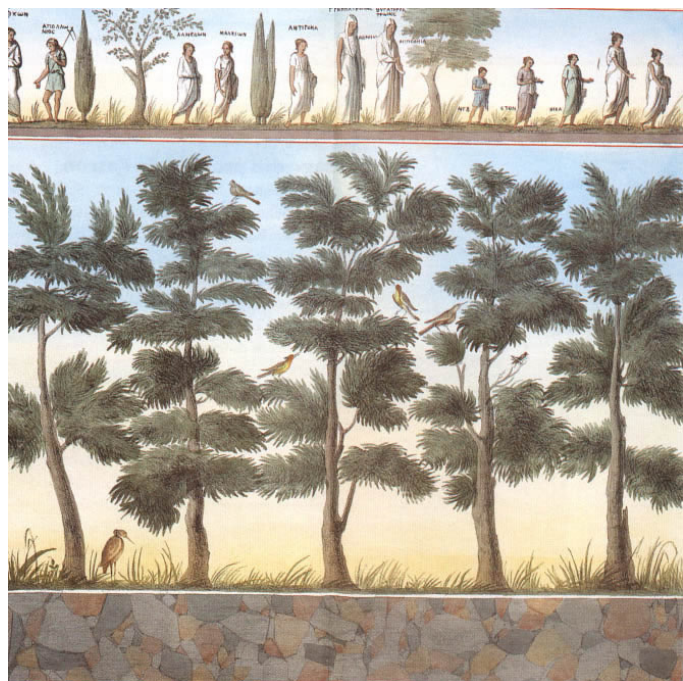
Rapte d'Europa. Terracota beòcia, c. 470 aC. Louvre.

Descripció Projecte de recerca coordinat per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics i l'ICAC gràcies a l'ajut de recerca que l'IEC va concedir el propi mes de desembre del 2007. Aquest projecte aborda l'estudi de la noció d'espai en la cultura grega, en particular la seva definició i articulació en els àmbits dels testimonis escrits, de la representació iconogràfica i de l'organització arquitectònica i urbanística de l'espai físic, etc. Es posa especial èmfasi en l'anàlisi de les interaccions en tots aquests camps, i especialment en dos aspectes capaços d'englobar la visió de l'espai en la mentalitat grega: per una banda, l'estudi del vocabulari grec que designa l'espai i que, sovint, ha rebut una reinterpretació no prou acurada al llarg de la història

de les diverses ciències de l'antiguitat, que pot haver estat motiu d'usos ambigus o equivocats; per altra banda, l'anàlisi del paper jugat per certs elements, molt presents en els discursos literari, religiós, filosòfic i iconogràfic, i en els vestigis arqueològics, en la configuració del mapa espacial físic i simbòlic de les ciutats gregues. El sistema de treball del programa aposta per la internacionalització i l'establiment de contactes durables amb d'altres grups d'arreu que exploren temes relacionats amb l'espai a la Grècia antiga.

Data d'inici gener de 2008.

Data de finalització desembre de 2012.

Representació de jardí a la tomba (avui desapareguda) del metge grec Pàtron. Roma, Via Latina, segle I aC.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 el treball d'aquest projecte ha avançat en diversos fronts, representatius de l'interès per la renovació metodològica en l'estudi del concepte d'espai a Grècia i la relació entre la dimensió simbòlica, analitzable a través de l'estudi de les fonts textuais i iconogràfiques, i la dimensió física, que l'estudi arqueològic pot abarcar.

Així, una bona part de l'estudi s'ha centrat en l'estudi del cor, una pràctica ritualitzada de gran importància en el món grec per a la definició d'espais simbòlicament significatius a la polis grega (santuàries urbans i extraurbans, àgora, vies processionals...). També ens ha ocupat l'estudi del jardí com a espai simbòlicament marcat, ja sigui en la realitat de la casa i sobretot el santuari, ja sigui en l'àmbit de la representació literària. També hem estudiat alguns aspectes del llindar com a espai de transició fortament connotat des del punt de vista religiós. Per últim, s'ha analitzat un cas específic de reorganització de l'espai en relació amb noves formes de poder polític i d'apropiació de territori: les obres de construcció dels primers ptolomeus, a la ciutat i en el territori extraurbà d'Alexandria.

A banda de les feines pròpies de la recerca dels membres del grup, en les línies suara indicades, dues accions col·lectives han marcat l'activitat del grup en el seu conjunt al llarg d'aquest any:

- Organització del III Col·loqui Internacional sobre la concepció de l'espai a Grècia, titulat "Ouranos kai Gê / Cel i Terra. Anomenar l'espai a Grècia", celebrat els dies 29 i 30 de novembre, amb la participació d'investigadors espanyols, francesos, anglesos, italians i grecs.
- Publicació del volum *Tòpos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries*, editat per J. Carruesco, que recull les intervencions presentades en el primer col·loqui que va organitzar aquest grup de recerca l'any 2008 (vegeu l'apartat de publicacions).

2.3. Programes transversals

2.3.1. Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica

Podeu llegir la descripció i objectius generals d'aquest programa al Pla quadriennal 2007-2010 o bé a la *Memòria d'activitats* de 2007.

Avaluació de la prospecció geofísica en jaciments arqueològics catalans

Línia de recerca Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica.

Investigadors responsables Cèsar Carreras (UOC-ICAC).

Investigadors col·laboradors Paula Brito Schimmel (UB) i Pau de Soto (ICAC).

Descripció El projecte es proposa aplicar tècniques de prospecció geofísica per a la caracterització de jaciments arqueològics (resistivitat, magnetometria, tomografia i GPR), amb l'objectiu d'avaluar i sistematitzar la potencialitat d'aquestes tècniques, així com procurar la millora de la seva anàlisi a partir de programes de filtratge.

Data d'inici setembre de 2005.

Data de finalització desembre de 2011.

Treballs de prospecció al jaciment de Molins Nous (Riudoms).

Activitat realitzada el 2010

En el decurs del 2010 s'han seguit realitzant, en el marc d'aquest projecte, diverses prospeccions geofísiques. L'activitat s'ha centrat en els jaciments de l'ager *Tarraconensis*: la villa de la Llosa (Cambrils), Molins Nous (Riudoms) i Sota la Timba del Castellet.

Subprograma transversal Arqueometria

Durant el 2010, l'activitat del subprograma transversal d'Arqueometria ha seguit, a grans trets, les línies marcades durant el 2009. Així, en el marc del projecte R+D del programa de Proyectos de Investigación Fundamental No Orientada (2008-2011) del MICINN titulat «Explotación, uso e intercambio de materias primas inorgánicas entre el norte de Hispania y el sur de la Galla», s'ha iniciat la identificació de materials lapidis emprats a les zones central de la península (Toledo) i sud (Sevilla), així com l'estudi detallat de l'arribada i ús a la zona catalana d'un dels marbres més importants en època antiga, el marbre del Proconnès. A més, s'ha començat l'edició de les actes del IX Congrés Internacional ASMOSIA, organitzat per l'ICAC a Tarragona, del 8 al 13 de juny de 2009.

Paral·lelament, durant la primera meitat de 2010 s'ha finalitzat el projecte Batista Roca, finançat per l'AGAUR, «Roma i els seus ports: el comerç de marbres amb Hispània», que ha permès avançar en el coneixement dels contactes comercials del nostre territori amb la capital de l'imperi.

Projectes de recerca:

- Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres inorgàniques entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i ports de Roma
- Mesures arqueomagnètiques en forns romans de Tarragona i Tunísia

Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres inorgàniques entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i ports de Roma

Línia de recerca Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica.

Programa Subprograma d'Arqueometria.

Investigadors responsables Isabel Rodà de Llanza (ICAC).

Investigadors col·laboradors Aureli Álvarez (ICAC-UAB), Anna Gutiérrez (ICAC-UAB), Ana Garrido (ICAC), Eva Koppel (UAB), Montserrat Claveria (UAB), Silvia González (UAB), Francesc Busquets (UAB), Joan Manel Asensio (UAB), Pilar Lapuente (UniZar), Hernando Royo (UniZar), Simon J.

Keay (University of Southampton-British School at Rome), Graeme P. Earl (University of Southampton-British School at Rome), Leif Isaksen (University of Southampton), Pedro Otiña i Joan Hilari Muñoz

Descripció Aquest projecte pretén seguir la recerca desenvolupada des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics, gràcies al conveni específic de col·laboració entre l'ICAC i la UAB per als estudis arqueomètrics, signat el desembre del 2006. Així, es continuarà aprofundint en el coneixement d'una de les matèries primeres més emprades en la producció escultòrica i epigràfica: els materials lapidis.

L'èmfasi recaurà, com diu el títol, en els materials lapidis de l'àrea catalana (pedra de Santa Tecla, broccatello o jaspi de la Cinta, pedra de Montjuïc, etc.) i del sud de França (marbre blanc de Sain-Béat) emprats en època romana. Aquest estudi es durà a terme de forma pluridisciplinària, integrant en l'equip no només arqueòlegs sinó també geòlegs, historiadors de l'art i epigrafistes, parant atenció a les zones d'explotació (pedreres), la caracterització arqueomètrica d'aquests materials i el seu ús (com a suport epigràfic o escultòric, com a material ornamental o de construcció, etc.).

Es farà especial atenció a la seva distinció o diferenciació amb materials d'altres indrets, ja siguin hispànics o d'àmbit mediterrani. Això ha de permetre identificar les xarxes de distribució d'aquests i altres materials no només dins del territori estudiat (nord-est d'Hispania i sud de la Gàl·lia) sinó també a nivell peninsular (Hispania) i extrapeninsular (en especial amb Itàlia a través de la seva arribada a Ostia i Portus, els ports de Roma).

A més, el projecte, que té una durada de 3 anys des de la seva concessió, a finals del 2008, proporcionarà una base de coneixement fonamental que no només permetrà millorar la col·lecció de referència d'aquest tipus de materials (i, per tant, una millor identificació en mostres de contextos arqueològics), sinó que també servirà per entendre millor els mecanismes i les vies d'arribada i sortida dels materials lapidis que s'estudien des de la Unitat.

Igualment, dins d'aquest projecte es preveu organitzar la IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA), que es farà a Tarragona entre el 8 i el 13 de juny de 2009. L'organització d'aquest fòrum de trobada internacional ha de servir per donar a conèixer a la comunitat científica internacional dedicada a l'estudi dels materials lapidis la recerca realitzada des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics i els resultats obtinguts fins a l'actualitat. A més, també ha de servir per posar a l'abast d'altres investigadors del nostre àmbit (català, estatal) no només la possibilitat de presentar els resultats d'altres projectes de recerca, sinó també el contacte amb i entre investigadors del camp de les ciències aplicades (geòlegs, físics, químics, etc.) i de les ciències humanes (arqueòlegs, historiadors de l'art, restauradors, etc.).

Data d'inici novembre de 2008.

Data de finalització novembre de 2011.

Exemple de la documentació de l'ús de marbres blancs importats per a l'elaboració de sarcòfags a Hispania.

Activitat realitzada el 2010

Seguint la línia de recerca dedicada als materials lapidis desenvolupada des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics i sota la direcció de la Dra. Isabel Rodà, durant el 2010 s'ha continuat aprofundint en el coneixement d'aquests materials, el seu ús i la seva significació en el món antic. Entre les activitats d'enguany, destaca la intensificació de les anàlitzes per catodoluminescència, realitzades en estreta col·laboració amb els membres de l'equip de la Universitat de Saragossa (Dra. Lapuente i Hernando Royo). Així, s'ha iniciat la creació d'un fons de fotografies de catodoluminescència dels principals marbres blancs utilitzats pels romans a l'antiguitat. Paral·lelament, s'ha iniciat la unificació del fons de materials lapidis pertanyents al LEMLA i dipositats a la facultat de Geologia de la UAB amb el fons dipositat a la Facultat de Filosofia i Lletres de la mateixa universitat, amb l'objectiu de conservar de manera adequada el valuós fons del LEMLA i alhora actualitzar-lo i organitzar-lo de cara a fer-lo més eficient en la gestió de la informació que conté i genera.

Per altra banda s'ha continuat recopilant mostres de materials lapidis de contextos arqueològics (mostres d'escultures, epígrafs, elements arquitectònics, etc.) i de punts d'extracció (pedreres) i ampliant així el nostre coneixement dels diferents litotipus dels materials lapidis més emprats a l'antiguitat. En el 2010 ens hem centrat especialment en la prospecció de camp i mostreig dels marbres blancs i vetats de la zona d'Almadén de la Plata (Sevilla), on s'ha localitzat un nou punt d'extracció a la zona de la Loma de los Castillejos.

Podem destacar també en el 2010 la intensificació de la línia de recerca que té com a objecte l'estudi dels materials lapidis com a suport epigràfic, en el qual l'aportació de la Dra. Gorostidi, en col·laboració amb la Dra. Gutiérrez, ha estat fonamental. En aquest aspecte, s'han dut a terme diversos estudis de camp amb l'objectiu d'avaluar els materials lapidis emprats en epígrafs (com per exemple, el cas de la inscripció conservada a la Iglesia del Cid, Terol, o el conjunt epigràfic de Segobriga (Conca).

Finalment, cal esmentar l'inici del procés de publicació de les actes del IX Congrés Internacional de l'Association for the Study of Marbles and Other Stones (ASMOSIA), organitzat per la Unitat d'Estudis Arqueomètrics i l'equip del projecte, que tingué lloc a Tarragona el juny de 2009.

Mesures arqueomagnètiques en forns romans de Tarragona i Tunísia

Línia de recerca Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica.

Programa Subprograma d'Arqueometria.

Investigadors responsables Aureli Álvarez (ICAC-UAB), Marta Prevosti (ICAC) i Ramon Jàrraga (ICAC).

Investigadors col·laboradors Lluís Casas (UAB), Àfrica Pitarch (Jaume Almera, CSIC de Barcelona) i Nejia Laridhi Ouazaa (University of El Manar II, Tunis).

Descripció Els forns constitueixen una font d'informació excel·lent sobre les variacions dels paràmetres que defineixen el camp magnètic de la terra en una zona determinada, ja que a partir de la mesura de la termoremanència dels seus components ferromagnètics és possible calcular les característiques del camp que els va magnetitzar per última vegada, és a dir, l'última utilització del forn.

S'ha fet un programa per prendre mostres per a l'anàlisi arqueomagnètica de forns antics de l'ager *Tarraconensis*, per precisar-ne la cronologia. Les dades obtingudes seran contrastades amb las dades procedents de forns de Tunísia.

Data d'inici gener de 2007.

Data de finalització juliol de 2009.

Forn romà del Vilasec, mostrejat per analitzar-ne l'arqueomagnetisme.

Activitat realitzada el 2010

El 2009 es va demanar al Ministeri de Ciència i Innovació un projecte de R+D que va ser denegat. Per aquest motiu no es va

poder realitzar el pla d'activitats previstes per al 2010. Amb tot es va preparar la base de dades Filemaker per recollir tota la documentació arqueològica dels forns que s'analitzaran.

En canvi, el 2010 s'ha concedit el projecte de R+D finançat «Estudios arqueométricos en yacimientos arqueológicos del nordeste español y Túnez» (HAR2010-16953), a l'equip format per Lluís Casas Duocastella, Eugènia Estop Graells, Aureli Álvarez Pérez, Marta Prevosti Monclús, Joaquim Badia Gómez, David Martínez Trullàs i Nejia Laridhi Ouazaa. El projecte té una durada de tres anys, és a dir, de l'1 de gener del 2011 al 31 de desembre del 2013.

Forn mostrejat al jaciment de Kerkouan.

Vista de l'arc de triomf de Pheradi Majus des del turó on hi ha els forns mostrejats.

Subprograma transversal Arqueologia ambiental i paleoambient

Actualment a l'ICAC es duen a terme dues disciplines paleoambientals (antracologia, i palinologia) que s'emmarquen en projectes del centre:

1. Antracologia

Durant els mesos de maig a octubre del 2010 la Dra. Itxaso Euba ha estat contractada com a investigadora postdoctoral de l'ICAC en el marc del projecte Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'antiguitat a l'època medieval. Durant aquests mesos ha finalitzat l'estudi antracològic del projecte, especialment l'anàlisi de les dades de les campanyes de camp del 2009, i s'ha presentat la memòria final del projecte.

2. Palinologia

El febrer del 2010 s'ha defensat la tesi doctoral d'Ana Ejarque, investigadora en formació de l'ICAC, titulada «Evolució paisatgística, antropització i pastoralisme en sectors pirinencs d'alta muntanya: la vall del Madriu-Perafita-Claror (Andorra) i la serra del Cadí (Alt Urgell). Contribució de la palinologia i altres *proxies* paleoambientals», emmarcada en el projecte Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'antiguitat a l'època medieval.

Després de la presentació de la tesi, la Dra. Ana Ejarque ha estat treballant en la preparació i revisió del text per a la publicació d'aquest estudi a la sèrie Documenta de l'ICAC.

Durant els mesos de maig a setembre de 2010 la Dra. Ana Ejarque ha estat contractada com a investigadora postdoctoral de l'ICAC en el marc dels projectes Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals des de l'antiguitat a l'època medieval i Interambar. En el marc d'aquest projecte, ha dut a terme les activitats següents.

S'han iniciat els estudis paleoambientals a la plana empordanesa. Mitjançant el sonatge d'un dels sectors del que fou el gran estany de Castelló d'Empúries, s'ha extret un registre sedimentari continu que cobreix els darrers 6.000 anys. L'estudi paleoambiental d'aquest registre es farà a alta resolució temporal i comprendrà diferents descriptors biòtics (pollen, espores de fongs, macrocarbons, diatomees) i abiòtics (característiques i composició dels sediments, geoquímica), que permetran caracteritzar l'evolució paisatgística i l'antropització d'aquest medi litoral al llarg del temps, i molt especialment a l'època antiga.

Pòllens: a) surera ('*Quercus suber*'), i b) noguera ('*Juglans*'), identificats a la seqüència paleoambiental estudiada a l'Empordà.

Des de l'ICAC i durant 2010 es va iniciar l'estudi de pollen, espores de fong i macrocarbons d'aquest registre sobre un total de 30 mostres.

La zona sondejada a l'antic estany de Castelló d'Empúries.

Els resultats obtinguts d'aquesta primera anàlisi mostren una intensa humanització d'aquest sector empordanès des del neolític mitjà a l'època contemporània, amb desforestacions lligades a la activitat ramadera al món antic i un destacat protagonisme de l'activitat agrícola a l'època medieval.

L'increment de la resolució analítica d'aquest estudi durant el 2011 i la contrastació amb els resultats proporcionats pels diferents descriptors paleoambientals permetrà caracteritzar amb detall la relació home-medi i el modelatge paisatgístic de la plana empordanesa al llarg del temps.

3. Arqueozoologia

En el decurs del 2010, la investigadora en formació de l'ICAC Núria Padrós ha seguit treballant en l'elaboració de la seva tesi doctoral, titulada «Producció i consum animal en època romana en el context de l'actual Catalunya: una aproximació arqueozoològica», que s'emmarca en la línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga, dins el programa transversal Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica i el subprograma transversal Arqueologia ambiental i paleoambient.

Aquesta investigadora ha estat treballant també en la preparació d'un seminari internacional dedicat a la arqueozoologia, que es celebrarà el mes de gener a l'ICAC i que comptarà amb la participació del prof. Jacopo de Grossi, un investigador de reconegut prestigi en el camp de l'arqueozoologia, així com també amb la de nombrosos especialistes catalans.

2.3.2. Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia clàssica

Actualització del Sistema d'Informació Arqueològica (SIA) Hipòdam

Línia de recerca Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia clàssica.

Investigadors responsables Ignacio Fiz (ICAC-URV), Maria Ferré (DEIM-URV), Pedro Garcia (DEIM-URV), Josep M. Macias (ICAC).

Investigadors participants J. Ramos (DEIM-URV), F. Martínez (DEIM-URV).

Exemple de pantalla del programa TarracoMap.

Descripció En els últims tres anys s'ha desenvolupat a l'ICAC un sistema d'informació arqueològica destinat al registre i estudi de la ciutat de Tàrraco, segles VI aC-712 dC. Aquest treball ha servit per construir la primera cartografia arqueològica de Tarragona, però és necessari continuar en l'actualització i millora del SIA Hipòdam. Va ser creat durant la realització de la tesi doctoral «*Forma Tarraconis*: l'aplicació de noves tecnologies per a una restitució planimètrica de Tàrraco», i posat en funcionament durant el projecte «*Planimetria arqueològica de Tàrraco*», desenvolupat a l'ICAC. En aquell moment es va definir el programari tot fent servir eines SIG comercials amb el resultat d'una versió beta del programa. Un cop definits aquests primers passos s'ha cregut necessari aprofitar les sinergies de dos centres de recerca, l'ICAC i el Departament d'Enginyeria Informàtica i Matemàtica (DEIM) de la URV. Aquesta sinergia sorgiria d'aprofitar l'experiència anterior i la reconeguda tasca de recerca del DEIM i permetria generar una nova versió que actualitzés i millorés les funcionalitats d'Hipòdam i gestionar el patrimoni arqueològic de qualsevol centre urbà o parc arqueològic (per exemple, Empúries). A més, l'objectiu principal és posar en marxa un projecte comú per tal d'implementar les noves versions del SIA via *open source*, és a dir, mitjançant progra-

maris lliures. Es preveu la publicació d'un servidor web amb què es pugui consultar a través de la xarxa la informació arqueològica i topogràfica en els formats vectorial i *raster*.

Data d'inici desembre de 2008.

Data de finalització desembre de 2011.

Un altre exemple de pantalla de TarracoMap.

Activitat realitzada el 2010

Al llarg de l'any 2010, i en col·laboració amb el Departament d'Enginyeria Informàtica i Matemàtica (DEIM), s'han dut a terme les següents tasques:

- Direcció i coordinació de dos treballs de recerca de la titulació d'Enginyeria Tècnica de Sistemes.
 - Elaboració de dos treballs de recerca d'Enginyeria Tècnica de Sistemes:
- «Disseny sobre l'entorn gvSIG d'una aplicació per a la gestió de dades arqueològiques». GVSIG és un sistema d'informació geogràfica de programari lliure desenvolupat per la Generalitat Valenciana. Aquest treball ha consistit a dissenyar i implementar les bases de dades, capes i eines necessàries per afegir una extensió a gvSIG que permeti la gestió de l'arqueologia urbana d'una ciutat com Tarragona. El treball ha estat realitzat per Ferran Martínez (DEIM)
 - «GIS via web». A partir de la filosofia de treball d'un entorn de la visualització de mapes i imatges com és Google Maps, l'autor del treball ha desenvolupat una sèrie d'eines per visualitzar i consultar la informació arqueològica d'una ciutat a través d'Internet. El treball va ser desenvolupat per Xavier Ramos (DEIM).
 - Presentació del *short paper* «Tarracomap: Development of an archaeological application on Google Maps navigation system», a l'Euromed 2010 Digital Heritage, celebrat al no-

vembre del 2010 a Lemesos (Xipre). Aquest article, signat per Xavier Ramos, Maria Ferrer i Ignacio Fiz, presenta els primers resultats del treball titulat GIS via web, en el qual es podia veure una versió beta de l'eina desenvolupada via Google Maps per tal de mostrar les restes arqueològiques de Tarragona i les parcel·les intervingudes recollides a la publicació de l'ICAC, el MHT i la Generalitat de Catalunya *Planimetria Arqueològica de Tàrraco*.

EuroMed2010

Digital Heritage

3rd International Conference dedicated on Digital Heritage

Short Papers

Before July, 1974...

After July, 1974...

The Katholikon of the Monastery of Antiphonitis in Kalogrea, Cyprus (16th century)

DON'T MISS THE *Hi-tech*-STORY...

8th–13th of November 2010
Limassol, Cyprus

Edited by

M. Ioannides, D. Fellner, A. Georgopoulos, D. Hadjimitsis

Portada dels Proceedings de l'EuroMed 2010 Digital Heritage.

2.3.3. Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica

El programa transversal de l'ICAC «Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat» assegura el nexa d'unió entre la recerca específicament arqueològica i les altres ciències que estudien el món antic, especialment la filologia, la història i els estudis iconogràfics, les aportacions de les quals són imprescindibles per integrar les dades arqueològiques en el marc més ampli d'una interpretació del món antic com a realitat cultural complexa.

Des d'aquesta perspectiva, la tasca realitzada en aquest programa es concep prioritàriament com una recerca aplicada, en estreta relació amb la recerca arqueològica. En alguns casos, aquesta tasca és anàloga a les d'altres unitats de servei tècnic de l'ICAC, i es concreta en assessoraments i col·laboracions específics amb altres projectes desenvolupats a l'ICAC en temes relacionats amb les fonts textuais.

Així mateix, el programa transversal de ciències de l'antiguitat desenvolupa també recerques pròpies (en ocasions col·laborant amb altres grups o institucions, com ara la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, de l'Institut d'Estudis Catalans). Aquestes són de tres tipus:

- Estudi de fonts textuais de transmissió directa, amb un suport material susceptible d'un estudi arqueològic: estudis epigràfics i papirologics.
- Estudi de fonts textuais com a font de coneixement al servei de la recerca arqueològica.
- Estudi integral d'un aspecte del món antic, en què les fonts textuais i les dades arqueològiques són integrades en una aproximació de tipus històric o antropològic.

Activitats relacionades el 2010. Línies generals

L'activitat realitzada en el 2010 s'emmarca en els eixos definits en el Pla quadriennal 2007-2010. Les principals actuacions han estat les següents:

- Desenvolupament del projecte de recerca institucional ICAC-SCEC (IEC) sobre la concepció de l'espai a Grècia, finançat per la Generalitat de Catalunya. En aquest tercer any del projecte, s'ha organitzat el III Col·loqui Internacional sobre el tema «*Ouranós kai Gê* / Cel i Terra. Anomenar l'espai a l'antiga Grècia», amb presentació de ponència pels membres del grup. A més, s'ha publicat el llibre *Topos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries*, el primer dels tres volums previstos com a resultat de la tasca del grup.
- Organització de les II Jornades d'Estudis Papirologics (12-13 de març de 2010), celebrades a l'ICAC i la URV. Aquestes jornades pretenen reunir especialistes espanyols i estrangers, de diverses procedències i disciplines, en l'àmbit de la papirologia.

Així mateix, les jornades pretenen fomentar els estudis papirologics, encara deficitaris en el nostre país, malgrat els fons importants de què disposem (col·leccions de Montserrat i dels Jesuïtes de Barcelona), de cara a una propera reactivació del Màster de Papirologia, impulsat per l'ICAC, la primera edició del qual va finalitzar l'any passat.

- Col·laboració amb el projecte de recerca R+D, dirigit per la Dra. Eva Subias (URV), «La ciutat egípcia en època clàssica: l'organització de l'espai a l'Egipte hellenitzat». Aquest any s'ha organitzat un *workshop* internacional, sobre el tema «La ciutat a l'Egipte grecoromà: imatge i realitat» (30 de setembre - 1 d'octubre).

- Participació en el projecte «*Res Publica Tusculanorum*. Epigrafia llatina de la ciutat de *Tusculum* (Laci, Itàlia)». Des del programa transversal de l'ICAC, enguany s'han realitzat dos articles que estan en curs de publicació en sèries revistes científiques (*Archeologia Classica* i *Empúries*) i s'ha participat en una reunió a Roma per a la publicació d'un volum conjunt del projecte, previst per al 2011.

- Desenvolupament del projecte «Epigrafia i suports a la Hispània Citerior», en estreta col·laboració amb la Unitat d'Estudis Arqueomètrics de l'ICAC. En aquest primer any del projecte, que té com a objectiu l'estudi dels materials lapidis de prestigi com a suport de l'epigrafia a la Hispània Citerior, s'han posat en marxa una sèrie d'estudis, centrats en una primera fase en el *conventus Tarraconensis*. Així mateix, s'ha realitzat una visita d'estudi a Carranque, Toledo i *Segobriga*.

- Projecte «Corpus d'Inscripcions Ibèriques de Catalunya». L'activitat d'aquest any ha consistit en l'edició de dues inscripcions ibèriques de l'*ager Tarraconensis* en el marc de l'obra col·lectiva d'aquest projecte publicada per l'ICAC. Igualment, s'ha avançat en la recopilació i catalogació del material de les comarques tarraconines.

- Publicació del corpus epigràfic de l'*ager Tarraconensis*, que constitueix un volum de l'obra col·lectiva d'aquest projecte de l'ICAC: D. Gorostidi Pi, *Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes*.

- Col·laboració en la recollida de dades i documentació epigràfica de Tàrraco per a l'elaboració de la nova edició (*editio altera*) del volum II del *Corpus Inscriptionum Latinarum* (CIL II) que aplega la totalitat de les inscripcions de la ciutat de Tàrraco, que està recopilant el professor Géza Alföldy i que està previst que es publiqui el 2011 a Berlín amb el títol *Corpus Inscriptionum Latinarum. Inscriptiones Hispaniae Latinae. Pars Septentrionalis Conventus Tarraconensis. Pars Altera. Tarraco et vicinia* (CIL II², 14).

Corpus d'inscripcions ibèriques de Catalunya

Línia de recerca Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica.

Investigadors responsables M. Isabel Panosa (ICAC-UAB).

Descripció El projecte respon a la necessitat d'elaborar un recull sistemàtic i actualitzat de les inscripcions en llengua i escriptura ibèrica descobertes fins a l'any 2010 en la geografia catalana.

Aquesta iniciativa sorgeix quan estan a punt de complir-se vint anys des de la publicació de la sistematització dels epígrafs ibèrics de l'Estat espanyol feta per Jürgen Untermann en el tercer volum dels *Monumenta Linguarum Hispanicarum* (MLH III). Aquest volum inclou els epígrafs catalans dins de les regions que l'autor anomena C i D. Des de l'any d'aquesta publicació (1990), la descoberta de nous documents ibèrics –especialment a Catalunya– ha fet augmentar considerablement la xifra de testimonis escrits en la llengua ibèrica.

Una part d'aquests documents s'ha donat a conèixer –individualment o en petits grups– en articles especialitzats, en contribucions de congressos i en algunes monografies arqueològiques. Altres, en canvi, estan encara inèdits o pendants d'estudi. Tant la dispersió d'un nombre important d'inscripcions en bibliografia diversa com l'existència d'elements epigràfics encara no estudiats en col·leccions i museus són raons que justifiquen l'agrupament de tot aquest material en una mateixa obra de consulta. Una altra motivació és l'avantatge que ofereixen els reculls i els estudis regionals, ja que no sols permeten incidir en els factors culturals específics de cada àrea estudiada, sinó també en els factors contextuals que deriven del programa d'intervencions arqueològiques en jaciments ibèrics i republicans de la seva geografia. Finalment, cal dir que els estudis regionals, pel seu acotament geogràfic, fan més àgil la presentació pública dels documents.

El Corpus d'Inscripcions Ibèriques de Catalunya té també com a finalitat aplicar als documents ibèrics ja coneguts els darrers avenços duts a terme tant en els estudis paleogràfics (matissacions o correccions en la lectura de determinats signes) com en els estudis sobre la gramàtica de la llengua ibèrica. No cal dir que aquests dos aspectes obliguen a replantejar algunes lectures d'inscripcions i les interpretacions que se'n desprenen. Un altre objectiu d'aquest corpus és la revisió de peces que foren publicades sense efectuar prèviament una autòpsia o de peces que sí que foren observades directament per l'autor o autora de la publicació, però que en el moment del seu enregistrament oferien una visibilitat deficient a causa del seu mal estat de conservació o bé de la manca d'aparells adequats per a la seva correcta captació visual i fotogràfica. L'aplicació de mesures correctores o d'ajust permetrà aportar més informació i, a més, farà possible processar i interrogar les inscripcions que componen el corpus amb vista a definir possibles tendències de caire cronològic,

econòmic o de jerarquització, entre d'altres, del marc d'ús de l'escriptura ibèrica.

Data d'inici setembre de 2009.

Data de finalització desembre de 2010.

Inscripció ibèrica de Molins Nous (Riudoms).

Inscripció bilingüe de Tarragona.

Activitat realitzada el 2010

Edició de la inscripció ibèrica trobada a Molins Nous (Riudoms) i la trobada a la villa romana dels Antigons (Reus) en el volum II del Projecte *Ager Tarraconensis*, publicat a la sèrie Documenta de l'ICAC. S'ha seguit treballant en el còmput global d'inscripcions ibèriques trobades a Catalunya, tant de les inclosos en el MLH III com les que s'han recollit en publicacions posteriors o a partir de notícies de troballes arqueològiques recents. Les inscripcions s'han classificat per jaciments, municipis i comarques.

El darrer trimestre del 2010 s'ha dedicat a recollir de manera exhaustiva el material epigràfic de les comarques de Tarragona i determinar-ne la localització. Els epígrafs es conserven a diferents museus, col·leccions i jaciments arqueològics: MNAT (Tarragona), Torre de Minerva o de Sant Magí (Tarragona),

Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca de Reus, Museu Molí de les Tres Eres (Cambrils), Museu del Montsià (Amposta), Col·lecció Ribé (Valls), Associació Cultural de l'Alt Gaià (Montblanc), Taller d'Arqueologia i Prehistòria d'Alcanyís, Museu d'Arqueologia de Catalunya (seu de Barcelona) i Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona (Barcelona). La metodologia emprada per a l'estudi d'aquestes inscripcions inclou: registre, autòpsia, fotografia, estudi i preparació de la seva futura edició en el corpus d'inscripcions ibèriques de Catalunya.

Res Publica Tusculanorum. Epigrafia llatina de la ciutat de Tusculum (Laci, Itàlia)

Línia de recerca Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica.

Investigadors responsables Diana Gorostidi Pi (ICAC).

Pedestal dedicat a Telégon, fundador mític de la ciutat. Foto: D. Gorostidi.

Descripció Amb el present projecte es pretén portar endavant l'estudi de l'epigrafia llatina de les antigues comunitats del Laci amb especial èmfasi a *Tusculum*, en col·laboració amb el Proyecto *Tusculum*, coordinat per la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma - CSIC. L'epigrafia de *Tusculum* va ser publicada al volum XIV del *Corpus Inscriptionum Latinarum* (CIL), publicat per Hermann Dessau l'any 1884. Al llarg del segle XX, i especialment amb l'activitat portada a terme al jaciment per part del Proyecto *Tusculum*, han sortit nombroses inscripcions noves, objecte d'estudi particular d'algunes d'elles, però mancava una actualització i una edició revisada del conjunt dels textos. Finalment, en el marc d'una tesi de doctorat, s'han pogut realitzar els estudis necessaris per afrontar aquesta

tasca. L'anàlisi de la documentació que aporta les inscripcions, tant del contingut com del suport en el qual es troben, és fonamental a l'hora de conèixer l'evolució històrica de les petites comunitats lacials que envolten Roma i que tant van incidir sobre el futur de la capital de l'Imperi. En aquest sentit, l'anàlisi dels nous documents que han sortit a la llum al llarg dels més de deus anys de campanyes al jaciment està descobrint una ciutat que, per la seva història i idiosincràsia, va ser clau en el desenvolupament del concepte de Roma com a capital i com a element aglutinador dels pobles i cultures sotmesos al seu poder. Finalment, la publicació del corpus actualitzat de les inscripcions llatines de la ciutat serà sens dubte un dels instruments més útils per a tots els que d'una manera o d'altra volen apropar-se a un coneixement aprofundit de l'antic Laci i, en conseqüència, de Roma mateixa.

Data d'inici gener de 2010.

Data de finalització desembre de 2012.

Sepulcre de M. Celi Vinicià. Foto: D. Gorostidi.

Activitat realitzada el 2010

Aquest any, tal com es va avançar, ha estat presentada una comunicació en la setena trobada anual Lazio e Sabina, organitzada per la Soprintendenza per i Beni Archeologici del Lazio. El treball portava per títol «Aggiornamento del corpus epigrafico tuscolano: bilancio e qualche novità» i va oferir una panoràmica de les novetats epigràfiques d'època republicana recuperades durant els últims deu anys de campanyes arqueològiques a l'antiga ciutat.

Així mateix, també es troben en estat d'immediata publicació dos dels treballs que es trobaven en premsa: el dedicat a la gens Furia d'època mediorepublicana, fet en col·laboració de Borja Díaz (per a *Archeologia Classica*) i una anàlisi de la documentació relativa als *iuvenes tusculans* (Empúries). Al setembre es va fer una reunió de treball de tres dies a Roma amb la resta del membres de l'equip de recerca, procedents d'altres institucions (de diverses universitats i del CSIC), amb l'objectiu de completar els estudis previs per a la publicació conjunta dels in-

formes d'excavació de les campanyes 2005-2009. Per a aquest volum, que està previst que s'editi durant el 2011, s'ha treballat en un capítol dedicat a l'aportació de l'epigrafia al millor coneixement del jaciment. Aquest estudi suposarà una actualització històrica amb la revisió de les fonts arqueològiques de què disposem. L'elaboració d'aquests articles, tant de síntesi com d'anàlisi de temes parcials, forma part dels treballs previs a la redacció dels capítols introductoris de la monografia resultant de la tesi doctoral realitzada per la investigadora Diana Gorostidi.

Epigrafia i suports a la Hispània Citerior

Línia de recerca Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica.

Investigadors responsables Diana Gorostidi Pi (ICAC).

Investigadors col·laboradors Anna Gutiérrez García-Moreno (ICAC).

Descripció Aquest projecte té com a principals objectius estudiar el marbre d'importació en l'epigrafia de la Hispània Citerior (*conventus Tarraconensis*, *Caesaraugustanus* i *Carthaginensis*) com a element sumptuari representatiu de les elits provincials i, d'altra banda, elaborar una monografia sobre l'ús dels marbres sumptuaris d'importació en l'epigrafia d'Hispània que inclogui un catàleg epigràfic. Un element a tenir en compte és l'ús per la seva banda dels marbres sumptuaris locals, especialment la pedra de Santa Tecla i el *brocatello* de Tortosa, marbre molt preuat i importat per les elits de la capital de l'Imperi. Aquest treball es realitzarà en diverses fases segons criteri geogràfic, determinat segons les províncies històriques de l'administració de Roma.

Data d'inici gener del 2010.

Data de finalització desembre del 2012.

Activitat realitzada el 2010

Durant aquest primer any de projecte s'ha pogut realitzar amb èxit una primera part de la previsió dedicada als materials lapidis del *conventus Tarraconensis*, en concret de la ciutat de Tarragona i el seu *ager*. En col·laboració amb el prof. Géza Alföldy, editor del fascicle dedicat a Tàrraco de la nova edició del volum II del *Corpus Inscriptionum Latinarum*, s'han pogut dur a terme les autòpsies de diferents epígrafs inèdits de la zona tarragonina, la qual cosa ha suposat una excel·lent ocasió per revisar el material i reorganitzar les fitxes també en funció dels objectius del projecte sobre els marbres de la Citerior. En aquest sentit, s'ha valorat la necessitat de dedicar un estudi específic a dos tipus de pedra local: el *brocatello* de Tortosa, conegut com a Jaspí de la Cinta, i la pedra d'Alcover. L'estudi sobre l'exportació del *brocatello* com a marbre de prestigi ha portat a la revisió de material epigràfic fora del seu context geogràfic. Un exemple molt il·lustratiu és la làpida localitzada a l'interior de l'ermita de la Iglesia del Cid (Terol) (CIL II2/14, 775), objecte d'un dels

treballs en curs. Aquests estudis es faran en col·laboració amb la UEA de l'ICAC. Tanmateix, l'estreta col·laboració d'aquest projecte amb l'UEA, en concret amb la Dra. Anna Gutiérrez García-Moreno, ha donat com a fruit la proposta i posterior concessió d'una beca de col·laboració, obtinguda per la Sra. Anna Artina, estudiant del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica. Gràcies a aquesta beca, s'ha pogut iniciar la gestió de la base de dades lapídeo-epigràfica i omplir la part relativa al buidatge bibliogràfic.

En el marc d'aquest projecte, durant el 2010 s'ha realitzat un viatge d'estudi a Carranque, Toledo i *Segobriga*. En aquest viatge s'ha visitat la villa romana de Carranque i la ciutat romana de *Segobriga*, acompanyats pels respectius directors d'aquests jaciments. En tots dos casos, un dels objectius principals va ser conèixer de prop el valuós material epigràfic. A Carranque vam veure els fustos de columna monumentals fets amb marbre *giacinto antico* amb inscripció a la base, i a *Segobriga*, el fantàstic conjunt epigràfic forense.

Inscripció de 'brocatello' de la Iglesia del Cid, Terol. Foto: D. Gorostidi.

Base de columna de marbre.

3. UNITATS DE SUPORT A LA RECERCA

3.1. Unitat d'Estudis Arqueomètrics

Tal com es va establir des de l'inici de la creació d'aquesta Unitat, les tasques realitzades des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics (UEA) es concreten en tres línies estratègiques: suport a la investigació, recerca i innovació, i docència.

Durant aquests primers sis anys de funcionament, el creixement de la Unitat i l'increment de les seves activitats ha intensificat el caràcter transversal de molts dels projectes realitzats, cosa que ha afectat dues o més línies estratègiques de manera més important que en els anys anteriors.

Suport a la recerca

Durant l'any 2010 la Unitat s'ha continuat consolidant en el seu paper de suport a la recerca, tan internament (a l'ICAC) com externament (a altres institucions o empreses relacionades amb el patrimoni, molt especialment en tot el territori espanyol). Això ha estat possible gràcies al manteniment de l'oferta d'anàlisis que es porten a terme i la producció d'informes o estudis basats a proporcionar una interpretació arqueològica dels resultats obtinguts d'aquestes anàlisis.

Igualment, durant el 2010 s'ha fomentat la difusió de les tasques de la Unitat al públic extern (institucions públiques i acadèmiques, universitats i instituts de recerca, empreses privades i/o particulars). Tot això s'ha concretat en una sèrie de treballs o informes per a les institucions següents:

- Anàlisi d'un conjunt de mostres de marbres procedents de Cabrera (Ajuntament de Palma).
- Anàlisi d'una escultura cuirassada del Museu de Còrdova (Museo Arqueológico de Córdoba).
- Anàlisi de tres mostres de marbre del Museu d'Arqueologia i Etnografia de la Vila Joiosa (Alacant).
- Anàlisi de tres mostres de *marmora* procedents del jaciment arqueològic dels Alters (València) (Museu de Prehistòria de València).
- Anàlisi de diverses mostres de marbre del teatre romà de Cadis i Còrdova i del jaciment de Torreparedones (Universitat de Còrdova).
- Anàlisi d'un conjunt de mostres de *marmora* del jaciment de Carranque (Toledo) (Universidad Nacional de Educación a Distancia).

En l'àmbit intern, s'han dut a terme els treballs següents:

- Anàlisi per microscòpia òptica de dos fragments d'escultures trobades a *Baelo Claudia* (Bòlnia, Cadis) (projecte "Explotación, uso e intercambio de materias primas inorgánicas entre el norte de Hispania y el sur de la Galla y puertos de Roma" (codi HAR2008-04600); dirigit per la Dra. Rodà).
- Anàlisi de tres mostres procedents d'Empúries (Catalu-

nya) i Ruscino (França) (projecte: R+D "Explotación, uso e intercambio de materias primas inorgánicas entre el norte de Hispania y el sur de la Galla y puertos de Roma" (codi HAR2008-04600); dirigit per la Dra. Rodà).

- Anàlisi d'un conjunt de retrats en marbre del Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC-Barcelona) (projecte: R+D "Explotación, uso e intercambio de materias primas inorgánicas entre el norte de Hispania y el sur de la Galla y puertos de Roma" (codi HAR2008-04600); dirigit per la Dra. Rodà).
- Anàlisi d'un conjunt de mostres de materials lapidis (marbres i altres roques) del Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC-Barcelona) i del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) (tesi doctoral "Arquitectura y urbanismo en *Barcino* en época alto imperial: la decoración arquitectónica de edificios públicos y privados", d'Ana Garrido).

Més enllà d'aquests, hi ha un seguit d'estudis en curs que també cal ressenyar:

- Anàlisi d'un conjunt de mostres de marbre procedent del jaciment de Can Jaume (Granollers).
- Anàlisi de tres mostres procedents del jaciment de Can Tacó-Turó d'en Roïna (Montmeló-Montornès del Vallès).
- Anàlisi d'una mostra de marbre d'una columna del jaciment del Pla de ses Figueres, a Cabrera (illes Balears).
- Anàlisi de dues mostres de marbre de la villa romana de La Olmeda (Palència).
- Anàlisi d'un conjunt d'escultures en marbre del jaciment de *Segobriga* (Conca).

A més, durant el 2010 la UEA ha continuat les seves tasques de cooperació amb la investigació predoctoral donant suport a la recerca desenvolupada per:

- La investigadora en formació Ana de Mesa en el seu segon any com a investigadora en formació de l'ICAC. La UEA ha col·laborat en el desenvolupament de la seva tesi doctoral, titulada "Los *marmora* de *Toletum*: estudio de los granitos y calizas del centro peninsular empleados en la ciudad romana y tardoantigua de Toledo", que té com a objectiu l'estudi dels materials lapidis utilitzats en la ciutat de Toledo i en el seu territori en època romana i tardoantiga. Aquest estudi pretén analitzar els materials procedents de les pedreres locals, principalment granits i calcàries, i els seus usos com a material epigràfic, escultòric i arquitectònic en les construccions d'aquesta ciutat romana i capital del regne visigot de Toledo i les *villae* i assentaments rurals del seu *territorium*.
- La investigadora en formació Jordina Margarit Contel, en el segon any de gaudi de la seva beca de predoctoral FPI (BES-2009-028347), adscrita al projecte "Explotación, uso e intercambio de materias primas inorgánicas entre el norte de

Hispania y el sur de la Galia y puertos de Roma” (codi HAR2008-04600) dirigit per la Dra. Rodà. La UEA ha col·laborat en el desenvolupament de la seva tesi doctoral, titulada “La difusió del marbre del Proconnès a Catalunya”, que té com a objectiu l'estudi, caracterització, usos, distribució i cronologia de l'arribada del marbre de Proconnès a Catalunya durant l'època romana, i la seva interacció amb altres marbres blancs utilitzats a Catalunya.

Recerca i innovació

Aquest aspecte, fonamental per al desenvolupament intern de la Unitat i per millorar el suport a la investigació que ofereix, ha tingut un paper importantíssim durant el 2010. En aquest darrer any, l'activitat en recerca i innovació de la Unitat ha tingut diferents resultats, que es poden dividir en àmbits:

- a) En l'àmbit intern, la tasca desenvolupada ha permès:
 - Incorporar les anàlitzes per catodoluminescència com a part del protocol de treball de la Unitat. En aquest sentit, s'han intensificat les col·laboracions amb la Dra. Pilar Lapuente

i Hernando Royo de la Universitat de Saragossa. Cal destacar la creació d'un fons de fotografies de catodoluminescència dels principals marbres blancs utilitzats pels romans en l'antiguitat, fetes amb l'aparell de catodoluminescència de què disposa la Unitat. Com a suport d'aquesta tasca s'ha comptat amb la incorporació del geòleg extern Xavier Lafuente.

- Continuar l'ampliació de l'inventari, catalogació i informatització de la base de dades dels materials que actualment conformen la col·lecció de referència de materials lapidis procedents, sobretot, de contextos arqueològics i de pedreres. En aquest sentit, durant el 2010 s'ha dut a terme la unificació dels materials del LEMLA dipositats a la Facultat de Lletres i al laboratori de materials lapidis del Departament de Geologia de la UAB. Al mateix temps, s'ha iniciat l'elaboració d'un catàleg de plaques dels principals marbres hispans amb els materials procedents d'Almadén de la Plata (Sevilla) i Alconera (Extremadura).

Per a aquesta tasca, s'ha contractat un geòleg extern, Xavier Lafuente, que ha estat ajudant en les feines del buidatge d'informació del laboratori del Departament de Geologia, que conté una gran quantitat de dades i material de diferents jaciments i

Visita de part de l'equip de la UEA a les pedreres d'Almadén de la Plata (Sevilla).

pedreres. Aquest buidatge ha estat la tasca prèvia al trasllat físic de les mostres des de Facultat de Geologia als nous espais cedits al LEMLA per la Universitat Autònoma de Barcelona.

- Durant tot l'any, s'ha anat ampliant el fons de referència de materials lapidis ubicat a l'ICAC gràcies a la prospecció de camp, mostreig i caracterització petrogràfica de tipus de roques no documentades, o bé ampliant-ne el fons.

En aquest punt, s'ha fet una especial atenció als marbres blancs i vetats de la zona d'Almadén de la Plata (Sevilla), que han de servir per ajudar a identificar aquests materials. Paral·lelament, s'ha dut a terme l'estudi del context geològic (*in situ*) i la recollida de mostres de la zona d'Almadén de la Plata (pedrera de Los Covachos i sobretot en el nou front de pedrera identificat al turó denominat Castillejos) en col·laboració amb geòlegs locals i investigadors de la Universitat de Sevilla i de l'Institut Andalús del Patrimoni Històric.

- Durant el mateix mes de setembre es varen fer un seguit de sortides de camp amb els objectius següents:

- ▷ Visita a Iglesuela del Cid (Terol) per comprovar el material de la inscripció conservada (*CIL* II2/14, 775) a l'església (amb la Dra. Diana Gorostidi, de l'ICAC).
- ▷ Visita a la ciutat romana de Segóbriga i a les seves pedreres; es va dur a terme la identificació macroscòpica dels materials lapidis emprats a la ciutat (urbanisme, decoració arquitectònica, escultura, epigrafia, etc.), així com recollida de mostres de les pedreres i d'un conjunt de monuments epigràfics per a la seva posterior anàlisi microscòpica.
- ▷ Visita al jaciment de Carranque, on es varen recollir mostres dels mosaics de la villa de Materno, per a una futura anàlisi microscòpica per esbrinar el possible ús de materials hispans, en concret Espejón, en aquests mosaics.
- ▷ Visita a diversos espais del centre històric de Toledo (catedral, Iglesia del Salvador), on es varen documentar les columnes reaprofitades d'*africano* i altres marbres blancs indeterminats, i l'abundant ús del marbre d'Espejón.

- S'han continuat les tasques d'ampliació del fons bibliogràfic relacionat amb les tècniques i materials aplicats a la UEA, en col·laboració amb el Servei de Documentació-Biblioteca de l'ICAC, per estar al dia de la base teòrica, metodològica i de referència (possibles paral·lels) de les analítiques realitzades a la Unitat.

b) Pel que fa a projecció externa de la recerca desenvolupada des de la Unitat, durant el 2010 s'ha assolit:

- En base al conveni marc de col·laboració entre l'ICAC i l'Institut Andalús del Patrimoni Històric (IAPH), així com l'estreta col·laboració amb l'Àrea de Petrologia i Geoquímica del Dept. de Ciències de la Terra de la Universitat de Saragossa en el marc del projecte "Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres inorgàniques entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i ports de Roma", s'han iniciat una sèrie de converses amb l'objectiu específic de crear una base de dades conjunta que englobi tota la informació disponible en les institucions respectives sobre materials lapidis hispànics per tal d'obtenir un arxiu centralitzat, complementar les dades disponibles entre elles i no duplicar analítiques.

Aquestes converses s'han concretat en dues primeres reunions, una a la seu de l'IAPH (13 de setembre de 2010) i una altra a la seu de l'ICAC (18 d'octubre de 2010), en què s'han concretat els aspectes bàsics d'aquesta col·laboració, com són la necessitat d'obtenir finançament propi per a aquest projecte, la necessitat de generar una base de dades específica, la necessitat d'establir protocols de recollida de dades i el tipus de dades a recollir, tant en l'aspecte geològic com en l'aspecte arqueològic, i la distribució de les analítiques a realitzar per part de cada laboratori.

- S'ha continuat la col·laboració amb el Projecte Ports Network Project, liderat pel professor Dr. Simon J. Keay (Universitat de Southampton, Gran Bretanya, i British School at Rome, Itàlia), en el marc del qual es va fer la reunió anual (13-14 juliol de 2010) de tots els membres l'equip internacional del projecte, i una reunió amb els membres de l'equip que es dediquen específicament al comerç i distribució de materials lapidis (19-20 d'octubre de 2010), per posar en comú els resultats obtinguts durant aquest període i establir-ne el protocol d'entrada a l'aplicació web centralitzada des de la Universitat de Southampton (romanportnetworks.pbworks.com).

Els coordinadors de l'activitat 'El treball de la pedra: del Mèdol a Tàrraco', a l'estand institucional.

- Donar a conèixer la Unitat i els resultats obtinguts en els projectes portats a terme mitjançant la participació en els principals fòrums d'arqueometria i arqueologia nacionals i internacionals:

- ▷ Interdisciplinary Workshop on Marble Studies in Past Societies, celebrat a Kiel (Alemanya) del 13 al 15 d'abril de 2010, amb la presentació d'una comunicació de la investigadora en formació Ana de Mesa entorn dels resultats preliminars de l'estudi sobre els materials lapidis de Toledo (títol: "Approximation to the study of the archaeological materials from the Collection of the Museum of Santa Cruz of Toledo: review of the epigraphic supports").
- ▷ I Congrés Internacional sobre Estudis Ceràmics: Homenatge a la doctora Mercedes Vegas, celebrat a Cadis de l'1 al 5 de novembre de 2010, amb la presentació d'un pòster amb títol *El yacimiento de Can Tacó (Vallès Oriental, Catalunya) y el inicio de la arquitectura de tipo itálico en la Península Ibérica. Análisis de los materiales constructivos cerámicos ('tegulae' e 'imbrex')* (autors: E. Rodrigo, A. Gutiérrez García-M., A. Àlvarez, A. Pitarch, M. Mercado, J. Guitart).

Elaboració de diverses publicacions derivades directament de la recerca desenvolupada pels membres de la Unitat:

- ▷ RODÀ, I.; DOMÈNECH, A. "Las gemas de Tarraco. Iconografía e identificación de los materiales", *Historia Antiqua* 19, 37-46.
- ▷ GUTIÉRREZ GARCÍA-M., A. "Los marmora de las canteras de Tarragona: uso y difusión". *Actas del I Coloquio de Arqueología de Carranque. 'Marmora' romanos* (en premsa).
- ▷ ÀLVAREZ, A., GUTIÉRREZ GARCÍA-M., A., RODÀ, I. "La caliza negra de Emporiae y Ruscino. Un problema no resuelto", *Actas del I Coloquio de Arqueología de Carranque. 'Marmora' romanos* (en premsa).
- ▷ GUTIÉRREZ GARCIA-M., A. "The exploitation of Local Stone in Ancient Times: The Case of Northeastern Spain", *World Archaeology* (en revisió).
- Elaboració, per encàrrec d'ACESA, d'un informe valorant l'afectació de l'incendi ocorregut l'estiu del 2010 a l'entorn de la pedrera del Mèdol i d'una posterior valoració i propostes d'intervencions (prospeccions geofísiques, prospeccions i intervencions arqueològiques) al Clot del Mèdol i al seu entorn en conjunció amb les tasques d'adequació que s'hi han de portar a terme durant el 2011.

Docència

La Unitat d'Estudis Arqueomètrics ha continuat participant activament en les tasques docents del Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV-UAB-ICAC). Per una banda s'ha impartit el mòdul d'Arqueometria dins l'assignatura "Tècniques auxiliars d'anàlisi", que inclou no només les classes magistrals sinó també la realització de pràctiques en el mateix laboratori de la Unitat (pràctiques d'observació microscòpica; pràctiques d'identificació macroscòpica de materials lapidis) o amb materials arqueològics del Museu Nacional d'Arqueologia de Tarragona (MNAT). Cal esmentar la continuïtat de la sessió dedicada a les aplicacions arqueomètriques a les gemmes i pedres precioses, un element sovint oblidat, per la seva escassetat en els contextos arqueològics.

Com a novetat cal esmentar l'elaboració d'un dossier específic per a les pràctiques de materials lapidis al MNAT i la inclusió d'una nova pràctica al MNAT específica per a treball de marques de les eines a la pedra i d'epigrafia amb la col·laboració de la Dra. Diana Gorostidi.

Demostració del treball de la pedra amb el picapedrer i geòleg Àlex Masdeu en el marc de l'activitat de la UEA a la Setmana de la Ciència 2010.

Altres

Durant els primers mesos de l'any, els membres de la unitat van iniciar una preparació a la tècnica de la difracció per transmissió de raigs X a l'ICIQ (Institut Català d'Investigació Química), mitjançant un curset de preparació i l'estudi d'unes mostres de ceràmiques procedents de diversos forns de Tarragona i Barcelona aprofitant l'estada, de sis mesos, d'una estudiant francesa d'Erasmus de química (M. Alberic) a l'Institut. Durant aquest primer contacte, es va poder observar la metodologia de treball i es van fer contactes per a futures col·laboracions entre els dos instituts de recerca.

Cal esmentar també la col·laboració del Dr. Aureli Àlvarez, geòleg i assessor científic de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics,

Documentació dels fronts de pedrera del Mèdol posats al descobert gràcies a l'incendi de l'estiu del 2010.

en la creació d'un itinerari geològic de Tarragona on es volien donar a conèixer els principals materials que afloren als voltants de la ciutat de Tarragona i alguns dels seus usos pels romans a la ciutat. Aquesta activitat, dirigida principalment a professors de secundària, va tenir tan bona acollida que es tornarà a repetir l'any vinent.

Durant el 2010, la Unitat ha rebut diversos investigadors en estada científica. Del 13 al 22 d'octubre de 2010, la Dra. Oliva Rodríguez, de la Universitat de Sevilla, va fer una estada a l'ICAC per estudiar en profunditat els materials lapidis d'Itàlica (Santiponce) dipositats al LEMLA. Del 18 al 22 d'octubre, la Dra. Esther Ontiveros, geòloga de l'Institut Andalús de Patrimoni Històric (IAPH), i Ruth Taylor, arqueòloga, investigadora en formació predoctoral de la Universitat de Sevilla, van fer una estada a l'ICAC per fer un recull de material bibliogràfic sobre les principals publicacions existents relacionades amb materials lapidis i pedreres per a la tesi doctoral de Ruth Taylor. Atesa la coincidència de dates entre aquestes investigadores, es va aprofitar per parlar del projecte ICAC-US-IAPH, que con-

sisteix a compartir la informació disponible sobre els *marmora* hispans mitjançant una base de dades. Durant aquestes segones converses es van tractar temes com el disseny d'aquesta base de dades, les dades a recollir de temàtica geològica i arqueològica, les possibilitats de finançament, l'estudi del cas dels marbres d'Almadén de la Plata, etc. Aprofitant l'interès de totes tres especialistes pels materials constructius utilitzats a la ciutat de Tarragona, es va organitzar una visita a la pedrera del Mèdol.

Els dies 17, 18 i 19 de novembre de 2010 es va portar a terme la Setmana de la Ciència al Campus Catalunya de la Universitat Rovira i Virgili, on l'ICAC, i més concretament la Unitat d'Estudis Arqueomètrics, van tenir un paper més destacat que en anys anteriors. El taller, organitzat per la UEA de l'ICAC i el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT), portava per títol *El treball de la pedra: del Mèdol a Tàrraco*, i tenia com a principal objectiu donar a conèixer els mètodes d'extracció, les eines, els mètodes de transport i les principals pedreres d'Espanya i de la Mediterrània, donant molta importància a les del voltant de la ciutat romana. Els participants, bàsicament alumnes de batxillerat i de la mateixa Universitat, van poder fer visites explicatives entorn de l'estand i dels pòsters, i al final del taller van rebre un petit obsequi com a record de l'activitat. En aquest taller es va fer una activitat pràctica paral·lela, a càrrec del geòleg i picapedrer Àlex Masdeu, que va consistir en una demostració *in situ* de les eines i de com es treballava la pedra a l'antiguitat.

Finalment, entre l'estiu i tardor del 2010 s'han començat a rebre els treballs per publicar les actes del IX Congrés Internacional de l'Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA), que es va celebrar entre el 8 i el 13 de juny de 2009 a Tarragona, organitzat per l'ICAC, i que va tenir lloc al paranimf (edifici del Rectorat) de la URV. Durant aquest congrés, la UEA no només va ser la responsable de l'organització, sinó que també va tenir un paper molt destacat en la presentació dels treballs científics.

3.2. Unitat de Documentació Gràfica

Com ja s'ha especificat en anteriors memòries, la Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC és un departament intern de l'ICAC que té com a objectiu de treball tot allò que està vinculat a la documentació gràfica de la realitat arqueològica i del patrimoni històric arquitectònic.

Va ser creada l'any 2005 amb una triple finalitat:

- Cobrir les necessitats de documentació gràfica, tant dels projectes interns de l'ICAC com de tot aquell professional o institució que ho demani.
- Fer recerca i experimentació sobre noves metodologies de treball i assajar i testar nous productes tecnològics.
- Fer docència avançada sobre tots els aspectes relacionats amb la representació gràfica de la realitat arqueològica i la comprensió de l'arquitectura antiga.

Aquestes línies de treball presenten una forta interrelació entre elles, fins al punt que són interdependents. Gràcies a aquesta relació els resultats de l'experimentació i de la recerca serveixen per oferir un millor i més complet servei. El ingressos econòmics que s'obtenen de les feines realitzades permeten la inversió en nova maquinària i nou programari i la contractació de nou personal. Els resultats obtinguts es publiciten i es donen a conèixer també entre els alumnes del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica.

L'equip de la UDG continua estant format per tres persones: un coordinador, una arqueòleg especialista i un tècnic. El 2010, però, per tal de fer front a la càrrega de feina existent, es va contractar temporalment un segon tècnic, sense perjudici del consolidament de la xarxa de col·laboradors externs que, de forma puntual, treballen per a la UDG.

Durant l'any 2010 el marc geogràfic on s'ha desenvolupat l'activitat de la UDG ha estat Catalunya, Andorra, les illes Balears, Itàlia i Tunísia.

Prestació de serveis

La UDG ofereix els seus serveis de documentació gràfica tan internament a l'ICAC com externament.

Durant el 2010 la UDG ha participat en el següents projectes interns de l'ICAC:

- Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval: la vall del Madriu-Perafita-Claror (Andorra).
- Excavacions a la catedral de Tarragona.
- El jaciment romà de Can Tacó i el seu entorn (Montmeló-Montornès del Vallès, Vallès Oriental).
- Excavació i estudi de les termes públiques romanes de Iesso (Guissona, la Segarra).
- Estudi de la basílica de l'amfiteatre de Tarragona: infografia i imatges 3D.
- La villa romana de la Llosa (Cambrils, Baix Camp): elaboració d'alçats.
- Evolució social i formació de l'estat nòmada: les poblacions de la regió de Sicca Veneria (El Kef, Tunísia) i les seves relacions amb la civilització púnica. Prospeccions i excavacions a Althiburos.

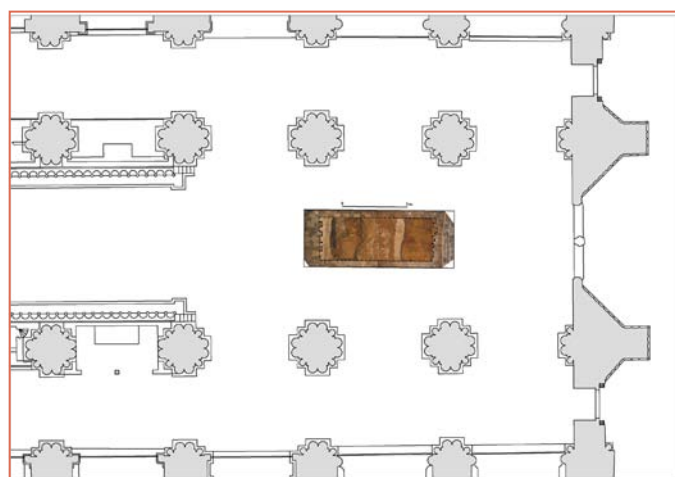
A més ha col·laborat en la validació, millora i uniformització de la part gràfica de les diferents monografies publicades per l'ICAC a les sèries pròpies, Documenta i Hic et Nunc.

De forma complementària s'han realitzat feines puntuals de suport o vinculades a la gestió interna de l'ICAC: fotografia d'elements epigràfics o numismàtics, disseny de presentacions en Power Point i retocs de diverses imatges i fotografies.

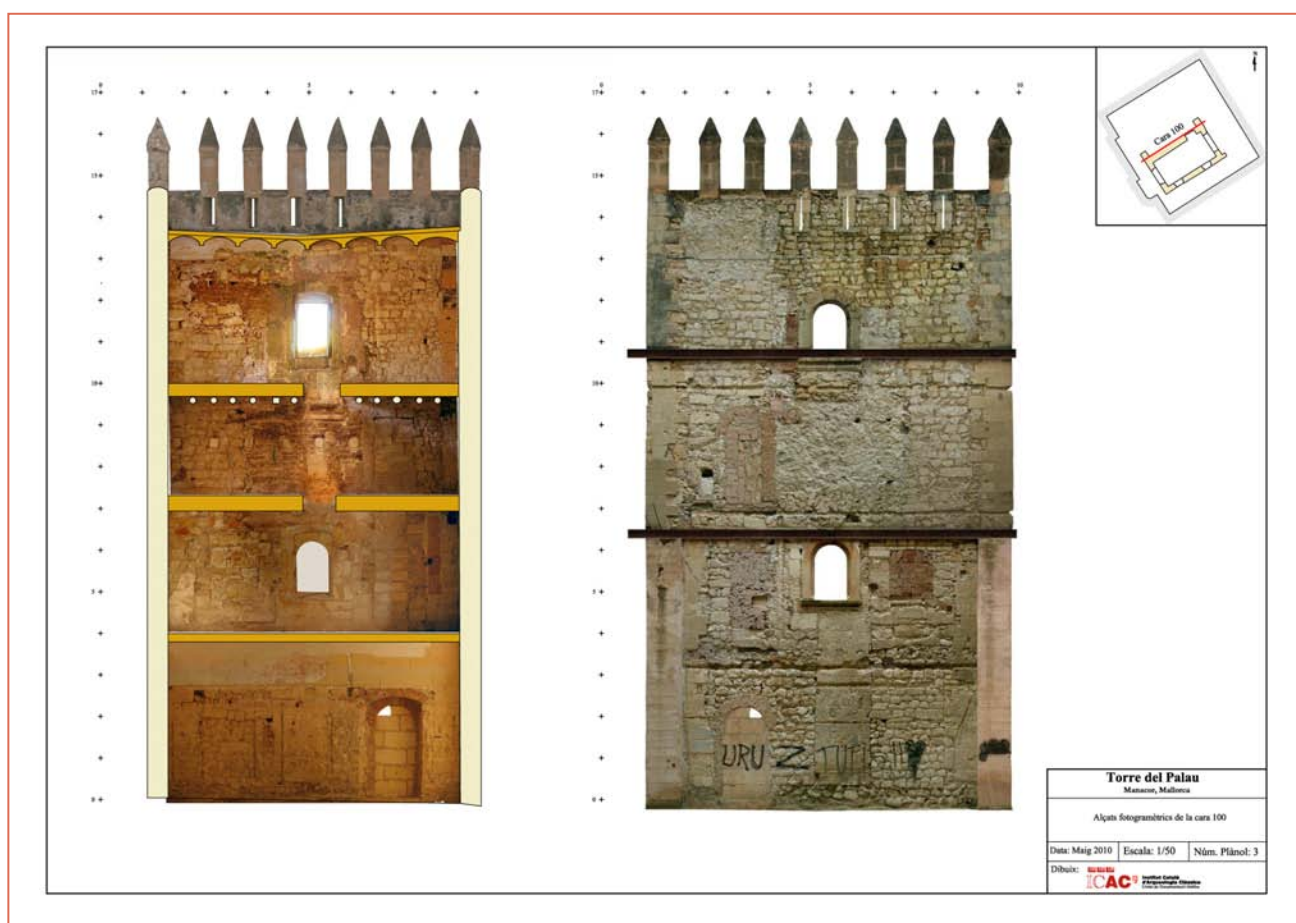
Pel que fa a feines externes, aquest any s'ha caracteritzat per un increment significatiu de feines de documentació del patri-

Fotogrametria de l'enllosat de la catedral de Tarragona.

Planta de la catedral amb fotogrametria de l'excavació.

Torre del Palau, Manacor (Mallorca).

moni arquitectònic històric (que inclouen elements del conegut com a Memorial Històric), que ha representat la part més voluminosa de la tasca feta per la UDG durant el 2010. Cal destacar la seva participació en els projectes següents:

- Planimetria del castell de Cervelló (Cervelló, Baix Llobregat).
- Posicionament i identificació de les trinxeres de la guerra civil al Pago (Subirats, Alt Penedès).
- Planimetria de Cal Sec, casa de l'antic poble de Corbera d'Ebre arrasat durant la guerra civil.
- Planimetria i dibuix tridimensional de la torre del Palau dels reis de Mallorca a Manacor.
- Fotogrametria de la muralla del castell d'Uldecona (Uldecona, Montsià).
- Planimetria i alçats de Can Serra, palau gòtic de Palma de Mallorca (imatge a la pàgina següent).
- Planimetria i alçats del castell de Santa Perpètua de Gaià (Pontils, Conca de Barberà).

Paral·lelament, s'han continuat desenvolupant altres feines més directament vinculades al món de l'arqueologia, entre les quals destaquen les següents:

- Diferents trams de la muralla de Tarragona.
- Diverses excavacions d'urgència a la ciutat de Tarragona.
- Monestir bizantí de l'illa de Cabrera (Balears).
- Refugi islàmic de les Coves d'en Ferrutx (Artà, Mallorca).
- Jaciment prehistòric del Cavet (Cambrils, Baix Camp).
- Dibuixos 3D de la villa romana de Barenys (Salou, Tarragonès, imatge a la pàgina següent).
- Planimetria dels soterranis de Sant'Agnese in Agone (Roma, Itàlia).

Docència

Quant a la docència reglada, la UDG ha continuat impartint classes tant al Màster Interuniversitari d'Arqueologia Clàssica, coordinat per la Universitat Rovira i Virgili, l'ICAC i la UAB, com a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV.

La UDG ha participat també en diverses conferències i sessions pràctiques al Seminari Internacional "L'arqueologia de l'arquitectura, mètodes i aplicacions", organitzat per l'ICAC (8, 9 i 10 de novembre de 2010), i al curs "Història i arqueologia cristiana de Tàrraco: *Tarraco christiana civitas*", organitzat pel Museu Bíblic de Tarragona, l'ICAC i l'INSAF (octubre-desembre de 2010).

Façana de Can Serra, carrer Gerroia (Palma de Mallorca).

Recerca

La recerca sobre la metodologia i pràctica del dibuix arqueològic i la comprensió de la realitat arqueològica no és només una de les funcions principals de la UDG, sinó sobretot una de les línies estratègiques més importants.

De fet, la intenció final de la UDG és la de renovar i innovar la documentació gràfica en arqueologia i establir-se, en la mesura de les seves capacitats, en un referent a Catalunya en aquest camp.

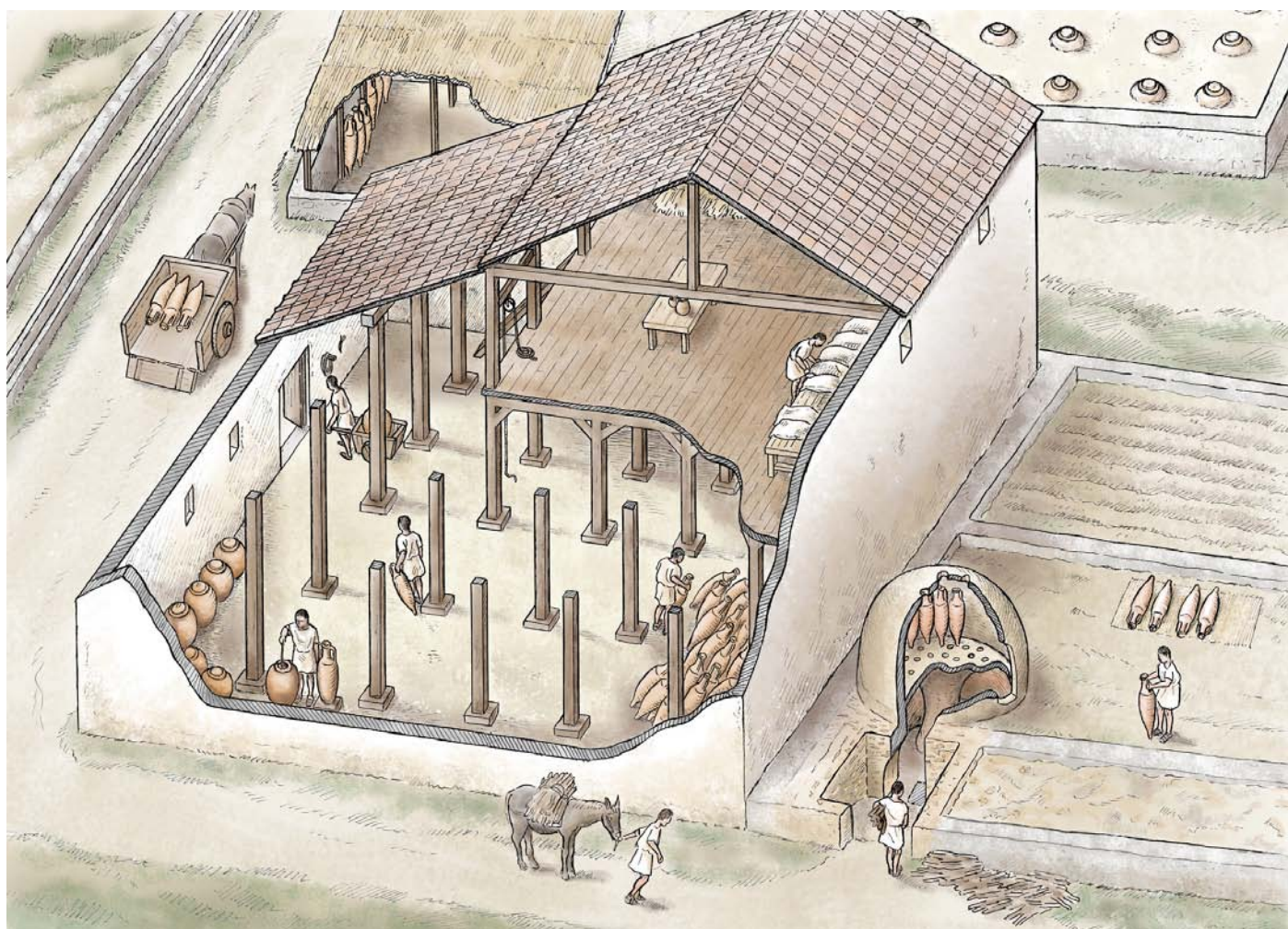
Durant el 2010 s'ha aprofundit en el tractament de la presa digital tridimensional d'imatges i en la representació volumètrica d'edificis i restes arqueològiques. Aquest tractament ja s'ha aplicat a diverses feines, com per exemple a la maqueta tridimensional de Tàrraco. Gràcies a aquesta feina s'ha pogut determinar la bondat, els límits i els problemes que comporta l'aplicació extensiva i intensiva d'aquestes noves metodologies.

Igualment, en les excavacions dutes a terme a la nau central de la catedral de Tarragona, s'ha pogut assajar per primer cop la documentació tridimensional de la totalitat de l'excavació, amb la intenció de crear una maqueta virtual que reculli tant els elements muraris com els elements estratigràfics existents.

També s'ha assajat i valorat un nou instrumental topogràfic

Accés a la cova-refugi d'en Xeroi-Artà (Mallorca).

Reconstrucció en 3D de la villa romana de Barenys (Salou).

que combina la tecnologia d'escàner làser amb la de la fotogrametria digital. Aquest assajos s'han realitzat conjuntament amb l'escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV i la casa TOPCON, fabricant d'aquest instrumental.

En un altre apartat, que combina docència amb recerca, durant l'any 2010 s'ha encetat una col·laboració amb l'Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelona de la UPC, concretament amb el Departament d'Enginyeria del Terreny, Cartogràfica i Geofísica.

Aquesta col·laboració s'ha centrat en la codirecció dels treballs de final de carrera de dos estudiants de l'EPSEB centrats en la realització de la fotogrametria tridimensional, a partir de la fotografia digital de part de l'amfiteatre romà de Tarragona. Ambdós treballs varen ser qualificats amb un excel·lent cum laude. L'objectiu final d'aquesta col·laboració era crear un intercanvi d'experiències sobre fotogrametria digital entre l'EPSEB i l'ICAC.

Altres activitats de la UDG

Atès que el món de la documentació gràfica digital està en continua evolució, és necessària una actualització constant dels coneixements a fi de saber quines aportacions noves hi ha, com s'apliquen les noves tecnologies i quines solucions s'apliquen als problemes detectats.

Durant el 2010, diversos membres de la UDG han participat en cursos de formació en programes específics (PhotoPlan i SkethUp).

A més, l'arqueòloga de la UDG Paloma Aliende ha assistit durant els mesos de juny i juliol a la *Seconda Scuola di Archeologia Virtuale*, organitzada per la Università degli Studi di Padova (Pàdua, Itàlia) i el Consiglio Nazionale delle Ricerche italiana durant els mesos de juny i juliol.

3.3. Centre de Documentació - Biblioteca

El Centre de Documentació de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica disposa d'un fons documental en constant actualització i creixement, integrat per monografies, publicacions periòdiques, materials audiovisuals diversos i bases de dades. Està compost principalment de les últimes novetats bibliogràfiques del món de l'arqueologia clàssica, del llegat del Dr. Pere de Palol, arribat a l'Institut l'any 2006, i del llegat del Dr. Gamer, arribat el desembre de 2010.

El Centre de Documentació està ubicat a la primera planta de l'Institut i disposa de 16 punts de lectura i 4 ordinadors per a la consulta del catàleg i les diferents bases de dades.

Quant a recursos humans, el Centre de Documentació té un bibliotecari i un tècnic de biblioteca responsables de la seva gestió, de la progressiva adquisició de fons documental i de la distribució de les publicacions editades per l'Institut.

És voluntat de l'Institut convertir Tarragona en un dels espais d'investigació especialitzats en arqueologia clàssica més importants del Mediterrani, establint vincles de col·laboració amb altres institucions especialitzades en recerca clàssica de la ciutat, com la centenària Reial Societat Arqueològica Tarracense, el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona o la Universitat Rovira i Virgili.

Imatges de l'estat actual de la biblioteca de l'ICAC.

Objectius

El Centre de documentació es planteja els següents objectius per a un bon desenvolupament de la seva tasca:

- Custodiar la informació científica generada per l'Institut.
- Donar suport bibliogràfic a les diferents línies de recerca.
- Ser un punt de referència per als investigadors en el desenvolupament de la seva activitat de recerca.

- Cooperar amb altres biblioteques de centres especialitats en arqueologia i establir sistemes d'intercanvi bibliogràfic.
- Crear, gestionar i mantenir l'arxiu documental de l'Institut.

Fons documental

El fons documental de l'ICAC consta d'una molt variada tipologia bibliogràfica. Durant l'any 2010 s'ha adquirit un total de **1.800 documents**.

	Total	Compra	Intercanvi	Donatiu
Exemplars de revista	356	5	271	80
Llibres	647	141	353	153
Material audiovisual	7	0	2	5
Documentació PDF	761	0	0	761
Separates	5	0	2	3
Tesis doctorals	7	0	0	7
Treballs de recerca	17	0	0	17

A banda d'aquests documents, que ja formen part de la biblioteca, han arribat 59 ítems duplicats i 83 de temàtica aliena.

Fins a l'any 2010, el total de fons documental de l'Institut és de: **17.238 documents**.

	Total
Bases de dades	5
Dossier de lectures	32
Dossier educatiu	56
Exemplars	3.179
Llibre	8.867
Material audiovisual	80
Documentació PDF	801
Separates	4.049
Tesis doctorals	67
Treballs de recerca	102

Nombre de títols de revista: **497**.

A més dels documents que ja estan a disposició de la comunitat investigadora de l'Institut, el Centre de Documentació disposa de 1.299 ítems duplicats i 707 de temàtica aliena.

Idiomes del fons documental per ordre d'importància:

Idioma	Total
Castellà	38,69%
Català	13,77%
Francès	13,35%
Italià	10,12%
Anglès	9,72%
Multilingüe	7,18%
Alemanys	4,74%
Portuguès	1,80%
Grec	0,16%
Llatí	0,13%
Neerlandès	0,13%
Gallec	0,06%
Polonès	0,03%
Croat	0,02%
Serbi	0,02%
Rus	0,02%
Basc	0,01%
Eslovè	0,01%
Hongarès	0,01%
Romanès	0,01%
Serbocroat	0,01%
Suec	0,01%
Turc	0,01%
Txec	0,01%
Total general	100,00%

Estat actual de la biblioteca de l'ICAC.

tesis, consultables en format PDF mitjançant l'espai comú del servidor de l'ICAC.

Aquesta recopilació de documents disposa d'un fitxer d'excel·lent per a la recerca i localització de documents.

Difusió del Centre de Documentació

Al llarg de l'any 2010, el Centre de Documentació de l'Institut s'ha incorporat als dos directoris institucionals més importants a nivell estatal:

- Directori de les Biblioteques de Catalunya (Generalitat de Catalunya).
- Directorio de Bibliotecas Españolas (Ministeri de Cultura).

Val a dir també que el Centre de documentació ha estat requerit per a la realització d'un estudi sobre bases de dades bibliogràfiques d'arqueologia que està duent a terme l'especialista M.ª José Orobitg.

Biblioteca digital

L'any 2010 ha marcat un punt d'inflexió en la creació i desenvolupament de la biblioteca digital de l'Institut. Aquesta biblioteca està formada per monografies, articles, números de revista i

Biblioteca i fons documental Pere de Palol

Un cop finalitzats els treballs d'identificació, descripció i catalogació del conjunt de documentació del Dr. Pere de Palol, s'han dut a terme diverses actuacions:

Presentació oficial del fons Pere de Palol a l'ICAC.

Presentació del Fons a la seu de l'Institut

El 14 d'abril de 2010 es va presentar oficialment a la seu de l'Institut el fons documental i arxivístic del Dr. Pere de Palol. Els treballs, iniciats el febrer de 2007, van culminar amb un acte públic mitjançant el qual es va donar a conèixer la tasca realitzada i les possibilitats d'explotació i ús del Fons. La roda de premsa i la presentació homenatge van anar a càrrec del Sr. Miquel de Palol, fill del Dr. Palol; del Dr. Josep Guitart; de la Dra. Isabel Rodà, directora de l'Institut, i de la Sra. Raquel Muñoz, coordinadora del projecte i responsable del Centre de documentació de l'Institut.

Presentació del Conveni amb la Diputació de Palència

El 14 de maig es va fer la presentació pública del conveni de treball signat amb la Diputació de Palència. Aquest conveni establia els paràmetres de col·laboració segons els quals l'ICAC es comprometia a cedir còpia digital de tota la documentació relacionada amb la província de Palència i la Diputació de Palència a ajudar en la identificació de la documentació, tant iconogràfica com textual.

L'acte es va dur a terme a la villa romana de La Olmeda (Pedrosa de la Vega, Palència) i va comptar amb la presència del president de la Diputació, l'Il·lm. Sr. Enrique Martín; la directora de l'ICAC, Dra. Isabel Rodà de Llanza, i la responsable del Centre de documentació, Sra. Raquel Muñoz, com a coordinadora del projecte.

- Digitalització:

Gràcies al conveni signat amb la Diputació de Palència, s'ha pogut digitalitzar tot el fons del Dr. Palol relacionat amb la província. El fons comprèn fotografies, diapositives, plànols, diaris d'excavacions, permisos, correspondència diversa, etc.

- Resultat final:

Amb posterioritat a la presentació del Fons s'han anat fent diverses revisions i depuracions de la base de dades, fet que ha

permès tenir unes xifres molt ajustades de la totalitat del fons del Dr. Pere de Palol.

El fons, dividit en textual i iconogràfic, es resumeix en les dades següents:

Fons textual	21.556 ítems
Fons iconogràfic	25.978 ítems
Total	47.534 ítems

Fons textual	
Correspondència	16.599 ítems
Diaris d'excavacions	36 ítems
Documentació diversa	4.921 ítems
Total	21.556 ítems

Fons iconogràfic	
Contactes	4 ítems
Diapositives	7.694 ítems
Dibuixos	1.566 ítems
Diplomes	7 ítems
Fotografies	13.776 ítems
Gravats	356 ítems
Negatius	1.861 ítems
Pel·lícules	48 ítems
Pergamí	20 ítems
Plànols	555 ítems
Plaques de vidre	13 ítems
Postals	39 ítems
Pòsters	39 ítems
Total	25.978 ítems

Biblioteca del Dr. Gustav A. Gamer

El reconegut arqueòleg clàssic alemany Dr. Gustav A. Gamer, professor emèrit de la Universitat de Tübingen, va fer donació de la seva biblioteca a l'ICAC. Els fons donats van arribar a la seu de l'Institut el 16 de desembre, una setmana després de la visita de la Dra. Diana Gorostidi a casa del Dr. Gamer a Tübingen (Alemanya).

Aquest fons consta principalment de monografies d'arqueologia clàssica i d'un important recull de diapositives, la majoria ja identificades, de diferents jaciments d'Europa i de l'Orient Mitjà. Les primeres dades indiquen que el fons consta aproximadament de 1.200 monografies i més de 9.000 diapositives.

Un cop fet aquest primer inventari, el material s'ha emmagatzemat en caixes ubicades als armaris compactes del soterrani, a l'espera de posar en marxa els treballs de descripció, catalogació i ordenació, que s'iniciaran a principi de 2011, i que el fons sigui ja consultable cap a final del 2011.

El Dr. Gamer a la seva biblioteca abans del trasllat del fons a l'ICAC.

Servei de préstec

Tipologia d'usuaris

- Usuaris interns: investigadors, becaris i personal d'administració i serveis de l'ICAC. (Amb el carnet de l'ICAC tenen accés als serveis que ofereix tant el Centre de Documentació com la xarxa de biblioteques de la URV.)
- Usuaris externs: membres de la comunitat universitària de la Universitat Rovira i Virgili i els de la xarxa Rebiun, mitjançant el servei de préstec interbibliotecari establert. El total d'usuaris externs registrats és de 189.

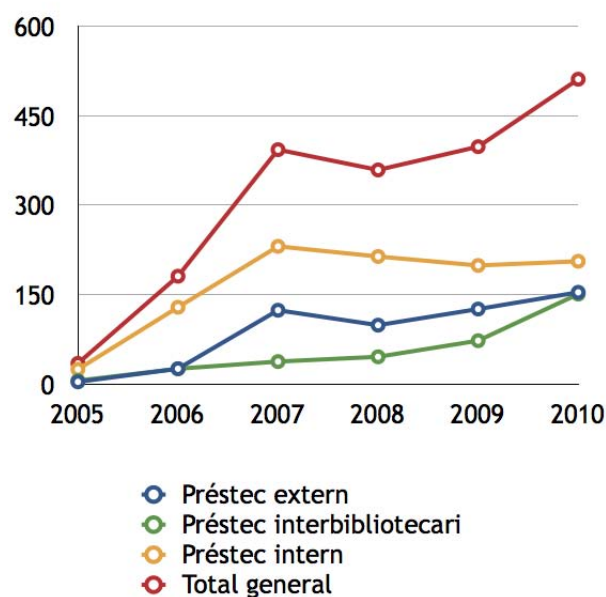
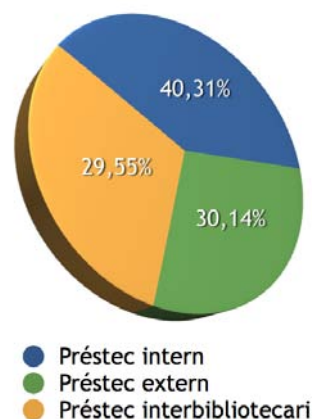
Característiques del servei de préstec

Els usuaris interns han de passar pel Centre de Documentació per formalitzar el préstec d'aquells documents que hagin d'utilitzar de manera més perllongada que la consulta o que hagin de treure de l'Institut.

Els usuaris externs pertanyents a la URV han d'informar la seva biblioteca del llibre de l'ICAC que els interessa. La biblioteca de la URV s'encarrega de subministrar el document i de retornar-lo posteriorment a la seu de l'ICAC.

Altres serveis

- Informació bibliogràfica i de referència.
- Servei d'alerta de novetats bibliogràfiques.
- Formació d'usuaris
- Reprografia

Difusió de les publicacions

Des del Centre de Documentació es porta a terme una important tasca de difusió de les publicacions.

- El servei d'alerta de novetats informa els subscriptors, els membres de l'ICAC, el Consell Científic Assessor, el Consell de Direcció i diferents personalitats vinculades directament amb el món de l'arqueologia clàssica (especialistes, catedràtics, investigadors i professors universitaris).

• El servei d'alerta de novetats informa també els principals distribuïdors i llibreries especialitzades en arqueologia de les noves publicacions, mitjançant una fitxa que inclou la citació bibliogràfica, una imatge de la coberta i un petit resum o sumari. Els més importants són: Pòrtico, Casalini, Puvill, Llibreria de la Generalitat, La Central del MUHBA, Llibreria de la Diputació de Barcelona i Díaz de Santos.

• Ressenyes bibliogràfiques:

1. Es fa ressò també de les novetats al servei francès de referència, Histara, Les Comptes Rendus, especialitzat en ressenyes científiques de temàtica arqueològica i històrica.

Al llarg de l'any 2010 s'han processat les obres següents:

Data	Llibre	Especialista
20.12.2010	<i>La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona</i> (Hic et Nunc, 2)	Walter Leclercq
26.10.2010	<i>Hispaniae. Las provincias hispanas en el mundo romano</i> (Documenta, 11)	Laurent Lamoine
30.08.2010	<i>La villa romana dels Hospitals (el Morell, Tarragona). Un assentament de la via De Italia in Hispanias.</i> (Hic et Nunc, 1)	Sabrina Pietrobono
20.07.2010	<i>Fundamentos de epigrafia latina</i>	Anthony Álvarez Melero
01.03.2010	<i>La seu episcopal d'Ègara: Arqueologia d'un conjunt cristià del segle IV al IX</i> (Documenta, 8)	Sabrina Pietrobono
En preparació	<i>Planimetria arqueològica de Tarraco</i> (Documenta, 5)	Cécile Dufau
En preparació	<i>Roman Quarries in the Northeast of Hispania (Modern Catalonia)</i> (Documenta, 10)	Ilona Skupinska-Lovset
En preparació	<i>Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes</i> (Documenta, 16.3)	Anthony Álvarez Melero
En preparació	<i>Torcularia: La producción de vino y aceite en la Hispania romana.</i> (Documenta, 14)	Maurizo Buora
En preparació	<i>Les imitacions de vaixel·la fina importada a la Hispania Citerior (segles I aC - I dC)</i> (Documenta; 6)	Vincenzo Di Giovanni
En preparació	<i>Marbles and Stones of Hispania</i>	Macarena Oncala

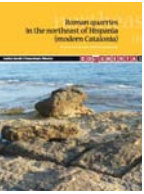
2. S'han recopilat també les següents ressenyes, incloses a diferents publicacions periòdiques:

Publicació	Llibre	Especialista
Bollettino di Studi Latini	<i>Hispaniae. Las provincias hispanas en el mundo romano</i> (Documenta, 11)	Antonia Vento
Complutum	<i>La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona</i> (Hic et Nunc, 2)	Raimon Graells
Mélanges de la Casa de Velázquez	<i>Roman Quarries in the Northeast of Hispania (Modern Catalonia)</i> (Documenta, 10)	Pierre Rouillard

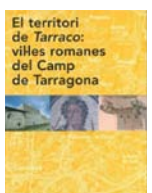
Distribució de les publicacions editades per l'Institut Català d'arqueologia Clàssica

La distribució de les publicacions editades per l'ICAC també és competència del Centre de documentació. Els resultats de la distribució de les seves publicacions a data 31 de desembre de 2010 són els següents:

	Citació bibliogràfica	Distribuïts
	DOCUMENTA	8.394
	SUBIAS PASCUAL, Eva. <i>La corona immarcescible: pintures de l'antiguitat tardana de la necròpolis alta d'Oxirinc (Mínia, Egipte)</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2003. (Documenta ; 1). 63 p. : il. col. Text en català amb resum en francès.	196
	MACIAS I SOLÉ, Josep Maria (ed.). <i>Les termes públiques de l'àrea portuària de Tarraco: Carrer de Sant Miquel de Tarragona</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2004. (Documenta ; 2). 216 p. : 155 il. Text en català i conclusions en anglès.	601
	MAR, Ricardo. <i>El Palati: la formació dels palaus imperials a Roma</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2006. (Documenta ; 3). 2 vols. : 355 p. Carpeta amb 12 plànols DIN-A2. Text en català, annexos en castellà i conclusions en català i anglès.	629
	LÓPEZ VILAR, Jordi. <i>Les basíliques paleocristianes del suburbi occidental de Tarraco: el temple septentrional i el complex martirial de Sant Fructuós</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2006. (Documenta ; 4). 2 vols. : 551 p. : il. Text en català. Resum en anglès.	587
	MACIAS, J. M.; FIZ, I.; PIÑOL, Ll.; MIRÓ, M. T.; Guitart, J. (dir. científics). <i>Planimetria arqueològica de Tàrraco</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2007. (Documenta ; 5). 2 vols. : 273 p. : 1 opuscle : 46 plànols plegats. Text en català. Resum en anglès.	647
	ROCA ROUMENS, Mercè; PRINCIPAL, Jordi (ed.). <i>Les imitacions de vaixel·la fina importada a la Hispania Citerior (segles I ac - I dc)</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2007. (Documenta ; 6). 277 p. : il. Textos en català, castellà i francès. Resums en anglès.	528
	PREVOSTI, Marta; MARTÍN, Antoni (ed.). <i>El vi tarraconense i laietà: ahir i avui. Actes del simposium</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Documenta ; 7). 259 p. : il. Textos en català i francès i resums en anglès.	561
	GARCIA, Gemma; MORO GARCÍA, Antonio; Tuset BERTÁN, Francesc. <i>La seu episcopal d'Ègara: Arqueologia d'un conjunt cristià del segle IV al IX</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Documenta ; 8). 214 p. : 424 il. Text en català. Resum en anglès.	687

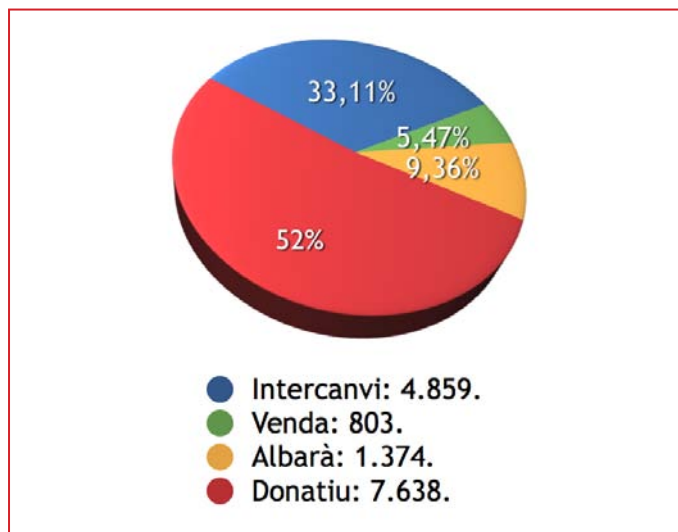
	EUBA REMENTERIA, Itxaso. <i>Explotación de los recursos forestales desde el Neolítico hasta la época moderna en los valles de La Vansa-sierra del Cadí (Alt Urgell) y del Madriu (Andorra). Análisis antracológico de estructuras altimontanas</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Documenta ; 9). 116 p. ; 50 figures, 44 taules i 10 gràfics. Textos en castellà i resum en francès.	399
	GUTIÉRREZ GARCÍA-MORENO, Anna. <i>Roman Quarries in the Northeast of Hispania (Modern Catalonia)</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Documenta ; 10). 214 p. col. : 299 il. col. Text en anglès.	488
	ANDREU PINTADO, Javier; CABRERO PIQUERO, Javier; RODÀ DE LLANZA, Isabel. <i>Hispaniae. Las provincias hispanas en el mundo romano</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Documenta ; 11). 547 p. Textos en castellà excepte un en portuguès, i resums en anglès, francès, alemany o portuguès.	607
	PEÑA FERNÁNDEZ, Yolanda. <i>Torcularia: La producción de vino y aceite en la Hispania romana</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2010. (Documenta ; 14). 279 p. col. : 61 il. i 21 t. ; 1 cd-rom amb 765 p. i 336 il. Text en castellà. Resum en anglès.	642
	VAQUERIZO GIL, Desiderio. <i>Necrópolis urbanas en Baetica</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2010. (Documenta ; 15).	305
	PREVOSTI, Marta; GUITART I DURAN, Josep (dir. científics). <i>Ager Tarraconensis I: Aspectes històrics i marc natural</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2010. (Documenta ; 16). 207 pàgines. Text en català i tres capítols bilingües.	499
	GOROSTIDI PI, Diana. <i>Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes</i> . Amb una col·laboració de Piero Berni Millet. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2010. (Documenta ; 16). 230 pàgines. Text en català i estudis introductoris també en anglès.	539
	CARRUESCO, Jesús (ed.). <i>Topos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries. Homenatge a Jean-Pierre Vernant i Pierre Vidal-Naquet</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2010. Documenta, 17. 128 pàgines. Textos en francès, italià, castellà i català, i resums en anglès.	479

		3.574
	MACIAS I SOLÉ, Josep Maria; MENCHON I BES, Joan J. <i>La villa romana dels Hospitals (el Morell, Tarragona). Un assentament de la via De Italia in Hispanias</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica [et al.], 2007. (Hic et Nunc ; 1). 202 p. : il. Text en català. Conclusions en anglès i castellà.	619
	BELARTE, C.; NOGUERA, J. <i>La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2008. (Hic et Nunc ; 2). 122 p. : 97 il. Text en català. Resum en anglès.	475
	JÁRREGA DOMÍNGUEZ, Ramon; SÁNCHEZ CAMPOY, Eduard. <i>La villa romana de Mas d'en Gras (Vila-seca, Tarragonès)</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2008. (Hic et Nunc ; 3). 142 p. : 99 il. Text en català. Resum en anglès.	512
	LÓPEZ VILAR, Jordi; PIÑOL MASGORET, Lluís. <i>Terracotes arquitectòniques romanes: Les troballes de la plaça de la Font (Tarragona)</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2008. (Hic et Nunc ; 4). 112 p. : 106 il. Text en català. Resum en anglès.	547
	GRAELLS, Raimon. <i>La necròpolis protohistòrica de Milmanda (Vimbodí, Conca de Barberà, Tarragona). Un exemple del món funerari català durant el trànsit entre els segles VII i VI aC</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2008. (Hic et Nunc ; 5). 167 p. : 89 il. Text en català. Resum en anglès.	485
	ÀLVAREZ, Aureli; GARCÍA ENTERO, Virginia; GUTIÉRREZ, Anna; RODÀ, Isabel. <i>El marmar de Tarraco. Explotació, utilització i comercialització de la pedra de Santa Tecla en època romana / The Quarrying...</i> Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Hic et Nunc ; 6). 106 p. col. : 69 il. col. Text en català i anglès.	510
	PANOSA, Maribel. <i>Grècia i Egipte en l'origen del drama: El context sagrat</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Hic et Nunc ; 7). 125 pàgines. 79 figures. Text en català i resum en anglès.	426

Fora de col·lecció		582
	ÀLVAREZ PÉREZ, Aureli [et al.]. <i>Marbles and Stones of Hispania. Exhibition catalogue</i> . Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (Fora de col·lecció). 144 p. : il. col. Text en anglès, en català i en castellà.	582
Coedicions		2.023
	GARRIDO ELENA, Ana; MAR, Ricardo; MARTINS, Manuela. <i>A Fonte do Ídolo: Análise, interpretação e reconstituição do santuário</i> . Braga: Unidade de Arqueologia da Universidade do Minho, 2008. (Bracara Augusta. Escavações arqueológicas ; 4). 73 p. : il. Text en portuguès.	250
	CARRERAS MONFORT, Cèsar; GUITART I DURAN, Josep. <i>Barcino I: marques i terrisseries d'àmfores al pla de Barcelona</i> . Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [et al.], 2009. (Corpus international des timbres amphoriques ; 15). 175 p. : il. Text en català.	244
	REMOLÀ, Josep Anton (coord.). <i>El Territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona. Actes del seminari, Tarragona, 14, 15 i 16 de febrer de 2006</i> . Tarragona: Museu Nacional Arqueològic de Tarragona [et al.], 2008. (Forum : temes d'història i d'arqueologia tarragonines ; 13). 204 p. : il. Textos en català.	327
	PADRÓ I PARCERISA, Josep. <i>Oxyrhynchos I: Fouilles archéologiques à El-Banhasa</i> . Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006. (Nova Studia Aegyptiaca ; 3). 105 p. : il. Text en francès.	172
	CASTELLANO I SOLÉ, Núria. <i>Arquitectura funerària al període saïta</i> . Barcelona: Universitat de Barcelona [et al.], 2007. (Nova Studia Aegyptiaca ; 4). 454 p. : il. Text en català.	153
	SUBIAS PASCUAL, Eva. <i>La maison funéraire de la nécropole haute à Oxyrhynchos (el Minyîâ, Egypte) : du tombeau à la diaconie</i> . Barcelona: Universitat de Barcelona, 2008. (Nova Studia Aegyptiaca ; 5). 166 p. : il. Text en francès.	668
	ERROUX-MORFIN, Marguerite; PADRÓ PARCERISA, Josep. <i>Oxyrhynchos, un site de fouilles en devenir. Colloque de Cabestany, avril 2007</i> . Barcelona: Universitat de Barcelona [et al.], 2008. (Nova Studia Aegyptiaca ; 6). 191 p. : il. : 40 lám. col. Text en francès.	42

	ANDREU, Javier (coord.). <i>Fundamentos de epigrafía latina</i> . Madrid: Liceus. E-Excellent [et al.], 2009. (). 720 p. : il. col. Text en castellà.	161
	RODRÍGUEZ I CORCOLL, Núria. <i>Sacerdoci i cultes del nord de l'Egipte Mitjà durant la baixa època (segles VII - IV aC): del Nuntus 14 al 22 de l'Alt Egipte</i> . Barcelona: Universitat de Barcelona [et al.], 2010. 576 p. Text en català.	6
Col·laboracions		101
	BELARTE, Maria Carme. <i>Espai domèstic i l'organització de la societat a la protohistòria de la Mediterrània occidental (1r millenni aC): Actes de la IV Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell (Calafell-Tarragona, 6 al 9 de març de 2007)</i> . Barcelona: Universitat de Barcelona [et al.], 2009. (Arqueo Mediterrània ; 11). 377 p. : il. Text multilingüe.	31
	BELARTE, Maria Carme; SANMARTÍ, Joan (ed). <i>De les comunitats locals als espais arcaics: la formació de les societats complexes a la costa del Mediterrani occidental. Homenatge a Miquel Cura. Actes de la III Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell (Calafell 25 al 27 de novembre de 2004)</i> . Barcelona: Universitat de Barcelona [et al.], 2006. (Arqueo Mediterrània ; 9). 311 p. : il. Textos en català i castellà.	23
	VIDAL, Sergio. <i>La escultura hispánica figurada de la antigüedad tardía</i> . Murcia: Universidad de Murcia [et al.], 2005. (Corpus signorum imperii Romani. España ; 2). 498 p. : 129 il. col. Text en castellà.	0
	BELTRÁN FORTES, José; GARCÍA GARCÍA, Miguel Ángel; RODRÍGUEZ OLIVA, Pedro. <i>Los sarcófagos romanos de Andalucía</i> . Murcia: Tabularivm, 2007. (Corpus signorum imperii Romani. España ; 3). 271 p. : 84 il. Textos en castellà.	46
	FERNÁNDEZ MARTÍNEZ, Concepción; GÓMEZ FONT, Xavier; GÓMEZ PALLARÉS, Joan. <i>Literatura epigráfica: Estudios dedicados a Gabriel Sanders</i> . Zaragoza: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2009. (). 351 p. : il. Textos en diverses llengües.	1
TOTAL		14.674

Distribució de publicacions fins a l'any 2010

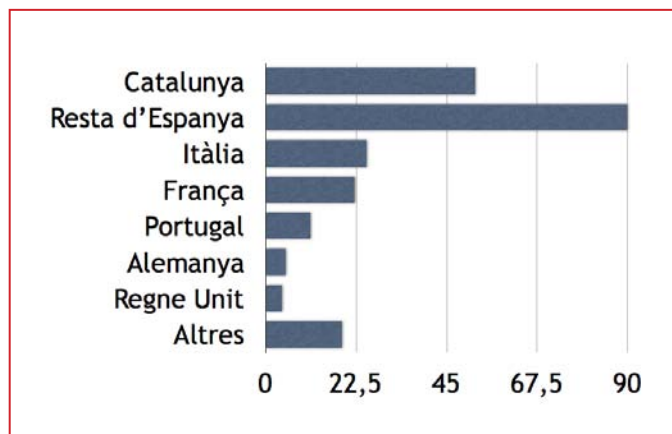
Intercanvi de publicacions

Com a centre públic d'investigació, l'ICAC té l'objectiu de desenvolupar la investigació, la formació avançada i la difusió de la civilització i cultura clàssiques. És per aquest motiu que una de les activitats essencials de l'Institut és l'adquisició d'un fons bibliogràfic especialitzat i adequat a les necessitats dels seus investigadors, i la col·laboració amb aquelles institucions i universitats que es dediquen també a la recerca i la difusió de l'arqueologia i les seves àrees de coneixement.

Fruit d'aquesta activitat, durant l'any 2010 s'ha desenvolupat especialment l'àrea d'intercanvis i ha augmentat considerablement la xifra d'institucions i universitats amb relació. Les xifres són les següents:

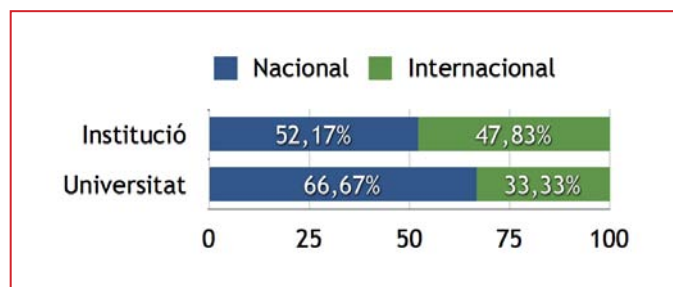
Per país o zona (total 228):

Catalunya	52
Resta d'Espanya	90
Itàlia	25
França	22
Portugal	11
Alemanya	5
Regne Unit	4
Altres (Àustria, Bèlgica, Croàcia, Dinamarca, Eslovènia, Estats Units, Grècia, Hongria, Romania, Suïssa, Tunísia i Xipre)	19

Per país i tipus de centre:

	Nacional	Internacional
Institució	106	53
Universitat	36	33

Institucions (nombre i nom) amb les quals s'ha establert intercanvi:

Universitats espanyoles (36)

Estrat Jove. Collectiu d'Estudiants d'Arqueologia (UAB)
 Universidad Autónoma de Madrid
 Universidad Complutense de Madrid
 Universidad de Alcalá de Henares
 Universidad de Almería
 Universidad de Burgos
 Universidad de Cádiz
 Universidad de Castilla-La Mancha
 Universidad de Córdoba
 Universidad de Extremadura
 Universidad de Granada
 Universidad de Huelva
 Universidad de Jaén
 Universidad de La Rioja
 Universidad de León
 Universidad de Málaga

Universidad de Murcia
Universidad de Navarra
Universidad de Oviedo
Universidad de Salamanca
Universidad de Salamanca-Dpto. de Arqueología
Universidad de Sevilla
Universidad de Valladolid
Universidad de Zaragoza
Universitat del País Basc
Universidad Nacional de Educación a Distancia
Universidad Pablo de Olavide
Universidade da Coruña
Universidade de Santiago de Compostela
Universitat Autònoma de Barcelona
Universitat d'Alacant. Revista Lucentum
Universitat de Girona
Universitat de Lleida
Universitat de València
Universitat Rovira i Virgili
Universitat Rovira i Virgili. Rectorat

Universitats internacionals (33)

Cambridge Philological Society
Eötvös Loránd University (Elte)
Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg
Uniarq. Centro de Arqueologia da Universidade de Lisboa
Universidade de Coimbra
Universidade do Algarve
Universidade do Minho
Università Cattolica del Sacro Cuore (Milano)
Università degli Studi della Tuscia
Università degli Studi di Bologna
Università degli Studi di Cassino
Università degli Studi di Catania
Università degli Studi di Lecce
Università degli Studi di Messina
Università degli Studi di Roma "Tor Vergata"
Università degli Studi di Roma La Sapienza
Università degli Studi di Sassari
Università degli Studi di Torino
Università degli Studi di Trento
Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria
Université de Franche-Comté
Université de Lausanne
Université de Pau et des Pays de l'Adour
Université de Provence
Université de Toulouse 2 - Le Mirail
Université de Tunis
Universite Michel de Montaigne - Bordeaux 3
Université Paris-Sorbonne (Paris IV)
University of Cyprus
University of Southampton
University of Southern Denmark

University of Zagreb
Westfälische Wilhelms-Universität

Institucions i museus espanyols (106)

ACRAM. Associació Catalana per la Recerca en Arqueologia Medieval
Ajuntament de Roses. Àrea de Cultura i Patrimoni
Arkeolan. Centro de Estudios e Investigaciones Histórico Arqueológicas
Arqua. Museo Nacional de Arqueología Subacuática
Ayuntamiento de Alcalá de Henares
Biblioteca Manuel Fernández-Miranda
Biblioteca Museu Víctor Balaguer
Cajamurcia
Camp d'Aprenentatge de la Ciutat de Tarragona
Casa de Velázquez
Cehopu
Centre d'Estudis Francesc Martorell
Centro de Estudios Celtibéricos de Segeda
Centro de Estudios de Arqueología Bastetana
Collegi d'Arquitectes de Catalunya
Conjunto Arqueológico de Itálica
Consejería de Cultura. Servicio de Información y Difusión.
Junta de Andalucía
Consejería de Educación y Cultura. Murcia
Consell de Mallorca
Consortio Ciudad Monumental, Histórico-Artística y Arqueológica de Mérida
CRAC. Collectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola
Deutsches Archäologisches Institut (Madrid)
Diputació de Barcelona. Servei del Patrimoni Arquitectònic Local
Diputació de Castelló. Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques
Diputació de València. Servei d'Investigació Prehistòrica
Diputación de Palencia
Diputación Provincial de Lugo
Dirección General de Instituciones del Patrimonio Histórico.
Junta de Andalucía
Escola Superior Tècnica d'Arquitectura de Reus
Fundació Caixa Laietana
Fundación de Estudios Romanos
Fundación del Patrimonio Histórico de Castilla y León
Fundación Museo del Teatro Romano
Gobierno de Navarra
Grup d'Història del Casal
Grupo Arqueológico Larouco
Institució Alfons el Magnànim
Institución Fernando el Católico
Institución Gran Duque de Alba
Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural
Institut d'Estudis Catalans
Institut d'Estudis Ilerdencs

Institut d'Estudis Penedesencs
 Institut d'Estudis Vallencs
 Institut Europeu de la Mediterrània
 Instituto Alavés de Arqueología
 Instituto de Cultura Juan Gil-Albert
 Instituto de Estudios Albacetenses "Don Juan Manuel"
 Instituto de Estudios Altoaragoneses
 Instituto Histórico Hoffmeyer
 Junta de Castilla y León. Consejería de Cultura y Turismo
 Junta de Extremadura
 Laboratorio de Arqueología Cordobesa
 Ministerio de Defensa
 Museo Arqueológico de Alicante
 Museo Arqueológico de Murcia
 Museo Arqueológico de Tenerife
 Museo Arqueológico Municipal de Cartagena "Enrique Escudero de Castro"
 Museo Arqueológico Municipal de Mazarrón
 Museo Arqueológico Nacional
 Museo Arqueológico e Histórico da Coruña
 Museo das Peregrinacións
 Museo de Pontevedra
 Museo de Segovia
 Museo Histórico Municipal de Écija
 Museo Histórico Municipal de Villamartín
 Museo Nacional de Arte Romano
 Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles
 Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera
 Museu Cerdà
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Barcelona
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Empúries
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Girona
 Museu d'Arqueologia de Catalunya - Ullastret
 Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca
 Museu de Badalona
 Museu de Guissona
 Museu de la Vida Rural
 Museu de l'Estampació de Premià de Mar
 Museu de Lleida Diocesà i Comarcal
 Museu de Mataró
 Museu de Terrassa
 Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona
 Museu d'Història de Manacor
 Museu d'Història de Sabadell
 Museu d'Història de Tarragona
 Museu Diocesà i Comarcal de Solsona
 Museu Episcopal de Vic
 Museu Municipal Montcada
 Museu Nacional Arqueològic de Tarragona
 Museu Nacional d'Art de Catalunya-Gabinet
 Parque Arqueológico de Segóbriga
 Port de Tarragona
 Real Academia de la Historia

Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi
 Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona
 RSAT. Reial Societat Arqueològica Tarraconense
 Seminario de Arqueología y Etnología Turolense
 Servei d'Arqueologia i Paleontologia
 SIAM - Ajuntament de València
 Sociedad Castellonense de Cultura
 Sociedad de Ciencias Aranzadi Zientzia Elkartea
 Sociedad Española de Estudios Clásicos
 Societat Catalana d'Arqueologia
 Societat Catalana d'Estudis Clàssics
 Turismo de la Provincia de Sevilla

Institucions internacionals (53)

Académie Royale des Sciences, Lettres et Beaux-Arts de Belgique
 American Academy in Rome
 American School of Classical Studies at Athens
 Arquivo Histórico da Epal
 Associazione Internazionale di Archeologia Classica
 Ausonius
 Austrian Archaeological Institute
 Bayerische Akademie der Wissenschaften
 Biblioteca Apostolica Vaticana
 Bibracte - Centre Archéologique Européen du Mont Beuvray
 British School at Rome
 Câmara Municipal de Cascais
 Campo Arqueológico de Mértola
 Centre Archéologique Ruscino
 Centre Camille Jullian
 Centre de Documentation Archéologique Régionale
 Centre de Recherche Bretonne et Celtique
 Centre Jurassien du Patrimoine
 Centre Régional d'Archéologie d'Alet
 Colegio de España
 CSIC. Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma
 Deutsches Archäologisches Institut (Athens)
 Deutsches Archäologisches Institut (Berlín)
 Deutsches Archäologisches Institut (Roma)
 Drac Midi-Pyrénées - Service Régional de l'Archéologie
 École Française d'Athènes
 École Française de Rome
 École Normale Supérieure
 Egypt Exploration Society
 Fondazione per il Museo "Claudio Faina"
 ICCROM. International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
 Institut des Sciences et des Techniques de l'Antiquité
 Institut Français d'Archéologie Orientale
 Inštitut za Arheologijo ZRC SAZU
 Institute of Classical Studies
 Instituto de Gestao do Património Arquitectónico e Arqueológico

Landesmuseum Joanneum
 Library of Congress
 Maison de l'Orient et de la Méditerranée - Jean Pouilloux
 Maison René-Ginouvès. Archéologie & Ethnologie
 Musée Royal de Mariemont
 Museo Nazionale Romano
 Museu de Arqueologia e Etnografia do Distrito de Setúbal
 Museu Municipal Abade Pedrosa
 Museu Nacional de Arqueologia
 Muzeul National de Istorie a Transilvaniei
 National Museum of Slovenia
 Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana
 Römisch-Germanisches Museum
 Scuola Archeologica Italiana di Atene
 Société Archéologique du Midi de la France
 Soprintendenza per i Beni Archeologici della Liguria
 Vlaams Instituut Voor Het Onroerend Erfgoed

Comparativa de l'intercanvi entre els anys 2005 i 2010

4. TESIS DOCTORALS

4. Tesis doctorals

En els dos programes de doctorat encara vigents actualment, el Doctorat en Arqueologia Clàssica i el Doctorat d'Arqueologia, hi ha un total de 31 tesis inscrites. D'aquests doctorands, 17 han gaudit durant el 2010 d'un contracte laboral d'investigadors en formació a l'ICAC.

En el decurs del 2010 s'han llegit a l'ICAC un total de 5 te-

sis doctorals i se n'han dipositat 3 més que estan previstes de llegir durant els primers mesos de 2011.

D'altra banda, si tenim en compte els doctorands provinents d'altres programes però que fan la tesi a l'Institut, el nombre total és de 9 doctorands. Tot seguit es presenta una taula explicativa.

Tesis doctorals RD 778/1998 que es van llegir en el decurs del 2010

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalització
Ana Ejarque	Génesis y configuración microrregional de un paisaje cultural pirenaico de alta montaña durante el Holoceno: estudio polínico y de otros indicadores paleoambientales en el valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra)	J. M. Palet (ICAC), S. Riera (UB)	2007	2010
Pau de Soto	Anàlisi de la xarxa de comunicacions i del transport a la Catalunya romana: distribució i mobilitat	C. Carreras (UOC-ICAC)	2007	2010
Pau Olmos	Estudi dels patrons mètrics, arquitectònics i urbanístics del món ibèric (segles V-II aC)	C. Belarte (ICREA-ICAC)	2007	2010
Arnau Trullén	<i>Tarraco urbs opulentissima</i> : anàlisi de contextos ceràmics dels segles I-III dC	Josep Anton Remolà (URV)	2007	2010
Hèctor A. Orengo	Arqueología de un paisaje cultural pirenaico de alta montaña. Dinámicas de ocupación del valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra)	Josep M. Palet (ICAC)	2007	2010

Tesis doctorals RD 778/1998 que estan previstes de llegir a principi del 2011

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalització
Marta Flórez	Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània interior. Estudi del Vallès Oriental de l'època ibèrica a l'alta edat mitjana	J. M. Palet (ICAC)	2007	2010
Ana Garrido	Arquitectura y urbanismo en <i>Barcino</i> en época altoimperial: la decoración arquitectónica de edificios públicos y privados	I. Rodà, (ICAC), R. Mar (URV)	2007	2011

Tesis doctorals en curs del Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC) no inscrites ni dirigides a l'ICAC RD 778/1998, previstes per a principi del 2011

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalització
Víctor Lluís Pérez	Fortificaciones i espai urbà a l'època romana en el <i>conventus Tarraconensis</i>	R. Mar (URV)	2007	2011

Tesis doctorals RD 778/1998 en curs durant el 2011

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalització
Silvia Alcaide	Arquitectura cristiana balear en la antigüedad tardía (siglos V-X d. C.)	G. Ripoll (UB), M. A. Cau (UB)	2007	2011
Núria Romani	La xarxa viària urbana de la ciutat romana i les obres públiques hidràuliques vinculades a ella a la conca mediterrània occidental.	Josep Guitart (UAB-ICAC)	2007	2011
Núria Padrós	Producció i consum animal a la Catalunya romana. Una aproximació arqueozoològica	J. Guitart (UAB- ICAC), M. Saña (UAB)	2008	2011
Victòria Cantarellas	Arquitectura i economia dels hàbitats rurals dels segles II-I aC a la Laietània	Josep Guitart (UAB, ICAC)	2007	2011
M. Gemma Garcia	L'antiga Ègara: territori, ciutat i seu episcopal	Josep Guitart (UAB-ICAC)	2010	2013
Josep M. Puche	El llenguatge gràfic com a eina de lectura i interpretació dels elements immobles arqueològics	Josep Guitart (UAB-ICAC)	2010	2013

Tesis doctorals en curs del Doctorat en Arqueologia (URV, ICAC) RD 56/2005. Investigadors en formació contractats per l'ICAC

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalització
Judit Ciurana	Pràctiques i rituals funeraris a Tàrraco i el seu <i>ager</i> (segles II aC a III-IV dC)	J. M. Macias (ICAC), J. Carruesco (ICAC-URV)	2008	2011
Rosa Cuesta	Los suministros hídricos y el sistema de saneamiento de la colonia <i>Clunia Sulpicia</i>	E. Subias (URV), I. Fiz (ICAC-URV)	2009	2012
Meritxell Monrós	Anàlisi del espai col·lectiu en el món ibèric	C. Belarte (ICREA-ICAC), J. Principal (MAC)	2009	2012
Meritxell Oliach	La gestió de l'aigua al món ibèric. Sistemes d'abastiment i evacuació	Carme Belarte (ICREA-ICAC)	2009	2012
Arnau Garcia	Arqueologia del paisatge cultural del massís del Montseny: dinàmica territorial de la prehistòria a l'edat mitjana	Josep M. Palet (ICAC)	2009	2012
Ana de Mesa	Los <i>marmora</i> de <i>Toletum</i> : estudio de los granitos y calizas del centro peninsular empleados en la ciudad romana y tardoantigua de Toledo	Isabel Rodà (ICAC)	2009	2012
Pilar Camañes	Cocinar, comer y beber en la Iberia protohistórica: espacios y contextualización de los actos alimentarios en el mundo ibérico septentrional (siglos VI-II a. n. e.)	C. Belarte (ICREA-ICAC), J. Principal (MAC)	2009	2012

Serena Vinci	Evolución y transformación de la sede de <i>Concilium Prouvinciae Hispaniae Citerioris</i> . Visión diacrónica a través de las arqueologías de la arquitectura y de la construcción en Tàrraco	J. M. Macias (ICAC), A. Pizzo (IAM)	2009	2012
Jordina Margarit	La difusió del marbre del Proconnès a Catalunya	I. Rodà (ICAC)	2010	2013

Tesis doctorals inscrites a l'ICAC d'alumnes no contractats per l'ICAC del programa de Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica RD 778/1998

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalit-zació
Joan Josep Menchon	El pont del Diable o les Ferreres de Tarragona. Un projecte de recuperació i estudi	Josep Guitart (UAB-ICAC)	2007	No prevista
Imma Teixell	La circulació monetària a Tàrraco	Marta Campos (UAB-MNAC)	2008	No prevista

Tesis doctorals d'alumnes del programa de Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica no inscrites a l'ICAC, però sí dirigides per investigadors de l'ICAC RD 778/1998

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalit-zació
Clara Gasperini	Il fons sacro di Vicarello	J. Guitart (UAB- ICAC)	2008	No prevista

Tesis doctorals en curs en el Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC) no inscrites ni dirigides a l'ICAC RD 778/1998

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalit-zació
Juan Carlos Vidal Fernández	Puesta en valor del patrimonio de Tàrraco	R. Mar (URV)	2007	No prevista
Cristòfor Salom Garreta	Els elements decoratius de l'arquitectura monumental durant l'antiguitat tardana	R. Mar (URV)	2007	No prevista
Anna Rodríguez Cruz	La gestió dels recursos vegetals durant el neolític a la submeseta nord	F. Burjachs (IPHES)	2007	No prevista
Arturo de Lombera Hermida	El paleolítico inferior y medio en Galicia. Evolución tecnológica de los primeros pobladores del noroeste peninsular	Ramon Fàbregas (IPHES)	2007	No prevista

Tesis doctorals d'altres programes dirigides, o codirigides per l'ICAC, o que formen part de projectes de recerca de l'ICAC.

Nom i cognoms	Títol de la tesi doctoral	Director/s	Inici	Finalització
Emilio Provinciale	Enterraments a la Tarragona romana dels segles II a IV dC. Estudi dels esquelets: valoració antropomètrica i anàlisi de la patologia que ha deixat empremta a l'os (1)	J. Giné (Hospital Universitari Joan XXIII), J. M. Macias (ICAC)	2006	No prevista
Maite Salagaray	Morfometria dental d'un conjunt funerari dels segles II a IV dC (1)	J. Giné (Hospital Universitari Joan XXIII), J. M. Macias (ICAC)	2007	No prevista

(1) Tesis doctorals en medicina.

Defensa de la tesi doctoral d'Ana Ejarque 19 de febrer de 2010

Ana Ejarque va defensar el 19 de febrer a la sala d'actes de l'ICAC la seva tesi doctoral, titulada *Génesis y configuración microrregional de un paisaje cultural pirenaico de alta montaña durante el Holoceno: estudio polínico y de otros indicadores paleoambientales en el valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra)*, realitzada sota la codirecció de Santiago Riera Mora (SERP-UB) i Josep M. Palet Martínez (ICAC).

Aquest projecte de tesi doctoral forma part de l'estudi multidisciplinari en el camp de l'arqueologia del paisatge «Ocupació del sòl i formes del paisatge de muntanya als Pirineus orientals de l'antiguitat a l'època medieval», i té com a principal objectiu reconstruir la configuració paisatgística i la gestió dels usos del sòl dels paisatges culturals pirinencs al llarg del temps, prenent com a cas d'estudi els sectors muntanyencs de la vall del Madriu-Perafita-Claror.

El tribunal el van formar el Dr. Ramon Julià Brugués (Institut Jaume Almera-CSIC), el Dr. Kevin J. Walsh (University of York), el Dr. Didier Galop (Université de Toulouse 2), el Dr. Francesc Burjachs i Casas (IPHES) i el Dr. Jordi Bolòs Masclans (Universitat de Lleida). La tesi va rebre la qualificació de *cum laude* per unanimitat.

La doctoranda Ana Ejarque durant la defensa de la seva tesi.

Foto de grup amb els membres del tribunal, els dos directors de tesi i la ja Dra. Ana Ejarque.

Defensa de la tesi doctoral de Pau de Soto 22 d'abril de 2010

Pau de Soto Cañamares va defensar el 22 d'abril de 2010 a la sala d'actes de l'ICAC la seva tesi doctoral titulada *Anàlisi de la xarxa de comunicacions i del transport a la Catalunya romana: distribució i mobilitat*, realitzada sota la direcció de Cèsar Carreras Montfort (UOC-ICAC).

Aquesta tesi doctoral estudia la xarxa de comunicacions a la Catalunya romana. A partir del coneixement de les infraestructures que s'utilitzaven per al transport, De Soto analitza el funcionament dels sistemes de distribució de mercaderies. Integrant en sistemes d'informació geogràfica les vies de comunicació terrestres, fluvials i marítimes, fa una anàlisi de les característiques de la xarxa de comunicacions i la seva funcionalitat en relació amb temes de transport i comerç.

El tribunal el van formar els professors Lorenzo Quilici (Universitat de Bolonya), Genaro Chic García (Universitat de Sevilla) i Ignasi Grau Mira (Universitat d'Alacant). La tesi va rebre la qualificació de *cum laude* per unanimitat.

El tribunal en el moment de la deliberació.

El doctorand Pau Olmos durant la defensa de la seva tesi doctoral.

Públic assistent a la defensa de tesi de Pau de Soto.

Defensa de la tesi doctoral de Pau Olmos 14 d'octubre de 2010

Pau Olmos Benlloch va defensar el 14 d'octubre de 2010 a la sala d'actes de l'ICAC la seva tesi doctoral titulada *Estudi dels patrons mètrics arquitectònics i urbanístics del món ibèric (segles V-II aC)*, realitzada sota la direcció de M. Carme Belarte Franco (ICREA-ICAC).

Aquesta tesi doctoral, que s'emmarca en el programa de recerca «Formació i desenvolupament de les societats complexes a la protohistòria catalana», dirigida per M. Carme Belarte i Joan Sanmartí, versa sobre la identificació dels sistemes de mesures linears emprats per les diverses comunitats ibèriques de

Catalunya i el País Valencià, a partir de l'anàlisi de les principals restes arquitectòniques conservades, i té com a objectiu descobrir quin devia ser el disseny i el plantejament d'aquestes construccions. És a dir, com els constructors protohistòrics dissenyaven les seves construccions, quines eines tenien i quins devien ser els seus coneixements geomètrics i matemàtics previs.

Aquesta tesi es planteja, de la mateixa manera, des d'un vessant social, la transmissió de coneixements tècnics i metrològics entre diferents comunitats ibèriques. També para especial atenció als principals sistemes de mesura de la Mediterrània occi-

dental (sobretot grecs focens i fenicis), amb l'objectiu de contextualitzar els sistemes de mesura ibèrics dintre del seu context mediterrani. En aquest estudi s'identifiquen també els canvis i permanències que devia provocar l'arribada dels contingents romans al nostre territori.

El tribunal el van formar els professors Carmen Aranegui

(Universitat de València), Jordi Diloli (Universitat Rovira i Virgili), Arturo Carlos Ruiz Rodríguez (Universidad de Jaén), Pierre Moret (Université de Toulouse) i Núria Rafel (Universitat de Lleida). La tesi va rebre la qualificació de *cum laude* per unanimitat.

El doctorand Pau Olmos durant la defensa de la seva tesi doctoral.

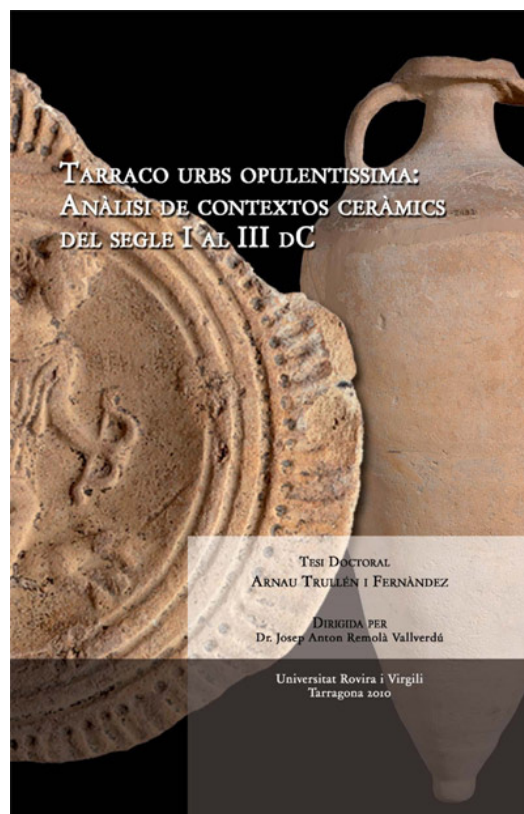
Membres del tribunal, la directora de tesi i el ja Dr. Pau Olmos.

Defensa de la tesi doctoral d'Arnau Trullén 4 de novembre de 2010

Arnau Trullén Fernández va defensar el 4 de novembre de 2010 a la sala d'actes de l'ICAC la seva tesi doctoral titulada *Tarraco urbs opulentissima: anàlisi de contextos ceràmics del segle I al III dC*, realitzada sota la direcció de Josep Anton Remolà Vallverdú (URV).

Aquest treball planteja un estudi de materials ceràmics del segle I a III dC a la ciutat romana de Tàrraco. Per a la realització d'aquest estudi es va realitzar primer una recerca bibliogràfica i documental de totes les intervencions arqueològiques de la ciutat de Tarragona en què era possible localitzar conjunts tancats de dipòsits de material ceràmic del període objecte d'estudi, seleccionant aquells que per les seves característiques (procés de formació, volum de material, etc.) permetien aprofundir en l'anàlisi de la ceràmica present a la ciutat de Tàrraco en època altimperial. Paral·lelament, aquesta tesi inclou un recull bibliogràfic dels estudis de material ceràmic publicats i que fan referència a la ciutat de Tàrraco, tant per al període històric estudiat com per als segles immediatament anteriors i posteriors.

El tribunal el van formar els professors Isabel Rodà (ICAC), Joaquín Ruiz de Arbulo (ICAC-URV), Simon J. Keay (University of Southampton), Josep M. Nolla (UdG) i el Dr. Xavier Aquilué (MAC-Empúries). La tesi va rebre la qualificació de *cum laude* per unanimitat.

Portada de la tesi doctoral d'Arnau Trullén.

Membres del tribunal, el director de tesi i el ja Dr. Arnau Trullén.

Defensa de la tesi doctoral d' Hèctor A. Orengo 19 de novembre de 2010

Hèctor A. Orengo Romeu va defensar el 19 de novembre de 2010 a la sala d'actes de l'ICAC la seva tesi doctoral, titulada *Arqueologia de un paisaje cultural pirenaico de alta montaña. Dinámicas de ocupación del valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra)*, realitzada sota la direcció de Josep Maria Palet (ICAC).

Aquesta tesi doctoral presenta el resultat de sis anys de recerca arqueològica a la vall del Madriu-Perafita-Claror, patrimoni de la humanitat per la Unesco en la categoria de paisatge cultural, amb els mètodes i aproximacions propis de la recerca en arqueologia del paisatge i amb una metodologia transdisci-

plinària que integra prospeccions, excavacions, recerca documental, anàlisis paleoambientals *multiproxy* i altres tècniques digitals que han permès reconstruir la història d'aquest paisatge cultural pirenaic d'alta muntanya des del mesolític fins a l'actualitat.

El tribunal estava format pels professors Joaquín Ruiz de Arbulo (ICAC-URV), Christine Rendu (Université Toulouse-Le Mirail), Kevin J. Walsh (University of York), Ermengol Gasiot (UAB) i Marta Sancho (UB). La tesi va rebre la qualificació de *cum laude* per unanimitat.

El doctorand Hèctor A. Orengo durant la defensa de la seva tesi.

Membres del tribunal, el director de tesi i el ja Dr. Hèctor A. Orengo.

Tesis doctorals en curs

Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània Interior. Estudi del Vallès Oriental de l'època ibèrica a l'alta edat mitjana

Marta Flòrez Santasusana (ICAC)

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Aquesta tesi doctoral té com a objectiu estudiar l'evolució del poblament rural antic al Vallès Oriental i caracteritzar la dinàmica d'ocupació del sòl, les formes d'hàbitat i l'estructuració territorial antiga que es va desenvolupar al Vallès Oriental, sempre partint d'un marc cronològic diacrònic, que comprèn el període que va des de l'època ibèrica fins a l'antiguitat tardana. Aquest projecte d'estudi, que ja va donar els primers resultats en la presentació (setembre de 2007) de la tesina «Can Tacó i el seu entorn. Estudi del poblament rural a la Laietània interior. Del món indígena al món romà» (que va obtenir la màxima qualificació del tribunal avaluador), s'inscriu dins del projecte d'investigació «Can Tacó i el seu entorn. Estudi arqueològic del jaciment i del territori», dirigit pel Dr. Josep Guitart i Duran (UAB) i el Dr. Josep M. Palet Martínez (ICAC), i en què estan implicats directament els ajuntaments de Montmeló i Montornès del Vallès.

Pel que fa al marc geogràfic, el territori de la Laietània interior, *grosso modo*, ocupa la zona de plana i suaus ondulacions localitzada entre les actuals comarques del Vallès Oriental i el Vallès Occidental fins al límit natural del riu Llobregat. Dins d'aquest ampli territori, el present estudi se centra en la zona central i baixa de l'actual comarca del Vallès Oriental, en l'àrea que equival a grans trets al sector nord del domini laietà interior. En general, l'àrea d'estudi comprèn 18 municipis i una superfície de 323,9 km² (més de 30.000 hectàrees), que s'estén entre la Serra Litoral, la Depressió Prelitoral i la Serra Prelitoral catalanes. L'estudi del territori de la Laietània interior té com a objectiu fonamental la caracterització del paisatge «arqueològic» del Vallès Oriental.

La recerca es projecta des de la perspectiva teòrica i metodològica de l'arqueologia del paisatge i, per tant, s'aborda de manera pluridisciplinària i diacrònica, amb la finalitat d'estudiar les variables del paisatge, tot encreuant els resultats de les diferents disciplines: paleoecològiques, històriques i arqueològiques. La perspectiva diacrònica té com a eix vertebrador l'antiguitat clàssica, però comprèn també el període protohistòric (segles VI-III aC) i l'alta edat mitjana (segles X-XI). El caràcter pluridisciplinari, per la seva banda, queda ben reflectit en els objectius, ja que aquests inclouen estudis de poblament rural i ocupació del territori, estudis de la xarxa viària i estructuració del territori (arqueomorfologia: cadastres i parcel·lars), així com estudis regressius i documentals.

Activitat realitzada el 2010

L'activitat científica durant l'any 2010 s'ha centrat en la finalització de la tesi doctoral. En aquest procés, ha quedat enllestit l'estudi arqueomorfològic al Vallès Oriental, en el qual s'ha dut a terme una anàlisi detallada de la xarxa viària històrica d'aquesta comarca, en què s'han identificat les diverses formes arqueomorfològiques del paisatge i s'ha establert la seva formació i evolució històrica.

Així mateix, s'ha finalitzat l'estudi de la tipologia i les dinàmiques del poblament, i s'han integrat les dades de l'anàlisi arqueomorfològica a la discussió general sobre formes d'hàbitat i ocupació del territori vallesà. Vinculat a aquesta recerca, destaca l'estudi dels resultats i el material recollit en les campanyes de prospecció (2008-2009), que ha tingut com a objectiu millorar les dades i el coneixement arqueològic de l'àrea d'estudi i aprofundir en la reflexió final sobre el paisatge històric vallesà.

Camí antic a Samalús. Prospecció 09.

Restes de mur al jaciment de Can Llibants (Samalús). Prospecció 09.

Arquitectura y urbanismo en *Barcino* en época altoimperial: la decoración arquitectónica de edificios públicos y privados Ana Garrido Elena (ICAC)

Línia de recerca Arqueologia clàssica i produccions artístiques.

Fragment de fris de roleus procedent del carrer Avinyó.

Restes del temple de Bàrcino.

L'objectiu d'aquesta tesi doctoral és estudiar la decoració arquitectònica de Bàrcino des de la seva fundació en època d'August (15-10 aC) fins a la primera meitat del segle IV dC. Es tracta de fer un estudi tipològic, estilístic i cronològic de tots els elements de decoració arquitectònica que ha donat la ciutat de Barcelona, especialment a partir dels treballs d'enderrocament de la muralla cap a mitjan segle XIX, com també de les excavacions arqueològiques iniciades a començament del segle XX i que continuen actualment, amb un interès particular per tot el material que va sortir del reompliment de la muralla i de les torres excavades per Agustí Duran i Sanpere i Josep de C. Serra i Ràfols a final dels anys cinquanta i durant la dècada dels seixanta.

Aquest estudi pretén actualitzar i ampliar els treballs realitzats anteriorment per diversos autors, algunes vegades de manera puntual, com els estudis de Balil (1958), Gutiérrez Behemerid (1990) i Raya (1993) sobre els frisos arquitectònics; els de capitells, realitzats per Gutiérrez Behemerid (1986 i 1992); les bases, per Escrivà Chover (2005); els d'altars amb *pulvini*, estudiats recentment per Claveria (2008), o com va fer Gimeno (1991), de manera més àmplia, en el seu treball sobre l'arquitectura i l'urbanisme del nord-est peninsular.

L'estudi del material s'ha fet seguint criteris tipològics i formals per a cada categoria arquitectònica, però també s'ha cregut interessant que els materials es cataloguin, fins al punt en què és possible, des del seu context arquitectònic. En aquest sentit, s'intentarà de fer un estudi de la decoració arquitectònica dels diversos conjunts monumentals conservats a la ciutat, especialment el temple i els monuments de caràcter funerari.

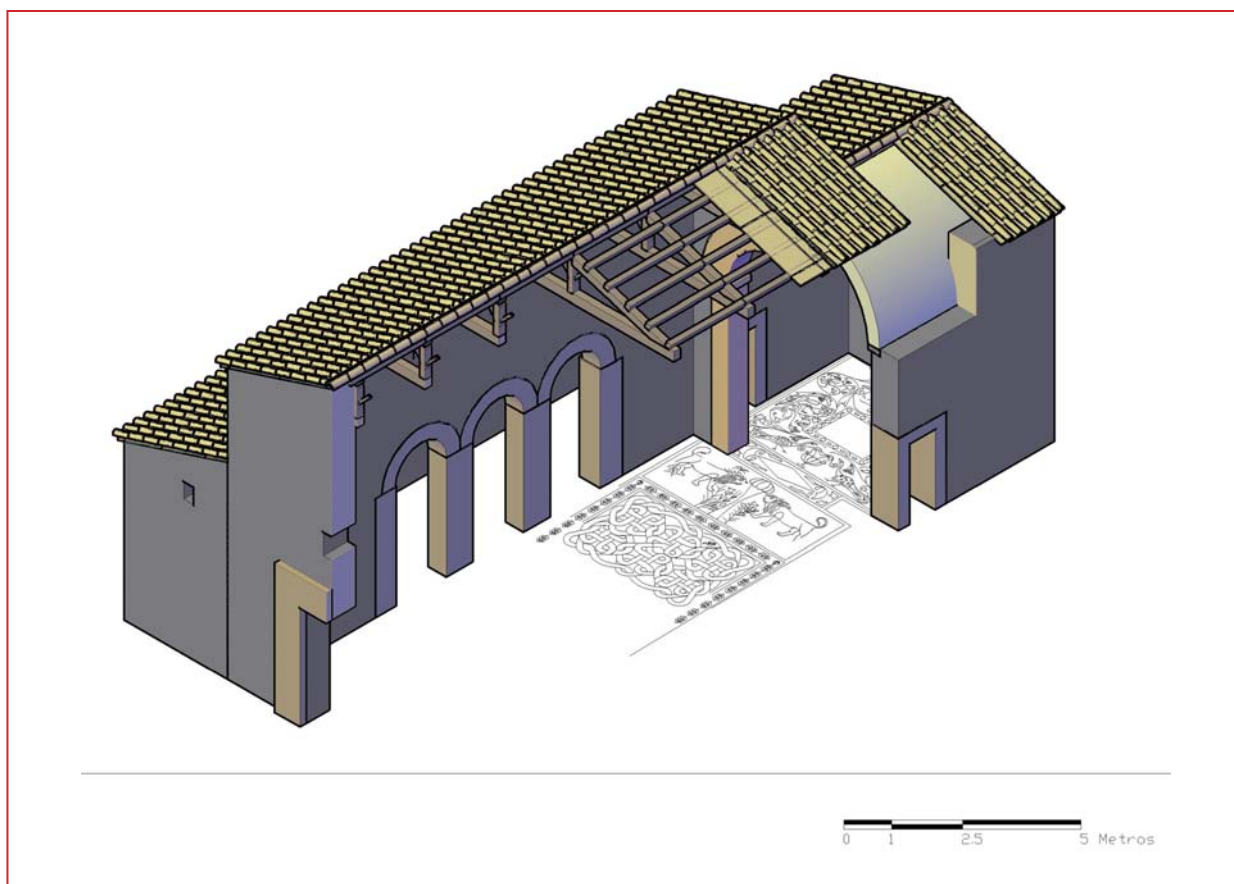
Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha treballat en la finalització d'aquesta tesi doctoral, que està prevista de presentar a principi de 2011. Per portar a terme aquesta tasca s'han revistat alguns dels materials estudiats, dipositats als magatzems del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) i del Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC). Així mateix, s'ha dedicat aquest període a acabar de redactar el text del volum i a la preparació de la documentació gràfica que acompanya el text. Una part de les conclusions de la recerca es va presentar en el Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica «Teatre i construccions públiques d'època romana», dut a terme a l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica el mes de gener de 2011.

Arquitectura cristiana balear en la antigüedad tardía (siglos IV-X dC) Silvia Alcaide González

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Les esglésies rurals constitueixen la prova material emblemàtica del paisatge de l'antiguitat tardana de les illes Balears. A dia d'avui, s'han excavat vuit esglésies al seu territori: Son Peretó (Manacor), Sa Carrotja (Porto Cristo), Cas Frares (Santa Maria del Camí) i Son Fadrintet (Campos) a l'illa de Mallorca, i Cap des Port (Fornells), Fornàs de Torelló (Maó), Son Bou (Alaior) i l'illa del Rei (Maó), a la de Menorca. A més, s'ha proposat l'existència d'una altra església a l'illa d'en Colom, davant la costa oriental de Menorca, a partir d'algunes troballes superficials de mobiliari arquitectònic i de restes constructives. L'estudi ofereix una visió global d'aquesta arquitectura, on es recullen les proves materials relacionades amb els conjunts cristians analitzats, s'examinen les interpretacions que s'han formulat i es plantegen els problemes que, a dia d'avui, presenten. Una part destacada del treball s'ha dedicat a l'exposició de la informació arqueològica relativa a les característiques tècniques i constructives dels edificis. Així mateix, s'analitzen altres aspectes relacio-

Reconstrucció de l'església de Fornàs (Menorca).

nats amb aquesta arquitectura, com ara les instal·lacions litúrgiques, el mobiliari, ornaments i utensilis, les àrees funeràries i les estructures d'hàbitat i/o productives del seu entorn immediat.

Pràctiques i rituals funeraris a la ciutat de Tàrraco i al seu ager (segle II aC - III/IV dC) Judit Ciurana i Prast

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa transversal Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat. Fonts textuais, epigrafia i numismàtica.

El principal objectiu d'aquest estudi és identificar i estudiar les pràctiques rituals funeràries en època romana a la ciutat de Tàrraco i del seu territori, l'*ager Tarraconensis*. Cronològicament, la recerca abraça un total de cinc segles, des d'època tardorepública (segles II-I aC) fins a les portes del baix Imperi (segles III-IV dC), quan s'inicia un canvi progressiu d'hàbits i costums funeraris lligat a la consolidació del cristianisme. L'interès d'aquest estudi s'orienta envers dos fronts d'estudi principals. Per una banda, les àrees funeràries que es desenvolupen en les tres principals àrees suburbials de Tàrraco: el suburbi oriental, la perifèria septentrional i el suburbi occidental. Per l'altra, les necròpolis associades als assentaments rurals que poblen l'*ager Tarraconensis*. En ambdós casos s'aborden tots els aspectes temàtics que integren l'àmplia denominació de *món funerari*: la topografia de les tombes, la seva disposició en el paisatge, el seu caràcter monumental, els textos i les imatges presents en els sepulcres, etc. L'eix principal de la investigació, «Pràctiques i ritu-

Panoràmica del jaciment de Cap des Port i de la badia de Fornells (Menorca).

Activitat realitzada el 2010

Durant aquest any 2010, s'ha finalitzat i revistat el treball de recerca, que es defensarà a la seu de l'ICAC el proper mes de març del 2011.

als funeraris a Tàrraco i el seu *ager*», és identificar i interpretar els rituals de la mort presents a les àrees funeràries de Tàrraco i del seu territori (les actuals comarques del Tarragonès, Alt i Baix Camp i Baix i Alt Penedès) al llarg de cinc segles d'història a través d'una visió articulada i multidisciplinària. Per aconseguir-ho, s'està realitzant l'anàlisi dels materials i les proves arqueològiques, així com l'estudi de les fonts textuais, ja siguin epigràfiques com literàries. Considerant la riquesa de la ciutat pel que fa a restes funeràries, és important aprofitar aquest registre d'informació per argumentar l'evolució que ha sofert el ritual funerari a la ciutat i al seu *ager* des del segle II aC fins al segle IV dC. S'establiran relacions comparatives entre les diverses àrees de necròpolis de la ciutat i alhora entre les zones funeràries de l'urbs i les del seu entorn rural. D'aquesta manera podrem saber si existeixen diferències de ritual, relacions o influències. Dins d'aquestes coordenades espai-temps, s'estudien totes les unitats funeràries amb els seus respectius aixovars i dipòsits funeraris.

Incineració dins d'una olla documentada al suburbi occidental de Tàrraco. Foto: J. López.

Activitat realitzada el 2010

Aquest any 2010 s'han publicat els primers resultats preliminars d'aquesta recerca en articles a revistes especialitzades («*Mors immatura*. Morir abans d'hora a Tàrraco (segles I-III dC)», a la

revista *Empúries*), així com en reunions científiques i congressos internacionals (IV Food and Drink in Archaeology Conference, Exeter, 23-24 abril 2010; Congreso Internacional «Las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos, función», Còrdova, 21 octubre 2010; Simposi Internacional «*L'ager Tarraconensis*. Paisatge, poblament, cultura material i història»). Paralelament, s'ha intensificat la tasca de redacció de la tesi i s'ha aprofundit en aquells aspectes més innovadors de la investigació.

D M
CAMILIVS
SATVRNALIS
MILIE NATVLE PAT
RONEMERENTISSINE
FECIT

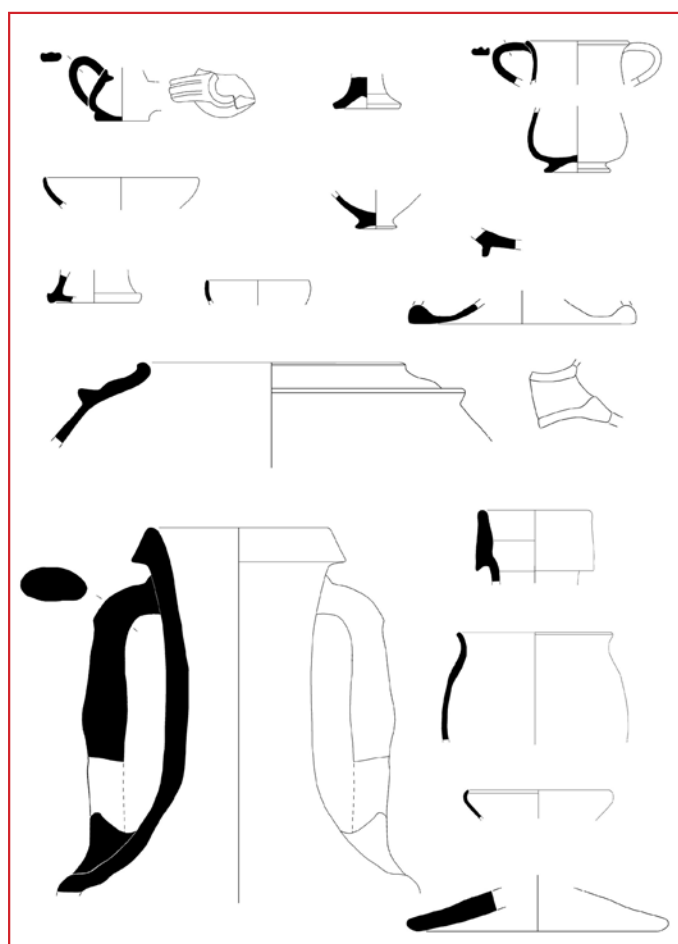
Epígraf desaparegut recollit per E. Flórez a final del segle XVIII.

Arquitectura i economia dels hàbitats rurals dels segles II-I aC a la Laietània **Victòria Cantarellas Sancho**

Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Aquest treball de recerca pretén estudiar els hàbitats rurals de l'època tardorepublicana o de l'ibèric final amb planimetria bastant completa de la Laietània, que en un principi s'ha plantejat concretament a sis jaciments de les actuals comarques del Baix Llobregat, el Maresme i el Vallès Oriental. El punt de partida s'ha iniciat amb les diverses intervencions arqueològiques realitzades en els dos darrers anys a la villa romana de Can Massot (Montmeló, Vallès Oriental), que amb una cronologia inicial de final del segle II aC, representa un clar i primerenc exponent de l'ocupació romana en aquesta àrea geogràfica. I és a partir de l'estudi del jaciment i dels resultats positius obtinguts que s'ha proposat aquesta temàtica. Dels jaciments a analitzar, es farà el buidatge de les seves memòries d'excavació i publicacions i es revisarà i estudiarà el material arqueològic (tant el ceràmic com altre material no vascular), amb l'anàlisi estadística per fases cronològiques, organització i distribució interna de l'assentament, funcionalitat dels àmbits, tècniques i material constructiu, elements arquitectònics i decoratius, així com les activitats econòmiques que s'hi desenvolupen (tipus i volum de producció). A partir d'aquest primer bloc i amb les dades obtingudes es

farà una anàlisi comparativa entre els assentaments rurals estudiats, així com amb altres hàbitats del nord-est de la península Ibèrica dels quals comptem amb una planimetria prou completa susceptible de ser estudiada. En aquest sentit, els resultats obtinguts dels primers casos d'estudi determinaran la possibilitat d'un estudi més o menys exhaustiu dels assentaments rurals d'altres zones geogràfiques. L'objectiu del treball és analitzar internament aquests assentaments, veure com funcionen, quina és l'estructuració i distribució funcional dels espais, les activitats econòmiques i productives que s'hi desenvolupen, etc., segons els diferents tipus de jaciments, a més de considerar el grau de resposta de la societat ibèrica davant la cultura romana i viceversa. Com i quan incorporen nous elements, canvien els propis i es produeix la transformació dels assentaments rurals ibèrics cap a un model més propi del món italià, paral·lelament a l'origen de les primeres vil·les.

*Materials arqueològics de Can Rossell
(Llinars del Vallès).*

Activitat realitzada el 2010

La tasca realitzada l'any 2010 s'ha centrat principalment en la consulta del material arqueològic dels jaciments d'estudi dipositats als museus amb la finalitat d'obtenir datacions precises, caracteritzar i establir comparatives de les produccions ceràmi-

ques representades en els diferents tipus d'assentaments, així com altres materials, constructius, decoratius, productius, entre d'altres, que contribueixin a revelar les tècniques constructives, activitats econòmiques, etc., i, en definitiva, que permetin una aproximació més profunda a aquests.

Paral·lelament s'ha procedit a elaborar la planimetria, a dibuixar i tractar les imatges del material arqueològic que seran incorporades a la tesi i a redatar el text. Tota aquesta feina s'ha complementat amb la recerca i consulta bibliogràfica sobre la temàtica d'estudi.

Petxines rituals de les llars de foc de Can Balençó (Argentona).

La xarxa viària urbana de la ciutat romana i les obres públiques hidràuliques vinculades a ella a la conca mediterrània occidental Núria Romaní Sala

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

El projecte de tesi parteix del treball de recerca de doctorat fet en el marc del Doctorat Interuniversitari d'Arqueologia Clàssica (URV, UAB, ICAC), dirigit pel Dr. Josep Guitart, sobre un dels *cardines minores* de la ciutat romana de Iesso (Guissona, Lleida). Aquest estudi va permetre fixar la seqüència evolutiva d'una via d'aquesta ciutat d'interior, fundada *ex novo* aproximadament al 100 aC i establerta com un punt urbà essencial per vertebrar un territori amb poca presència romana fins llavors. L'anàlisi de la seqüència evolutiva d'aquest carrer de Iesso ha posat de manifest la importància dels elements d'interconnexió interna de les ciutats, espais de socialització que reflecteixen de manera clara l'evolució que pateix l'urbs. La tesi es planteja portar a terme un estat de la qüestió del coneixement arqueològic sobre carrers en les ciutats romanes, centrant-se en el cas del *conventus tarraconensis*. L'objectiu és arribar a conèixer des d'un punt de vista diacrònic l'evolució constructiva (característiques de pavimentacions, diferències entre projecció del carrer i la seva posada en pràctica, etc.) i conceptual (la significació abstracta del carrer, el canvi d'aquesta concepció al llarg dels segles) d'aquest important espai d'intercomunicació i interrelació de la ciutat romana. Així mateix, es vol conèixer l'estreta vinculació del carrer amb les infraestructures de subministrament hídric i sanejament d'aigües residuals de què està dotat, que no són res més que la cara invisible de la via urbana.

Panoràmica del 'cardo' A d'Empúries.

Vista aèria de l'encreuament del 'cardo' i el 'decumanus' de la zona de L'Almoina, a València.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'han realitzat diverses visites de camp, de les restes de viari encara *in situ*, d'algunes de les ciutats (Badalona, Empúries, Barcelona). La tasca essencial portada a terme és el procés de redacció del conjunt de capítols descriptius de l'estudi i l'inici de l'anàlisi i corresponents, encara en curs. Tot aquest treball es combina amb la recopilació periòdica de bibliografia, per tal de disposar de les últimes novetats sobre la temàtica o anar complementant amb nova informació les conclusions a les que s'ha arribat.

Producció i consum animal a la Catalunya d'època romana: una aproximació arqueozoològica Núria Padrós Font

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa transversal Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica.

Mandíbula de 'Canis familiaris' procedent de les excavacions a la ciutat romana de Iesso.

Aquest projecte de tesi pretén aportar una visió general de la producció i el consum d'origen animal durant l'època romana en el territori català. Per assolir aquest objectiu, s'està portant a terme una anàlisi de les restes de fauna de quatre jaciments: una villa romana d'interior, (Biosca, la Segarra), una villa romana de costa (la Llosa, Baix Camp), una ciutat de costa (Tarragona, Tarragonès) i una ciutat d'interior (Guissona, Segarra). Aquests quatre contextos ens poden donar una visió molt interessant sobre la variabilitat del panorama animal del territori català durant tota l'època romana, així com establir les diferents pautes d'explotació i les diferències existents en l'obtenció de recursos entre zones geogràfiques antagòniques (zones d'interior i de costa) i també establir els diferents models de gestió adoptats en centres d'explotació de tipologia diversa (ciutats i vil·les).

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha fet l'anàlisi arqueofaunística de les restes recuperades a la ciutat romana de Guissona. L'estudi s'ha centrat en les restes de macrofauna domèstica, que és la categoria més rendible per a l'objecte d'estudi i la que presenta més volum de restes. Les restes faunístiques de Guissona aporten informació principalment de l'alimentació i la gestió ramadera. L'alimentació, més enllà de cobrir una necessitat bàsica, està marcada per la tradició cultural. Així mateix, és susceptible d'esdevenir un marcador de diferenciació social, ja sigui a escala de jaciment o a escala regional. La gestió ramadera aporta informació sobre la base econòmica del grup i sobre els productes prioritzats (força de treball, carn, etc.). Per altra banda, el tipus de gestió pot indicar una disponibilitat més gran de recursos carnis en un jaciment, o bé permetre diferenciar entre centres emissors i receptors. Des d'aquest punt de vista, l'objectiu de l'estudi de les restes arqueozoològiques de Guissona ha consistit a caracteritzar les estratègies de producció i l'accés als recursos carnis per poder combinar posteriorment aquesta informació amb altres indicadors de les condicions ecològiques i socials de la resta de jaciments.

L'anàlisi a escala de jaciment s'ha basat en la distribució espacial de les restes i la representació anatòmica, per analitzar, d'una banda, si hi ha diferències de proporcions d'espècies entre diferents unitats constructives, i de l'altra, si hi ha indicis de redistribució de certes parts de l'animal entre diverses zones de la ciutat. Aquestes aproximacions s'han realitzat tan sincrònicament com diacrònicament. Això ens ha permès observar la dinàmica i l'evolució interna de la ciutat i, en un futur, ens permetrà veure si hi ha un model regional de gestió.

Anàlisi dels espais col·lectius en el món ibèric **Meritxell Monrós Gonzàlez**

Programa específic Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

La recerca sobre urbanisme i arquitectura ibèrics ha estat molt intensa en els darrers trenta anys, però la major part d'aquesta recerca s'ha centrat en les estructures construïdes, deixant de banda sovint els espais de circulació. En aquest treball pretenem analitzar aquells espais oberts, lliures de construcció (encara que no d'estructures) que articulen urbanísticament els assentaments. Volem anar més enllà de la mera descripció física, intentant detectar aquelles activitats que les comunitats ibèriques hi feien.

L'organització d'un assentament ibèric es basa, normalment, en l'estructuració urbanística a partir dels carrers, o bé en una organització al voltant d'un espai central. A partir de l'estudi d'aquests carrers i espais centrals pretenem obtenir una nova visió, enfocada des del punt de vista social i cultural, de la societat ibèrica. Els estudis sobre la vida quotidiana (tant l'econòmica, com la social i la religiosa) de les societats ibèriques s'han realitzat a partir de la recerca sobre les activitats desenvolupades a l'interior de les cases o dels pocs edificis públics coneguts. Pel que fa als espais exteriors, les dades de què disposem actualment indiquen que diverses activitats, tant de caràcter econòmic (metallúrgia, elaboració de ceràmica, producció tèxtil, parts del procés d'elaboració culinàries, etc.) com religioses (enterraments rituals) o social (més difícils de detectar arqueològicament) es feien en espais oberts.

No obstant això, fins avui no hi ha un treball de síntesi que reculli totes aquestes dades i les analitzi en clau d'interpretació. Per abordar aquest estudi ens basarem sobretot en les restes arqueològiques, de la mateixa cultura ibèrica, però també en les restes d'altres societats arqueològiques complexes paral·lelitzables. Així mateix, també ens basarem en les dades etnogràfiques proporcionades fonamentalment per les societats tradicionals mediterrànies, que ajudaran a interpretar i a elaborar hipòtesis sobre l'organització social.

L'abast territorial d'aquest treball pretén emmarcar Catalunya i el País Valencià. S'espera recollir tots aquells jaciments on s'hagi fet una bona estratigrafia dels espais que ens interessen. Per tant, només prendrem per a l'estudi aquells assentaments

que tinguin excavats carrers i espais oberts, i dels quals es pugui extreure el màxim d'informació. En aquest projecte es pretén abraçar l'espai temporal entre el primer ferro i l'ibèric tardà. D'aquesta manera es podrà apreciar l'evolució d'aquests espais, quant a espai urbanístic però també social i cultural.

Vista del carrer 3 del jaciment ibèric del Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell).

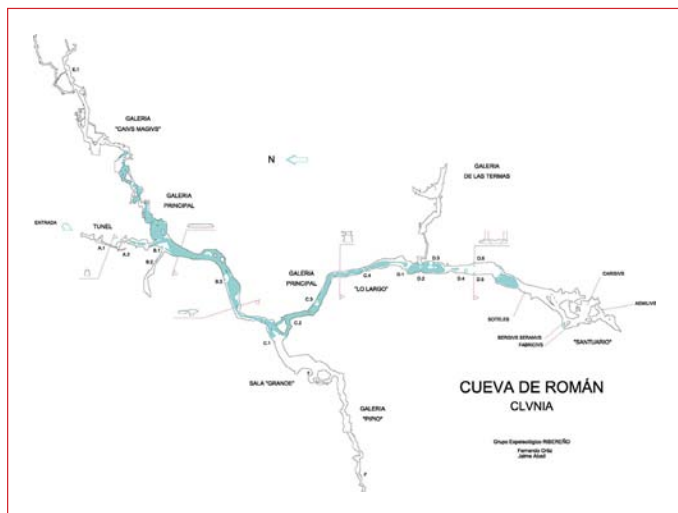
Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha realitzat el buidatge bibliogràfic, principalment relacionat amb els jaciments estudiats, iniciat l'any anterior. Aquesta tasca és imprescindible i necessària durant tot el període de realització de la tesi. D'altra banda, i de forma paral·lela a la recollida de dades, s'ha iniciat la redacció dels primers capítols de la tesi: un estat de la qüestió sobre l'evolució de l'urbanisme des del bronze mitjà fins a l'ibèric final i les diferents tipologies urbanístiques, i la descripció arqueològica dels espais públics dels diferents assentaments escollits per a l'estudi, que alhora serveix de base de dades. També s'ha iniciat la recerca bibliogràfica i redacció de part de les interpretacions, bàsicament centrades en el capítol destinat a les activitats rituals en els espais col·lectius. En el decurs del 2010 també s'han dut a terme altres activitats de caire científic, com la participació en congressos i cursos o la publicació d'articles en revistes científiques relacionats amb aquest projecte de recerca.

Suministros hídricos y el sistema de saneamiento de la colonia *Clunia Sulpicia* Rosa Cuesta Moratinos

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Quan s'ha de parlar de l'aigua a l'antiguitat, de manera automàtica, la primera imatge que ens ve al cap són els aqüeductes, que tant renom han donat a l'enginyeria romana. No obstant, en el cas de *Clunia*, van ser uns altres els elements que van intervenir en l'abastiment d'aigua, tot i que encara hi ha avui qui parla de l'existència d'un aqüeducte, del qual no s'ha pogut localitzar cap vestigi. L'abastiment d'aigua ha estat i és una de les qüestions que sempre plantegen els investigadors que visiten o que treballen a *Clunia*, sense arribar a veure d'una manera clara quin va poder ser el sistema emprat i la font principal per a l'obtenció del tan preuat recurs. Aquest projecte de tesi doctoral es centra en tots aquells aspectes vinculats de manera directa o indirecta amb l'abastiment d'aigua de la ciutat i el seu entorn immediat, a través de l'estudi del paisatge i de l'urbanisme de la ciutat.

Topografia de la cova Román.

Restauració de la càvea superior del teatre romà de Clúnia.

Activitat realitzada el 2010

La campanya d'excavació duta a terme durant el 2010 a *Clunia* s'ha centrat en els següents aspectes: documentació gràfica de la canalització d'aigua del teatre i prospecció de l'Alto de Castro, on s'han pres les UTM dels punts prèviament marcats sobre el terreny com a possibles traces de carrers i habitatges, fet que contribueix notablement a l'estudi urbanístic de la ciutat plantejant una possible hipòtesi del traçat de sanejament i distribució de l'aigua a *Clunia*. En aquest sentit, s'han tingut en compte dos aspectes importants. D'una banda, tenim «les dades reals», conegudes gràcies a les excavacions realitzades per Pere de Palol; d'altra banda, els plantejaments hipotètics, que només podran constatar-se en futures excavacions a l'Alto de Castro. D'aquí que l'estudi de les imatges aèries, l'orografia del terreny i les «empremtes» visibles en superfície esdevingui important per fer un primer pas i idear una teoria que només amb el temps i una tasca arqueològica sistemàtica podrà mostrar el que realment té de certa o errònia. De moment, les traces preses són molt clares a l'àrea d'Arcos I i II (zona de les termes), així com també entre Arcos I i Casa Taracena. La seva ubicació sobre la topografia de la ciutat comença a donar-nos un traçat més clar d'aquesta.

D'altra banda, durant el 2010 s'han dut a terme diverses sortides a la zona circumdant de *Clunia*, en les quals s'ha pogut observar com, durant el llarg hivern de pluges i neu, moltes de les fonts i deus naturals de la zona, que normalment el mes de juny acostumen a estar seques a causa del rigor extrem de temperatura de la *meseta*, aquest any brollaven en abundància. Els buits calcaris que formen la plataforma de l'Alto no presentaven fuites d'aigua que poguessin determinar una càrrega més gran de les llacunes interiors, si bé és cert que s'hi ha pogut veure una major abundància de vegetació que cobreix les entrades a moltes de les covetes que donen relleu a aquesta calcària de la zona, de tan fàcil erosió. Continua pendent l'obertura del pou que permeti de comunicar l'Alto amb el carst i que faciliti els treballs en el seu interior, entre ells, un escàner de la cova.

Per a la primavera de 2011 s'ha planificat una radiolocalització, mitjançant la qual es podrà determinar el punt exacte de treball pensant en un accés més fàcil a l'interior de la cova. La recollida de dades ha estat molt satisfactòria a l'hora de conèixer la geologia de l'entorn de la ciutat, un ambient de dipòsit continental en què els dipòsits fluvials estan associats als cursos d'aigua que envolten la zona i que, en la seva gran majoria, són conglomerats i paquets argilosos. L'horitzó calcari no és homogeni al llarg de tot el coll de *Clunia*, sinó que és freqüent el seu trànsit amb margues, margocalcàries o calcàries. D'aquesta manera, les llenques de calcària es van succeint, alhora que pateixen variacions a la columna sedimentària tant en sentit vertical com en sentit horitzontal entre els mateixos nivells de margues o margocalcàries. Tots aquests aspectes van ser els que van generar les condicions idònies per a la formació d'aigües soterrànies que, en aquest cas, constituïren l'eix vertebrador per a l'existència de la ciutat.

Cisterna 2 de Puig de Sant Andreu (Ullastret). Vista nord.

La gestió de l'aigua al món ibèric. Sistemes d'abastiment i evacuació Meritxell Oliach Fàbregas

Programa específic Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Malgrat que el problema de la gestió de l'aigua a la ciutat antiga és una de les línies actuals prioritàries de la investigació arqueològica europea destinada a aquesta temàtica, la recerca, tant a la península Ibèrica com a l'estranger, sembla ser encara una novetat. Molt pocs són els estudis aprofundits sobre els sistemes hidràulics de les ciutats en l'antiguitat, buit que es fa més patent quan la ciutat objecte d'estudi no disposa d'aqüeducte i pertany a èpoques protohistòriques, període en què l'estudi de l'aigua encara és un camp del tot verge, ja que no existeix bibliografia específica sobre el tema. L'estudi de la gestió en àmbit urbà d'un element tan indispensable com és l'aigua, així com l'anàlisi de les idees i realitzacions tècniques executades durant la protohistòria per poder-la administrar, són fonamentals per al coneixement històric. Aquests elements proporcionen una informació important per a la comprensió espacial i funcional dels assentaments i per a l'explicació del seu origen, i del de bona part de la seva estructuració i dinàmica. És un element indispensable a tenir en compte a l'hora d'identificar patrons i formes d'ocupació

i caracteritzar l'organització de l'espai en el món ibèric i la transformació dels assentaments en el pas del temps. Aquest projecte de tesi planteja l'estudi dels processos de canvi que condueixen de les societats de petita escala pròpies del bronze final i el primer ferro a les societats complexes, basades en entitats territorials àmplies, que caracteritzen el període ibèric, així com l'evolució posterior d'aquestes societats. Seguint aquest mateix principal propòsit, aquest projecte de tesi vol aprofundir en la lògica social i el context cultural en què es desenvolupa la gestió de l'aigua i els primers sistemes hidràulics com a elements de la cultura material, ja que la interacció del clima, la tecnologia, els materials i l'economia podrien explicar la forma i l'organització d'aquests, tot ajudant a caracteritzar i a comprendre un dels aspectes que, fins avui, han estat menys afavorits per l'activitat investigadora.

*Claveguera 711 de Vilars (Arbeca) creuant la porta nord del poblat.
Vista sud.*

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha completat la tasca, ja iniciada al llarg del 2009, de buidatge d'informació de tots els documents científicotècnics referents als assentaments protohistòrics de la zona de Catalunya, i s'ha deixat en un estat molt avançat el buidatge de les publicacions referents als jaciments protohistòrics de Catalunya i de la vall del Cinca. Paral·lelament s'ha anat completant la tasca de confrontació i complementació de la informació amb l'estudi directe sobre el terreny. S'han fet les comprovacions i corroboracions mitjançant visites en tots els jaciments que interessaven de la província de Lleida, Girona i Barcelona, i actualment estem duent a terme les últimes, destinades al territori

tarragoní. Aquestes visites, a més de permetre comprovar i contrastar la informació recollida prèviament, han permès aportar noves informacions de tipus formals i sobretot tècniques, així com fer nous estudis sobre el terreny no realitzats anteriorment, com és el cas del càlcul de pendents, imprescindible per aportar resultats prou satisfactoris. També s'ha avançat en la confecció de la documentació gràfica, que ha estat, en part, recollida de la documentació existent, com també ha estat en bona part produïda pels resultats de la recerca sobre el terreny. Així, doncs, al llarg del 2010 s'ha completat la recollida d'informació referent a Catalunya, i s'ha confeccionat, perfilat i finalitzat la primera base de dades referent a les estructures i elements d'abastiment, distribució i evacuació d'aigua d'època protohistòrica documentades a les nostres terres.

Arqueologia del paisatge cultural del massís del Montseny: dinàmica territorial de la prehistòria a l'edat mitjana Arnau Garcia Molsosa

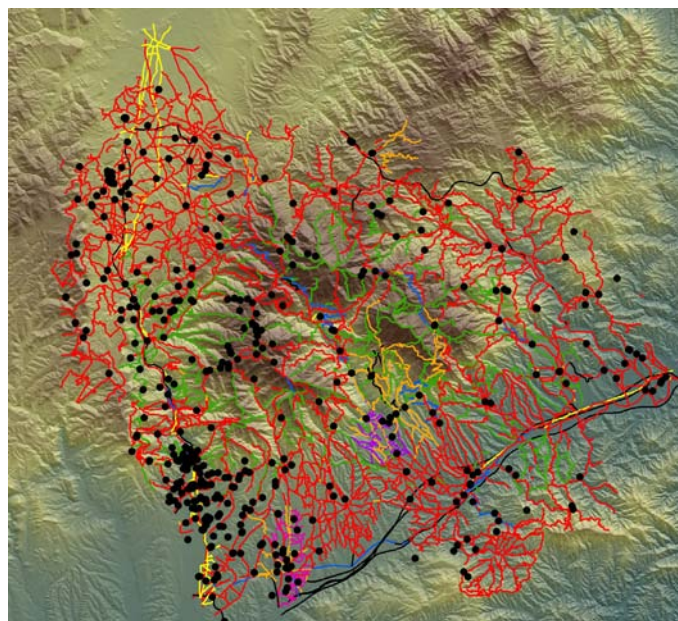
Línia de recerca Arqueologia del paisatge, poblament i territori.

Traça de camí en fossa localitzat a la zona del Matagalls.

Aquest projecte consisteix en l'estudi del paisatge cultural d'una àrea concreta de la Serralada Prelitoral catalana, el massís del Montseny, des d'una perspectiva diacrònica i integrant a l'estudi diferents tipus de registre més enllà de l'estrictament arqueològic. Parteix del valor del paisatge com a fet cultural i element patrimonial de les societats humanes i pretén obtenir un coneixement tan ampli com sigui possible d'aquests paisatges per no malmetre'ls i treure'n el màxim aprofitament social. Aquestes consideracions són especialment certes en algunes àrees que gaudeixen d'un estatus administratiu especial, com són els parcs naturals com el del massís del Montseny, entorn sobre el qual es focalitza aquesta proposta d'estudi. L'arqueologia com a eina de coneixement aporta informació sobre l'origen i desenvolupament del paisatge com a fet antròpic, és a dir, cultural. Aquest coneixement pot ser també una eina per a la gestió i valorització dels espais estudiats. L'estudi es centra en l'estudi de l'ocupació i

explotació d'un territori caracteritzat per la seva diversitat geogràfica (altitudinal, climàtica, biològica, etc.), en un espai relativament reduït. Es treballaran amb especial atenció les característiques especials i la relació dels espais de plana, de mitja i d'alta muntanya. L'àrea d'estudi està repartida entre les comarques d'Osona, la Selva i el Vallès Oriental i els treballs de camp on es centraran la investigació seran principalment: Samalús (Vallès Oriental), Tagamanent (Vallès Oriental) i el Brull (Osona).

Estat actual del buidatge arqueològic i arqueomorfològic.

Activitat realitzada el 2010

S'ha seguit fent el buidatge bibliogràfic i cartogràfic. També s'ha continuat el buidatge arqueomorfològic de la cartografia antiga, que ja està en la fase final. Paralelment, s'han fet dues sortides de camp per tal de comprovar sobre el terreny l'estat d'alguns dels camins apareguts en aquest buidatge. També s'ha seguit desenvolupant la base de dades, incorporant dades sobre el poblament medieval provinents del buidatge bibliogràfic sobre aquest període, així com les dades fruit del treball de camp. S'han fet les gestions per obtenir el permís i una subvenció per a dues campanyes de prospecció: «Campanya de prospeccions arqueològiques al pla de la Calma i Matagalls» i «Campanya de prospeccions arqueològiques al peu de mont del massís del Montseny (Samalús/la Garriga)»; la primera centrada en l'estudi de les zones més altes del massís, i la segona, en les zones de vessant en contacte amb la plana del Vallès. Les campanyes s'han desenvolupat els mesos de juliol (a la part alta) i novembre i desembre (a la part baixa), i s'han obtingut noves dades per incorporar en la discussió de la tesi. S'han elaborat els informes preliminars a l'espera de completar els treballs en una segona campanya a cada un dels sectors durant el 2011 en el marc d'aquest projecte biennal.

Quant a difusió, s'ha presentat una comunicació, conjuntament amb la investigadora Marta Flórez a les III Jornadas de Jò-

venes en Investigación Arqueológica, que van tenir lloc entre els dies 5 i 7 de maig a la Universitat Autònoma de Barcelona. El contingut d'aquesta comunicació serà publicat en forma d'article en les actes de les jornades.

Los marmora de Toletum: estudio de los granitos y calizas del centro peninsular empleados en la ciudad romana y tardoantigua de Toledo Ana de Mesa Gárate

Programa transversal Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica.

Aquest projecte de tesi doctoral, que s'inscriu dins d'unes de les línies d'investigació de la Unitat d'Arqueometria, té com a objectiu l'estudi dels materials lapidis empleats en la ciutat de Toledo i el seu territori en època romana i tardoantiga. Aquest estudi pretén d'abraçar l'anàlisi dels materials procedents de les pedreres locals, principalment granits i calcàries, i els seus usos com a material epigràfic, escultòric i arquitectònic en les construccions d'aquesta ciutat romana i capital del regne visigot de Toledo i les *villae* i assentaments rurals del seu *territorium*. El treball preveu la localització i l'estudi de les pedreres antigues, les vies de comunicació que van permetre la seva comercialització i el seu ús en l'antiguitat i l'inventari dels usos testimoniats de cada un dels materials tractats –epigrafia, escultura, decoració arquitectònica– i convenientment caracteritzats a través de les anàlisis petrogràfiques pertinents. També s'establirà l'àrea d'influència d'aquests *marmora* i, en la mesura possible, la seva concurrència amb altres *marmora* d'Hispania o importats presents en l'àmbit d'estudi.

Activitat realitzada el 2010

S'ha seguit treballant en la compilació bibliogràfica, en el treball de camp i en la recollida de mostres tant de la ciutat de Toledo com de la rodalia: Valle de Toledo, La Vega Baja, La Vega Alta i Safont. Paral·lelament s'ha visitat les següents poblacions properes a Toledo, on es coneix que es va treballar la pedra tant durant l'antiguitat com durant l'edat mitjana: Hontanar, San Pablo de los Montes, Navahermosa, Almonacid de Castillo, Argés i Olías del Rey. D'altra banda, s'han consultat els fons del Museu de Santa Cruz i s'han obtingut 37 mostres de diverses peces arqueològiques. Les mostres han estat catalogades en una base de dades específica i s'ha fet una làmina prima per a l'estudi per microscòpia òptica de cara a identificar els materials. Aquestes mostres, junt amb les obtingudes de la rodalia de Toledo, així com d'altres pobles dels voltants, són l'inici d'un estudi de comparació per poder extreure la informació del treball de la pedra a la zona de Toledo.

Els resultats preliminars d'aquesta fase han estat presentats en una comunicació a l'International Workshop of Marble Studies in Past organitzat el mes d'abril de 2010 per la Universitat de Kiel (Alemanya).

Circ romà de Toledo. Despreniments per les darreres pluges.

Muralla de Toledo tocant al pont de San Martín. S'observa l'aflorament massiu sobre el qual hi ha el nucli antic de la ciutat.

Cocinar, comer i beber en la Iberia protohistòrica: espacios y contextualización de los actos alimentarios en el mundo ibérico septentrional (sigles VI i VII a. n. e.) Pilar Camañes Villagrasa

Programa específic Arqueologia de la protohistòria de la Mediterrània occidental.

Sector 20 del jaciment de Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell), on s'observen elements relacionats amb l'activitat de la mòlta i un espai d'emmagatzematge.

Aquest projecte de tesi parteix del treball realitzat per a l'obtenció del Diploma d'Estudis Avançats (DEA) «Estudio estratigráfico y funcional de los espacios de Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell): transformación, elaboración y consumo de alimentos». Té com a objecte l'estudi dels actes alimentaris i la seva significació sociocultural a partir de la seva contextualització en els espais d'hàbitat del món ibèric septentrional (segles VI-II aC), a partir de l'anàlisi de diferents jaciments del territori català (nord, centre-sud i occidental) representatius de les àrees geogràfiques o grups ètnics documentats. Es parteix del pressupòsit que l'alimentació i els hàbits alimentaris són elements amb un fort sentit de caracterització social, de llarga perdurabilitat i resistència, delimitadors de les esferes culturals de les poblacions. Per una altra banda, segments d'aquest «sistema alimentari», com ara el procés de consum, resulten fonamentals a l'hora d'establir una aproximació a l'estudi de les identitats personals i de com el poder es relaciona amb aquestes com un mecanisme més de la reproducció social. L'estudi d'aquesta problemàtica es planteja des d'una òptica interdisciplinària que combina el vessant arqueològic (anàlisi de les evidències procedents de jaciments), el recull i comparació amb les informacions històriques que proporcionen les fonts clàssiques, la tradició mediterrània i l'aportació de l'antropologia cultural.

Durant aquests deu mesos de treball, en primer lloc s'ha establert la metodologia d'actuació, ja començada amb el treball de DEA (2007). En aquell moment es van establir certs pressupostos teòrics i una metodologia que s'ha anant perfeccionant

per adaptar-la a la gran quantitat d'informació obtinguda dels diferents jaciments. Alhora s'ha dut a terme una exhaustiva recerca bibliogràfica, per dues bandes. En primer lloc, s'ha realitzat un estudi de caire antropològic, amb l'objectiu d'una major preparació en el moment d'observar i interpretar les dades disponibles. En segon lloc, un recull bibliogràfic de tota la documentació relacionada amb el jaciments inclosos en la tesi (articles, monografies, informes i memòries d'excavació). També s'ha iniciat l'obtenció de dades directament sobre els jaciments parant especial atenció en els agençaments interns encara visibles (e.g. fogueres, banquetes, raconeres).

Tot això, unit a l'estudi del material ceràmic, constitueix una de les bases més importants en la interpretació funcional dels espais i l'aportació de l'antropologia cultural.

Activitat realitzada el 2010

Durant l'any 2010 s'han dut a terme tot un seguit d'activitats de caràcter científic en relació amb aquest projecte de tesi doctoral. Quant a difusió, durant el 2010, destaca l'elaboració i publicació de tres articles basats en el meu treball de DEA «Estudio estratigráfico y funcional de los espacios de Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell): transformación, elaboración y consumo de alimentos» i ampliat amb les novetats realitzades en el desenvolupament de la temàtica de la tesi en curs. Els articles són els següents:

- MONCUNILL, J.; PRINCIPAL, J.; BELAZA, J., CAMAÑES, M. P.; Padrós, C. (2010), «Un nuevo plomo ibérico escrito

- de Monteró I», *Paleohispanica, Homenaje a J. De Hoz* 10, Zaragoza, 233-247.
- CAMAÑES, M. P. (2010), «Estudio funcional de los espacios de Molí d'Espígol (Tornabous Urgell): transformación, elaboración y consumo de alimentos», *Cypsela* 18 (en premsa).
 - PRINCIPAL, J.; CAMAÑES, P.; MONRÓS, M. (2010), «Darreres intervencions arqueològiques a la ciutat ibèrica del Molí d'Espígol (Tornabous, l'Urgell)», *Urtx*, Tàrraga, 14-35.
 - CAMAÑES, M. P. (2010), «Espacios de elaboración y consumo de alimentos en el asentamiento ibérico de Molí d'Espígol», *Saguntum extra* 9, *De la cuina a la taula. IV Reunió d'economia en el primer mil·lenni aC*, València, 184-189.

Igualment, s'ha fet una exposició del treball realitzat al Congrés Internacional «Food and Drink» a Exeter (Anglaterra) amb la presentació d'un pòster titulat *Food processing and consumption spaces, the case of Molí d'Espígol (Catalonia, Spain) in 3rd century BC*, en col·laboració amb la investigadora en formació de l'ICAC Meritxell Monrós. Paral·lelament, els resultats de l'excavació efectuada durant el juliol de 2009 al jaciment romà republicà de Monteró (Camarasa, la Noguera) han permès redactar un altre article publicat a la revista *Paleohispania*, 10. En termes concretament arqueològics, durant el 2010 s'ha dirigit juntament amb el Dr. Jordi Principal (MAC) l'excavació del jaciment de Monteró (Camarasa, la Noguera) i s'ha participat en la campanya de Sebes (Flix, Ribera d'Ebre), feines que han permès consolidar les tècniques i metodologia del registre estratigràfic i el coneixement més exhaustiu de tipus ceràmics, de gran utilitat per al desenvolupament de la tesi en curs. Fent referència pròpiament a la recerca vinculada a la tesi doctoral, durant aquest any s'ha continuat el recull bibliogràfic i el treball de camp destinat a la recopilació de dades. Les biblioteques de la Universitat de Barcelona i del Museu Arqueològic de Catalunya han estat els llocs on el buidatge ha estat més intens. Alhora, s'ha començat la redacció dels primers capítols d'aquest projecte de tesi doctoral, que suposen la materialització de l'estudi bibliogràfic i analític desenvolupat durant els anys 2009 i 2010. La part més teòrica i l'anàlisi arqueològica de jaciments com Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell) i Puig Castellar (Santa Coloma, Barcelonès) constitueixen el gruix del treball efectuat.

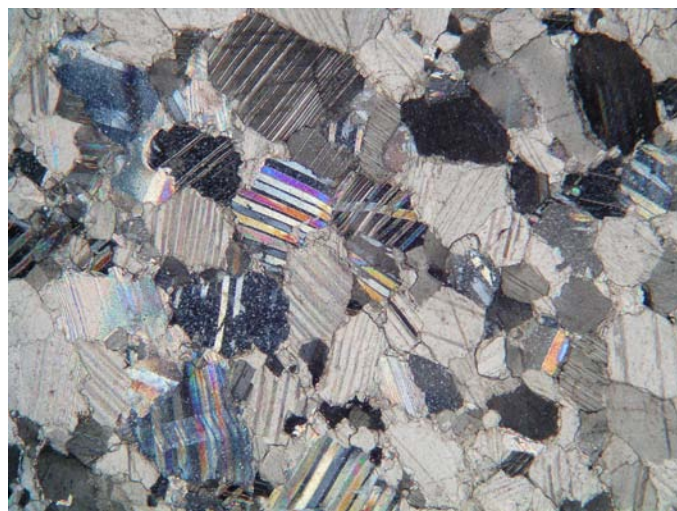
La difusió del marbre proconnès a Catalunya

Jordina Margarit Contel

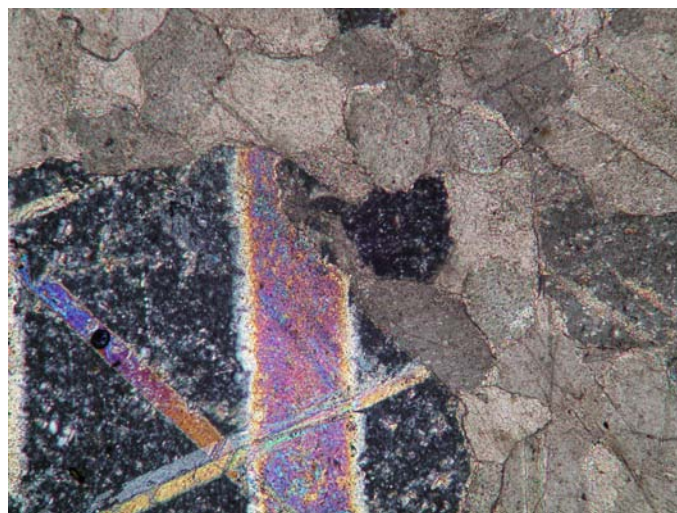
Programa transversal Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica.

Aquest projecte de tesi s'orientarà a la investigació de l'estat de la qüestió del marbre proconnès a Catalunya tant en àmbit rural com urbà, al llarg de l'antiguitat, tot estudiant els aspectes temàtics que integren l'àmplia denominació d'aquest projecte: la localització topogràfica del material, la seva difusió i comercialització, la cronologia i el seu ús temàtic en escultures, sarcò-

fags i monuments diversos, etc., a través d'una visió articulada i multidisciplinària. Per tal d'aconseguir-ho es farà un primer buidatge bibliogràfic, tot preveient trobar informació de l'ús del material tant en àmbit urbà com rural, i en una segona fase es procurarà prendre contacte directe amb el material, visitant museus on es pugui observar l'ús d'aquest *in situ*. A partir d'aquí, un cop s'hagin aconseguit les primeres mostres, s'iniciaran els treballs pròpiament dits com a tècnics, amb l'estudi arqueomètric del marbre dins de la UDEA a l'ICAC. Posteriorment, s'intentarà establir un estudi de la seva funcionalitat respecte a les proves localitzades, mitjançant els resultats de la recerca bibliogràfica i els obtinguts al laboratori.

Fotografia realitzada amb microscopi de llum polaritzada plana d'una mostra de marbre del Proconnès a 60 augments (nicols creuats).

Fotografia realitzada amb microscopi de llum polaritzada plana d'una mostra de marbre del Proconnès a 150 augments (nicols creuats).

Activitat realitzada el 2010

Aquest primer any de tesi s'ha dedicat a estudiar els materials del fons documental de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics fent un buidatge d'aquelles mostres que podrien ser objecte d'estudi

en el marc d'aquest projecte de tesi. Les mostres recollides han estat classificades mitjançant un sistema de fitxes que inclouen la informació següent:

1. Descripció macroscòpica.
2. Descripció microscòpica.
3. Informació arqueològica extreta de la bibliografia.
4. Exemples d'ús del material en època antiga al territori d'Hispania.
5. Exemples d'ús del material en època antiga en d'altres territoris de l'Imperi romà.
6. Bibliografia citada.

Paral·lelament a la tasca de documentació, s'ha treballat en la redacció d'un article relacionat amb el treball de recerca realitzat al màster, que actualment està pendent de revisió. Paral·lelament s'ha dut a terme un buidatge bibliogràfic de les obres depositades a l'ICAC i al MNAT.

Evolución y transformación de la sede del *Concilium Prouvinciae Hispaniae Citerioris*. Visión diacrónica a través de las arqueologías de la arquitectura y de la construcción en Tarraco

Serena Vinci

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

Programa transversal Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica.

Aquest projecte de recerca està associat des de l'ICAC als ja desenvolupats en el recinte del culte i en el sector del pretori (plaça de representació). La perspectiva de l'estudi es fonamenta en l'arqueologia de l'arquitectura, una disciplina que utilitza tècniques arqueològiques i arqueomètriques, amb la finalitat de proposar la història de les tècniques i de les fases de construcció i de reutilització de les estructures arquitectòniques que s'han conservat fins a l'actualitat. En aquest cas concret, des de la construcció altimperial fins a la reutilització altmedieval. El projecte es desenvoluparà analitzant les tècniques de construcció aplicades en els recintes que integren el *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*, tenint en compte totes les fases del procés constructiu, si és possible, des de la seva idealització i projecció inicial fins a la seva actuació concreta. No hem d'oblidar que la construcció d'un edifici té en compte no només característiques de tipus funcional, sinó també la materialització d'una voluntat i d'una capacitat determinada, condicionada per l'entorn cultural i social en la qual se situa. Per això el nostre estudi s'enfoca també a les solucions tècniques utilitzades per obtenir determinats objectius ideològics i simbòlics. Es pretén elaborar un estudi funcional de les estructures a partir de la recollida i anàlisi de les dades bibliogràfiques i planimètriques elaborades a partir de l'arqueologia urbana i dels projectes de recerca en curs. Aquest tipus d'anàlisi s'incorporarà en un estudi més ampli relatiu al tipus d'organització dels espais en el context de la ciutat, i a les se-

ves característiques determinades per significats simbòlics i necessitats relatives a la combinació amb diferents formes d'estructures anteriors, ja siguin problemes de tipus geogràfic o morfològic, tots factors exteriors que poden influir i interferir en el projecte de construcció.

Mur del recinte de culte (subsòl de la Casa dels Canonges).

Activitat realitzada el 2010

En aquest primer any del projecte, que se centra en l'anàlisi arquitectònica i constructiva del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris* de Tàrraco, s'ha treballat principalment en la recollida de material bibliogràfic relatiu a la metodologia pròpia de l'arqueologia de l'arquitectura i arqueologia de la construcció. Aquesta compilació ha permès tenir més coneixement sobre l'arqueologia de l'arquitectura, que utilitza mètodes arqueològics i arqueomètrics amb la finalitat de proposar la història de les tècniques, de les fases constructives i de la reutilització de les construccions històriques.

S'ha creat una base metodològica per a la recollida i estudi de dades i, paral·lelament, s'ha dut a terme una recerca específica sobre la producció científica relativa al *Concilium Provinciae* i la documentació gràfica existent (alçats, planimetries de caràcter històric i planimetria més recent realitzada gràcies a l'obra *Planimetria arqueològica de Tàrraco*, publicada el 2007).

Per a una millor organització del treball s'ha creat una base de dades que comprèn tots els solars inclosos en el recinte del *Concilium* que seran objecte d'estudi en aquesta tesi. Cada fitxa comprèn una breu descripció de les restes que es conserven i referències a l'actual ubicació, al sector del conjunt a què pertanyien i a la bibliografia i/o memòries d'excavacions existents. El treball en qüestió ha seguit desenvolupant-se en la definició de la pròpia metodologia de treball, sobretot relativa a la documentació gràfica, fotogràfica i descriptiva de les estructures. En particular pel que fa a la documentació fotogràfica, s'ha decidit treballar amb un programa informàtic específic, Photoplan, que permet rectificar les fotografies per posteriorment generar ortofotos, mètode que, utilitzat en lloc del dibuix arqueològic,

Detall intern de la sala axial del recinte de culte.

en molts casos ens estalviarà temps i ens permetrà obtenir el mateix resultat per al nostre d'estudi. Per poder utilitzar aquest programa informàtic ha estat necessari aprofundir en la metodologia de documentació fotogràfica i topogràfica, així com en l'acoblament digital de Photoplan amb el programa Autocad. Les fitxes també inclouen el registre estratigràfic, que resulta fonamental per definir la seqüència diacrònica dels elements que conformen un edifici; amb aquesta finalitat s'ha decidit utilitzar una fitxa d'unitat estratigràfica (UE) que permeti registrar les cronologies relatives entre les estructures sobre la base de relacions d'anterioritat, posterioritat i contemporaneïtat. El programa triat als efectes és FileMaker. També s'ha elaborat una fitxa d'unitat estratigràfica muraria (UEM) que permeti descriure cada element estructural en el seu aspecte formal i funcional, en el marc de l'edifici a què pertany. Aquest tipus de fitxa és molt important per desenvolupar una anàlisi molt detallada de les tècniques de construcció, dels materials i dels mètodes emprats. Aquesta fase metodològica s'ha completat amb documentació fotogràfica i descriptiva de les restes que pertanyen a la terrassa superior del *Concilium Provinciae*, el denominat recinte de culte.

Gràcies a la informació recollida, s'ha pogut començar a re-elaborar i analitzar les dades obtingudes. En concret hem intervingut en la sala axial del recinte de culte, en diferents segments del *peribolos*, tant en l'estructura aèria com en la de fonamenta-

ció. Paral·lelament s'ha participat en la documentació de les estructures arquitectòniques aparegudes en la recent excavació de la catedral de Tarragona i corresponents al temple d'August.

El llenguatge gràfic com a eina de lectura i interpretació dels elements immobles arqueològics

Josep Maria Puche Fontanilles

Programa transversal Tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a l'arqueologia clàssica.

Aquest projecte de tesi parteix de la base que la documentació gràfica és un element imprescindible de l'activitat arqueològica i que en forma part intrínseca. Malgrat això, sempre ha estat considerada de forma marginal, com un element auxiliar. Això ha provocat que tot el desenvolupament metodològic i epistemològic de la teoria i la praxi de l'arqueologia, desenvolupament que ha estat molt significatiu a partir dels anys vuitanta del segle passat, pràcticament no hagi afectat el dibuix arqueològic. Actualment es continua documentant gràficament sota les mateixes perspectives i visions d'inicis del segle XIX, i fins ara no s'ha desenvolupat una teoria del dibuix arqueològic, es a dir, per a què serveix, quins són els seus requisits, etc. Aquest ha comportat una sèrie de carències molt grans pel que fa al dibuix arqueològic, sobretot el de materials immobles. També pretén fer una anàlisi de la situació actual del dibuix arqueològic, per

què s'ha arribat on hem arribat i quines són les perspectives de futur. Al mateix temps, vol definir quines haurien de ser les bases epistemològiques sobre les quals s'hauria de definir una teoria del dibuix arqueològic.

Dibuix arqueològic manual.

Activitat realitzada el 2010

En aquest primer any d'elaboració de tesi doctoral s'ha realitzat una recerca i buidatge bibliogràfic de totes aquelles obres de referència relacionades amb la praxi del dibuix arqueològic. Aquesta bibliografia s'ha dividit en dos grans grups:

- Publicacions que facin referència a la història de la documentació gràfica arqueològica.
- Treballs sobre la teoria general del dibuix i de la representació arquitectònica.

A més, s'ha començat a fer un buidatge, tant de publicacions actuals com de recursos d'Internet, per recollir un nombre elevat de dibuixos arqueològics que haurien de permetre establir les tendències actuals d'aquesta disciplina i identificar i diagnosticar els problemes que presenta i les solucions que s'apliquen. Paral·lelament s'han intensificat els contactes amb professionals del dibuix arqueològic i persones properes a aquesta disciplina, no necessàriament del món arqueològic, amb les quals es vol establir línies de discussió i d'intercanvi d'idees. Dins d'aquests contactes s'han de destacar els establerts amb

empreses tècniques especialitzades en topografia i fotogrametria per estar al corrent de les darreres novetats tecnològiques susceptibles d'ésser aplicades al camp del dibuix arqueològic.

Representació gràfica digital.

L'antiga Ègara: territori, ciutat i seu episcopal **Maria Gemma Garcia Linares**

Línia de recerca Arqueologia de la ciutat antiga.

L'objectiu de la tesi és l'estudi de l'evolució de l'antiga ciutat romana d'Ègara des de la seva formació en època flàvia fins a la seva conversió posterior en seu episcopal a mitjan segle v. La ciutat romana d'Ègara és coneguda exclusivament pels seus documents epigràfics conservats com a pedra constructiva a l'església de Santa Maria i per un seguit d'assentaments rurals dependents d'aquesta ciutat i que darrerament han aportat noves dades cronològiques. A partir de les dades arqueològiques i documentals que es conserven, intentarem determinar el tipus de ciutat que era Ègara i si les restes d'aquesta època que es conserven a la zona de les esglésies de Sant Pere pertanyen a restes de les parts públiques d'aquesta ciutat.

A partir del segle v Ègara es converteix en seu episcopal, i per tant un nou tipus de poder controla les antigues vil·les romanes, que, lluny de desaparèixer, es transformen i s'adapten al nou poder. Per a la redacció del treball, que es basa fonamentalment en les dades arqueològiques, revisarem part del material d'algunes de les excavacions realitzades a la ciutat de Terrassa.

Activitat realitzada el 2010

Durant el 2010 s'ha dissenyat el model de fitxa de treball i registre dels jaciments i dades que seran objecte d'estudi d'aquesta tesi doctoral. Aquesta fitxa inclourà també arxius fotogràfics i dades planimètriques.

També s'ha dut a terme un buidatge documental de la majoria de la informació escrita dels anys 50 als 80 (publicacions, opuscles, notes de premsa...) relacionada amb les intervencions arqueològiques i patrimonials realitzades a la ciutat de Terrassa. Les dades obtingudes en aquest buidatge ja han estat introduïdes a la fitxa corresponent de cada jaciment estudiat.

5. ACTIVITATS DE FORMACIÓ AVANÇADA

5.1. Doctorat Interuniversitari en Arqueologia i Doctorat en Arqueologia

Des de l'any 2004, l'ICAC, conjuntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat Rovira i Virgili, ha dut a terme el Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, d'acord amb el que estableix el Reial decret 778/1989. L'any 2008 aquest programa va ser substituït pel Doctorat d'Arqueologia URV-ICAC que estableix el Reial decret 56/2005.

Actualment, la majoria d'alumnes matriculats en els darrers anys al Doctorat Interuniversitari en Arqueologia Clàssica ja han començat a presentar les seves tesis doctorals, de les quals, un nombre important estan estat dirigides per investigadors de l'ICAC i es desenvolupen des de la seu de l'ICAC.

Alumnes del màster durant una classe a l'ICAC.

Alguns dels futurs doctorands en arqueologia clàssica que actualment cursen el màster.

5.2. Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica

En el curs acadèmic 2009-2010 es va iniciar la quarta promoció del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica amb 17 alumnes que, sumats als 18 de la segona promoció, fan un total de 35 alumnes matriculats. També s'ha continuat el programa de mobilitat del Màster amb la Universitat d'Aix-en-Provence i la Università Seconda degli Studi di Napoli.

Alumnes del Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica UAB-URV-ICAC. Curs 2009-2010

Universitat de procedència	Matriculats
Universitat Autònoma de Barcelona	4
Universitat Rovira i Virgili	8
Universitat de Barcelona	6
Universidad de Santiago de Compostela	2
Universitat de València	1
Universitat Oberta de Catalunya	1
Escola Tècnica Superior d'Arquitectura UPC de Barcelona	2
Universidad Complutense de Madrid	1
Universidad de Salamanca	1
Universidad de Burgos	1
Universidad S E K de Segovia	1
Universitat de Lleida	2
Universidad de Zaragoza	1
Universidad de León	1
Universidad de Puerto Rico	1
Universidad de Columbia (USA)	1
Universidad del Rosario (Argentina)	1
Total	35

Alumnes inscrits a 1r curs	17
Alumnes inscrits a 2n curs	18

Durant el curs acadèmic 2010-2011 s'ha iniciat la cinquena promoció del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica amb 16, alumnes que sumats als 21 de la segona promoció, sumen un total de 37.

Alumnes del Màster oficial interuniversitari en Arqueologia Clàssica UAB-URV-ICAC. Curs 2010-2011	
Universitat de procedència	Matriculats
Universitat Autònoma de Barcelona	6
Universitat Rovira i Virgili	9
Universitat de Barcelona	4
Universidad de Santiago de Compostela	1
Universitat de València	1
Universitat de Girona	1
Escola Tècnica Superior d'Arquitectura UPC de Barcelona	4
Universidad del País Vasco	1
Universidad de Salamanca	1
Universidad de Burgos	1
Universidad S E K de Segovia	1
Universitat de Lleida	1
Universidad de León	1
Universitat de Perpinyà	1
Universidad de Puerto Rico	1
Universitat de Colúmbia (USA)	1
Universidad de México	1
Universidad del Rosario (Argentina)	1
Total	37

Alumnes inscrits a 1r curs	16
Alumnes inscrits a 2n curs	21

5.2.1 Mobilitat d'estudiants

En el marc de la signatura d'un conveni Erasmus amb la Universitat de Salento (Itàlia) en el decurs del 2010, l'ICAC ha acollit els alumnes Alessio Sergio, Cosimo Fiorino i Simona Pediglieri amb una estada breu de tres mesos. També ha acollit durant tres mesos a l'estiu l'alumna Paola Girolodi de la Universitat di Parma i l'alumna Rocio Martín de la Universidad Complutense de

Madrid, que va ser a l'ICAC durant dos mesos amb una estada de mobilitat de les beques FPU.

5.2.2 Convenis Erasmus

Durant el curs 2009-2010 s'han signat tres convenis Erasmus amb les següents universitats:

- ✓ Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»
- ✓ Université Clermont-Ferran
- ✓ Università degli Studi di Padova

En l'actualitat disposem d'un total de nou convenis Erasmus amb les següents universitats europees:

- ✓ Università degli Studi di Roma «La Sapienza» Roma 1
- ✓ Ruprecht Karls Universität Heidelberg
- ✓ Seconda Università degli Studi di Napoli (SUN)
- ✓ Università del Salento (Lecce)
- ✓ Università degli Studi di Messina
- ✓ Université de Pau et des Pays de l'Adour (UPPA).

També s'està portant a terme gestions per signar nous convenis Erasmus amb les universitats següents:

- ✓ Universidade do Minho
- ✓ EMUNI University of Slovenia
- ✓ Università Cattolica del Sacro Cuore (Milano)
- ✓ University of Southampton
- ✓ University of Budapest
- ✓ University of Reading

5.3. Cursos i seminaris

Durant l'any 2010 l'ICAC ha impartit un total de cinc Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica, quatre seminaris en el marc de la 6a edició (2009-2010) i un seminari en la 7a edició (2010-2011).

La inscripció i l'assistència a aquests cursos han estat convalidables per crèdits de lliure elecció per a tots aquells alumnes de grau i postgrau de la URV que ho hagin sol·licitat.

Professorat del Màster i dels seminaris durant el curs 2009-2010

Amancio Isla (URV)
 Anna Gutiérrez (ICAC)
 Antonio Peña (UAB)
 Antonio Pizzo (Università La Sapienza)
 Aureli Álvarez (ICAC-UAB)
 Carmen Alfaro (UV)
 Carme Miró (MUHBA)
 Carme Ruestes (UAB)
 Cèsar Carreras (UOC-ICAC)
 David Asensio (UAB)

Dolors Molas (UB)
 Encarnació Ricart (URV)
 Esther Rodrigo (ICAC-UAB)
 Eva Cantarella (UNIMI)
 Eva Koppel (UAB)
 Eva Subías (URV)
 Francisco Beltrán (UNIZAR)
 Gemma Fortea (ICAC)
 Hèctor A. Orenge (ICAC)
 Ignacio Fiz (ICAC-URV)
 Isabel Rodà (ICAC)
 Javier Andreu Pintado (UNED)
 Jean-Charles Moretti (CNRS)
 Jesús Carruesco (ICAC-URV)
 Joana Zaragoza (URV)
 Joaquim Pera (UAB)
 Jordi Diloli (URV)
 Josep Anton Remolà (URV)
 Josep Guitart (UAB-ICAC)
 Josep Maria Macias (ICAC)
 Josep Maria Palet (ICAC)
 Josep Maria Puche (ICAC)
 Lluís Piñol (URV)
 Manel Garcia (IES Montserrat Roig-UB)
 Margarita Orfila (UGR)
 Maria Carme Belarte (ICREA-ICAC)
 Maribel Panosa (ICAC)
 Marina Picazo (UPF)
 Marta Prevosti (ICAC)
 Montserrat Claveria (UAB)
 Núria Romaní (ICAC)
 Pedro Rodríguez Oliva (UMA)
 Ramon Járrega (ICAC)
 Ricardo Mar (URV)
 Roberto Parenti (UNISI)
 Silvia González Soutelo (UAB)
 Serena Vinci (ICAC)
 Thomas G. Schattner (DAI)
 Trinidad Nogales (MNAR)
 Virginia García Entero (UNED)

2009-2010 s'ha celebrat la 6a edició dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica.

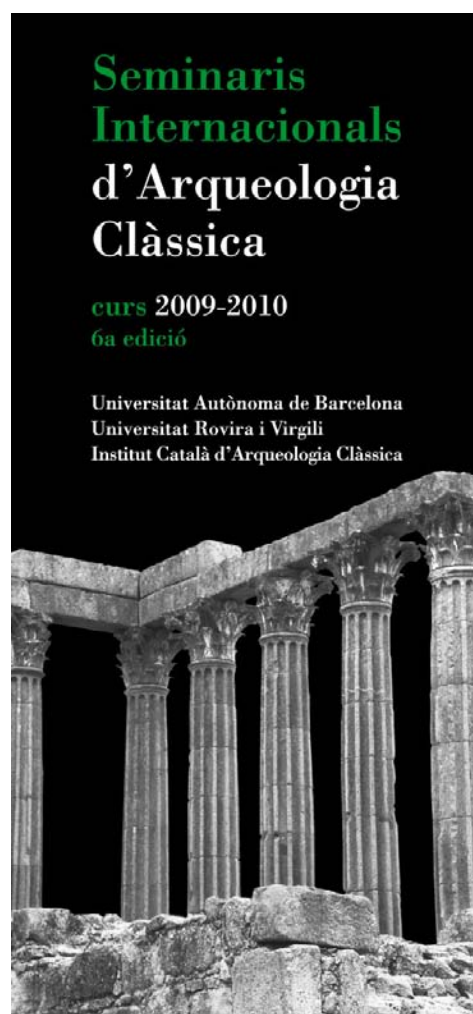
De gener a maig de 2010, s'han realitzat quatre seminaris internacionals d'especialització, cadascun dels quals desenvolupa un tema específic, a partir d'una lliçó magistral introductòria a càrrec d'un professor convidat, seguida d'unes sessions de treball que presenten diverses experiències de recerca en aquesta disciplina i les seves aportacions al coneixement del món antic.

Aquests seminaris han gaudit una vegada més del reconeixement de la Universitat Rovira i Virgili per crèdits ECTS de manera que els alumnes de la URV que s'han inscrit a aquests seminaris han pogut sol·licitar la seva convalidació per 1,5 crèdits de lliure elecció per cada seminari.

Seminari 1: Teatre i Construccions Públiques d'Època Romana (19, 20 i 21 de gener)

Professors responsables Jean-Charles Moretti (CNRS), Ricardo Mar (URV), Josep M. Macias (ICAC), Margarita Orfila (Universidad de Granada), Ana Garrido (ICAC).

Coordinadors científics Josep M. Macias (ICAC) i Ricardo Mar (URV).

Tríptic de la sisena edició dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica.

5.4. Altres cursos de formació avançada

Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica (6a edició)

En el marc del Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, i amb motiu de la presència a Catalunya de professorat internacional de reconegut prestigi, durant el curs acadèmic

El prof. Moretti explicant a un grup d'alumnes la troballa d'una de les estàtues que decoraven el teatre de Delos.

Seminari 2: La Dona a l'Antiguitat (1, 2 i 3 de març)

Professors responsables Eva Cantarella (Universitat degli Studi di Milano), Encarnació Ricart (URV), Marina Picazo (UPF), Joana Zaragoza (URV), Dolors Molas (UB), Carmen Alfaro (Universitat de València), Manel Garcia (IES Montserrat Roig-UB).

Coordinadors científics Esther Rodrigo (UAB-ICAC) i Gemma Fortea (ICAC).

La prof. Encarnació Ricart durant la seva conferència.

La Dra. Isabel Rodà presentant la prof. Carmen Alfaro.

Seminari 3: Escultura Romana de la Península Ibèrica (19, 20 i 21 d'abril)

Professors responsables Thomas G. Schattner (DAI), Pedro Rodríguez Oliva (Universidad de Málaga), Trinidad Nogales (Museo Nacional de Arte Romano), Antonio Peña (Universitat Autònoma de Barcelona), Eva Koppel (Universitat Autònoma de Barcelona), Montserrat Claveria (Universitat Autònoma de Barcelona).

Coordinadors científics Isabel Rodà (ICAC) i Antonio Peña (UAB).

El prof. Thomas Schattner durant una de les seves conferències.

Seminari 4: L'Aigua al Món Romà: Tècniques i Usos (12, 13 i 14 de maig)

Professors responsables Andrew Wilson (Universitat d'Oxford), Javier Andreu Pintado (UNED), Virginia García Entero (UNED), Francisco Beltrán Lloris (Universidad de Zaragoza), Silvia González Soutelo (Universitat Autònoma de Barcelona), Hèctor A. Orengo (ICAC), Núria Romaní (ICAC).

Coordinadors científics Silvia González (UAB) i Núria Romaní (ICAC).

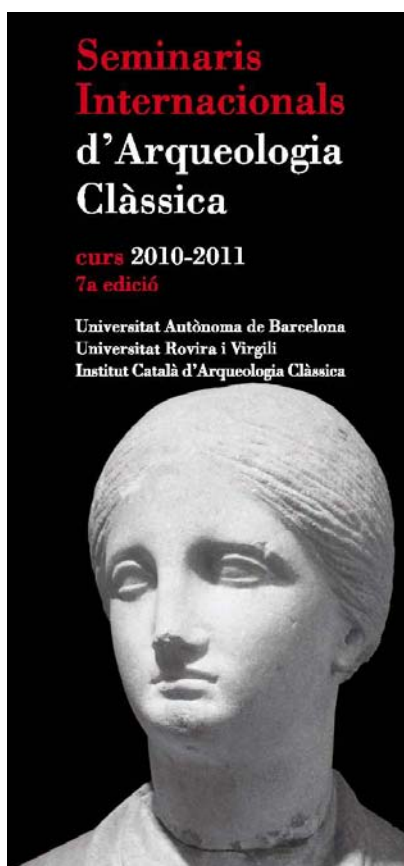
Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica (7a edició)

Durant el curs acadèmic 2010-2011, l'ICAC a programat la 7a edició dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica, que es portaran a terme entre novembre de 2010 i el mes de maig del 2011.

Seminari 1: L'Arqueologia de l'Arquitectura: Mètode i Aplicacions (8-9-10 de novembre)

Professors responsables Roberto Parenti (Università de Siena), Antonio Pizzo (Università La Sapienza), Josep M. Macias (ICAC).

Coordinadors científics Josep M. Macias (ICAC) i Antonio Pizzo (Università La Sapienza-IAM).

Tríptic de la setena edició dels Seminaris Internacionals d'Arqueologia Clàssica.

Altres activitats de formació avançada dins el Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica

• 11 de maig de 2010

Visita dels alumnes del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica a Estinçells, els Vilars i el Museu de Lleida en el marc de les activitats de l'assignatura **Protohistòria de la Mediterrània**.

Els alumnes del Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica durant la visita al jaciment ibèric d'Estinçells.

• 18 de maig de 2010

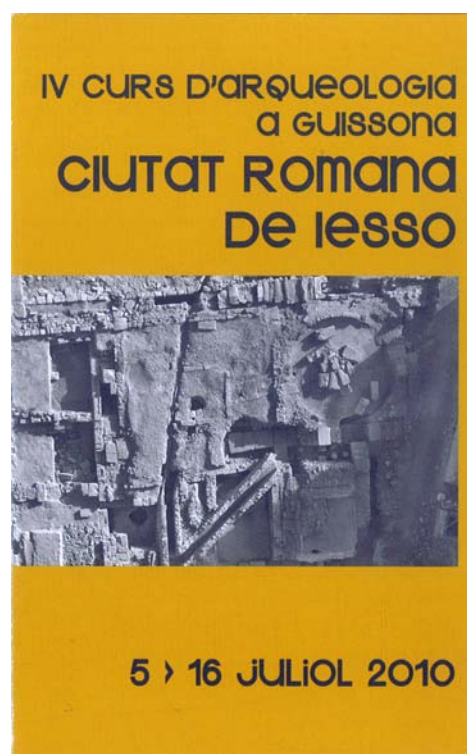
Conferència d'Ilaria Romeo, de la Universitat del Salento, titulada «**Gli scavi italiani a Hierapolis di Phrygia e il sarcofago della Tomba Bella**», en el marc del programa Erasmus de mobilitat de professors de màsters internacionals.

La prof. Ilaria Romeo durant la seva conferència a l'ICAC.

• 5-16 de juliol de 2010

Coorganització del **IV Curs d'Arqueologia a Guissona. Ciutat Romana de Iesso**, amb la Universitat Autònoma de Barcelona i el Patronat d'Arqueologia de Guissona, del 5 al 16 de juliol a Guissona.

Programa del IV Curs d'Arqueologia a Guissona.

Alumnes del Màster d'Arqueologia Clàssica durant les pràctiques d'excavació del curs.

• *12 de juliol de 2010*

Conferència de J. Guitart i J. Pera titulada «**Iesso. La Guissona Romana**», en el marc del *IV Curs d'Arqueologia a Guissona. Ciutat Romana de Iesso*, coorganitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona, el Patronat d'Arqueologia de Guissona i l'ICAC, del 5 al 16 de juliol a Guissona.

• *12 de juliol de 2010*

Conferència de Cèsar Carreras titulada «**Nous estudis d'àmfores: cap als laboratoris virtuals**», en el marc del *IV Curs d'Arqueologia a Guissona. Ciutat Romana de Iesso*, coorganitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona, el Patronat d'Arqueologia de Guissona i l'ICAC, del 5 al 16 de juliol a Guissona.

• *12 de juliol de 2010*

Conferència de Pau de Soto titulada «**Anàlisi de la xarxa de comunicacions i del transport a la Catalunya romana. Estudis de distribució i mobilitat**», en el marc del *IV Curs d'Arqueologia a Guissona. Ciutat Romana de Iesso*, coorganitzat per

la Universitat Autònoma de Barcelona, el Patronat d'Arqueologia de Guissona i l'ICAC, del 5 al 16 de juliol a Guissona.

• *13 de juliol de 2010*

Conferència de Núria Romaní titulada «**L'estudi dels carrers de la ciutat romana de Iesso**», en el marc del *IV Curs d'Arqueologia a Guissona. Ciutat Romana de Iesso*, coorganitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona, el Patronat d'Arqueologia de Guissona i l'ICAC, del 5 al 16 de juliol a Guissona.

• *20 de juliol de 2010*

Presentació del projecte de tesi doctoral «**Escultura y arquitectura ibéricas: El paisaje funerario en la necrópolis de El Cigarralejo (Mula, Murcia)**», de Rocio Martín, investigadora FPI de la Universitat Complutense en estada de mobilitat a l'ICAC els mesos de juny i juliol.

• *26 de juliol*

Presentació per part de la investigadora en formació Marie Albéric, de l'École Supérieure de Chimie Physique Électronique de Lyon (CPE), del treball «**Caracterització arqueomètrica de ceràmiques antigues**», elaborat durant la seva estada a l'ICAC els mesos de juny i juliol.

• *16 de setembre de 2010*

Presentació dels treballs de recerca realitzats per alumnes de l'Escola Politècnica Superior de la Edificació de Barcelona, de la UPC, sota la tutoria i guiatge d'investigadors de l'àrea de SIG i de la Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC.

• *26 de novembre de 2010*

Conferència d'Albert Anglès titulada «**La vida quotidiana a la frontera de l'Imperi**», en el marc de les classes del Màster Interuniversitari d'Arqueologia Clàssica.

La Dra. Isabel Rodà, directora de l'ICAC, i la Sra. Joana Virgili, directora del Camp d'Aprenentatge de Tarragona, durant la presentació del curs.

Altres activitats de formació avançada i extensió universitària organitzades o coorganitzades per l'ICAC i els seus investigadors

• **25-30 gener de 2010**

Coorganització amb el Camp d'Aprenentatge del curs *L'estudi detallat dels principals monuments de Tàrraco i la seva aplicació didàctica II*, del 25 al 30 de gener a Tarragona.

• **25 de gener de 2010**

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**La ciutat de Tàrraco. Lectura general**», en el marc del curs *L'estudi detallat dels principals monuments de Tàrraco i la seva aplicació didàctica II*, coorganitzat per l'ICAC i el Camp d'Aprenentatge de Tarragona, del 25 al 30 de gener a Tarragona.

• **26 de gener de 2010**

Conferència d'Aureli Àlvarez titulada «**Pedres, aqüeductes i serveis públics**», en el marc del curs *L'estudi detallat dels principals monuments de Tàrraco i la seva aplicació didàctica II*, coorganitzat per l'ICAC i el Camp d'Aprenentatge de Tarragona, del 25 al 30 de gener a Tarragona.

• **27 de gener de 2010**

Conferència de Josep M. Macias titulada «**Els espais i edificis públics**», en el marc del cicle de conferències *L'estudi detallat dels principals monuments de Tàrraco i la seva aplicació didàctica II*, coorganitzat per l'ICAC i el Camp d'Aprenentatge de Tarragona, del 25 al 30 de gener a Tarragona.

• **28 de gener de 2010**

Conferència de Marta Prevosti titulada «**El territori i les vil·les de Tàrraco**», en el marc del curs *L'estudi detallat dels principals monuments de Tàrraco i la seva aplicació didàctica II*, coorganitzat per l'ICAC i el Camp d'Aprenentatge de Tarragona, del 25 al 30 de gener a Tarragona.

• **29 de gener de 2010**

Conferència de Judit Ciurana titulada «**El territori i les vil·les de Tàrraco**», en el marc del curs *L'estudi detallat dels principals monuments de Tàrraco i la seva aplicació didàctica II*, coorganitzat per l'ICAC i el Camp d'Aprenentatge de Tarragona, del 25 al 30 de gener a Tarragona.

• **26 d'abril de 2010**

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**L'archeologia romana di Hispania in età repubblicana e alto-imperiale**», en el marc del *Ciclo di Lezioni Seminariali*, organitzat per la Universitat degli Studi di Messina, del 26 al 29 d'abril a Messina, Itàlia.

• **27 d'abril de 2010**

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Istituzioni per lo studio dell'archeologia classica in Spagna**», en el marc del *Master*

Internazionale di Archeologia: Archeologia del Mediterraneo in età romana, organitzat per IBAM-Universitat di Catania, Itàlia.

• **28 d'abril de 2010**

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Archeologia classica in Catalogna**», en el marc del *Master Internazionale di Archeologia: Archeologia del Mediterraneo in età romana*, organitzat per IBAM-Universitat di Catania, Itàlia.

• **29 d'abril de 2010**

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Epigrafia ispanica. Studio e conoscenza delle iscrizioni**», en el marc del *Master Internazionale di Archeologia: Archeologia del Mediterraneo in età romana*, organitzat per IBAM-Universitat di Catania, Itàlia.

• **Març-juny**

Curs d'introducció al grec modern orientat a arqueòlegs i investigadors interessats en l'arqueologia grega, filòlegs, etc., impartit a la seu de l'ICAC per Gemma Fortea.

• **Juny-juliol**

Col·laboració de l'ICAC en la *Summer Study Abroad*, organitzada per la Universitat Rovira i Virgili, durant els mesos de juny i juliol a Tarragona.

• **2 de juliol de 2010**

Conferència de Ramon Jàrraga titulada «**Le province Iberiche: l'Hispania Tarraconensis: cultura materiale, territori, economie**», en el marc del *Master Internazionale di Archeologia: Archeologia del Mediterraneo in età romana*, organitzat per IBAM-Universitat di Catania, Itàlia.

El Dr. Ramon Jàrraga durant la seva lliçó a la Universitat di Catania.

• **5 de juliol de 2010**

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Aqua romana**», en el marc del curs de la Universitat d'Estiu *Aquae Antiquae. El agua en Roma*, organitzat per la UNED, del 5 al 6 de juliol a Mèrida.

• 27 de juliol de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Los proyectos del Instituto Catalán de Arqueología Clásica**», en el marc del curs d'estiu *Arqueología y desarrollo sostenible III*, organitzat per la Universitat de Saragossa, del 26 al 30 de juliol a Calataiud, Saragossa.

• 14 de desembre de 2010

Conferència de Joaquín Ruiz de Arbulo titulada «**Los mármoles de Lord Elgin y el día a día de la arqueología urbana europea**», en el marc del *Seminario de Investigación sobre Patrimonio Histórico y Arqueológico*, organitzat per la Universidad de Extremadura, a Cáceres.

La prof. Isabel Rodà amb els altres professors del curs durant la visita a 'Bilbilis', realitzada en el marc d'aquest curs d'estiu.

6. ACTIVITATS DE DIFUSIÓ CIENTÍFICA

6.1. Seminaris, taules rodones, conferències i altres reunions científiques organitzades o coorganitzades per l'ICAC

• 13 de gener de 2010

Conferència de Josep M. Macias titulada «**L'obra pública a Tàrraco: casos a discutir**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: Teatre i construccions públiques d'època romana*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, de l'11 al 13 de gener, a Tarragona.

• 13 de gener de 2010

Conferència d'Ana Garrido titulada «**El templo de Augusto y los talleres de decoración arquitectónica en Barcino**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: Teatre i construccions públiques d'època romana*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, de l'11 al 13 de gener, a Tarragona.

• 2 de març de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Imatges de la dona a Roma**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: La dona a l'antiguitat*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, de l'1 al 3 de març, a Tarragona.

• 12-13 de març de 2010

Organització de la **II Jornada d'Estudis Papirològics** amb la col·laboració de la Universitat de la Rovira i Virgili, del 12 al 13 de març, a Tarragona.

El prof. Jaume Pòrtulas, de la Universitat de Barcelona, durant la seva intervenció.

• 13 de març de 2010

Conferència de Jesús Carruesco titulada «**Aspectos topográficos de Oxirrincos a partir de los papiros: vías y espacios públicos**», en el marc de la *II Jornada d'Estudis Papirològics*, or-

ganitzada per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica amb la col·laboració de la Universitat Rovira i Virgili, del 12 al 13 de març, a Tarragona.

La prof. Isabel Rodà i el prof. Jesús Carruesco, durant l'acte inaugural de la jornada.

• 14 d'abril de 2010

Homenatge i presentació del **Fons Pere de Palol** a l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, a càrrec del Dr. Josep Guitart i el Sr. Miquel de Palol.

El prof. Josep Guitart, la prof. Isabel Rodà, el Sr. Miquel de Palol i la Sra. Raquel Muñoz, durant la presentació del Fons Pere de Palol.

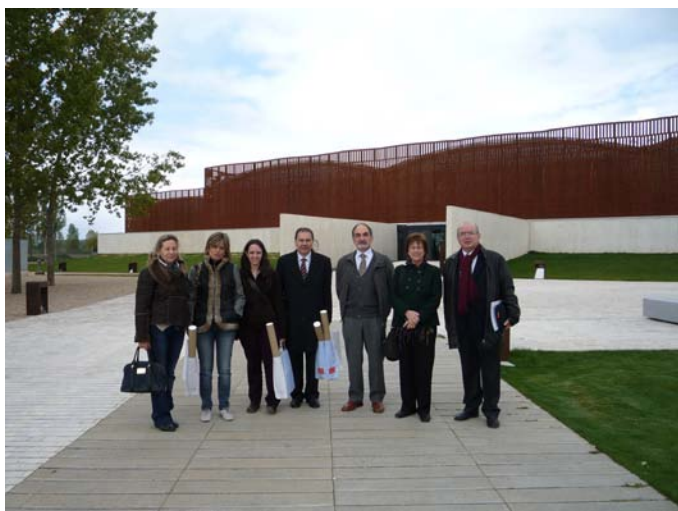
• 11 de maig de 2010

Presentació a la Diputació de Palència dels treballs de digita-

litització del **Fons Pere de Palol** realitzats per l'ICAC, fruit del conveni de col·laboració signat amb la Diputació de Palència.

Presentació a Palència de la digitalització del Fons Pere de Palol.

Membres de l'ICAC i alguns dels representants de la Diputació de Palència després de l'acte de presentació.

• *14 de maig de 2010*

Conferència de C. Miró i H. A. Orengo titulada «**Els aqüeductes de *Barcino*, estat de la qüestió i noves perspectives d'estudi**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: L'aigua al món romà: tècniques i usos*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 12 al 14 de maig, a Tarragona.

• *14 de maig de 2010*

Conferència de Núria Romaní titulada «**La distribució d'aigua a la romana de Iesso (Guissona): solucions tècniques per al seu funcionament**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: L'aigua al món romà: tècniques i usos*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 12 al 14 de maig, a Tarragona.

• *19-30 de maig de 2010*

Coorganització del **Seminari El Cristianisme al Món Romà**, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, en el marc de les activitats *Tàrraco Viva 2010*, del 19 al 30 de maig, a Tarragona.

Fullet informatiu del Seminari El Cristianisme al Món Romà.

• *20 de maig de 2010*

Conferència de Judit Ciurana, titulada «***Domus aeterna. El món de la mort a Tàrraco (segles I-III dC)***», en el marc del *Seminari El Cristianisme al Món Romà*, dins de les activitats de *Tàrraco Viva 2010*, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• *31 de de maig - 4 juny 2010*

Coorganització de les **Jornades Desarrollo urbano y arqueología del paisaje en los Pirineos romanos**, amb el Centro de Ciencias de Benasque Pedro Pascual, del 30 al 4 de juny a Benasque, Osca.

Visita a Los Llanos, Benasque, Osca, que excava la Fundación Hospital de Benasque.

Públic assistent a les jornades de Benasc.

• 31 de maig de 2010

Conferència inaugural d'Isabel Rodà titulada «**Introducción a las jornadas**» en el marc de les jornades *Desarrollo urbano y arqueología del paisaje en los Pirineos romanos*, organitzades pel Centro de Ciencias de Benasque Pedro Pascual i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 30 al 4 de juny, a Benasc, Osca.

• 2 de juny de 2010

Conferència de J. M. Palet i H. A. Orengo titulada «**Arqueología del paisaje en espacios altimontanos pirenaicos: resultados en Madriu-Perafita-Claror (Andorra) y en la sierra del Cadí (Alt Segre, Pirineo catalán)**», en el marc de les jornades *Desarrollo urbano y arqueología del paisaje en los Pirineos romanos*, organitzat pel Centro de Ciencias de Benasque Pedro Pascual i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 30 de maig al 4 de juny, a Benasc, Osca.

El Dr. Josep M. Palet i el Dr. Hèctor A. Orengo durant la seva intervenció.

• 4 de juny de 2010

Conferència d'A. Ejarque, S. Riera i R. Julià titulada «**Interacciones sociedad-medio, evolución del paisaje e impacto**

antrópico en época romana: estudios de caso y resultados de proyectos en curso», en el marc de les jornades *Desarrollo urbano y arqueología del paisaje en los Pirineos romanos*, organitzades pel Centro de Ciencias de Benasque Pedro Pascual i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 30 de maig al 4 de juny, a Benasc, Osca.

El prof. Santiago Riera, de la Universitat de Barcelona, durant la seva intervenció.

• 11 de juny de 2010

Collaboració de l'ICAC en l'acte de celebració del **Bicentenari del naixement de Bonaventura Hernández Sanahuja** (Tarragona, 1810-1891), fundador del Museu Arqueològic de Tarragona, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona i la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, a Tarragona.

• 9 de setembre de 2010

Conferència a la seu de l'ICAC de Tamas Bezeczeky titulada «**Roman amphorae and food trade in Ephesus**», en el marc de la presentació d'un nou projecte internacional titulat *Estudi de les àmfores romanes de Novaesium (Neuss, Alemanya)*, en què participen els investigadors de l'ICAC Piero Berni i Cèsar Carreras.

La prof. Rodà presentant el prof. Bezeczeky i els altres membres de l'equip investigador del projecte sobre àmfores romanes de 'Novaesium'.

• 30 de setembre - 1 d'octubre de 2010

Coorganització del **Col·loqui Internacional The Graeco-Roman Space of the City in Egypt: Image and Reality**, amb la Universitat Rovira i Virgili, del 30 de setembre a l'1 d'octubre, a Tarragona.

Triptic del colloqui internacional.

• 30 de setembre de 2010

Conferència inaugural d'Isabel Rodà del Col·loqui Internacional **The Graeco-Roman Space of the City in Egypt: Image and Reality**, organitzat per la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 30 de setembre al 1 d'octubre, a Tarragona.

La prof. Isabel Rodà amb la prof. Eva Subias, de la URV, i el prof. Pedro Azara, de la UPC, durant la presentació del colloqui.

• 30 de setembre de 2010

Conferència de Jesús Carruesco titulada «**Water, Toponymy and the Image of the City in Greek and Roman Egypt**», en el marc del *Colloqui Internacional The Graeco-Roman Space of the City in Egypt: Image and Reality*, organitzat per la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del

30 de setembre al 1 d'octubre, a Tarragona.

• 30 de setembre de 2010.

Conferència d'Eva Subias titulada «**Oxyrrhynchos: metrópolis y territorio**», en el marc del *Colloqui Internacional The Graeco-Roman Space of the City in Egypt: Image and Reality*, organitzat per la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 30 de setembre al 1 d'octubre, a Tarragona.

• 30 de setembre de 2010

Conferència d'E. Subias, J. I. Fiz i R. Cuesta titulada «**Elementos del paisaje del nomo oxirrinquita**», en el marc del *Colloqui Internacional The Graeco-Roman Space of the City in Egypt: Image and Reality*, organitzat per la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 30 de setembre al 1 d'octubre, a Tarragona.

• 1 d'octubre de 2010

Conferència de José Ignacio Fiz «**Remote sensing and GIS: an application on the oxirrinquita nomos**», en el marc del *Colloqui Internacional The Graeco-Roman Space of the City in Egypt: Image and Reality*, organitzat per la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 30 de setembre al 1 d'octubre, a Tarragona.

• 8 d'octubre - 3 de desembre de 2010

Col·laboració de Joaquín Ruiz de Arbulo en la coordinació científica del **X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco**, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona, del 8 d'octubre al 3 de desembre, a Tarragona.

Programa d'activitats del X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco.

• 8 d'octubre de 2010

Conferència inaugural de Joaquín Ruiz de Arbulo titulada «**El**

dit d'una estàtua», en el marc de l'acte inaugural de la commemoració del *X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco*, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 d'octubre al 3 de desembre, a Tarragona.

• 14 d'octubre - 16 de desembre de 2010

Coorganització del **Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco: *Tarraco Christiana Civitas***, amb l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós i el Museu Bíblic Tarraconense, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

Assistents al curs Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco.

• 19-20 d'octubre de 2010

Col·laboració de l'ICAC en l'organització del **Curs sobre la casa ibèrica: de la construcció a l'ús de l'espai**, organitzat per la Universitat de Barcelona i la Ciutadella Ibèrica de Calafell, del 19 al 23 d'octubre, a Barcelona.

• 21 d'octubre de 2010

Conferència de Diana Gorostidi titulada «**La epigrafia paleocristiana de Tàrraco**», en el marc del *Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco: Tarraco Christiana Civitas*, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• 22 d'octubre de 2010

Conferència d'A. Muñoz, I. Teixell i J. M. Macias titulada «**Les excavacions de la Catedral: el temple d'August**», en el marc de les activitats del *X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco*, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 d'octubre al 3 de desembre, a Tarragona.

• 27-28 d'octubre de 2010

Organització del **Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història**, amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

Assistents al Simposi Internacional 'Ager Tarraconensis', que tingué lloc a la seu de la Diputació de Tarragona.

Sessió inaugural del simposi. D'esquerra a dreta: la prof. Marta Prevosti, la prof. Isabel Rodà i el prof. Josep Guitart.

• 27 d'octubre de 2010

Comunicació de H. A. Orenge, R. M. Albiach, J. M. Palet, A. Ejarque i A. Pitarch titulada «**Anàlisi de dinàmiques d'ocupació iberoromanes al nord-est de la península Ibèrica a partir de l'arqueologia del paisatge**», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

• 27 d'octubre de 2010

Comunicació de J. M. Palet, H. A. Orenge i S. Riera titulada «**Centuració, modelatge i transformació del paisatge a l'ager Tarraconensis: resultats d'un programa de recerca integrat**», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'ICAC i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

El Dr. Josep M. Palet durant la seva intervenció.

• 27 d'octubre de 2010

Comunicació de Judit Ciurana titulada «**Pràctiques i rituals funeraris a l'ager Tarraconensis (segles I-III dC)**», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

• 27 d'octubre de 2010

Comunicació de S. Valenzuela-Lamas i N. Padrós titulada «**Què diu la mida dels animals? Osteometria dels macro-mamífers de la Tarraconense entre l'edat del ferro i l'època imperial**», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'ICAC i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

• 28 d'octubre de 2010

Comunicació de Joan Canela titulada «**El poblament preromà en el marc de l'ager Tarraconensis: el cas de les valls**

fluvials del Francolí i el Gaià», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

• 28 d'octubre de 2010

Comunicació de K. Strutt, C. Carreras, P. Brito i P. de Soto titulada «**Rural sites and geophysical survey in the ager Tarraconensis**», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

• 28 d'octubre de 2010

Comunicació de Marc Dalmau titulada «**El poblament en època antiga als termes de la Secuita i Renau**», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

• 28 d'octubre de 2010

Comunicació de Ramon Jàrraga titulada «**El poblament tar-doantic al sector meridional de la Tarraconense (sud de Catalunya i nord del País Valencià). Concomitàncies i diferències**», en el marc del *Simposi Internacional L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

• 4 de novembre de 2010

Conferència de Meritxell Pérez titulada «**El marc històric i polític de la Tàrraco cristiana I**», en el marc del *Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco: Tarraco Christiana Civitas*, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religio-

Assistents al curs Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco durant la conferència de la Dra. Meritxell Pérez.

ses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• *4 de novembre de 2010*

Conferència de Josep M. Macias titulada «**La medievalització de la ciutat romana**», en el marc del *Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco: Tarraco Christiana Civitas*, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• *5 de novembre de 2010*

Conferència de Joaquín Ruiz de Arbulo titulada «**Els fòrums de Tàrraco com a espais de representació**», en el marc dels actes del *X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco*, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 d'octubre al 3 de desembre, a Tarragona.

• *9 de novembre de 2010*

Conferència de M. Serena Vinci «**El sector Pretorio-Circo de Tàrraco: lectura de la estratigrafia arquitectònica**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: L'arqueologia de l'arquitectura, mètode i aplicacions*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 al 10 de novembre, a Tarragona.

• *10 de novembre de 2010*

Conferència de Josep M. Macias «**Desmuntant Tàrraco: observacions a partir de l'arqueologia de l'arquitectura**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: L'arqueologia de l'arquitectura, mètode i aplicacions*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 al 10 de novembre, a Tarragona.

• *10 de novembre de 2010*

Conferència de Josep M. Puche «**La documentació gràfica de l'arquitectura al segle XXI. Teoria i praxi**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: L'arqueologia de l'arquitectura, mètode i aplicacions*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 al 10 de novembre, a Tarragona.

• *10 de novembre de 2010*

Conferència de Joaquín Ruiz de Arbulo «**Arqueologia de la construcció en las murallas romanas de Tarragona**», en el marc del *Seminari Internacional d'Arqueologia Clàssica: L'arqueologia de l'arquitectura mètode i aplicacions*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 al 10 de novembre, a Tarragona.

• *11 de novembre de 2010*

Conferència de Meritxell Pérez titulada «**El marc històric i polític de la Tàrraco cristiana II: La història de Tàrraco en època visigoda**», en el marc del *Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco: Tarraco Christiana Civitas*, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• *18 de novembre de 2010*

Conferència de J. López i J. M. Puche titulada «**L'arquitectura cristiana a Tàrraco: arquitectura i simbologia**», en el marc del *Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco: Tarraco Christiana Civitas*, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• *19 de novembre de 2010*

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Quan Tàrraco va ser la capital de l'Imperi romà. L'estada d'August durant els anys 27-25 aC**», en el marc de les activitats del *X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco*, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 d'octubre al 3 de desembre, a Tarragona.

• *20 de novembre de 2010*

Xerrada de Joaquín Ruiz de Arbulo titulada «**Centelles i els Munts**», en el marc de la visita guiada als espais monumentals Patrimoni Mundial: Constantí, Roda de Barà, Altafulla, la pedrera del Mèdol i la torre dels Escipions, organitzada amb motiu del *X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco*, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 d'octubre al 3 de desembre, a Tarragona.

• *22 de novembre de 2010*

Conferència de A. Muñoz, I. Teixell i J. M. Macias titulada «**Les excavacions de la catedral: el temple August**», en el marc de l'acte inaugural de la commemoració del *X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco*, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 8 d'octubre al 3 de desembre, a Tarragona.

• *25 de novembre de 2010*

Conferència de Judit Ciurana titulada «**Els ritus funeraris a Tàrraco: arrels paganes i cultura cristiana**», en el marc del *Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco: Tarraco*

Christiana Civitas, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• 25 de novembre de 2010

Conferència d'I. Rodà i M. Claveria titulada «**L'art funerari cristià**», en el marc del *Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco*: Tarraco Christiana Civitas, organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, el Museu Bíblic Tarraconense i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, del 14 d'octubre al 16 de desembre, a Tarragona.

• 29-30 de novembre de 2010

Coorganització del **III Col·loqui Internacional Ouranós kai gé: anomenar l'espai a Grècia** amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, del 29 al 30 de novembre, a Barcelona i Tarragona.

Diptic del III Col·loqui Internacional sobre l'Espai a Grècia.

• 30 de novembre de 2010

Presentació d'Isabel Rodà del **III Col·loqui Internacional Ouranós kai gé: anomenant l'espai a Grècia**, coorganitzat amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, del 29 al 30 de novembre, a Tarragona.

La prof. Isabel Rodà i el prof. Jesús Carruesco, durant l'acte d'inauguració a la seu de l'IEC.

La prof. Francesca Mestre, de la Universitat de Barcelona, durant la seva intervenció al col·loqui.

• 30 de novembre de 2010

Comunicació d'E. Subias, J. I. Fiz i R. Cuesta titulada «**L'espai en l'Egipte hel·lenitzat: Teledetecció i GIS aplicats al *nomos oxirrinquita***», en el marc *III Col·loqui Internacional Ouranós kai gé: anomenar l'espai a Grècia*, coorganitzat amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, del 29 al 30 de novembre, a Tarragona.

• 30 de novembre de 2010

Comunicació de J. Carruesco, G. Fortea, R. Miralles i M. Reig titulada «**Presentació del grup: L'espai tal com el veien i el pensaven els grecs**», en el marc *III Col·loqui Internacional Ou-*

ranos kai ge: *anomenant l'espai a Grècia*, organitzat amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, del 29 al 30 de novembre, a Tarragona.

• 1-3 de desembre de 2010

Coordinació científica d'I. Rodà i J. Ruiz de Arbulo de les **Jornades sobre Arqueologia, Museografia i Urbanisme, en commemoració dels deu anys de la Declaració dels monuments romans de Tarragona com a Patrimoni Mundial**, organitzada per l'Ajuntament de Tarragona, de l'1 al 3 de desembre, a Tarragona.

Triptic de les Jornades Exemplum.

D'esquerra a dreta: la prof. Isabel Rodà; la consellera de Patrimoni de Tarragona, Rosa Rossell; el director del MNAT, Francesc Tarrats, i el prof. Joaquín Ruiz de Arbulo, durant l'acte inaugural.

• 1 de desembre de 2010

Conferència inaugural de J. Ruiz de Arbulo i I. Rodà titulada «*Exemplum. Quan el monument es converteix en símbol*», en el marc de l'acte inaugural de la commemoració del *X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco*, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, de l'1 al 3 de desembre, a Tarragona.

La prof. Isabel Rodà fent el parlament inaugural de les Jornades Exemplum.

Acte inaugural de les Jornades Exemplum al Palau Firal de Congressos de Tarragona.

- 2 de desembre de 2010

Participació d'Isabel Rodà en la taula rodona «**Actuaciones de restauración y musealización sobre grandes conjuntos y monumentos**», de les *Jornades Exemplum: Quan el monument es converteix en símbol*, en el marc dels actes del X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'arqueologia Clàssica, de l'1 al 3 de desembre, a Tarragona.

- 2 de desembre de 2010

Participació de Josep M. Macias en la taula rodona «**Actuaciones de restauración y musealización sobre grandes conjuntos y monumentos, museos y ciudadanos. Fórmulas de interacción**», de les *Jornades Exemplum: Quan el monument es converteix en símbol*, en el marc dels actes del X aniversari de la Declaració del conjunt monumental de Tàrraco Patrimoni de la Humanitat per part de la Unesco, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona amb el suport de la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català d'arqueologia Clàssica, de l'1 al 3 de desembre, a Tarragona.

6.2. Participació d'investigadors de l'ICAC en conferències, seminaris, cursos, taules rodones i altres reunions científiques no organitzades o no coorganitzades per l'ICAC

• 12 de gener de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Seguim per camins romans**», en el marc de l'*Aula de la Universitat a l'Abast*, organitzada per la Fundació Universitària Martí l'Humà, durant els mesos de gener a març, a Barcelona.

La prof. Isabel Rodà durant la seva conferència a la Fundació Universitària Martí l'Humà.

• 19 de gener de 2010

Conferència de Marta Prevosti titulada «**La Via Augusta a Catalunya**», en el marc de la jornada *Xarxa de la Via Augusta a Catalunya*, organitzada pel Museu de Badalona, a Badalona.

• 26 de gener de 2010

Comunicació d'H. A. Orengo, J. M. Palet, A. Ejarque, S. Riera i R. M. Albiach titulada «**Are we Roman? A digital response from a landscape perspective**», en el marc del *1st International Landscape Archaeology Conference (LAC2010)*, organitzada per la VU University, del 26 al 28 de gener, a Amsterdam.

• 26 de gener de 2010

Presentació del pòster de J. M. Palet, S. Riera, R. Julià, H. A. Orengo titulat «**Landscape dynamics in the urban area of Barcelona from the Iron to the Medieval ages: integration of archaeomorphological, archaeological and palaeoenvironmental data**», en el marc del *1st International Landscape Archaeology Conference (LAC2010)*, organitzat per la VU University, del 26 al 28 de gener, a Amsterdam.

• 26 de gener de 2010

Comunicació S. Riera, J. M. Palet, A. Ejarque, H. A. Orengo, Y. Miras, I. Euba i R. Julià titulada «**The long-term shaping**

of a high mountain cultural landscape in the Eastern Pyrenees (Madriu-Perafita-Claror Valleys, Andorra, and Cadí Range, Catalonia): an integrated research program», en el marc del *1st International Landscape Archaeology Conference (LAC2010)*, organitzat per la VU University, del 26 al 28 de gener, a Amsterdam.

Pòster de la 1st International Landscape Archaeology Conference (LAC2010), realitzat a Amsterdam.

• 27 de gener de 2010

Conferència de J. Padró, M. Mascort i E. Subias titulada «**Oxirinc (El Bahnasa, Mínia, Egipte): nous descobriments i novetats. Campanya de 2009**», en el marc de la *Tribuna d'Arqueologia 2009-2010*, organitzada pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, la Direcció General del Patrimoni Cultural i el Servei d'Arqueologia i Paleontologia, durant el primer semestre de 2010, a Barcelona.

Mòmia trobada a la Necròpolis Alta d'Oxirinc durant la campanya d'excavació 2010.

Sarcòfag d'època hellenística trobat a Oxirinc pel grup de recerca de l'ICAC.

• 5 de febrer de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**La imatge de poder a Grècia i Roma**», en el marc de les conferències *Literatura, tècnica i poder a l'antiguitat grecoromana*, organitzades per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, durant el curs 2009-2010, a Barcelona.

• 24 de febrer de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**La Via Augusta com a**

eix de comunicació amb Europa», en el marc de la taula rodona *La Via Augusta com a Eix de Comunicació a Europa* dins l'acte Ciutats Europees pel Patrimoni i la Cultura, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona, la Diputació de Barcelona i la FEMP, a Tarragona.

• 24 de febrer de 2010

Conferència de Marta Prevosti titulada «**La Via Augusta a Catalunya**», en el marc de la taula rodona *La Via Augusta com a Eix de Comunicació a Europa* dins l'acte «Ciutats Europees pel Patrimoni i la Cultura», organitzat per l'Ajuntament de Tarragona, la Diputació de Barcelona i la FEMP, a Tarragona.

• 1 de març de 2010

Conferència de Marta Prevosti titulada «**L'evolució del poblament de la protohistòria a la tardoantiguitat**», en el marc del curs *Poblaments i Despoblaments a Catalunya, de l'Antiguitat al Segle XX*, organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Històrics, de l'1 al 31 de març, a Barcelona.

Fullet divulgatiu del curs *Poblaments i Despoblaments a Catalunya, de l'Antiguitat al Segle XX*.

• 10 de març de 2010

Comunicació de Diana Gorostidi titulada «**L'aggiornamento del corpus epigrafico tuscolano**», en el marc del 7º *Incontro di studi sul Lazio e la Sabina*, organitzat pel Ministero per i Beni e le Attività Culturali i la Soprintendenza per i Beni Archeologici del Lazio, del 9 a l'11 de març, a Roma.

• 18 de març de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Presentació del pedestal de Quint Calpurni Flavi, el temple d'August i el pedestal del Pi**», en el marc de les activitats del Museu d'Història de Barcelona, organitzades els mesos de febrer i juny, a Barcelona.

• 18 de març de 2010

Comunicació de M. Prevosti i J. M. Macias titulada «**Bâtiments d'entrepasage de l'ager et du noyau urbain de Tar-raco**», en el marc del col·loqui *Entrépôts et systèmes de stockage dans le monde gréco-romain antique*, organitzat pel Centre Camille Jullian, CNRS i Agence Nationale de la Recherche, EFA, del 18 al 20 març, a Aix-en-Provence, França.

• 20 de març de 2010

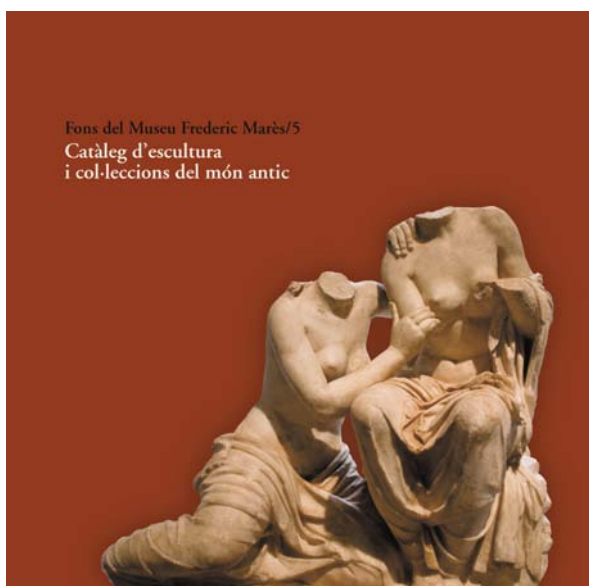
Presentació del pòster de J. López, M. Fontanals, J. M. Vergès i J. Zaragoza titulat «**La torre d'Esblada (Querol): una nova fortificació medieval a la conca del Gaià**», en el marc de les *II Jornades d'Estudi i Divulgació de les Terres del Gaià*, organitzades pel Centre d'Estudis del Gaià, el 19 al 20 de març, a Salomó.

• 20 de març de 2010

Presentació del pòster de J. López, M. Fontanals, J. M. Vergès i J. Zaragoza titulat «**L'accés al castell de Pinyana (Querol): reinterpretació, estudi estructural i proposta de reconstrucció ideal**», en el marc de les *II Jornades d'Estudi i Divulgació de les Terres del Gaià*, organitzades pel Centre d'Estudis del Gaià, el 19 i 20 de març, a Salomó.

• 23 de març de 2010

Presentació a càrrec d'Isabel Rodà del **Catàleg i col·leccions del món antic. Fons del Museu Frederic Marès/5**, organitzat pel Museu Frederic Marès, a Barcelona.

Catàleg d'escultura i col·leccions del món antic,
del Museu Frederic Marès.

• 24 de març de 2010

Moderació a càrrec d'Anna Gutiérrez de la conferència titulada «**El dipòsit de carreus del Mèdol (Tarragona)**», en el marc de la *Tribuna d'Arqueologia 2009-2010*, organitzada pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, la Direcció General del Patrimoni Cultural i el Servei d'Arqueologia i Paleontologia, durant el primer semestre de 2010, a Barcelona.

• 24 de març de 2010

Ponència d'Isabel Rodà titulada «**Infraestructuras para la investigación arqueológica en España y en Europa**», en el marc del simposi *Las humanidades en España y en Europa. Retos y oportunidades de la convergencia europea en la educación superior y en la investigación*, organitzat pel Ministeri de Ciència i Innovació, el CSIC, la European Science Foundation, HERA, ERIH i la Universitat Complutense de Madrid, del 24 al 25 de març, a Madrid.

• 24 de març de 2010

Moderació a càrrec de Josep M. Palet de la conferència titulada «**El Castellot, un assentament ceretà (Bolvir de Cerdanya, Cerdanya)**», en el marc de la *Tribuna d'Arqueologia 2009-2010*, organitzada pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, la Direcció General del Patrimoni Cultural i el Servei d'Arqueologia i Paleontologia, durant el primer semestre de 2010, a Barcelona.

• 25 de març de 2010

Ponència d'Isabel Rodà titulada «**Las villae tardoromanas de Centcelles y Milreu**», en el marc de la taula rodona *Historia del Instituto Arqueológico Alemán de Madrid. Investigaciones y recepción de la arqueología clásica alemana (1954-2004). V. Mundo tardoantiguo y medieval*, organitzat per l'Instituto Arqueológico Alemán de Madrid, a Madrid.

• 25 de març de 2010

Comunicació de Marta Flórez titulada «**Formes d'habitat, utilisation du sol et dynamique paysagère en Laetania intérieure**», en el marc del *Colloque AGER IX: Paysages ruraux et territoires dans les cités de l'Occident romain*, organitzat per la Universitat de Barcelona, el CNRS Lattes, la Université Paul-Valéry Montpellier 3 i el Museu Arqueològic d'Arqueologia de Catalunya - Empúries, del 25 al 27 de març, a Barcelona.

• 26 de març de 2010

Ponència de M. Prevosti, J. Abela, R. Jàrraga i J. López titulada «**Occupation du paysage rural et formes de l'habitat dans l'ager Tarraconensis**», en el marc del *Colloque AGER IX: Paysages ruraux et territoires dans les cités de l'Occident romain*, organitzat per la Universitat de Barcelona, el CNRS Lattes, la Université Paul-Valéry Montpellier 3 i el Museu Arqueològic d'Arqueologia de Catalunya - Empúries, del 25 al 27 de març, a Barcelona.

• 25 de març de 2010

Comunicació de J. M. Palet i H. A. Orengo titulada «**Paysages ruraux antiques de haute montagne: typologies et modes d'exploitation des terroirs dans les Pyrénées orientales (chaîne du Cadí, Lleida, et vallées du Madriu-Perafita-Claror, Andorre)**», en el marc del *Colloque AGER IX: Paysages ruraux et territoires dans les cités de l'Occident romain*, organitzat per la Universitat de Barcelona, el CNRS Lattes, la Université Paul-Valéry Montpellier 3 i el Museu Arqueològic d'Arqueologia de Catalunya - Empúries, del 25 al 27 de març, a Barcelona.

• 6 d'abril de 2010

Comunicació de Y. Miras, A. Ejarque, H. A. Orengo, S. Riera, J. M. Palet titulada «**Impacts anthropiques sur le paysage et la végétation d'un secteur de haute montagne pyrénéenne (vallée de Perafita, Andorre) au cours de la Préhistoire: approche croisée de l'archéologie du paysage et de la paléoécologie**», en el marc del *135e Congrès National des Sociétés Historiques et Scientifiques*, organitzat pel Comité des Travaux Historiques et Scientifiques, del 6 al 10 d'abril, a Neuchâtel, França.

• 7 d'abril de 2010

Comunicació de J. I. Fiz, D. Gorostidi, M. Prevosti, J. López i J. Abela titulada «**In conspectu prope totius urbis: an application of different visual methods at the ager Tarracensis landscape**», en el marc del *XXXVIII Annual Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA 2010). Fusion of Cultures*, organitzat per la Universidad de Granada, del 6 al 9 d'abril, a Granada.

• 7 d'abril de 2010

Comunicació de J. I. Fiz, E. Subias i R. Cuesta titulada «**Using remote sensing scenes and image analysis for the study of the Oxyrhynchos landscape (El-Bahnasa Egypt)**», en el marc del *XXXVIII Annual Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA 2010). Fusion of Cultures*, organitzat per la Universidad de Granada, del 6 al 9 d'abril, a Granada.

• 16 d'abril de 2010

Ponència de J. Beltrán i I. Rodà titulada «**Estudio de casos. Bloque I: Hispania Tarraconensis: «Las cupae de Tàrraco y Barcino y el conjunto de cupae del Levante peninsular: tipologías y contextos funerarios**», en el marc del *I Coloquio de Arqueología e Historia Antigua de los Bañales. Las 'cupae' hispanas: Origen, difusión, uso, tipología*, organitzat per la Fundación Uncastillo i la UNED Tudela, del 16 al 18 d'abril, a Los Bañales, Saragossa.

Visita al jaciment arqueològic de Los Bañales.

• 17 d'abril de 2010

Conferència d'Ana de Mesa titulada «**Approximation to the Archaeological Materials from the Collection of the Museum of Santa Cruz of Toledo: Review of the epigraphic supports**», en el marc de l'*Interdisciplinary Workshop on Marble Studies in Past Societies*, organitzat per la Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, del 15 al 17 d'abril, a Kiel, Alemanya.

• 23 d'abril de 2010

Presentació del pòster de Judit Ciurana titulat «**Eating and drinking with the Dead. Archaeological evidence on commemorative rites at the cemeteries of Tarraco (Tarragona, Spain), I-IV AD**», en el marc del *IV Food and Drink in Archaeology Conference*, organitzat per la University of Exeter, del 23 al 24 d'abril, a Exeter, Anglaterra.

• 23 d'abril de 2010

Presentació del pòster de M. P. Camañes i M. Monrós titulat «**Food processing and consumption spaces. The case of Molí d'Espígol (Catalonia, Spain) in 3rd century BC**», en el marc del *IV Food and Drink in Archaeology Conference*, organitzat per la University of Exeter, del 23 al 24 d'abril, a Exeter, Anglaterra.

• 23 d'abril de 2010

Presentació del pòster de Meritxell Oliach titulat «**Processing and treatment of drinking water in Iberia (s. 6th-2nd BC)**», en el marc del *IV Food and Drink in Archaeology Conference*, organitzat per la University of Exeter, del 23 al 24 d'abril, a Exeter, Anglaterra.

• 5 de maig de 2010

Ponència de Cèsar Carreras titulada «**Proyecto Mus.Cat: CMS de código abierto para la creación de portales de instituciones culturales de pequeño o mediano tamaño**», en el marc del *Seminario de Tecnologías de la Información y la Comunicación Aplicadas a la Difusión del Conocimiento del Patrimonio*, organitzat per UIMP, del 19 al 21 de maig, a Conca.

• 5 de maig de 2010

Comunicació de M. Flórez i A. Garcia titulada «**Poblamiento y estructuración del territorio en la comarca del Vallès Oriental: Metodología y resultados preliminares**», en el marc de les *III Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica*, organitzades per Estrat Jove, del 5 al 7 de maig, a Cerdanyola del Vallès.

• 5 de maig de 2010

Presentació del pòster de Meritxell Oliach titulat «**Arquitectura hidràulica protohistòrica: algunes propostes metodològiques per a un nou tema**», en el marc de les *III Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica*, organitzat per Estrat Jove, del 5 al 7 de maig, a Cerdanyola del Vallès.

• 5 de maig de 2010

Comunicació de Meritxell Monrós titulada «**Imagen y poder a partir de la arquitectura: el caso del edificio singular A de Molí d'Espígol (Tornabous)**», en el marc de les *III Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica*, organitzades per Estrat Jove, del 5 al 7 de maig, a Cerdanyola del Vallès.

• 5 de maig de 2010

Conferència de Marta Prevosti titulada «**Instalaciones oleícolas y vinícolas estudiadas en el marco del Proyecto Ager Tarraconensis (PAT)**», al *Coloquio Internacional De Vino et Oleo Hispaniae: áreas de producción y procesos tecnológicos del vino y del aceite en la Hispania romana*, organitzat per la Dirección General de Bellas Artes y Bienes Culturales, la Consejería de Cultura y Turismo de la Región de Murcia i la Universidad de Murcia, amb la col·laboració de la UNED, del 5 al 7 de maig, a Múrcia.

• 6 de maig de 2010

Comunicació de Meritxell Oliach titulada «**Sistemas d'abastiment i evacuació d'aigua protohistòrics a la plana occidental catalana**», en el marc de les *III Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica*, organitzades per Estrat Jove, del 5 al 7 de maig, a Cerdanyola del Vallès.

• 7 de maig de 2010

Presidència d'Isabel Rodà de la «**Sesión de conclusiones**», del *Coloquio Internacional De Vino et Oleo Hispaniae: áreas de producción y procesos tecnológicos del vino y del aceite en la Hispania romana*, organitzat per la Dirección General de Bellas Artes y Bienes Culturales, la Consejería de Cultura y Turismo de la Región de Murcia i la Universidad de Murcia, amb la col·laboració de la UNED, del 5 al 7 de maig, a Múrcia.

• 10 de maig de 2010

Conferència de Jesús Carruesco titulada «**Mite i urbanisme en l'Atenes arcaica i clàssica**», en el marc del cicle *Els Dimarts de Grècia*, organitzat per l'Associació d'Amics de la Unesco, a Barcelona.

• 21 de maig de 2010.

Conferència de Jesús Carruesco titulada «**Appropriations de la 'choralité' et littérature grecque**», en el marc del *Colloqui Internacional Perspectives sobre la Literatura Grega*, organitzat per la Universitat de Barcelona, del 20 al 21 de maig, a Barcelona.

• 21 de maig de 2010.

Conferència de Silvia Alcaide titulada «**Arqueologia i projecció arquitectònica: el disseny i traçat de l'església de l'antiguitat tardana de Son Peretó (Manacor, Mallorca)**», en el marc de les *VI Jornades d'Estudis Locals de Manacor*, organitzades per l'Ajuntament de Manacor, del 21 al 22 de maig, a Manacor, Palma de Mallorca.

• 25 de maig de 2010

Conferència de Josep M. Macias titulada «**Història i impacte econòmic del Portus Tarraconensis: estat de la qüestió**», en motiu de la celebració del Dia Marítim Europeu, organitzat pel Museu del Port de Tarragona, en el marc de les activitats de *Tàrraco Viva 2010*, a Tarragona.

• 28 de maig de 2010

Conferència de J. M. Macias, J. M. Muñoz i I. Teixell titulada «**Les estructures romanes del claustre de la catedral**», amb motiu de la celebració del Dia Marítim Europeu, organitzat pel Museu del Port de Tarragona, en el marc de les activitats de *Tàrraco Viva 2010*, a Tarragona.

• 29 de maig de 2010

Conferència de J. M. Macias, J. M. Muñoz i I. Teixell titulada «**Les estructures romanes del claustre de la catedral**», amb motiu de la celebració del Dia Marítim Europeu, organitzat pel Museu del Port de Tarragona, en el marc de les activitats de *Tàrraco Viva 2010*, a Tarragona.

• 29 de maig de 2010

Conferència de Ramon Jàrraga «**Producció vinícola a la Tarraconensis**», en el marc dels actes de *Tàrraco Viva 2010*, a Tarragona.

El Dr. Ramon Jàrraga durant la seva conferència sobre la producció vinícola a la Tarraconense.

• 16 de juny de 2010.

Comunicació d' A. Ejarque, Y. Miras, S. Riera, H. A. Orengo, J. M. Palet titulada «**The use of non-pollen palynomorphs to assess local highland human impact in southern Pyrenean spaces**», en el marc del *4th Workshop Non-Pollen Palynomorphs*, organitzat per la Université de Franche-Comté, del 16 al 19 de juny, a Besançon, França.

• 24 de juny de 2010

Ponència de J. Ruiz de Arbulo, R. Mar i D. Vivó titulada «**La urbanística de la Tarragona romana. Elaboración y resultados**», en el marc de la reunió científica *Los sistemas de documentación gráfica como herramienta para el conocimiento del proyecto arquitectónico. Trabajos de campo, programas de dibujo y realidad virtual*, organitzada pel MICINN i el CSIC, del 24 al 25 de juny, a Mèrida.

• 30 de juny de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Los mármoles y las ciudades romanas de la Meseta sur**», en el marc dels curs d'estiu *Ciudades romanas en Castilla-La Mancha*, organitzat per la Universidad de Castilla-La Mancha, del 28 al 30 de juliol, a Ciudad Real.

• 1 de juliol de 2010

Ponència de Cèsar Carreras titulada «**Diseño de contenidos TIC en cursos de gestión del patrimonio cultural: una visión general a partir de la experiencia de la UOC**», en el marc del *Simposio Pluridisciplinar sobre el Diseño y Evaluación de Contenidos Digitales Educativos (Spedece 2010)*, organitzat per la Universidad de Cádiz, a Cadis.

• 8 de juliol de 2010

Conferència de S. Riera i A. Ejarque titulada «**Evolución de la vegetación e interacciones hombre-medio en la alta montaña pirenaica durante el Holoceno: el ejemplo del valle del Madriu-Perafita-Claror**», en el marc del *IX Colloqui de Botànica Pirenaicocantàbrica*, organitzat per Centre d'Estudis de la Neu i de la Muntanya d'Andorra i la Universitat de Barcelona, del 7 al 9 de juliol a Ordino, Andorra.

• 14 de juliol de 2010.

Conferència de Jesús Carruesco titulada «**El mite en la música contemporània: de Britten a Birtwistle**», en el marc del cicle de conferències *La música en el món antic. El món antic en la música*, organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, el mes de juliol, a Barcelona.

• 22 de juliol de 2010

Ponència d'Isabel Rodà titulada «**Il commercio dei marmi nordafricani**», en el marc del *Congrès Internacional Romani d'Africa, Storia, Cultura e Commerci*, organitzat per la Università degli Studi di Roma Tor Vergata, del 22 al 24 de juliol, a Roma.

• 26 d'agost de 2010

Presentació del pòster de Núria Padrós titulat «**Los restos faunísticos provenientes de dos pozos de la ciudad romana de Guissona (Cataluña, España): un ejemplo de la diversidad morfológica y morfométrica del *Canis familiaris* en época romana**», en el marc del *11th International Conference of ICAZ*, organitzat per l'International Council for Archaeozoology (ICAZ), del 23 al 28 d'agost, a París, França.

• 13 de setembre de 2010

Comunicació d'E. Subias, I. Fiz i R. Cuesta titulada «**Telede-tección y paisaje: aproximación al entorno de Oxirrinco (el-Minia)**», en el marc del *IV Congreso Ibérico de Egiptología*, organitzat per la Universitat de Lisboa, del 13 al 17 de setembre a Lisboa, Portugal.

Pòster del IV Congreso Ibérico de Egiptología, organitzat per la Universitat de Lisboa.

• 13 de setembre de 2010

Comunicació de Maite Mascort titulada «**Estudio del material exhumado en el Osireion de Oxirrinco (el-Bahnasa)**», en el marc del *IV Congreso Ibérico de Egiptología*, organitzat per la Universitat de Lisboa, del 13 al 17 de setembre, a Lisboa, Portugal.

• 13 de setembre de 2010

Comunicació de Núria Castellano titulada «**La tumba 17 de Oxirrinco: un hipogeo grecorromano**», en el marc del *IV Congreso Ibérico de Egiptología*, organitzat per la Universitat de Lisboa, del 13 al 17 de setembre, a Lisboa, Portugal.

• 13 de setembre de 2010

Comunicació de Eva Subias titulada «**La fortaleza bizantina del suburbio noroccidental de Oxirrinco (el-Minia)**», en el marc del *IV Congreso Ibérico de Egiptología*, organitzat per la Universitat de Lisboa, del 13 al 17 de setembre, a Lisboa, Portugal.

• 13 de setembre de 2010

Comunicació d'Esther Pons titulada «**Últimos hallazgos en la Necrópolis Alta del yacimiento arqueológico de Oxirrinco (el-Bahnasa, Egipto): tumbas 18-20**», en el marc del *IV Congreso Ibérico de Egiptología*, organitzat per la Universitat de Lisboa, del 13 al 17 de setembre, a Lisboa, Portugal.

• 13 de setembre de 2010

Comunicació del pòster de Dolors Codina titulat «**El ritual funerario bizantino en Oxirrinco**», en el marc del *IV Congreso Ibérico de Egiptología*, organitzat per la Universitat de Lisboa, del 13 al 17 de setembre, a Lisboa, Portugal.

• 29 de setembre de 2010

Comunicació de J. Padró, H. Amer i M. Erroux-Morfin titulada «**Le site d'Oxyrhynchos**», en el marc del *Seminaire de Cultures Étrangères*, organitzat pel Centre Culturel d'Égypte à Paris, del 21 de setembre al 20 d'octubre, a París, França.

• 23 de setembre de 2010

Conferència de M. Reig i J. Carruesco titulada «**Myth and Tragedy in Opera Staging in the 21st Century**», en el marc del Col·loqui Internacional *Seduction and Power – Images II: Antiquity in the Visual and Performing Arts*, organitzat per la University of Bristol, del 21 al 25 de setembre, a Bristol, Anglaterra.

• 1 d'octubre de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Les sarcophages chrétiens importés de Carthage à Tarraco. Un inventaire**», dictada en el marc del *Colloque International Iconographie Funéraire Romaine et Société: Corpus Antique, Approches Nouvelles*, organitzat per la Universitat de Perpinyà Via Domitia, del 30 de setembre al 2 d'octubre, a Perpinyà, França.

La prof. Isabel Rodà comentant un dels sarcòfags que va presentar durant la conferència a Perpinyà.

• 1 d'octubre de 2010

Comunicació de Silvia Alcaide titulada «**Mensae rectangulares de mármol de los yacimientos de la antigüedad tardía de la Illa del Rei y Fornàs de Torelló (Menorca)**», en el marc de les *IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears*, de l'1 al 2 d'octubre, a Eivissa.

• 6 d'octubre de 2010

Xerrada d'Isabel Rodà titulada «**L'ull clínic dels romans**», en el marc del curs anomenat *De la prehistòria a la romanització. Granollers i la comarca del Vallès Oriental en temps antics*, organitzada pel Museu de Granollers, durant els mesos de tardor, a Granollers.

• 6 d'octubre de 2010

Conferència de Jaume Noguera «**Els campaments militars d'inicis de la conquesta romana a la vall de l'Ebre**», en el marc de la *II Jornada d'Estudis Locals i Territorials Carmel Biarnés*, organitzat per Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, a la Ribera d'Ebre.

• 9 d'octubre de 2010

Conferència d'Ixaso Euba titulada «**Com es feia el carbó?**», en el marc de l'activitat organitzada per la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona a Vilanova de Sau, per conèixer millor el parc, que es va realitzar a l'Ajuntament de Vilanova de Sau i a la Bassassa.

• 15 d'octubre de 2010

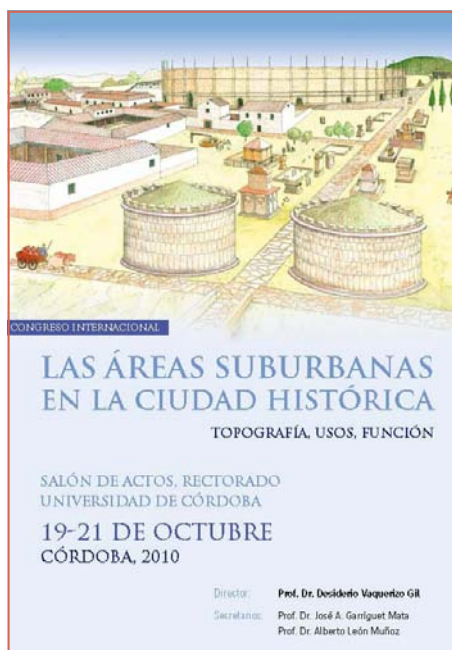
Conferència de Ramon Jàrega titulada «**La terra sigillata hispànica tardana a l'àrea mediterrània**», en el marc de la taula rodona *La terra sigillata hispànica tardia y sus contextos: estado de la cuestión*, organitzada per la Sociedad de Estudios de la Cerámica Antigua en Hispania i el Museo Arqueológico Nacional, a Madrid.

• 19 d'octubre de 2010

Conferència de Marta Prevosti titulada «**Miquel Tarradell: arrelat, encuriós i transgressor**», en el marc del cicle *Historiadors*, organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Històrics, durant els curs 2010-2011, a Barcelona.

• 19 d'octubre de 2010

Conferència d'I. Rodà, D. Vaquerizo i J. F. Murillo titulada «**El papel de las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos, función. Presentación de la monografía**», en el marc del Congrés Internacional *El papel de las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos, función*, organitzat per la Universidad de Córdoba, del 19 al 21 d'octubre, a Córdoba.

Pòster del congrés internacional organitzat per la Universitat de Còrdova.

• 19 d'octubre de 2010

Participació d'Isabel Rodà en la taula rodona «Presentación de la monografía *El papel de las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos, función*», en el marc del Congrés Internacional *Las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos, función*, organitzat per la Universidad de Córdoba, del 19 al 21 d'octubre, a Còrdova.

• 21 d'octubre de 2010

Comunicació de J. Ciurana i J. M. Macias titulada «**La ciudad extensa: usos y paisajes suburbanos de Tarraco**», en el marc del Congrés Internacional *Las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos, función*, organitzat per la Universidad de Córdoba, del 19 al 21 d'octubre, a Còrdova.

El Dr. Josep M. Macias durant la seva comunicació.

• 21 d'octubre de 2010

Ponència de R. Mar i J. Ruiz de Arbulo titulada «**El capitolio de Tarraco y el templo de Augusto**», en el marc del Seminari Internacional *Roma y las capitales provinciales de Hispania*, organitzat pel CSIC, el IAM i la URV, a Roma.

• 22 d'octubre de 2010

Presentació del pòster de Ll. Balart, J. M. Macias, A. Muñoz i I. Teixell titulat «**Proyecto de musealización del anfiteatro de Tarragona**», en el marc del VI Congreso Internacional de *Musealización de Yacimientos y Patrimonio. Arqueología, patrimonio y paisajes históricos para el siglo XXI*, organitzat pel Consorcio de la Ciudad de Toledo, l'Ajuntament de Barcelona, el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, l'Ajuntament d'Alcalá de Henares i el Servicio de Arqueología de la Concejalía de Cultura de Toledo, del 22 al 25 de novembre, a Toledo.

• 26 d'octubre de 2010

Conferència de Jordi López titulada «**Conjunt arqueològic de Tàrraco**», dictada en el marc del cicle dels *Els Dimarts dels Patrimonis de la Unesco en el Mediterrani*, organitzades pels Amics de la Unesco de Barcelona, d'octubre a desembre, a Barcelona.

• 27 d'octubre de 2010

Conferència de Jaume Noguera titulada «**La Palma: un campament de Publi Corneli Escipiò «Àfrica» durant la Segona Guerra Púnica a Ibèria**», en el marc de les II Jornades Comitè Rei Novae. *Noves perspectives per a la història militar*, organitzat per Universitat de Barcelona, a Barcelona.

• 27 d'octubre de 2010

Conferència de M. Gemma Garcia titulada «**Època romana**», en el marc del curs *Redescobrir el nostre patrimoni: Ègosa, Ègara i la seu episcopal*, organitzat pel Museu de Terrassa, del 20 d'octubre al 6 de novembre, a Terrassa.

• 30 d'octubre de 2010

Conferència de Ramon Jàrraga titulada «**La vil·la romana de Sant Amanç**», dictada en el marc de les I Jornades d'Arqueologia de la Catalunya Central. *Homenatge a Miquel Cura*, organitzat per l'Ajuntament de Manresa, del 28 al 30 d'octubre, a Manresa.

• 2 de novembre de 2010

Presentació del pòster A. Rodrigo, A. Gutiérrez, A. Àlvarez, A. Pitarch i J. M. Guitart titulat «**El yacimiento de Can Tacó (Vallès Oriental, Catalunya) y el inicio de la arquitectura de tipo itálico en la península ibérica. Análisis de los materiales constructivos cerámicos (tegulae e imbrex)**», presentat al I Congreso Internacional de Estudios Cerámicos. *Homenaje a la Dra. Mercedes Vegas*, organitzat per la Universidad de Cádiz, del 1 al 5 de novembre, a Cadis.

• 12 de novembre de 2010

Participació de la Isabel Rodà en la taula rodona «**Augusta Emerita: producciones artísticas y artesanales**», en el marc del *Congreso Internacional 1910-2010: El Yacimiento Emeritense*, organitzat pel Museo Nacional de Arte Romano i l'Institut de Arqueologia de Mérida, del 10 al 13 de novembre, a Mèrida.

• 12 de novembre de 2010

Comunicació de Josep M. Macias titulada «**Tàrraco al segle v: la darrera capital hispànica**», en el marc del projecte *Romania Gothica: Bàrbars a la ciutat tardoantiga. Presències i absències als espais públics i privats*, organitzat per la Universitat de Perpinyà Via Domitia, del 12 al 13 de novembre, a Barcelona.

• 14 de novembre de 2010

Ponència de Ramon Jàrraga titulada «**El món romà a Alcanar i el Montsià. Un exemple de poblament rural a l'antic ager Dertosanus**», en el marc del *III Congrés d'Història d'Alcanar*, organitzat per l'Ajuntament d'Alcanar i la Universitat Rovira i Virgili, del 12 al 14 de novembre, a Alcanar.

El Dr. Jàrraga durant la seva intervenció al III Congrés d'Història d'Alcanar.

• 16 de novembre de 2010

Xerrada d'Isabel Rodà titulada «**Pompeia, Herculà i la Torre Annunziata**», en el marc del cicle *Els Dimarts del Patrimoni de la Unesco en el Mediterrani*, organitzat pels Amics de la Unesco de Barcelona, d'octubre a desembre, a Barcelona.

• 22 de novembre de 2010

Comunicació de Jordi López titulada «**El complejo martirial de los santos fructuoso, augurio y eulogio en el suburbio de Tarragona**», en el marc del *Congreso de Arqueología del Cristianismo en el Sureste (III)*. «*Peregrinación y monumentalización de la ciudad cristiana*», organitzat per la Universidad Politécnica de Cartagena i la Diòcesis de Cartagena, del 25 d'octubre al 23 de novembre, a Cartagena.

• 22 de novembre de 2010

Comunicació d'Isabel Rodà titulada «**La mirada del segle xx en la cúpula de Centcelles**», en el marc del Simposi *Der Kup-*

pelbau von Centcelles. Neue Forschungen zu einem enigmatischen Denkmal von Weltrang, organitzat per l'Institut Arqueològic Alemany, del 22 al 24 de novembre, a Madrid.

• 24 de novembre de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Arqueologia i món antic a la Revista de Catalunya**», en el marc de la *Jornada sobre la Revista de Catalunya (1924-2010)*, organitzada per la Societat Catalana d'Estudis Històrics i la Universitat Autònoma de Barcelona, a Barcelona.

Díptic de la Jornada sobre la Revista de Catalunya (1924-2010).

• 24 de novembre de 2010

Conferència de Marta Prevosti titulada «**Història del Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics**», en el marc de la *Jornada sobre la Revista de Catalunya (1924-2010)*, organitzada per la Societat Catalana d'Estudis Històrics i la Universitat Autònoma de Barcelona, a Barcelona.

• 1 de desembre de 2010

Presentació del pòster de M. C. Belarte, A. Malgosa, J. Noguera, P. Olmos, G. Piga titulat «**La metodología de investigación en una necrópolis de incineración del Hierro I: el**

caso de Sebes (Flix, Tarragona)», en el marc de les jornades *Nuevas Tendencias de la Investigación en Arqueología Funeraria*, organitzat per la Universidad de Cádiz, del 30 de novembre al 2 de desembre, a Cadis.

• 9 de desembre de 2010

Conferència de J. Carruesco i A. Millet titulada «**El ritual i la gestió de la vida social i familiar: el naixement, la mort, el matrimoni, la comensalitat**», en el marc dels *Seminaris a Quatre Bandes (Pròxim Orient Antic i Món Egeu)*, organitzats per la Universitat de Barcelona, durant el curs 2010-2011, a Barcelona.

Pòster dels Seminaris a Quatre Bandes, organitzats per la Universitat de Barcelona.

• 10 de desembre de 2010

Comunicació de R. Albiach, H. Orenge i A. Ejarque titulada «**10 anys d'intervenció a l'oppidum ibèric i romà de la Carència i el seu territori**», en el marc de les *III Jornades d'Arqueologia de València i Castelló*, organitzades per la Secció d'Arqueologia del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres de València i Castelló, del 10 al 12 de desembre, a València.

• 10 de desembre de 2010

Comunicació de Ll. Alapont, H. Orenge i A. Pitarch titulada «**El poblament d'època romana en l'Horta Sud**», en el marc de les *III Jornades d'Arqueologia de València i Castelló*, organitzades per la Secció d'Arqueologia del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres de València i Castelló, del 10 al 12 de desembre, a València.

• 13 de desembre de 2010

Ponència de M. Carme Belarte titulada «**Los individuos en el espacio en la protohistoria de Cataluña**», en el marc del *VI Coloquio de Arqueología Espacial - Arqueología de la Población*, organitzat pel Seminario de Arqueología y Etnología Turolense, del 13 al 14 de desembre, a Terol.

• 16 de desembre de 2010

Presentació del pòster de M. A. Cau, J. M. Macias i P. Berni titulat «**LRCW.net: A web site with a virtual laboratory for the study of Coarse and Cooking Wares in the Late Antique Mediterranean**», en el marc del Col·loqui Internacional *Ceramics, Cuisine and Culture: the Archaeology and Science of Kitchen Pottery in the Ancient Mediterranean World*, organitzat per The British Museum i l'Institute of Classical Studies, del 16 al 17 de desembre, a Londres.

• 17 de desembre de 2010

Comunicació de Meritxell Oliach titulada «**L'aigua a la protohistòria: estructures hidràuliques de Catalunya**», en el marc del *V Congrés d'Història Agrària dels Països Catalans. Els usos de l'aigua en la història. De l'antiguitat als nostres dies*, organitzat pel centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona, del 15 al 17 de desembre, a Barcelona.

Tríptic del V Congrés d'Història Agrària dels Països Catalans, organitzat pel Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona.

6.3. Publicacions de l'ICAC el 2010

Un dels objectius de l'ICAC, com a centre de recerca públic, és fer difusió de la seva tasca investigadora a través de les publicacions. Actualment la col·lecció **Documenta** té 18 títols publicats i **Hic et Nunc**, 7.

El 2010 la feina editorial s'ha centrat en la col·lecció **Documenta**, que ha crescut amb 6 nous volums, 3 dels quals escrits o editats per investigadors del mateix Institut. Pel que fa a la col·lecció **Hic et Nunc**, s'ha treballat en la preparació d'originals que es publicaran al llarg del 2011.

La majoria de títols s'han publicat amb la col·laboració o el suport d'altres institucions, com ara diverses universitats (Universitat de Múrcia, Universitat de Sevilla, Universitat Nacional d'Educació a Distància), l'Ajuntament de Tossa de Mar, el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, i l'Institut d'Estudis Catalans, entre altres institucions.

A més de la publicació en paper, els llibres també es publiquen electrònicament i íntegrament a la web de l'ICAC (en format PDF) al cap de nou mesos d'haver-se presentat.

Publicacions pròpies - Col·lecció Documenta

→ *Felix Turissa. La villa romana dels Ametllers i el seu fundus (Tossa de Mar)*, de Josep M. Nolla i Lluís Palahí. **Documenta**, 12.

Coedició del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Tossa de Mar, l'Institut d'Estudis Catalans i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica

359 pàgines, 218 figures, 49 làmines i 5 seccions desplegable
Text en català i resum en anglès

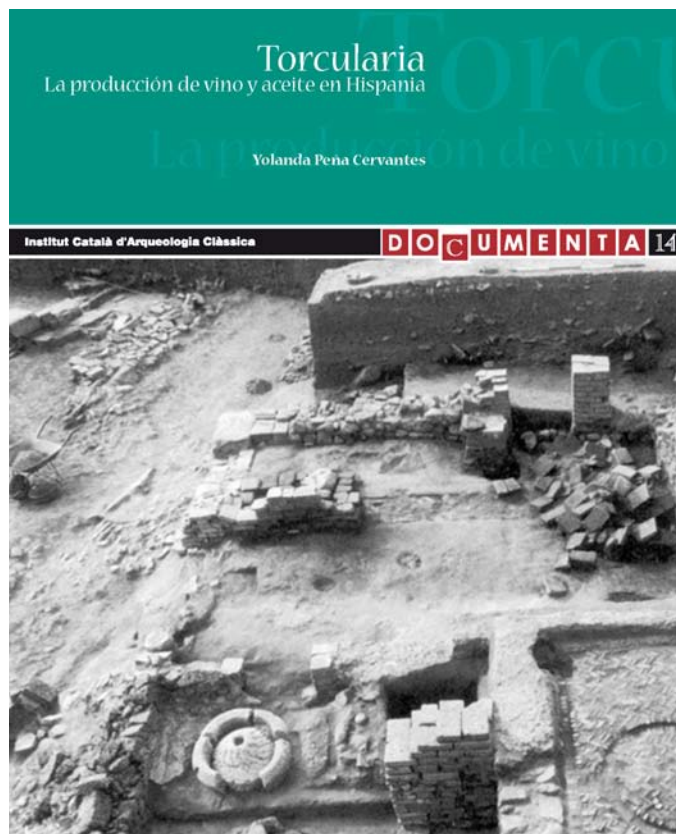
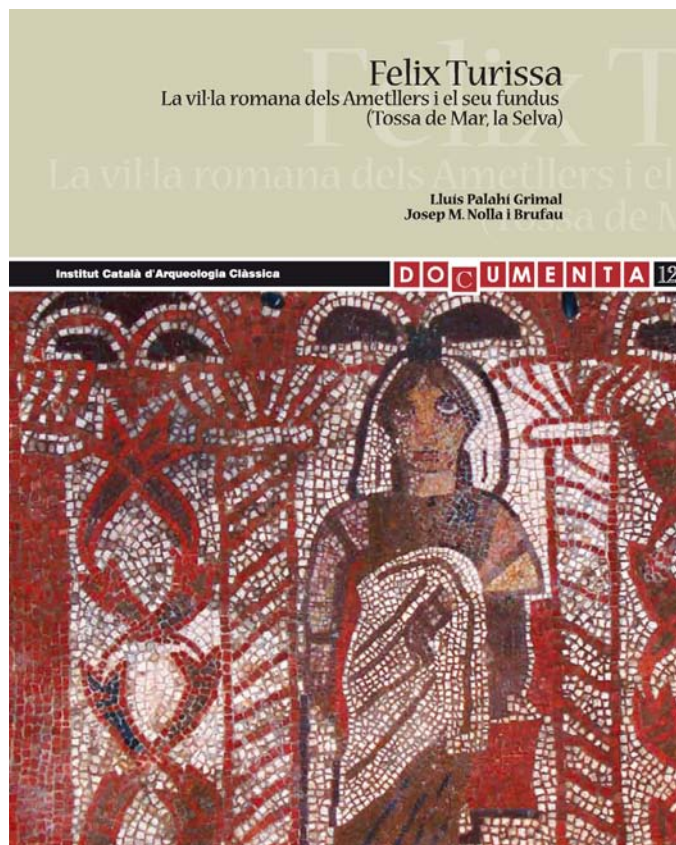
La villa dels Ametllers, de Tossa de Mar, és un jaciment arqueològic estudiat des de principis del segle xx. La troballa del mosaic figurat amb el nom del lloc, del *dominus* i del cap de taller que el realitzà, va donar-li un relleu especial. El llibre acaba d'explorar arqueològicament l'edifici i en fa un estudi global a partir de les excavacions en extensió dels anys 2000-2004. La villa es presenta en el marc del *fundus*, i se situen un seguit de petits jaciments que sols s'expliquen com a part de l'activitat d'una propietat que abraça tota la vall de Tossa.

→ *Torcularia. La producción de vino y aceite en la Hispania romana*, de Yolanda Peña Fernández. **Documenta**, 14.

Amb el suport de la Regió de Múrcia i la Universitat de Múrcia
Amb la col·laboració de la UNED

1.048 pàgines (llibre més cedé)

Text en castellà (amb resum en anglès)

Aquest treball és un estudi arqueològic sobre les instal·lacions de premsat documentades a la península Ibèrica en època romana. S'han constatat 551 jaciments amb restes d'elaboració de vi i/o oli. El llibre està organitzat en dues parts. A la primera, presentada en format imprès, s'hi aborden els processos de transformació, s'hi estudia el conjunt dels testimonis de premsat documentats a Hispània i s'integren els testimonis productius en el context històric que els genera. La segona part, en un cedé adjunt, recull un estudi de cada un dels jaciments documentats.

→ *Necrópolis urbanas en Baetica*, de Desiderio Vaquerizo Gil. **Documenta**, 15.

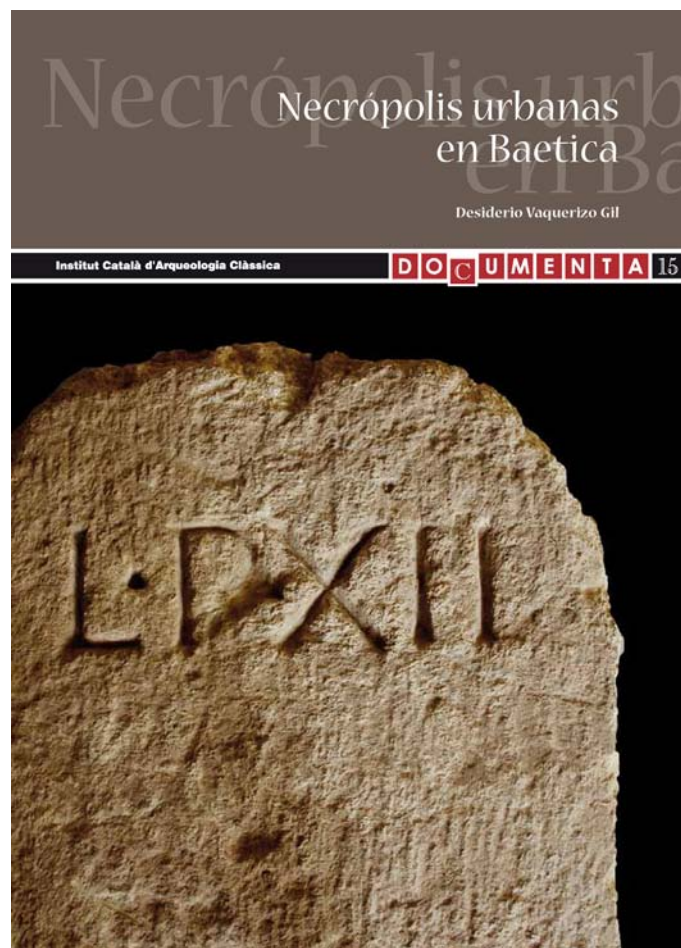
367 pàgines i 286 figures

Text en castellà i resum en anglès

Coedició: Secretariat de Publicacions de la Universitat de Sevilla i ICAC

Aquesta obra és una reflexió i síntesi del món funerari romà a Andalusia. La monografia repassa i intepreta les necrópolis urbanes dels diferents *conventus* de la Bètica: *conventus Astigitanus*, *conventus Cordubensis*, *conventus Gaditanus*, *conventus Hispalensis*.

→ Marta Prevosti i Josep Guitart (dir. científics): *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*. **Documenta**, 16.

Coedició de l'Institut d'Estudis Catalans i l'ICAC

Amb el suport de la Diputació de Tarragona, l'Ajuntament de Tarragona i Acesa-Abertis

207 pàgines

Text en català i tres capítols també en anglès

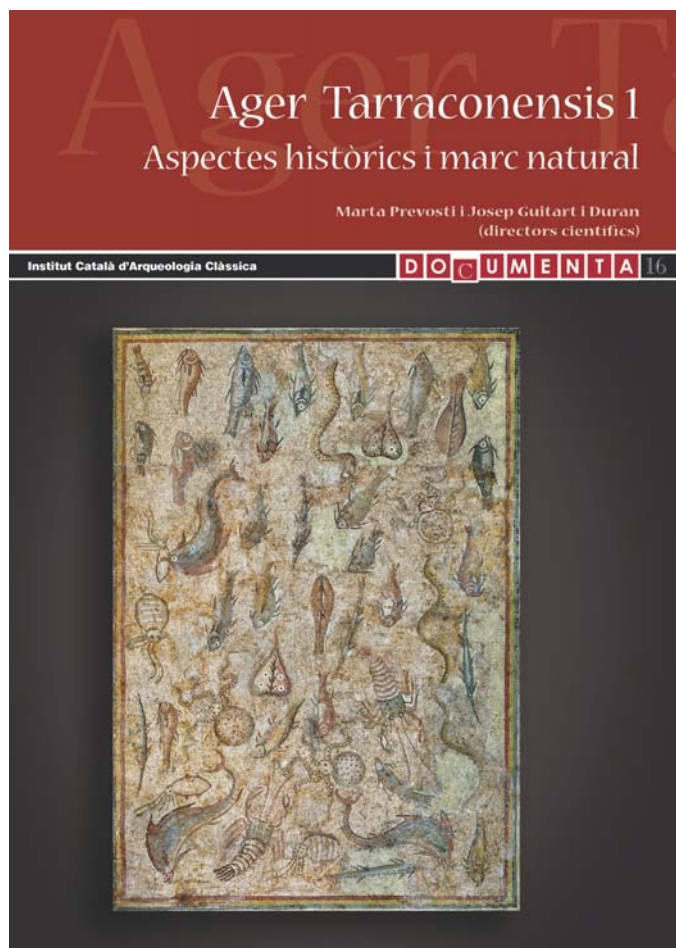
L'obra *Ager Tarraconensis* neix del projecte del mateix nom de l'ICAC i l'Institut d'Estudis Catalans. Els directors científics són Marta Prevosti i Josep Guitart, i hi participen uns 40 investigadors que fan les seves aportacions a la recerca. El 2010 s'han publicat dos volums dels sis en total que hi ha previstos.

El volum 1 recull una sèrie de treballs introductoris i de paisatge: el plantejament i precedents, una completa introducció històrica a Tàrraco i el seu territori, el paisatge, les centuriacions i el marc natural. En aquest últim punt s'incideix sobre la geologia, estudis pollínics i arqueobotànics i sobre la fauna.

→ *Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes*, de Diana Gorostidi. Amb una col·laboració de Piero Berni. **Documenta**, 16. Coedició de l'Institut d'Estudis Catalans i l'ICAC

Amb el suport de la Diputació de Tarragona, l'Ajuntament de Tarragona i Acesa-Abertis

Aquest volum està dedicat a l'epigrafia de tot l'*ager Tarraconensis*. Conté una introducció a la documentació epigràfica i el ca-

tàleg d'inscripcions i conclusions, així com el corpus d'epigrafia sobre *amphorae*, *tegulae*, *imbres* i *dolia* a l'àrea occidental del Camp de Tarragona. Completen el número 16 de Documenta els índexs epigràfics.

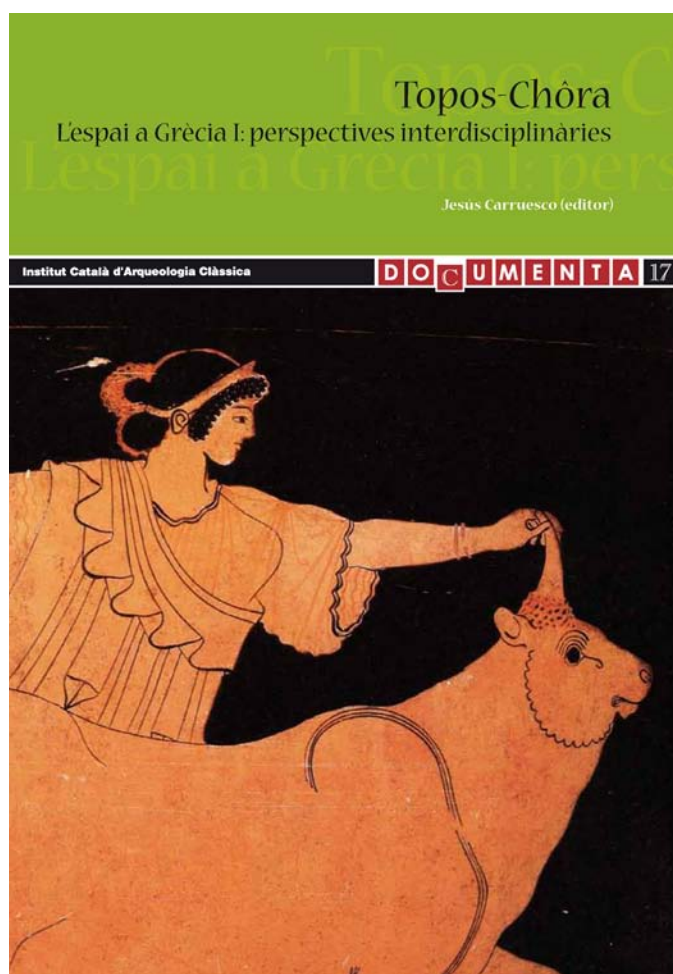
→ *Topos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries*, de Jesús Carruesco (ed.). **Documenta**, 17.

Coedició de l'Institut d'Estudis Catalans (Societat Catalana d'Estudis Clàssics) i l'ICAC

128 pàgines

Textos en francès, italià, castellà i català, i resums en anglès

Els treballs recollits en aquest volum aborden la concepció i organització de l'espai a la Grècia antiga des d'una perspectiva multidisciplinària: l'arqueologia, la filologia i l'estudi del mite, del ritual, de l'arquitectura, de l'art, etc. El llibre explora l'espai de la ciutat i del territori, l'espai del discurs, l'espai polític i l'espai religiós, i la construcció d'espais d'identitat a través del teatre, de les genealogies mítiques i dels funerals d'Estat. L'obra aplega els resultats del col·loqui internacional que tingué lloc els dies 3 i 4 de novembre de 2008, coorganitzat per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

Participació en altres publicacions

→ *Contextos ceràmics i cultura material d'època augusta a l'Ocident romà*, cedés publicats pel Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries.

Difusió de les publicacions

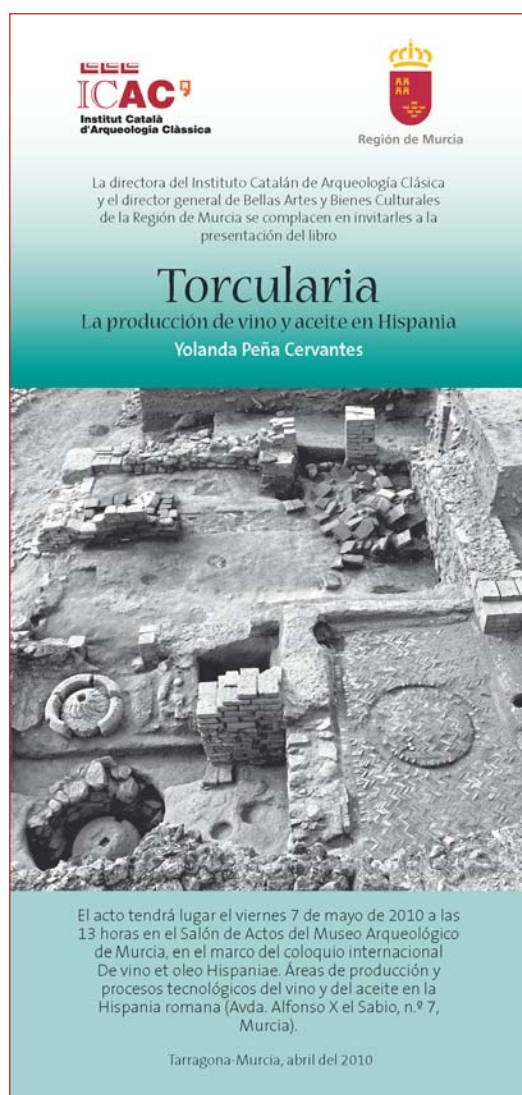

Novetats editorials anunciades al butlletí electrònic.

Lligat a l'acte de presentació de les novetats editorials, l'ICAC emet notes de premsa per als mitjans de comunicació, envia invitacions electròniques (unes 3.000) i en paper (unes 1.500) i publica la notícia i la fitxa del llibre a la web. També se'n fa ressò al butlletí electrònic, *Archeoena*. La presència als mitjans ja queda recollida a l'apartat de corresponent a premsa d'aquesta memòria. De la mateixa manera, els intercanvis de llibres amb institucions d'arreu del món i la presència dels llibres a webs com Histara és consultable en l'apartat de la Biblioteca-centre de documentació de l'ICAC.

Difusió de les publicacions pròpies

→ *Torcularia. La producción de vino y aceite en la Hispania romana*, de Yolanda Peña Fernández. **Documenta**, 14.

Aquesta obra es va presentar el 7 de maig de 2010 a la sala d'actes del Museu Arqueològic de Múrcia, en el marc del Col·loqui Internacional "*De vino et oleo Hispaniae*. Áreas de producción y procesos tecnológicos del vino y del aceite en la Hispania roma-

na". La directora de l'ICAC va ser l'encarregada de fer la presentació.

→ *Necrópolis urbanas en Baetica*, de Desiderio Vaquerizo Gil. **Documenta**, 15.

La presentació del llibre va ser a la Universitat de Còrdova el 19 d'octubre, a la sala d'actes del Rectorat, dins dels actes del Congrés Internacional "Las áreas suburbanas en la ciudad histórica". Al lloc web també hi va aparèixer una entrevista a l'autor.

→ Marta Prevosti i Josep Guitart (dir. científics): *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*. **Documenta**, 16.

La Dra. Marta Prevosti durant l'acte de presentació dels dos primers volums del Projecte Ager Tarraconensis.

→ *Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes*, de Diana Gorostidi i amb la col·laboració de Piero Berni. **Documenta**, 16.

Tots dos llibres es van presentar el dimecres 27 d'octubre a la sala d'actes de la Diputació de Tarragona, en el marc del Simposi Internacional "L'ager Tarraconensis. Paisatge, poblament, cultura material i història", organitzat per l'Institut d'Estudis Catalans i l'ICAC.

El Dr. Guitart fent la presentació dels volums del Projecte Ager Tarraconensis.

Acte de presentació dels dos volums de l'obra 'Ager Tarraconensis' a la Diputació de Tarragona.

El president de l'Institut d'Estudis Catalans i la directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica es complauen a convidar-vos a la presentació de dos volums de l'obra *Ager Tarraconensis*, publicats amb el suport econòmic de la Diputació de Tarragona, de l'Ajuntament de Tarragona i d'Acesa-Abertis.

Ager Tarraconensis 1
Aspectes històrics i marc natural

Marta Prevosti i
Josep Guitart i Duran
(dir. científics)

Ager Tarraconensis 3
Les inscripcions romanes

Diana Gorostidi Pi

L'acte tindrà lloc el dimecres 27 d'octubre a les 13.30 hores a la Sala d'Actes de la Diputació de Tarragona, en el marc del simposi internacional "L'ager Tarraconensis. Paisatge, poblament, cultura material i història" (passeig de Sant Antoni, 100, Tarragona).

Tarragona, octubre del 2010

El Dr. González Senmartí i el Dr. Jesús Carruesco durant la presentació del llibre 'Topos-Chôra'.

→ *Topos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries*, de Jesús Carruesco (ed.). **Documenta**, 17.

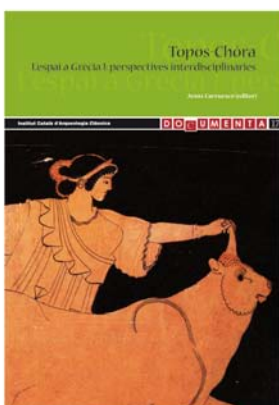
El número 17 de Documenta es va presentar en el III Col·loqui Internacional sobre la concepció de l'espai a Grècia, "Cel i Terra: anomenar l'espai a Grècia", el 30 de novembre, a la sala d'actes de l'ICAC. El coorganitzaven l'ICAC i la Societat Catalana d'Estudis Clàssics (filial de l'IEC). La presentació va ser a càrrec del Dr. Antoni González Senmartí, secretari general de la Universitat Rovira i Virgili i professor de Filologia grega d'aquesta universitat.

Acte de presentació del llibre 'Topos-Chôra', volum 17 de la sèrie Documenta.

El president de l'Institut d'Estudis Catalans, la directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i la presidenta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics es complauen a convidar-vos a la presentació del llibre

Topos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries
Homenatge a Jean-Pierre Vernant i Pierre Vidal-Naquet
Jesús Carruesco
(editor)

La presentació serà a càrrec del Dr. Antoni González Senmartí, secretari general de la Universitat Rovira i Virgili i professor de Filologia grega d'aquesta universitat, el dimarts 30 de novembre a les 19 hores a la Sala d'Actes de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica.
(plaça d'en Rovellat, s/n, Tarragona)
L'acte s'emmarca en el III Col·loqui internacional sobre la concepció de l'espai a Grècia "Cel i Terra: anomenar l'espai a Grècia".

Tarragona, novembre del 2010

Llibres en preparació el 2010 per publicar el 2011

Publicacions pròpies

Ager Tarraconensis 2. El poblament, de Marta Prevosti i Josep Guitart (dir. científics). **Documenta**, 16.

Ager Tarraconensis 4. La villa romana dels Antigons, de Ramon Jàrraga i Marta Prevosti (ed.). **Documenta**, 16.

Capiteles tardorromanos y visigodos en la península ibérica (siglos IV-VIII d. C.), de Javier Á. Domingo Magaña. **Documenta**, 13.

El culto imperial de dimensión provincial en Hispania. Implantación y organización, de Marta González. **Hic et Nunc**, 8.

Arquitectures celestials, de Pedro Azara i David Capellas (ed.).
Documenta.

Altres publicacions

Recherches archéologiques sur le site antique d'Althiburos I: La fouille dans l'aire du capitol et dans la nécropole méridionale, de N. Kallala i J. Sanmartí (coord.). **Documenta**, 18.

Maria Carme Belarte (ICREA / ICAC) i Jaume Noguera (UB): *El jaciment ibèric del Castellot de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre). Guia arqueològica*. Coedició: Ajuntament de Benifallet i ICAC.

Epigrafia funerària d'estrangers a Atenes (s. VI-IV aC). Catàleg i comentari formal i institucional de les inscripcions, d'Anna Ginestí. **Documenta**.

Génesis y configuración microregional de un paisaje cultural pirenaico de alta montaña durante el Holoceno: estudio polínico y de otros indicadores paleoambientales en el valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra), d'Ana Ejarque.

6.4. Col·laboració en llibres editats o coeditats per l'ICAC

Belarte, M. C., Noguera, J., «El jaciment ibèric del Castellot de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre). Guia arqueològica», Institut Català d'Arqueologia Clàssica - Ajuntament de Benifallet, Tarragona, 2010.

Berni Millet, P., «Epigrafia sobre *amphorae, tegulae, imbrex* i *dolia* a l'àrea occidental del Camp de Tarragona», a Gorostidi Pi, D., *Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes*, sèrie Documenta, 16, p. 153-210. Tarragona, 2010.

Carruesco, J., «Introduction: La conception de l'espace en Grèce ancienne, une recherche interdisciplinaire», a *Topos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries*, sèrie Documenta, 17, p. 9-11. Tarragona, 2010.

Daza, R., Álvarez, A., «La base geològica. Trets generals del quaternari i la seva relació amb els assentaments d'època romana», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, p. 155-163. Tarragona, 2010.

Gorostidi Pi, D., *Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes*, sèrie Documenta 16. Tarragona, 2010.

Gorostidi Pi, D., «Mito y organización simbólica del espacio en el Lacio antiguo: el caso de Tusculum», a *Topos-Chôra. L'espai a Grècia I: perspectives interdisciplinàries*, sèrie Documenta, 17, p. 103-110. Tarragona, 2010.

Padrós, N., «Les restes faunístiques de la villa romana de la Llosa: gestió ramadera, consum alimentari i paisatge», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, p. 192-200. Tarragona, 2010.

Padrós, N.; Valenzuela, S., «La Llosa i els Antigons, una aproximació a la producció ramadera de les *villae* de l'ager Tarraconensis. Segles III-VI dC», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, p. 200-207. Tarragona, 2010.

Palet, J. M.; Orenge, H., «Les centuriacions de l'ager Tarraconensis: organització i concepcions de l'espai / The centuriations of the Ager Tarraconensis: spatial organisation and conceptualisation», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. El poblament*, sèrie Documenta, 16, p. 121-154. Tarragona, 2011.

Pèlachs, A.; Prevosti, M., «El paisatge de l'ager Tarraconensis», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, p. 113-120. Tarragona, 2010.

Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, Tarragona, 2010.

Prevosti, M., «La ciutat de Tàrraco, entre nucli urbà i territori / The city of Tarraco, between an urban centre and a territory», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, p. 25-112. Tarragona, 2010.

Prevosti, M.; Guitart, J., «Plantejament i precedents del treball», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, p. 15-23. Tarragona, 2010.

Rodà, I.; Giner, S., «Presentació», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, sèrie Documenta, 16, p. 9-13. Tarragona, 2010.

Col·laboració en llibres editats o coeditats per l'ICAC (en premsa)

Álvarez, A.; Domènech, A.; Gutiérrez, A., «Anàlisi d'un conjunt de morters amb inscripció romana procedent de Molins Nous (Riudoms) », a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Álvarez, A.; Gutiérrez, A.; Pitarch, A., «Identificació d'un conjunt de marbres procedents del Mas d'en Toda (Riudoms)» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Álvarez, A.; Gutiérrez, A.; Pitarch, A., «Informe de l'anàlisi de quatre mostres» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, Sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Belarte, M. C. (avec la collaboration de S. Bechrifia, M. Monrós, J. Noguera, N. Tarradell), «Les sondages dans la zone 1», a *Recherches archéologiques dans le site numido-romain et médiéval d'Althiburos (1): Fouilles dans l'aire du capitole et la nécropole méridionales*, sèrie Documenta.

Carruesco, J., «Palacios, plazas, templos: las residencias de los dioses en los orígenes de la polis», a Azara, P. (coord.) *Arquitecturas celestiales*, sèrie Documenta.

Fiz, I., «L'aplicació del sistema d'informació geogràfica (SIG).», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Fiz, I., «La visibilitat com a estudi del poblament de l'ager *Tarraconensis*», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Gebellí, P.; Jàrraga, R., «La terrisseria romana de la Canaleta (Vila-seca) », a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Guitart, J.; Prevosti, M.; «Les prospeccions dels jaciments. Plantejament metodològic» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Gutiérrez, A.; Pitarch, A., «Els materials lapidis procedents de la villa dels Antigons (Reus)», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Jàrraga, R., «Excavacions al jaciment romà de Les Bassasses (Cambrils)», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, Sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Jàrraga, R., «Els materials ceràmics», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Jàrraga, R.; Abela, J. «Producció i importació de ceràmiques a l'ager *Tarraconensis*. Una aproximació a l'economia del Camp de Tarragona en època romana», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Jàrraga, R.; Buffat, L.; Prevosti, M.; Abela, J.; «Les colleccions», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Jàrraga, R.; Prevosti, M., «*Figlinae* tarraconenses. La producció ceràmica a l'ager *Tarraconensis*», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

López Vilar, J., «Les antefixes de l'ager *Tarraconensis*», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

López, J.; Prevosti, M.; Fiz, I., «Estudi del poblament per períodes cronològics i per tipologies», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Noguera, J., *La conquesta romana de Catalunya*, Arola Edicions. Tarragona, 2011.

Orengo, H.; Abela, J.; Prevosti, M.; de Soto, P., «L'aplicació de tecnologies SGDB, SIG i GPS en la planificació de les prospeccions» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Panosa, M. I., «Inscripció ibèrica de Molins Nous (Riudoms)» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Prevosti, M., «Classificació dels jaciments per grandàries» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Prevosti, M., «El sistema econòmic dels establiments de l'ager Tarraconensis» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Prevosti, M.; Abela, J., «Prospeccions superficials sistemàtiques» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Prevosti, M.; Fiz, I., «La geologia i la fertilitat dels sòls en relació amb els establiments» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Prevosti, M.; Guitart, J., «Metodologia de l'estudi del poblament» a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

Strutt, K.; Fry, R.; Prevosti, M.; Carreras, C., «Memòria de les prospeccions geofísiques realitzades a l'ager Tarraconensis / Report on the Geophysical Survey in the Ager Tarraconensis», a Prevosti, M.; Guitart, J. (dir. cient.), *Ager Tarraconensis 2. El poblament*, sèrie Documenta, 16. Tarragona, 2011.

6.5. Col·laboració en llibres publicats per altri

Asensio, D.; Guitart, J., «El jaciment ibèric de la muntanya de Sant Miquel. Montornès del Vallès i Vallromanes», a *Col·lecció Estudis*, sèrie Recursos Culturals, 5. Diputació de Barcelona. Barcelona, 2010.

Belarte, M. C., «Techniques de construction et architecture protohistorique indigène dans le nord-est de la péninsule Ibérique», a *Grecs et indigènes de la Catalogne à la Mer Noire*, Éditions Errance - Centre Camille Jullian, p. 319-327. Aix-en-Provence, 2010.

Belarte, M. C., «Vivre dans une maison lattoise au milieu de l'Age du Fer», a *Catalogue exposition Les objets racontent Lattara*, Editions Errance - Collection Archéologie de Montpellier Agglomération, p. 34-37. Paris, 2010.

Belarte, M. C., *La casa ibèrica: de la construcció a l'ús de l'espai*, Societat Catalana d'Arqueologia, p. 1-55. Barcelona, 2010.

Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser. Oxford, 2010.

Carreras, C., «An archeological perspective», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 7-20. Oxford, 2010.

Carreras, C., «The structure of the military supply: an explanatory model», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 119-134. Oxford, 2010.

Carreras, C., «Octavian's reforms», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 151-156. Oxford, 2010.

Carreras, C., «Hispania: a particular supply network», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 173-190. Oxford, 2010.

Carreras, C., «A case study from the Haltern 70 *amphorae*», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 201-212. Oxford, 2010.

Carreras, C., «The example from Astorga and León», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 239-244. Oxford, 2010.

Carreras, C., «The Gaditan elites and the figure of L. Cornelius Balbus», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 249-254. Oxford, 2010.

Carreras, C.; Morais, R., «The new Atlantic frontier», a Carreras, C.; Morais, R., *The Western Roman Atlantic Façade. A study of the economy and trade in the Mar Exterior from the Republic to the Principate*. British Archaeological Reports, Int. Ser., p. 261-264. Oxford, 2010.

Carruesco, J., «Le nain d'Alexandrie (Philodème, *De signis*, coll. II, 4ss.)», a Delattre, D., *Miscellanea Papyrologica Herculaneis*, Editorial Fabrizio Serra, p. 133-136. Pisa-Roma, 2010.

Carruesco, J., Reig, M., «Fontenelle i els Nous Diàlegs dels Morts: Unes vides paral·leles a la manera de Llucià», a Mestre, F., Gómez, P., *Lucian of Samosata. Greek Writer and Roman Citizen*, p. 49-62. Barcelona, 2010.

González-Villaescusa, R. ; Ruiz de Arbulo, J. (ed.) *Simulacra Romae II. Rome, les capitales de province (capita provinciarum) et la création d'un espace commun européen. Une approche archéologique*. Reims (France), 2010.

Moro, A.; Garcia, M. G., *L'istme de Sant Pere: l'ocupació d'un territori*, a Catàlegs del Museu de Terrassa 17, p. 60. Terrassa, 2010.

Puig, F., Rodà, I. (eds), *Las murallas de Barcino: nuevas aportaciones al conocimiento de la evolución de sus sistemas de fortificación*. Museu d'Història de Barcelona. Barcelona, 2010.

Puig, F., Rodà, I. (eds), *Les muralles de Barcino: noves aportacions al coneixement de l'evolució dels seus sistemes de fortificació*. Museu d'Història de Barcelona. Barcelona, 2010.

Rodà, I., «Retrat de Marcus Licinius Crassus», *Catàleg d'escultura i col·leccions del món antic*, Fons del Museu Marès 5, p. 75-77. Barcelona, 2010.

Rodà, I., «El miliari de l'Aldea», *Miscel·lània en el 850è aniversari de la parròquia de l'Aldea*, p. 27-28. Aldea, 2010.

Col·laboració en llibres publicats per altri (en premsa)

Aragay, M., «Lluís de Bonnefoy» i «Joan Mínguez Defis», a Tudela, M.; Izquierdo, P.; Bilbeny, N. (eds.) *La nissaga catalana del món clàssic*. Auriga. Barcelona, 2011.

Macias, J. M., «Serra Vilaró», a Tudela, M.; Izquierdo, P.; Bilbeny, N. (eds.) *La nissaga catalana del món clàssic*. Auriga. Barcelona, 2011.

Palet, J. M.; Orengo, H.; Riera, S.; Ejarque, A., «Aménagement des plaines littorales de Tarragone, Barcelone et Ampurias de l'Antiquité au Moyen Âge: apports de l'Archéologie du Paysage», a Tremont, F.; Franceschelli, C. *Aménagement et exploitation des zones humides depuis l'Antiquité. Approches comparées en Europe méditerranéenne et continentale*, Clermont-Ferrand, 2010.

Rodà, I., «Sebastià Mariner i Bigorra» i «Albert Balil i Illana», a Tudela, M.; Izquierdo, P.; Bilbeny, N. (eds.) *La nissaga catalana del món clàssic*, Auriga. Barcelona, 2011.

6.6. Articles en actes de reunions científiques de reconegut prestigi

Álvarez, A., Pitarch, A., Arroyo, P., Ortiz, J.C., «Estado de conservación y propuesta de restauración de la iglesia de Sant Vicenç (Tossa de Mar, Gerona)», a *VIII Congreso Ibérico de Arqueometría (Terol, 19-21 d'octubre de 2009)*, p. 431-438. Terol, 2010.

Belarte, M. C., «Los individuos en el espacio doméstico en la protohistoria de Cataluña», a *Arqueología de la Población, VI Coloquio Internacional de Arqueología Espacial (Terol, 13-14 de desembre de 2010)*, p. 109-134. Terol, 2010.

Buxó, R.; Principal, J.; Alonso, N.; Belarte, M. C.; Colominas, L.; López, D.; Pons, E.; Rovira, M. C.; Saña, M.; Valenzuela, S., «Prácticas alimentarias en la Edad del Hierro en Cataluña», a *De la cuina a la taula. IV Reunió d'economia en el primer mil·lenni aC (Caudete de las Fuentes, 22-23 d'octubre de 2009)*, p. 81-98. València, 2010.

Canals, A.; Rodríguez-Hidalgo, A.; Peña, L.; Mancha, E.; García-Díez, M.; Bañuls, S.; Euba, I.; López-García, J.M.; Barrero, N.; Bermejo, L.; García, F. J.; Mejías, D.; Modesto, M.; Morcillo, A.; Aranda, V.; Carbonell, E., «Nuevas aportaciones al Paleolítico superior del suroeste peninsular: "La cueva de Maltravieso, más allá del santuario extremeño de las manos"», a Mangado, X., *Jornadas Internacionales sobre el Paleolítico superior peninsular. Homenaje al profesor Javier Fortea (Barcelona, 27-29 de gener de 2010)*, Novedades del s. XXI, p. 157-176. Barcelona, 2010.

Camañes Villagrasa, M. P., «Espacios de elaboración y consumo de alimentos en el asentamiento ibérico de Molí d'Espígol», a *De la cuina a la taula. IV Reunió d'economia en el primer mil·lenni aC. (Caudete de las Fuentes, 22-23 d'octubre de 2009)*, p. 184-189. València, 2010.

Carreras, C., «Soporte TIC para la difusión y accesibilidad del patrimonio arqueológico: el caso del Museo de Lleida», a *V Congreso Internacional. Musealización de yacimientos arqueológicos. Arqueología, discurso histórico y trayectorias locales (Cartagena, 24-27 de novembre de 2008)*, p. 125-132. Cartagena, 2010.

Carreras, C.; Prevosti, M.; Strutt, K., «The *ager Tarraconensis* project (right side of river Francolí) (PAT): the application of geophysical survey to identify rural Roman settlement typologies», a Corsi, C.; Vermeulen, F. (ed.), *Changing landscapes. The impact of Roman towns in the Western Mediterranean (Castelo da Vide-Marvão, 15-17 de maig de 2008)*, p. 205-216. Bolonya, 2010.

Carruesco, J., «Prácticas rituales y modos del discurso: la corralidad como paradigma del catálogo en la poesía arcaica griega», a *Actas del XII Congreso Español de Estudios Clásicos (València, 22-26 d'octubre de 2007)*, p. 271-277. Madrid, 2010.

Carruesco, J., «Posidip i l'articulació simbòlica de l'espai a l'Alexandria ptolomaica», a *Actes del XVI Simposi de la Secció Catalana de la Societat Espanyola d'Estudis Clàssics (Tarragona, 22-24 d'octubre de 2009)*, p. 115-124. Barcelona, 2010.

Ciurana, J.; Macías, J. M., «La ciudad extensa: usos y paisajes suburbanos de Tàrraco», al *Congreso Internacional Las áreas suburbanas en la ciudad histórica. Topografía, usos, función (19-21 d'octubre, Córdoba 2010)*, p. 309-334. Còrdova, 2010.

Fiz, I.; Gorostidi, D.; Prevosti, M.; López, J.; Abela, J., «In conspectu prope totius urbis: an application of different visual methods at the *ager Tarraconensis* landscape» a Melero, F. J.; Cano, P.; Revelles, J., (ed.), *Abstracts of the XXXVIII annual conference on computer applications and quantitative methods in archaeology (CAA 2010), April 6-9, Granada*, p. 79-82, Granada, 2010.

Flórez, M.; Palet, J. M., «Asentamientos rurales y estructuración de la Layetania interior (Barcelona): romanización e impacto de los programas de organización territorial», a Corsi, C.; Vermeulen, F., *Changing Landscapes. The impact of Roman towns in the western Mediterranean. Proceedings of the International Colloquium (Castelo de Vide-Marvão, 15-17 de maig de 2008)*, p. 141-166. Bolonya, 2010.

Jàrraga, R., «The impact of the organization of territory in a provincial capital: The colony of Tarraco and the *ager Tarraconensis*», a Corsi, C.; Vermeulen, F., *Changing Landscapes. The impact of Roman towns in the western Mediterranean. Proceedings of the International Colloquium (Castelo de Vide-Marvão, 15-17 de maig de 2008)*, p. 185-204. Bolonya, 2010.

Jàrraga, R., «El comercio con África y el Mediterráneo en las costas orientales de Hispania entre los siglos V y VII: las producciones cerámicas», a *Convegno Internazionale di Studi Ipsam Nolum barbari vastaverunt: l'Italia e il Mediterraneo occidentale tra il V secolo e la metà del VI (Cimitile, Nola, Santa Maria Capua Vetere, 18-19 de juny de 2009)*, p. 167-185. Cimitile, 2010.

Jàrraga, R., «The late Roman pottery imports in the East of Hispania Tarraconensis», a *LRCW 3rd International Conference on late Roman coarse wares, cooking wares and amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry (Parma-Pisa, del 26 al 30 de març de 2008)*, p. 167-172, Pisa, 2010.

López Vilar, J.; Prevosti, M., «El poblament rural del Camp de Tarragona en època tardo-republicana (segles II-I aC)», a *Studies of the rural word in the Roman period (Banyoles, 2009)*, p. 109-138. Girona, 2010.

López Vilar, J., «El santuari paleocristià dels sants màrtirs Frutuós, Auguri i Eulogi en el suburbi de Tàrraco», a *Pau, Frutuós i el cristianisme primitiu a Tarragona (segles I-VIII) (Tarragona, 2008)*, p. 351-380. Tarragona, 2010.

Macias, J. M., «La Tarragona de Frutuós: una visió retrospectiva», a *Actes del Congrés Internacional Pau, Frutuós i el Cristianisme primitiu a Tarragona (segles I-VIII), Institut de Ciències Superiors Sant Frutuós-Facultat Teologia de Catalunya (Tarragona, 19-21 de juny de 2008)*, p. 217-238. Tarragona, 2010.

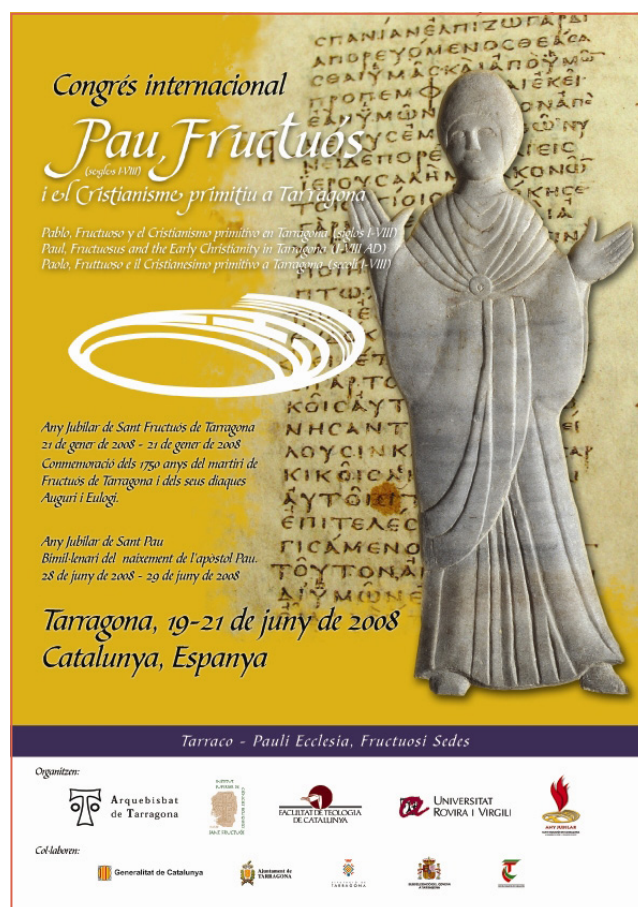
Macias, J. M., «La musealización de Tarraco. De la realidad al posibilismo», al curs *La ciudad dentro de la ciudad. La tutela y conservación del patrimonio arqueológico en el ámbito urbano*, organitzat per la Universidad Pablo de Olavide (Sevilla) (Carmona, 15-17 de juliol de 2008), p. 205-230. Sevilla, 2010.

Mar, R.; Ruiz de Arbulo, J.; Vivó, D.; Lamuà, M.; Domingo, X., «La *Scaenae Frons* del teatro de Tàrraco. Una propuesta de restitución», a *Actas del Simposio Internacional: La Scaenae Frons en la arquitectura teatral romana (Cartagena, 12-14 de març de 2009)*, p. 173-202. Múrcia, 2010.

Palet, J. M.; Fiz, I.; Orengo, H. A., «Modelación y conceptualización del paisaje romano en el *ager Tarraconensis*: Tàrraco y la centuriación del territorio», a Corsi, C.; Vermeulen, F., *Changing Landscapes. The impact of Roman towns in the western Mediterranean. Proceedings of the International Colloquium (Castelo de Vide-Marvão, 15-17 de maig de 2008)*, p. 167-184. Bologna, 2010.

Pérez Martínez, M., «Sanctus et patronus. El patrocinio santo de Frutuoso y la consolidación institucional de la metrópolis eclesiástica de Tàrraco en los siglos de la Antigüedad Tardía», a *Actes del Congrés Internacional Pau, Frutuós i el Cristianisme primitiu a Tarragona (segles I-VIII), Institut de Ciències Superiors Sant Frutuós-Facultat Teologia de Catalunya (Tarragona, 19-21 de juny de 2008)*, p. 599-616. Tarragona, 2010.

Pitarch, A.; Queralt, I.; Álvarez, A.; Guitart, J., «Pinturas murales de la ciudad romana de Iesso: resultados preliminares de la caracterización de los pigmentos mediante técnicas no destructivas», a *VIII Congreso Ibérico de Arqueometría (Terol, 19-21 d'octubre de 2009)*, p. 327-336. Terol, 2010.

Cartell del Congrés Pau, Frutuós i el Cristianisme primitiu a Tarragona (segles I-VIII).

Pitarch, A.; Queralt, I.; Álvarez, A.; Guitart, J., «Caracterización de estucos y pigmentos del establecimiento romano republicano de Can Tacó-Turó d'en Roina (Montmeló-Montornès del Vallès, Barcelona)», a *VIII Congreso Ibérico de Arqueometría (Terol, 19-21 d'octubre de 2009)*, p. 319-326. Terol, 2010.

Prevosti, M.; Clariana, J. F., «Torre Llauder, figlina amphoralis», a *XXVI Congreso de los Rei Cretariae Romanae Fautores (Cadix, 28 de setembre-5 d'octubre de 2008)*, Rei Cretariae Romanae Fautores 40, p. 481-489. Bonn, 2010.

Ramos, J.; Ferre, M.; Fiz, I., «Tarracomap: Development of an archaeological application on Google Maps navigation System», a Ioannides, M.; Fellner, D.; Georgopoulos, A.; Hadjimitsis, D. (ed.), *EuroMed2010. Digital Heritage. 3rd International Conference dedicated on Digital Heritage (shortpapers) (Limassol, 8-13 de novembre de 2010)*, p. 226-229. Budapest, 2010.

Rodà, I., «La Tarragona de mitjan segle I dC», a *Actes del Congrés Internacional Pau, Frutuós i el Cristianisme primitiu a Tarragona (segles I-VIII), Institut de Ciències Superiors Sant Frutuós-Facultat Teologia de Catalunya (Tarragona, 19-21 de juny de 2008)*, p. 69-100. Tarragona, 2010.

Rodà, I., «Licinio Craso en el Museo Marès de Barcelona», a *VI Reunión de escultura romana en Hispania (Parque Arqueológico de Segóbriga, 21-22 d'octubre de 2008)*, p. 371-383. Murcia, 2010.

Rodà, I., «La promoción de las élites en las ciudades del conventus Tarraconensis», a *Italia-Iberia - Iberia-Italia. Congreso Internacional de Epigrafía e Historia Antigua (Pamplona, Olite, del 15 al 18 d'octubre de 2008)*, p. 177-188. Navarra, 2010.

Ruiz de Arbulo, J., «Por una arqueología urbana al servicio de la sociedad. Martin Biddle y la reunión de Tours treinta años después», a *Actas de las jornadas técnicas Arqueología, patrimonio histórico y urbanismo en las ciudades Patrimonio de la Humanidad en España (Tarragona, 1-2 de desembre de 2009)*, p. 273-282. Lleida, 2010.

Articles en actes de reunions científiques de reconegut prestigi (en premsa)

Alcaide, S., «Arqueologia i projecció arquitectònica: el disseny i traçat de l'església de l'antiguitat tardana de Son Peretó (Manacor, Mallorca)», a *Manacor: fets i protagonistes. VI Jornades d'Estudis Locals de Manacor (Manacor, 21-22 de maig de 2010)*.

Alcaide, S., «Mensae rectangulares de mármol de los yacimientos de la Antigüedad tardía de la Illa del Rei y Fornàs de Torelló (Menorca)», a *IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears (Eivissa, 1-2 d'octubre de 2010)*.

Aguelo, X.; Álvarez, A.; Nieto, X., «Quarries used for building the Roman harbour of Empúries», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone (Tarragona, 8-13 de juny de 2009)*.

Álvarez, A.; Gutiérrez García-Moreno, A.; Doménech, A.; Moreno, I.; Carreras, T., «Study and Characterisation of the Tesserae from the Roman Mosaic of Les Tres Gràcies (Barcelona, Spain)», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone (Tarragona, 8-13 de juny de 2009)*.

Álvarez, A.; Gutiérrez García-Moreno, A.; Doménech, A.; Moreno, I.; Carreras, T., «Study and Characterisation of the Tesserae from a Mosaic of El Romeral villa (Albesa, La Noguera, Spain)», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone (Tarragona, 8-13 de juny de 2009)*.

Álvarez, A.; Gutiérrez García-Moreno, A.; Rodà, I., «La caliza negra de Emporiae y Ruscino. Un problema no resuelto», a *I Coloquio de Arqueología en Carranque (Carranque, 5-7 de març de 2009)*.

Álvarez, A.; Macias, J. M.; Menchón, J. J.; Muñoz, A.; Pitarch, A.; Teixell, I., «The marmor utilization in the imperial cultural centre of Tarraco (Hispania Citerior province)», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone (Tarragona, 8-13 de juny de 2009)*.

Álvarez, A.; Pitarch, A., «The local materials used in the Roman bridge of Martorell», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone* (Tarragona, 8-13 de juny de 2009).

Álvarez, A.; Rodà, I.; Riera, M.; Gutiérrez García-M., A.; Domènech, A., «Provenance of some Roman marbles from El Pla de ses Figueres (Cabrera, Balearic Islands, Spain)», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone* (Tarragona, 8-13 de juny de 2009).

Belarte, M. C., «L'utilisation de la brique crue dans la Péninsule Ibérique durant la protohistoire et la période romaine», a *Troisièmes échanges transdisciplinaires sur les constructions en terre crue : la brique de terre* (Tolosa, 16-18 maig 2008).

Belarte, M. C.; Miró, M.; Noguera, J., «Arquitectura i urbanisme a la Ibèria septentrional», a *les Actes del Congrés Internacional en homenatge a Theodor Hauschild Tarraco: construcció i arquitectura d'una capital provincial romana* (Tarragona, 28-30 de gener de 2009), 2010.

Bosch, F.; Díaz, M.; Macias, J. M., «La villa romana de la Burguera (Salou, *ager Tarraconensis*)», a *Les vil·les romanes a la Tarraconense. Implantació, evolució i transformació*, Institut d'Estudis Ilerdencs (Lleida, 28-30 de novembre de 2007).

Camañes, P.; Monrós, M., «Food processing and consumption spaces. The case of Molí d'Espígol (Catalonia, Spain), 6th century and the 2nd century BC», a *IV Food and Drink in Archaeology Conference* (Exeter, 23-24 d'abril de 2010).

Carruesco, J., «Garden Painting, Pliny's Villae and the Ancient Novel: The Functions of the Garden as a Rhetorical and Symbolic Resource», a *ICAN IV: International Conference on the Ancient Novel* (Lisboa, 21-26 juliol 2008).

Castellano, N., «La tumba 17 de Oxirrincó: un hipogeu grecoromano», a *Actas del IV Congreso Ibérico de Egiptología*. (Lisboa, 13-15 de setembre de 2010).

Cau, M. A.; Macias, J. J., «Contextos cerámicos del Noreste peninsular y las Baleares (siglos V-VIII): Hacia una regionalización de las producciones», a *I Congreso Internacional Espacios urbanos en el Occidente Mediterráneo (VI-VII)*, (Toledo, 30 de setembre-3 d'octubre de 2009).

Ciurana, J., «Prácticas y rituales en las áreas funerarias del suburbio oriental de Tarraco», al *Seminario Internacional Mors Omnibus Instat. Aspectos arqueológicos, epigráficos y rituales de la muerte en el Occidente romano* (Tudela, 16-18 d'octubre de 2009).

La investigadora Judit Ciurana durant la seva intervenció al Seminari Internacional Mors Omnibus Instat.

Ciurana, J., «Eating and drinking with the dead. Archaeological evidence on commemorative rites at the cemeteries of Tarraco (Tarragona, Spain), I-IV AD», a *IV Food and Drink in Archaeology Conference (Exeter, 23-24 d'abril de 2010)*.

Codina, D.; Mascort, M., «Necrópolis romana al noreste del Osireion de Oxirrincó (El Bahnasa, Egipte)», a *X Congreso Nacional de paleopatología: Paleopatología: ciencia multidisciplinar (Madrid, 3-5 de setembre de 2009)*.

Codina, D., «El ritual funerario bizantino en Oxirrincó. El sector 2D», a *Actas del IV Congreso Ibérico de Egiptología (Lisboa, 13-15 de setembre de 2010)*.

Coll, R., Rodà, I., «Ulises, un plato de cerámica africana C hallado en Premià de Dalt (Barcelona) » a *Actas del XI Coloquio Internacional de arte romano provincial. Roma y las provincias: modelo y difusión. (Mérida, 18-21 de maig de 2009)*.

Cortés, A. «L'arquitectura domèstica a Tàrraco», a les *Actes del Congrés Internacional en homenatge a Theodor Hauschild. Tàrraco: construcció i arquitectura d'una capital provincial romana (Tarragona, 28-30 de gener de 2009)*, 2010.

Cortés, A.; Guitart, J., «La arqueología de la casa romana en Cataluña», *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology (Roma, 22-26 de setembre de 2008)*. Bollettino di Archeologia On-line.

De Soto, P., Carreras, C., «La movilidad en época romana en la Península Ibérica: comparativa histórica de las infraestructuras de transporte», a *IX Congreso Internacional de Caminería Hispánica (Cadix, 16-20 de juny de 2008)*.

Euba, I.; Palet, J. M., «Análisis antracológico de estructuras altimontanas de época romana en los Pirineos orientales (sierra del Cadí-Cataluña y valle del Madriu-Andorra)», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology (Roma, 22-26 de setembre de 2008)*. Bollettino di Archeologia On-line.

Euba, I.; Allué, E.; Palet, J.M., «Alteraciones biológicas de la madera: El caso de los materiales constructivos del yacimiento de Estall Serrer (Valle del Madriu, Andorra)», a *Actas del VIII Congreso Ibérico de Arqueometría (Terol, 19 - 21 d'octubre de 2009)*, 2010, p. 305-314. Terol, 2010.

Fiz, I.; Macías, J. M., «Forma Tarraconis: GIS aplicado a la arqueología urbana», a *SIG y análisis arqueológico del territorio. V Simposio Internacional de Arqueología de Mérida (Mérida, 7-10 de novembre de 2007)*, Anejos del Archivo Español de Arqueología.

Flórez, M.; García, A., «Poblament i estructuració del territori a la comarca del Vallès Oriental: Una proposta metodològica», a *Actas de las III Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica, organizadas por Estrat Jove (Cerdanyola del Vallès, 15-17 de maig de 2010)*.

Flórez, M.; Palet, J. M., «Dinámica del poblamiento y romanización en la Laietania interior (Vallès Oriental, Barcelona). Del s. IV aC al s. I aC», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology (Roma, 22-26 de setembre de 2008)*. Bollettino di Archeologia On-line.

Flórez, M., «Formes d'habitat, dynamique paysagère et structuration du territoire en Laietania intérieure», a *Colloque AGER IX: Paysages ruraux et territoires dans les cités de l'Occident romain, organisé par la Universitat de Barcelona, CNRS Lattes, Université Paul-Valéry Montpellier 3 i el Museu Arqueològic d'Arqueologia de Catalunya - Empúries (Barcelona, 25-27 de març de 2010)*.

García, M.G.; Moro, A., «La Sede de Égara», a *Cruce de Culturas. In Schnittpunkt der Culturen (Heidelberg, 29 de novembre-1 d'octubre 2009)*.

García, M.G.; Moro, A.; Tuset, F., «La Sede Episcopal de Égara. Siglos IV al IX», a *XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana (XV CIAC) (Toledo, 8-12 de setembre de 2008)*, Roma.

García, M.G.; Moro, A.; Tuset, F., «Necrópolis del conjunt episcopal d'Ègara», a *Taula rodona: Arqueologia funerària al nord-est peninsular, segles VI al XII (Universitat de Barcelona, 18 de novembre de 2009)*.

Garcia, M.G.; Tuset, F., «Necròpolis de Bovalar», a *Taula rodona Arqueologia funerària al nord-est península, segles VII-XII* (Universitat de Barcelona, 18 de novembre de 2009).

Genera, M., Álvarez, A., «Ebro final lithic materials exploitation: extraction works, applications and chronology», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSLA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone* (Tarragona, 8-13 de juny de 2009).

Gorostidi Pi, D., «El paisaje epigráfico tarraconense en época tardoantigua: las inscripciones paleocristianas», al *Seminario Internacional Mors Omnibus Instat. Aspectos arqueológicos, epigráficos y rituales de la muerte en el Occidente romano* (Tudela, 16-18 d'octubre de 2009).

Gorostidi Pi, D.; López Vilar, J.; Prevosti, M.; Fiz, I., «Propietaris de vil·les a l'ager Tarraconensis (a la dreta del riu Francolí) s. I-III. Proposta per a un catàleg», a *Actes del Simposi Internacional Ager Tarraconensis. Paisatge, poblament, cultura material i història* (Tarragona, 27 i 28 d'octubre de 2010).

Gutiérrez Garcia-M., A., «Los marmora de las canteras de Tarragona: su uso y difusión», a *I Coloquio de Arqueología en Carranque* (Carranque, 5-7 de març de 2009).

Gutiérrez Garcia-M., A.; Royo, H.; Andreu, J., «The Roman Quarries of the Town and Territory of Los Bañales (Uncastillo, Zaragoza, Spain)», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSLA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone* (Tarragona, 8-13 de juny de 2009).

Gutiérrez, A.; Rodà, I., «El mármol de Luni-Carrara en la fachada Mediterránea de Hispania» a *Ports Network in the Roman Mediterranean* (Siena, 6-8 de març de 2008).

Jàrrega, R., «Figlinae y producción de ánforas en los territoria de Tàrraco y Dertosa», a *XXVI Congreso de los Rei Cretariae Romanae Fautores* (Cadix, 28 de setembre-5 d'octubre de 2008).

Jàrrega, R., «El puerto marítimo y fluvial de Dertosa (Tortosa, Catalunya) y el comercio entre el Ebro y el Mediterráneo», a *Porti antichi e retroterra produttivi* (Livorno, 26-28 marzo 2009).

Jàrrega, R., «Ciudad y territorio en relación con el comercio africano en la costa este de Hispania durante los siglos V y VI. La aportación de la cerámica», a *I Congreso Internacional. Espacios urbanos en el Occidente mediterráneo (s. VI-VIII)* (Toledo 30 setembre-3 octubre 2009).

Jàrrega, R., «Las últimas importaciones romanas de cerámica en el este de Hispania Tarraconensis: una aproximación», a Cau, M. A.; Reynolds, P.; Bonifay, M. (ed.) *Late Roman Fine Wares: solving problems of typology and chronology. Preliminary meeting for Portugal and Spain*. (Barcelona, 3 novembre 2008).

López Vilar, J., «El santuario paleocristiano de los mártires Fructuoso, Augurio y Eulogio en el suburbio de Tàrraco», a *XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana* (Toledo, 8-12 de setembre de 2008).

López Vilar, J.; Fontanals, M.; Vergès, J. M.; Zaragoza, J., «La torre d'Esblada (Querol): un suburbio de Tàrraco», a *XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana* (Toledo, 8-12 de setembre de 2008).

López Vilar, J.; Fontanals, M.; Vergès, J. M.; Zaragoza, J., «La torre d'Esblada (Querol): una nova fortificació medieval a la conca del Gaià», a *Segones Jornades d'Estudi i Divulgació de les Terres del Gaià* (Salomó, 19 i 20 de març de 2010).

López Vilar, J.; Fontanals, M.; Vergès, J. M.; Zaragoza, J., «L'accés al castell de Pinyana (Querol): reinterpretació, estudi estructural i proposta de reconstrucció ideal», a *Segones Jornades d'Estudi i Divulgació de les Terres del Gaià* (Salomó, 19 i 20 de març de 2010).

López Vilar, J.; Piñol, L.; Revilla, V., «La producción tarraconense de lastras Campana», a *Tarraco: construcció i arquitectura d'una capital provincial romana. Congrés Internacional en Homenatge a Theodor Hauschild* (Tarragona, 2009).

López Vilar, J.; Piñol, L.; Revilla, V., «Modelos itálicos y artesanado provincial: las lastras Campana de Tàrraco y su territorio», a *Actas del XI Coloquio Internacional de Arte Romano Provincial. Roma y las provincias: modelo y difusión* (Mèrida, 18-21 de maig de 2009).

López Vilar, J.; Puche, J. M., «Els banys de la villa romana de la Llosa: una nova interpretació», al *Simposi Internacional Ager Tarraconensis. Paisatge, poblament, cultura material i història* (Tarragona, 28 i 29 de setembre de 2010).

Macias, J. M.; Muñoz, A.; Teixell, I.; Menchon, J. J., «Nuevos elementos escultóricos del recinto de culto del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris* (Tarraco, Hispania Citerior)», a *Actas del XI Coloquio Internacional de Arte Romano Provincial. Roma y las provincias: modelo y difusión* (Mèrida, 18-21 de maig de 2009).

Macias, J. M.; Menchon, J. J.; Muñoz, A.; Teixell, I., «La construcció del recinte superior de culte», a les *Actes del Congrés Internacional en Homenatge a Theodor Hauschild. Tàrraco: construcció i arquitectura d'una capital provincial romana* (Tarragona, 28-30 de gener de 2009), 2010.

Macias, J. M., «L'arquitectura termal a Tàrraco», a les *Actes del Congrés Internacional en Homenatge a Theodor Hauschild. Tàrraco: construcció i arquitectura d'una capital provincial romana* (Tarragona, 28-30 de gener de 2009), 2010.

Macias, J. M.; Muñoz, A.; Teixell, I.; Menchon, J. J., «Nuevos elementos escultóricos del recinto de culto del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris* (Tarraco, Hispania Citerior)», a *Actas del XI Colloqui Internacional d'Art Romà Provincial. Roma y les provincias: model i difusió* (Mèrida, 18-21 de maig de 2009).

Macias, J. M., «*Horrea* y estructuras de almacenamiento en la ciudad y territorio de Tàrraco: una primera aproximación», a *Los horrea hispanos: el problema del almacenamiento en el contexto mediterráneo en época romana* (Madrid, 25-26 de juny de 2009).

Macias, J. M., «Els suburbia al Mediterrani de la Hispania Citerior, o els termòmetres de la salut de l'Imperi», a *Colloqui Internacional El paisatge periurbà durant la protohistòria i l'antiguitat a la Mediterrània occidental* (Tarragona, 6-8 de maig de 2009).

Macias, J. M.; Menchon, J. J.; Muñoz, A.; Teixell, I., «La acrópolis de Tàrraco y la implantación urbana del culto imperial en la capital de la Hispania Citerior», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22-26 de setembre de 2008). Bollettino di Archeologia On-line.

Macias, J. M.; Remolà, J. A., «Portus Tarraconensis», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology* (Roma, 22-26 de setembre de 2008). Bollettino di Archeologia On-line.

Mas, C.; Chávez, M. E.; Orfila, M.; Gutiérrez García-Moreno, A.; Álvarez, A.; Roda, I.; Domènech, A.; Cau, M. A., «Characterization of the Stone used in an *opus sectile* pavement of Pollentia (Alcúdia, Mallorca)», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone* (Tarragona, 8-13 de juny de 2009).

Mascort, M., «Estudio del material exhumado en el Osireion de Oxirrincó (el-Bahnasa)», a *Actas del IV Congreso Ibérico de Egiptología* (Lisboa, 13-15 de setembre de 2010).

Montanero, D.; Olmos, P., «La arquitectura militar de los asentamientos fenicios occidentales: nuevas aportaciones al estudio arquitectónico y metrológico», a *VIIème Congrès International des Études Phéniciennes et Puniques* (Hammamet, 10-14 novembre 2009).

Monrós, M., «Imatge i poder a partir de l'arquitectura: el cas de l'edifici singular A del Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell)», a *Actas de las III Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica, organizadas per Estrat Jove* (Cerdanyola del Vallès, 15-17 de maig de 2010).

Orengo, H. A.; Fiz, J. I.; Macias, J.M., «Restitución 3D de la topografía de la antigua ciudad de Tàrraco en un entorno SIG: propuestas metodológicas y primeros resultados», a *SIG y análisis arqueológico del territorio. V Simposio Internacional de Arqueología de Mérida (Mérida, 7-10 de novembre de 2007)*, Anejos del Archivo Español de Arqueología.

Palet, J. M.; Orengo, H. A. i Fiz, J. I., «Análisis planimétrico digital de la red viaria y del parcelario en el *ager Tarraconensis*: formas del paisaje y articulación del territorio», a Anejos del Archivo Español de Arqueología.

Palet, J. M.; Orengo, H. A.; Ejarque, A.; Euba, I.; Miras, Y.; Riera, S., «Formas de paisaje de montaña y ocupación del territorio en los Pirineos orientales en época romana: estudios pluridisciplinares en el valle del Madriu-Perafita-Claror (Andorra) y en la sierra del Cadí (Cataluña)», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology (Roma, 22-26 de setembre de 2008)*. Bollettino di Archeologia On-line.

Paradis-Grenouillet, S.; Rouaud, R.; Allée, Ph.; Oillic, J. Ch.; Euba, I.; Ploquin, A., «De la charbonnière à la forêt combustible: apport de l'experimentation», a *XVIIème Colloque du GMLPCA. Archéometrie, Ressources, Sociétés, Biodiversité (6-10 avril 2009)*.

Pons, E., «Últimos hallazgos en la necrópolis alta. El yacimiento arqueológico de Oxirrinco (el-Bahnasa): tumbas n.º 18-20», a *Actas del IV Congreso Ibérico de Egiptología, Lisboa (13-15 de setembre de 2010)*.

Prevosti, M.; Orengo, H. A.; de Soto, P.; Abela, J., «Integración de tecnologías SGDB, SIG y GPS en la planificación, desarrollo y análisis de las prospecciones intensivas del *ager Tarraconensis*», a Anejos del Archivo Español de Arqueología.

Pons, E., «Últimos hallazgos en la Necrópolis Alta. El yacimiento arqueológico de Oxirrinco (el-Bahnasa): tumbas n.º 18-20», a *Actas del IV Congreso Ibérico de Egiptología (Lisboa, 13-15 de setembre de 2010)*.

Prada, J. L., Badia, M., Álvarez, A., Oms, O., Estrada, R., Arribas, M. E., «Decay and conservation strategies of rocks containing dinosaur footprints: the case of several sites in Spain», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone (Tarragona, 8-13 de juny de 2009)*.

Prevosti, M., Carruesco, J., «Aportaciones del mundo helenístico a una tipología de hábitat rural romano: casas-torre y casas fortificadas», a *Proceedings of the 17th International Congress of Classical Archaeology (Roma, 22-26 de setembre de 2008)*. Bollettino di Archeologia On-line.

Prevosti, M.; Orengo, H. A.; de Soto, P.; Abela, J., «Integración de tecnologías SGDB, SIG y GPS en la planificación, desarrollo y análisis de las prospecciones intensivas del *ager Tarraconensis*», a Anejos del Archivo Español de Arqueología, 2010.

Puche, J. M.; López Vilar, J., «Metrologia e proporzioni nelle basiliche paleocristiane di Tarraco: la basilica settentrionale del santuario suburbano di San Fruttuoso e la basilica dell'anfiteatro», a *Actas del XV Congreso Internacional de Arqueología Cristiana (Toledo, 8-12 de setembre de 2008)*.

Rafel, N.; Belarte, M. C.; Graells, R.; Noguera, J., «Les necròpolis d'incineració a la Catalunya meridional i el Matarranya (segles IX-VI a. n. e.). Novetats de la recerca», a *Taula rodona internacional Les necròpolis d'incineració entre l'Ebre i el Tíber (segles IX-VI aC) (Barcelona, 21-22 novembre de 2008)*.

Reyes, O., Pérez, C., Álvarez, A., Gutiérrez García-M., A., Rodà, I., Domènech, A., «Marmoreal representation of Las Pizarras (Coca, Segovia, Spain): a Roman site», a *IX International Conference of the Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA). Interdisciplinary Studies on Ancient Stone (Tarragona, 8-13 de juny de 2009)*.

Jordi López i Josep Maria Puche durant la seva intervenció.

Rodà, I., «Epigraphy and the Media», a *Proceedings of the 13th International Congress of Greek and Latin Epigraphy* (Oxford, 2-7 de setembre de 2007).

Rodà, I., «*Imago Mortis*: consideraciones acerca de la escultura y el retrato funerarios en la Roma antigua. El ejemplo de Barcino», a *Seminario Internacional Mors Omnibus Instat. Aspectos arqueológicos, epigráficos y rituales de la muerte en el Occidente romano* (Tudela, 15-18 d'octubre 2009).

La prof. Isabel Rodà durant la seva intervenció.

Rodà, I., Beltran, J., «Las *cupae* de Tarraco y Barcino y el conjunto de *cupae* del Levante Peninsular: tipologías y contextos funerarios», a *I Coloquio de Arqueología e Historia Antigua de Los Bañales. Las Cypae Hispanas: origen, difusión, uso, tipología* (Los Bañales, 16 d'abril de 2010).

Rodà, I., Nolla, J. M., «Novedades en el tramo N de la Via Augusta», a *Simposio Internacional: Aspectos de la red hispano-romana* (Mèrida, 13-14 de novembre de 2008).

Subias, E., «La fortaleza bizantina del suburbio noroccidental de Oxirrincó (El Minia, Egipto)», a *IV Congreso Ibérico de Egiptología*, (Lisboa, 13-15 de setembre de 2010).

6.7. Articles en revistes de prestigi reconegut

Belarte, M. C., «L'habitat de Lattara au ve s. av. n. è. : urbanisme, organisation de l'espace et vie domestique», a *Lattara* 21 (1), 2010, p. 203-218.

Carruesco, J., «El motiu del jardí a la tragèdia i a la novella com a element definidor de gènere», a *Studia Philologica Valentina* 12, n. s. 9, 2010, p. 31-48.

Ciurana, J., «Les monedes en els contextos funeraris del suburbi oriental de Tàrraco: més enllà de Caront», a *Butlletí Arqueològic de la Reial Societat Arqueològica de Tarragona* 30, 2008, p. 123-139.

Díaz Ariño, B., Gorostidi Pi, D., «*Tusculum* en época medio-republicana: los Furii», a *Archeologia Classica* LXI, 2010, p. 161-192.

Ejarque, A.; Miras, Y.; Riera, S.; Palet, J. M. i Orengo, H. A., «Testing microregional variability in the Holocene shaping of high mountain cultural landscapes: a palaeoenvironmental case-study in the Eastern Pyrenees», a *Journal of Archaeological Science* 37, 2010, p. 1468-1479.

Euba, I.; Palet, J. M., «L'exploitation des ressources végétales dans les Pyrénées orientales durant l'Holocène: analyse anthracologique des structures d'élevage, de fours et de charbonnières dans l'Alt Urgell (Chaîne du Cadí) et la vallée du Madriu (Andorre)», a *Quaternaire* 21 (3), 2010, p. 305-316.

Flórez, M.; Palet, J. M., «La Layetania interior: estudio arqueomorfológico en un área urbana (Vallès, Barcelona). Aspectos metodológicos», a *Agri Centuriati* 6 (2009), 2010, p. 423-427.

Leveau, Ph.; Palet, J. M., «Les Pyrénées romaines, la frontière, la ville et la montagne», a *Pallas* 82, 2010, p. 171-198.

Miras, Y.; Ejarque, A.; Orengo, H. A.; Riera, S.; Palet, J. M. i Poiraud, A., «Prehistoric impact on landscape and vegetation at high altitudes: an integrated palaeoecological and archaeological approach in the eastern Pyrenees (Perafita valley, Andorra)», a *Plant Biosystems* 144:4, 2010, p. 924-939.

Miró, C. i Orengo, H. A., «El cicle de l'aigua a Barcino. Una reflexió entorn de les noves dades arqueològiques», a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona* 6, 2010, p. 108-133.

Moncunill, J., Principal, J., Velaza, J., Camañes, M. P., Padrós, C., «Un nuevo plomo ibérico escrito de Monteró I», a *Paleohispanica, Homenaje a J. De Hoz* 10, 2010, p. 233-247.

Olmos Benlloch, Pau, «Aproximació a la metrologia ibèrica (segles V-II aC)», a *Revista d'Arqueologia de Ponent* 19, 2009, p. 51-74.

Olmos, P., Puche, J. M., «La proporció en l'arquitectura ibèrica: la torre Y-Z d'Alorda Park», a *Butlletí de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense* 30, 2008, p. 29-41.

Orengo, H. A. i Palet, J. M., «Methodological insights to the study of centuriated field systems: a landscape archaeology perspective», a *Agri Centuriati* 6 (2009), 2010, p. 341-357.

Palet, J. M.; Orengo, H.; Riera, S., «Centuriación y modelación del paisaje en los llanos litorales de *Barcino* (Barcelona) y *Tarraco* (Tarragona): una investigación multidisciplinar a través de la integración de datos arqueomorfológicos y paleoambientales», a *Agri Centuriati* 6 (2009), 2010, p. 341-357.

Pitarch, A., Queralt, I., Álvarez, A., «Analysis of Catalan silver coins from the Spanish War of Independence period (1808–1814) by Energy Dispersive X-ray Fluorescence», a *Nuclear instruments and methods in physics research B. Beam interactions with materials and atoms*, 2010, p. 308-312.

Rafel, N.; Montero-Ruiz, I.; Castanyer, P.; Aquilué, X.; Armada, X.-L.; Belarte, C.; Gasull, P.; Gener, M.; Graells, R.; Hunt, M.; Martín, A.; Mata, J. M.; Morell, N. i altres, «New approaches on the archaic and Iberian trade: exploitation and circulation of lead and silver in the north-eastern Iberian peninsula», a *Oxford Journal of Archaeology* 29 (2), 2010, p. 175-202.

Rodà, I., Domènech, A., «Las gemas de Tarraco. Iconografía e identificación de los materiales», a *Histria Antiqua* 19, 2010, p. 37-46.

Rodà, I., Urteaga, M., «Marcus Aemilius Lepidus en un ladrillo de Oiasso (Irún)», a *Pallas. Revue d'études antiques. Ab Aquitania in Hispaniam: Homenatge Pierre Sillières* 82, 2010, p. 277-289.

Articles revistes de prestigi reconegut (en premsa)

- Belarte, M. C., Gailledrat, E., Principal, J., «The functional and symbolic uses of space in western Mediterranean protohistory: the Pech Maho example (Sigean, western Languedoc, France) », a *Oxford Journal of Archaeology* 30.1.
- Camañes, M. P., «Estudio funcional de los espacios de Molí d'Espígol (Tornabous Urgell): transformación, elaboración y consumo de alimentos», a *Cypsela* 18.
- Carruesco, J., «Choral Performance and Geometric Patterns in Textual and Iconographic Representations», a *Mnemosyne*.
- Ciurana, J., «*Mors immatura*. Morir abans d'hora a Tàrraco (segle I-III dC)», a *Empúries* 56.
- Euba Rementeria, I.; Ribes Mateu, D., «El carboneig al massís dels Ports. La seva integració dins del context general de la Catalunya moderna i contemporània», a *Etnologia. Revista d'etnologia de Catalunya*, èp. II; n. 3, 2010, p. 135-137.
- Fiz, J. I.; Gorostidi, D.; Lopez, J.; Prevosti, M.; Abela, J., «*In conspectu prope totius urbis*: la aplicación de diferentes métodos de análisis de visibilidad al paisaje del *ager Tarraconensis*», a *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología de la Universidad de Granada*.
- Guitart, J.; Pera, J.; Ros, J.; Padrós, N., «Excavacions a la ciutat romana de Iesso (Guissona, Segarra). Les termes públiques i les darreres intervencions», a *Tribuna d'arqueologia* 2009 (2011).
- Gorostidi Pi, D., «Las asociaciones juveniles de *Tusculum* (Lacio, Italia): la evidencia epigráfica», a *Empúries* 56.
- Gorostidi Pi, D., Cartes, A., «Grafitos procedentes de Mas d'en Pau (Tortosa, España)», a *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*.
- Gorostidi Pi, D., López Vilar, J., «*Decurio Larum coloniae Tarraconensis*. Nueva lectura de RIT 40», a *Epigraphica*.
- Gorostidi Pi, D., Ruiz Valderas, E., «Un nuevo testimonio del *aedilis lustralis* de *Tusculum*», a *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*.
- Kallala, N., Ramon, J., Sanmartí, J., Belarte, M. C., Maraoui, B., Fadrique, T., Jornet, R., López, D., Morell, N., Valenzuela, S., «Sobre los orígenes de la civilización nómada y su relación con la civilización cartaginesa», a *Mainake* 32.
- López Vilar, J.; Piñol, Ll., «Les terracotes romanes de la Granja Mitjana (Poblet, Tarragona)», a *Empúries* 56.
- Macias, J. M., Muñoz, A., Teixell, I., «Simultaniejant l'excavació i la difusió: l'experiència de la catedral de Tarragona», a *Auriga*.
- Monrós, M., «L'edifici singular A de la ciutat ibèrica del Molí d'Espígol (Tornabous, l'Urgell): interpretació i funcionalitat», a *Cypsela* 18.
- Noguera, J., «La Palma: a *Publius Cornelius Scipio Africanus* encampment during the Second Punic War in Iberia», a *Madridrer Meittelungen*.
- Oliach, M., «Cisternes protohistòriques de la plana occidental catalana. Aspectes morfològics i utilitaris», a *Cypsela* 18.
- Olmos, P., «Modulación y proporción en la arquitectura emporitana entre los siglos VI-II a. C.», a *Empúries* 56.
- Orengo, H. A.; Cortés, A. i Miró, C., «El templo de Augusto de *Barcino*. Nuevas perspectivas de estudio», a *Empúries* 56.
- Palet, J. M., Orengo, H. A., «The Roman centuriated landscape: conception, genesis and development as inferred from the *Ager Tarraconensis* case», a *American Journal of Archaeology* 115.3.

Palet, J. M.; Orengo, H. A. i Fiz, J. L., «Análisis planimétrico digital de la red viaria y del parcelario en el *ager Tarraconensis*: formas del paisaje y articulación del territorio», a *Anejos del Archivo Español de Arqueología*, 2010.

Rodà, I., Macias, J. M., «Tarraco», a *Archeo*.

Rodà, I., Vaquerizo, D., «Corduba, Colonia Patricia», a *Archeo*.

6.8. Articles en altres revistes

Padró, J.; Algorri, E.; Amer, H.; Campillo, J.; Castellano, N.; Erroux-Morfin, M.; Mangado, M. L.; Martínez, J. J.; Mascort, M.; Pons, E.; Subías, E., «Memòria dels treballs arqueològics duts a terme a Oxirinc (el Bahnasa, Minia) durant la campanya de 2009», a *Nilus* 18, 2010, p. 3-30.

Carreras, C.; Mancini, F., «Techno-society at the service of memory institutions: Web 2.0 in museums», a *Journal of Catalan Cultural Studies*, vol. 2.1, 2010.

Carreras, C.; Pujol, L., «La realidad virtual en el patrimonio cultural: la revolución latente», a *Revista G+C (Gestión y Cultura)* 6 (julio-agosto 2010).

Guitart, J., «The origin of the earliest Roman cities in Catalonia: An examination from the field of archaeology», a *Catalan Historical Review* 3/2010, 2010, p. 9-30.

Euba Rementeria, I.; Allué Martí, E., «Paisajes y recursos forestales en Tarragona en el siglo xv a partir del registro antracológico», a *Arqueología y Territorio Medieval* 17, 2010, p. 71-80.

Principal, J.; Camañes, P.; Monrós, M., «Darreres intervencions arqueològiques a la ciutat ibèrica del Molí d'Espígol (Tornabous, l'Urgell)», a *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, 2010, p. 14-35.

Rodà, I., «Enea in Spagna», a *Archeo* 5 (303), 2010, p. 41-43.

6.9. Publicacions en línia

Carreras, C.; Mancini, F., «Improving cultural web production in small-size institutions: strategies to promote heritage in a productive basis», a *Cultural heritage online. Empowering users: an active role for users communities. Florence, desembre 2009 (Florència, 15-16 de desembre de 2009)*, Florència, 2010. <<http://www.rinascimento-digitale.it/eventi/conference2009/proceedings-2009/Proceedings-part2.pdf>>.

Oliach, M., «L'aigua a la protohistòria. Les estructures hidràuliques d'àmbit urbà a Catalunya», a *Estudis d'Història Agrària*. <<http://k.udg.edu/VCHA/wp-content/uploads/2009/07/M.Oliach1.pdf>>.

7. ESPAI WEB, EXPOSICIONS I ALTRES ACTIVITATS DE DIFUSIÓ

7.1. El lloc web de l'ICAC

Al llarg del 2010 el lloc web de l'ICAC (www.icac.net) ha tingut una mitjana de 325 visites diàries i una mitjana de 10.017 visites

mensuals. Anualment, el còmput total ha estat de 120.203 visites. Vegeu tot seguit les xifres de l'any per mesos.

	Visites/dia	Visites/mes	Pàgines vistes	PDF descarregats (articles i llibres)
Gener	367	11.398	36.502	597
Febrer	357	10.013	62.271	142
Març	480	14.910	41.851	209
Abril	378	11.343	38.748	349
Maig	422	13.093	56.181	761
Juny	370	11.111	35.830	250
Juliol	364	11.285	41.692	906
Agost	267	8.283	42.774	553
Setembre	265	8.803	38.331	172
Octubre	311	10.220	35.661	398
Novembre*	87	2.622	14.637	279
Desembre	230	7.122	58.532	533
Mitjanes	325	10.017	41.918	429
Total anual	3.898	120.203	503.010	5.149

** Inici del servidor propi en l'empresa Enraona. El servidor vell va estar en funcionament paral·lelament fins al desembre. Pot haver passat que algunes visites s'hagin comptabilitzat en el servidor antic (del qual ja no disposem de dades) a causa de les pàgines guardades en memòria d'alguns cercadors o navegadors.*

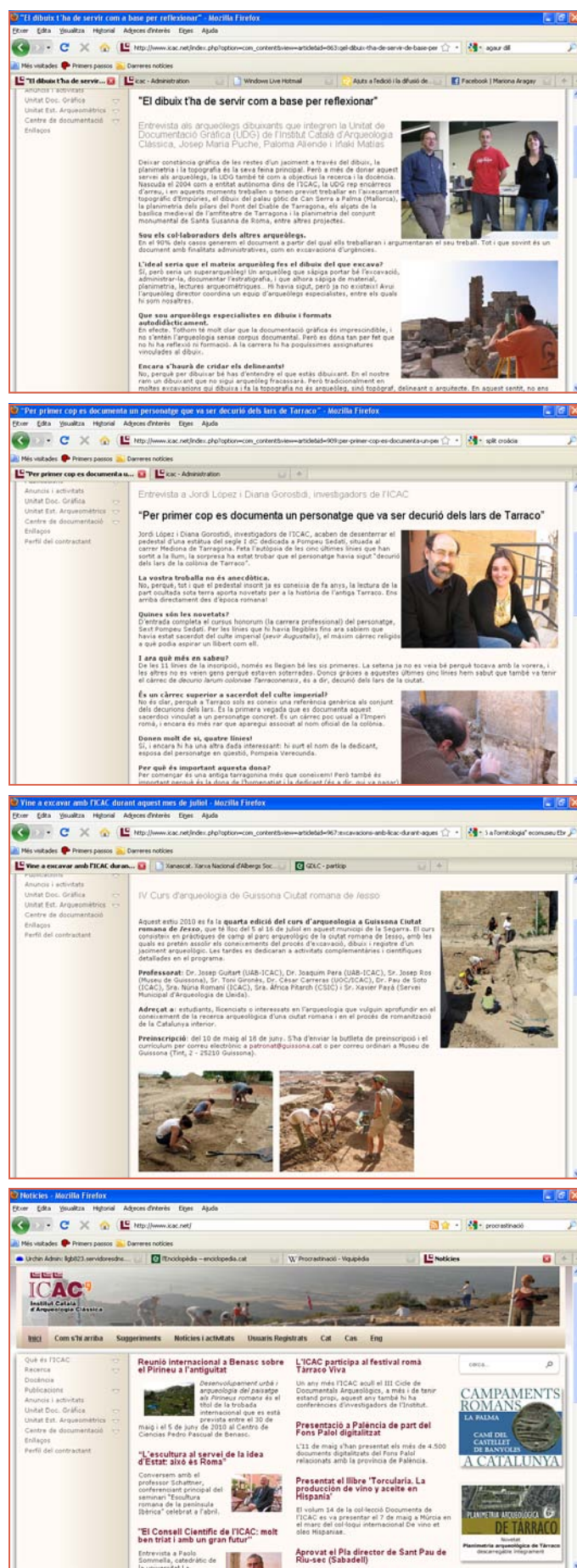
Per socialitzar la tasca investigadora i editora de l'ICAC, tant entre la comunitat científica com en la societat en general, al lloc web s'hi pengen les publicacions de l'ICAC en format PDF al cap de nou mesos de la publicació en paper. En les fitxes personals cada investigador també hi fa constar la seva producció científica en PDF.

Al mateix temps, el web institucional de l'ICAC és la font d'informació real i actualitzada de l'activitat de l'Institut. No només s'hi dona notícia dels projectes de recerca, congressos, seminaris, presentacions de llibres i altres activitats, sinó que també s'hi genera informació amb esperit més divulgatiu, com entrevistes als investigadors de la casa. Vegeu-ne exemples a les imatges.

D'altra banda, el web també vol ser una font d'informació i difusió de referència de les activitats relacionades amb l'arqueologia, organitzades per l'ICAC o per altres institucions, tant d'aquí com estrangeres. Les notícies, els reportatges i les entre-

vistes de la portada del web responen a aquesta voluntat. Vegeu uns quants exemples de portades del 2010 a les imatges.

Millores diverses

El 2010 ha estat un any de canvis i millores del web de l'Institut. Les enumerem a continuació:

- Contracció d'una màquina exclusiva per a aquest servei.
- Contractació d'una empresa per al bon funcionament de la màquina.
- Neteja de totes les antigues traces de programes instal·lats i no utilitzats.
- Trasllat de tots els continguts a un entorn nou i net, perquè el web estigui tan bé com sigui possible.
- Implantació del sistema de Joomla!fish, que permet la gestió de múltiples idiomes.
- Implantació de PhocaGallery, repositori web de contingut multimèdia.

Noves aplicacions web

El 2010 s'ha acabat de muntar i millorar un gestor de base de dades, que s'ha anomenat *Espai personal* de l'ICAC. La feina ha consistit en el següent:

- Desenvolupament i integració de mòduls que permetran crear unes fitxes personals a l'àrea de recursos humans del lloc web.
- Desenvolupament i integració de mòduls que permetran visualitzar i identificar les línies de recerca de l'ICAC.

Enllaçar l'aplicació de gestió amb el lloc web de l'ICAC ha de permetre que les dades que entren els usuaris (currículums, publicacions, projectes i tesis doctorals) apareguin publicades al mateix moment. D'aquesta manera, una part de la informació que es visualitza al web de l'ICAC s'alimentarà automàticament i a temps real dels canvis introduïts de forma corporativa. Concretament, aquesta aplicació consta de:

- a. *Espai personal*, perquè l'usuari pugui actualitzar les seves dades personals i penjar el seu currículum.
- b. *Publicacions*, perquè l'usuari hi pugui introduir la seva producció científica, també adjuntant-hi el PDF, i fins i tot associant les publicacions als projectes de l'ICAC.
- c. *Gestor de projectes*, que permet als membres de cada projecte actualitzar les dades tant per a la *Memòria d'activitats* com per al web públic de l'ICAC.
- d. *Gestor de la difusió científica*, perquè cada usuari pugui donar a conèixer les seves activitats (congressos, conferències, etc.).
- e. *Eina* per generar la documentació de la *Memòria d'activitats* de manera automàtica a partir de totes aquestes dades.

Noves eines. El butlletí electrònic 'Archeonea'

A més del canvi del Webmail i de la incorporació de calendari al Webmail actual, el 2010 s'ha estrenat un sistema de butlletins i comunicacions digital. El canvi més visible de portes enfora ha estat la creació del butlletí electrònic de l'ICAC, *Archeonea*, de periodicitat mensual o bimensual i escrit en versió catalana i castellana. Aquesta publicació, també consultable al web de l'ICAC, és un nou mitjà de comunicació de l'ICAC no només per donar a conèixer l'activitat institucional, sinó també per fomentar l'interès i el gust per l'arqueologia més enllà del món

acadèmic i científic. Val a dir, a més, que un butlletí electrònic és una iniciativa inèdita a casa nostra en l'àmbit de coneixement de l'arqueologia.

El bloc 'A la recerca del temple d'August'

Aquest bloc, obert el juny i encara en marxa, ha estat la primera gran incursió de l'ICAC en el web social. Fruit del conveni de col·laboració amb la revista de divulgació històrica *Sàpiens*, el 2010 l'Institut ha estrenat un bloc de seguiment de les excavacions a la catedral de Tarragona (blogs.sapiens.cat/recercatemple).

Versió catalana dels butlletins apareguts el 2010 i de la notícia al web de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya sobre l'aparició d'Archeonea.

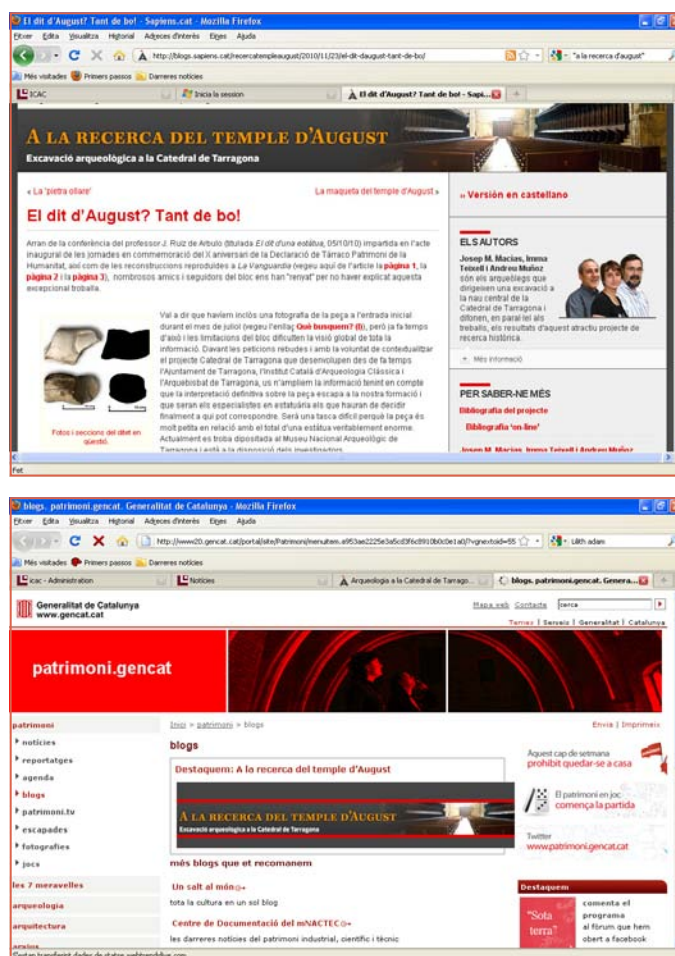
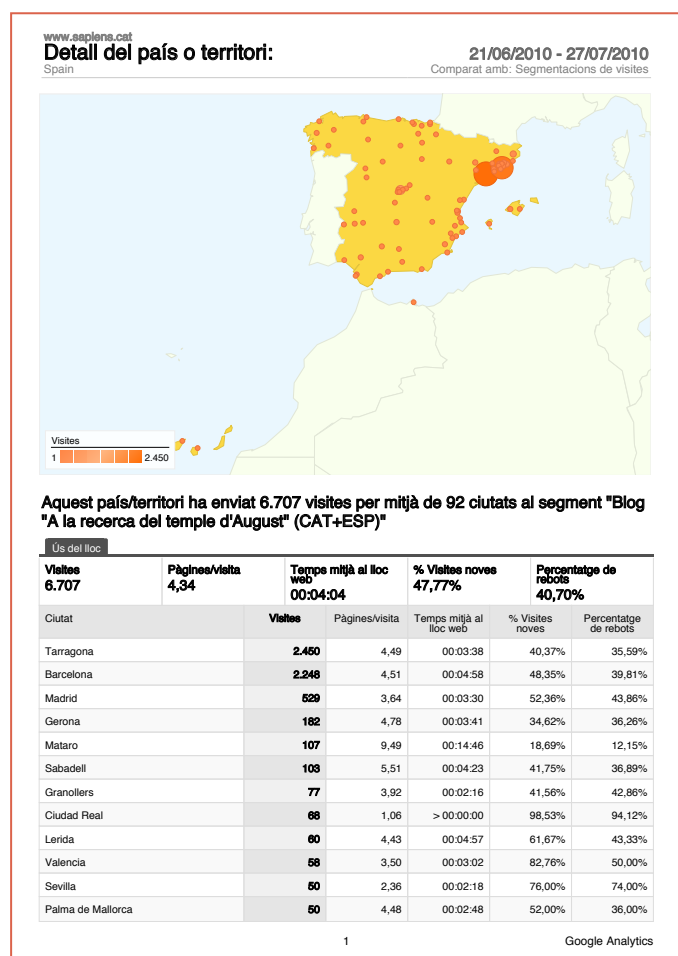
august), codirigides per un investigador de l'ICAC (Josep M. Macias), l'arqueòloga municipal de l'Ajuntament de Tarragona i el director del Museu Bíblic de Tarragona.

El bloc ha tingut una resposta molt satisfactòria i ha generat un dinàmica de 120 consultes diàries els primers dies. Pel que fa a les visites, el moment àlgid va ser durant la fase d'excavació (del 28/06 al 31/07), amb 7.813 i 1.295 visites en català i castellà respectivament (vegeu el gràfic).

Fins al 13/10 el bloc ha estat obert en una norantena de ciutats de l'Estat i en una cinquantena de països. Les ciutats amb

més consultes són Tarragona (35%), Barcelona (33%), Madrid (8%), Girona (3,5%), Mataró (1,5%), etc., i Espanya és l'Estat on ha tingut més seguiment (90%, seguit a molta distància d'Alemanya, Itàlia, Mèxic, etc.).

El recurs ha estat una eina informativa a l'abast del ciutadà, dels arqueòlegs i dels mitjans de comunicació, que l'han consultat com a guió de treball. L'experiència ha permès, doncs, oferir un seguiment transparent, actualitzat i interactiu de l'excavació, i ha establert un precedent per a excavacions futures liderades per l'ICAC.

Imatges del bloc, recomanació al web de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya i estadístiques per ciutats espanyoles.

7.2. Participació de l'ICAC en exposicions i altres projectes de divulgació arqueològica

• 1 d'octubre 2009 - 10 de gener 2010

Collaboració i assessorament de l'exposició «**Visions d'Egipte: Oxirinc, ahir i avui**», organitzada de l'1 d'octubre al 10 de gener de 2010, pel Museu d'Arqueologia de Catalunya, a Barcelona.

• 19 de gener de 2010

Xerrada d'Isabel Rodà titulada «**La modernitat en el món romà**», en el marc del curs organitzat per l'*Aula d'Extensió Universitària* per a la Gent Gran a Castellar del Vallès, Barcelona.

• 20 de gener de 2010

Conferència de M. Gemma Garcia i Antonio Moro titulada «**Les novetats del conjunt episcopal d'Ègara Sant Pere de Terrassa**», en el marc del *Cicle de Conferències dels Dimecres*, organitzades pels Amics de l'Art Romànic de Sabadell, durant el curs 2009-2010 a Sabadell.

• 18 de febrer de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Acueductos romanos**», en el marc del *Ciclo de conferencias: Segovia y Roma*, organitzat per l'Obra Cultural y Social Caja Segovia, del 28 de gener al 30 de maig, a Segòvia.

• 23 de febrer de 2010

Collaboració i assessorament de Marta Prevosti en l'exposició «**16 científiques catalanes**», organitzada per l'Associació Catalana de Comunicació Científica. Una de les científiques a qui estava dedicada aquesta exposició era la investigadora Marta Prevosti.

• 7 d'abril - 13 de maig 2010

Collaboració i assessorament de l'exposició «**Visions d'Egipte: Oxirinc, ahir i avui**», organitzada de l'1 d'octubre al 13 de maig per la Fundació Bosch i Cardellach, a Sabadell.

• 18 d'abril de 2010

Conferència de Jordi López titulada «**Les pedreres romanes de la Móra-Tamarit i la zona de llevant**», en el marc de les *Jornades Culturals 2010*, organitzat per l'Associació de Veïns La Móra, a Tamarit.

• Maig de 2010

Assessorament científic de Josep M. Macias en l'activitat «**Toquem els romans**», organitzada pel Museu de Cambrils els dies 15 i 16 de maig, en el marc de la celebració del *Dia Internacional dels Museus i Tàrraco Viva*, a Cambrils.

• 15 de maig - 30 de novembre de 2010

Participació de la Missió Arqueològica d'Oxirinc en la revisió dels textos per al catàleg de l'exposició «**La tumba de Tutankhamon**», exposada del 16 de maig al 30 de novembre, a la Casa de Campo de Madrid.

• 20 de maig de 2010

Assessorament científic de Diana Gorostidi en l'activitat «**Juguem com jugaven els nens i nenes de Tàrraco**», de les *XII Jornades d'Aprenentatge Actiu i Tàrraco Viva*, organitzades pel Camp d'Aprenentatge de Tarragona en el marc de les activitats del festival *Tàrraco Viva 2010*, a Tarragona.

Fullet divulgatiu de la inauguració de l'exposició '16 científiques catalanes'.

Alumnes de primària aprenent a escriure com els romans.

Alumnes de primària aprenent a escriure com els romans.

Taller d'epigrafia romana al Camp de Mart.

• 25 de maig de 2010

Visita institucional de la directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i de la Fundació Arqueològica Clos a les excavacions del **Castellot de la Roca Roja**, a Benifallet, dirigides per investigadors de l'ICAC.

Assistents a la visita oficial al jaciment del Castellot de la Roca Roja.

La Dra. Carme Belarte durant la visita guiada al jaciment.

• 26-28 de maig de 2010

Coorganització amb el Museu d'Història de Tarragona i el Festival Internacional de Cine Arqueològic del Bidasoa del **III Cicle de Documentals Arqueològics**, en el marc de les activitats de *Tàrraco Viva* 2010, del 26 al 28 de maig, a Tarragona.

Programa de projeccions del III Cicle de Documentals Arqueològics a l'ICAC.

Banderola del III Cicle de Documentals Arqueològics a la façana de l'ICAC.

• 28-29 de maig de 2010

Col·laboració de l'ICAC amb **History Channel** (Canal d'Història) i el Museu d'Història de Tarragona en la projecció de documentals d'història del món antic, del 28 al 29 de maig, a Tarragona.

• 28-30 de maig de 2010

Participació de l'ICAC amb un estand institucional en les jornades de divulgació històrica romana **Tàrraco Viva 2010**, organitzades pel Museu d'Història de Tarragona, del 28 al 30 de maig, a Tarragona.

• Juny-juliol de 2010

Col·laboració de l'ICAC en la **Summer Study Abroad**, organitzada per la Universitat Rovira i Virgili, durant els mesos de juny i juliol, a Tarragona.

• 9 de juny de 2010

Participació de Marta Prevosti en la taula rodona titulada «**Demandes professionals en l'àmbit de dones, gènere i igualtat**», en el marc de la *Jornada Lletres. Estat de la recerca en dones, gènere i igualtat*, organitzada per l'Observatori de la Igualtat, GRÈC i la Universitat Rovira i Virgili, a Tarragona.

• 13 de juliol de 2010

Xerrada de M. Gemma Garcia titulada «**Les grans dades arqueològiques trobades a la Seu d'Ègara**», en el marc de del curs d'estiu, organitzat per la parròquia de Sant Pere de Terrassa, els dies 13 i 14 de juliol, a Terrassa.

• 28 de setembre - 2 d'octubre de 2010

Col·laboració de l'ICAC en la **64 a sessió de la Societat Internacional Fernand de Visscher per a la història del dret a l'antiguitat**, organitzada per la Societat Internacional Fernand de Visscher i la UAB, del 28 de setembre al 2 d'octubre, a Barcelona.

Pòster de la 64a sessió de la Societat Internacional Fernand de Visscher per a la història del dret a l'antiguitat.

• 14 d'octubre de 2010

Conferència d'Isabel Rodà sobre la Tarragona romana en el marc del programa d'activitats **Coneguem Catalunya**, organitzada per la Federació Catalana d'Associacions i clubs Unesco (FCACU) amb la col·laboració de l'Aula de Cultura de Cardeu i la Fundació Universitària Martí l'Humà.

• 27 d'octubre de 2010

Lliurament de la Distinció *Honos* a l'empresa Acesa pel seu suport a la recerca arqueològica i la conservació del patrimoni, en el marc del Simposi *L'ager Tarraconensis: paisatge, poblament, cultura material i història*, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, amb la col·laboració d'Acesa i l'Ajuntament de Tarragona, del 27 al 28 d'octubre, a Tarragona.

Sala d'actes de la Diputació de Tarragona, on es va lliurar la Distinció Honos.

Autoritats assistents a l'acte de lliurament.

Parlament del Dr. Riera en representació de l'IEC.

El rector de la URV lliurant la distinció Honos al Sr. Sergi Loughney, director de la Fundació Abertis.

El Sr. Sergi Loughney adreçant unes paraules al públic.

• 4 de novembre de 2010

Conferència de Joaquín Ruiz de Arbulo titulada «**Bàrcino**», en el marc del cicle de conferències *Llegim Tàrraco. Literatura i Història*, organitzat pel Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, els mesos d'octubre i novembre, a Tarragona.

• 11 de novembre de 2010

Conferència d'Isabel Rodà titulada «**Diàleg sobre Luci Mini-ci Natal**», en el marc del cicle de conferències *Llegim Tàrraco. Literatura i Història*, organitzat pel Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, els mesos d'octubre i novembre, a Tarragona.

• 17-19 de novembre de 2010

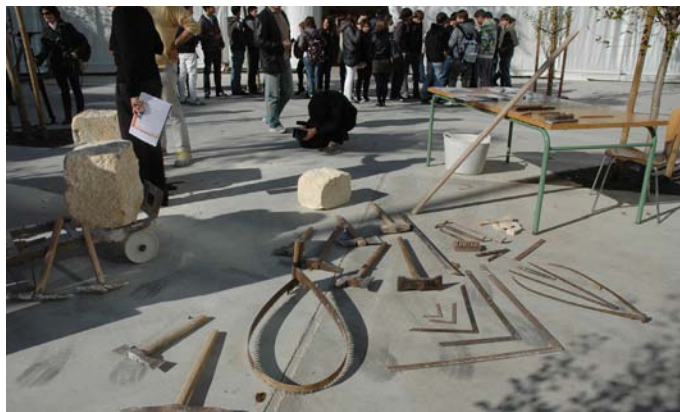
Participació de l'ICAC a la *16a Setmana de la Ciència*, organitzada per la Universitat Rovira i Virgili, amb un estand institucional i l'activitat «**El treball de la pedra a l'antiguitat. Del Mèdol a Tàrraco**», coorganitzada amb el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, del 17 al 19 de novembre, a Tarragona.

La prof. Isabel Rodà i la geòloga de l'ICAC, Ana Domènech, a l'estand institucional.

Demostració del treball de la pedra per part del picapedrer i geòleg Alex Masdeu.

Detall de les eines de picapedrer emprades en aquesta activitat.

Participants de l'activitat posant en pràctica els coneixements apresos.

• 15 de novembre de 2010

Xerrada de Joaquín Ruiz de Arbulo titulada «**Quan les pedres parlen**», en el marc de *Aules de la Gent Gran (URV)*, organitzat per Universitat Rovira i Virgili, a Tarragona.

• 19-20 de novembre de 2010

Participació de l'ICAC en el **VI Fòrum Auriga**, en el marc dels actes de la Capital de la Cultura Catalana 2010, organitzat per la revista *Auriga* i el Museu de Badalona, del 20 al 21 de novembre, a Badalona.

El prof. Josep Guitart al VI Fòrum Auriga.

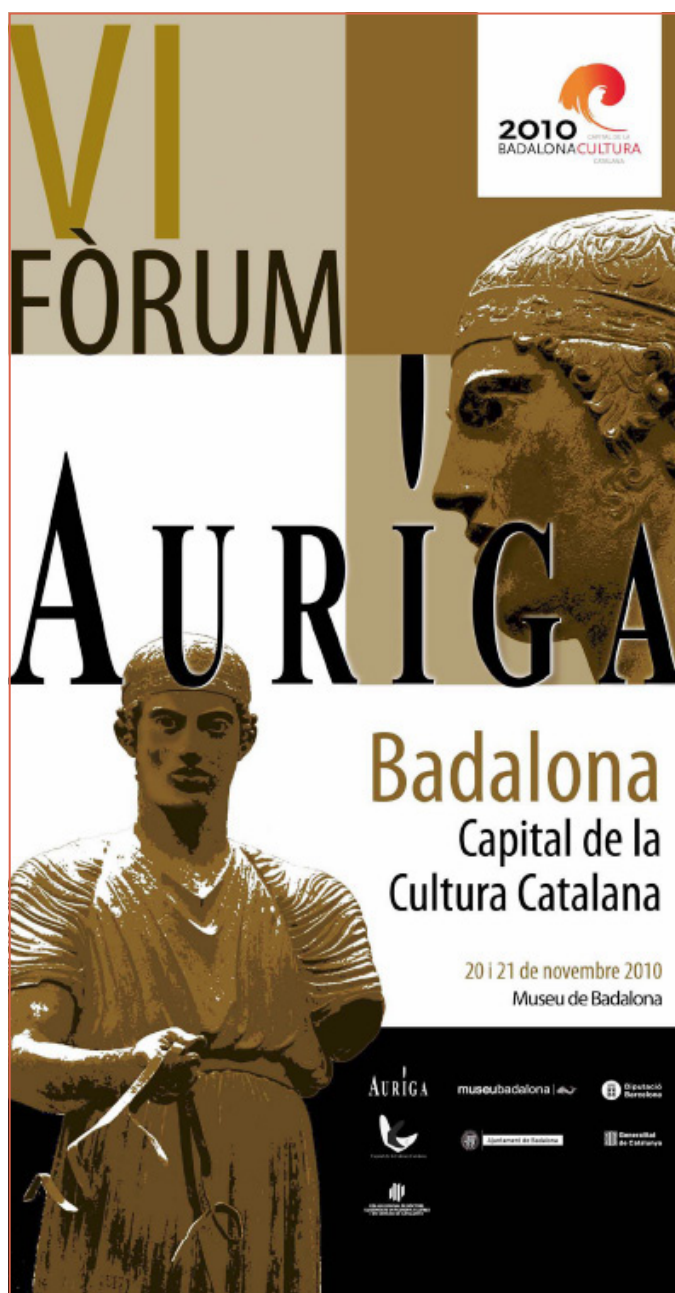
La prof. Isabel Rodà durant l'acte de lliurament del XII Premi APPEC, concedit a la revista 'Auriga'.

• 19 de novembre de 2010

Conferència de Josep M. Macias titulada «**Simultaniejant l'excavació i la difusió: l'experiència de la catedral de Tarragona**», en el marc del **VI Fòrum Auriga**, organitzat per la revista *Auriga* i el Museu de Badalona, del 20 al 21 de novembre, a Badalona.

• 20 de novembre de 2010

Conferència de Josep Guitart titulada «**Actualitat del jaciment de Guissona**», en el marc del **VI Fòrum Auriga**, organitzat per la revista *Auriga* i el Museu de Badalona, del 20 al 21 de novembre, a Badalona.

Pòster del VI Fòrum Auriga

7.3. Transferència del coneixement

L'ICAC desenvolupa diversos projectes encaminats a fomentar la transferència de coneixement i tecnologia de la recerca cap als sectors productius, per potenciar així el nivell de R+D i la implicació de diverses empreses i institucions que puguin estar interessats a aplicar a les seves estructures, projectes i/o activitats, les aportacions dels resultats de la recerca que es duu a terme a l'ICAC, aprofitant el nou entorn econòmic basat en el coneixement.

En aquest sentit, l'ICAC participa activament en les polítiques de recerca, de desenvolupament i d'innovació de la Unió Europea que constitueixen el nou espai europeu de recerca. Aquestes polítiques van adreçades a:

- Intensificar una col·laboració més fluida i propera entre investigadors, universitats i empreses.
- Fomentar noves formes d'associació i col·laboració entre el sector públic i el sector privat.

- Facilitar la implicació de diverses institucions públiques de caire local i comarcal en el procés de la recerca i demanar el seu suport per a la tasca difusora dels resultats i apropament a la societat.

- Promoure projectes conjunts que suposin un increment de coneixement.

La projecció social dels resultats i procediments de les recerques dels investigadors de l'ICAC es reflecteix en una àmplia llista de suplementos o revistes culturals dels diaris, televisions i cadenes de ràdio.

D'altra banda, l'arqueologia de gestió municipal, comarcal, nacional o internacional, és una de les tasques bàsiques en què es fonamenten la majoria dels projectes que es desenvolupen a l'ICAC i un dels pilars principals de la transferència del coneixement relacionat amb els resultats de la nostra recerca.

7.3.1. Activitats principals de transferència del coneixement

Una mostra de les obres d'un període històric o un jaciment específic exigeix transmetre plantejaments i informacions sobre els processos de patrimonialització de les obres o les estratègies de museïtzació i exposició. És, per tant, mitjançant les exposicions en jaciments, museus o sales d'institucions culturals que els arqueòlegs consumem la difusió de la nostra tasca investigadora i es responsabilitzen de la transferència del coneixement, freqüentment, a més, sense que l'accés a aquesta informació comporti un cost afegit per al ciutadà.

Actualment des de l'ICAC ja podem parlar de 3 projectes que es troben en aquesta fase.

Parc natural i arqueològic Observatori de la Via Augusta

El projecte Parc natural i arqueològic Observatori de la Via Augusta (Montmeló-Montornès del Vallès) és un molt bon exemple de l'impacte que en els aspectes patrimonial, ambiental i social pot tenir la bona gestió i entesa entre un centre de recerca i l'administració local.

Aquest projecte de recuperació científica i de dinamització cultural de Can Tacó-Turó d'en Roina és una iniciativa que vol donar resposta al gran interès mostrat pels ajuntaments de Montmeló i de Montornès del Vallès per recuperar el seu patrimoni.

El jaciment de Can Tacó és un dels pocs enclavaments forti-

Portada del butlletí local en què es divulga la visita guiada a càrrec de Gemma Garcia, investigadora de l'ICAC i codirectora de les excavacions a Can Tacó.

Vista aèria de Can Tacó finalitzada la campanya del 2009.

ficats d'època romanorepublicana que hi ha a Catalunya, del qual encara avui resta molt per conèixer i per mostrar. Aquest factor va justificar la iniciativa dels ajuntaments de plantejar la recuperació d'aquest jaciment, a través d'una primera fase d'intervenció arqueològica, duta a terme, l'any 2003, per l'empresa Estrats, SL. Els resultats obtinguts a través de les excavacions van obrir expectatives d'elevat interès arqueològic que aconsellaven la implicació d'altres agents, tant d'institucionals com del món científic. Atesa la importància del jaciment, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) va assumir la responsabilitat de dirigir i gestionar el projecte de recerca científica i la redacció d'un Pla director.

Des del 2004 fins avui s'han portat a terme diverses campanyes de prospecció, excavació i consolidació d'estructures. Això ha permès ampliar i contrastar les dades cronològiques i funcionals i plantejar, a manera d'hipòtesi, que Can Tacó podria haver estat una construcció fortificada sobre la Via Heràclia (posteriorment anomenada Via Augusta), unes estances de la qual foren habilitades per a un personatge rellevant, possiblement un comandament militar en els primers segles de romanització.

De forma paral·lela al procés de recuperació del jaciment, els ajuntaments de Montornès del Vallès i de Montmeló van plantejar la necessitat de recuperar i valoritzar el patrimoni natural que es circumscriu en el perímetre format pel turó de Can Ta-

có-turó d'en Roina, turó del Raiguer i turó de les Tres Creus. Cal destacar que recentment, «els ajuntaments de Montornès del Vallès i Montmeló han presentat al Consorci del Parc de la Serralada Litoral una proposta d'ampliació del Pla d'espais d'interès natural (PEIN) de la Conreria - Sant Mateu - Céllecs, que inclou els turons de les Tres Creus. Així mateix, el conjunt dels tres turons han estat incorporats a la Xarxa Natura 2002».

Paral·lelament a aquestes actuacions, el Consorci per a la Defensa de la Conca del Riu Besòs va encarregar, a una empresa de servei mediambientals, la redacció d'un Pla de gestió del patrimoni natural de les Tres Creus. D'aquesta manera, es va aprovar el Pla director del turó de les Tres Creus que gestiona el jaciment arqueològic i el seu entorn natural.

El març de 2007, el jaciment arqueològic de Can Tacó-Turó d'en Roina va ser declarat Bé Cultural d'Interès Cultural (BCIN). A iniciativa dels ajuntaments de Montornès del Vallès i el de Montmeló, l'any 2008 es van presentar dues accions conjuntes a la convocatòria d'ajuts FEDER 2009, que proposava de convertir el jaciment en «Parc natural i arqueològic Observatori de la Via Augusta» (Montmeló-Montornès del Vallès) i per a la creació d'un centre d'interpretació de la natura i del paisatge. Es va concedir quasi 1 milió d'euros per a l'execució d'aquest projecte.

Per les seves característiques, el jaciment arqueològic de Can Tacó-Turó d'en Roina està reconegut com un dels elements més rellevants del patrimoni cultural català. El conjunt d'actuacions previstes en aquest projecte permetrà la posada en valor d'aquesta important zona arqueològica, que esdevindrà un punt de referència per al turisme cultural de Catalunya. A més, la seva proximitat a àrees de gran influència turística com Barcelona, el Circuit de Catalunya o el Parc Natural del Montseny contribuirà a diversificar i enriquir notòriament la proposta cultural i turística d'aquest territori. Cal destacar la creació del punt d'informació, que constitueix una millora indiscutible dels serveis turístics de la zona. A més, la transcendència científica del jaciment és un valor afegit a la projecció i promoció del jaciment de Can Tacó-Turó de Can Roina com a element d'interès cultural i turístic.

L'any 2010 ha estat l'any per excel·lència del projecte «Parc natural i arqueològic Observatori de la Via Augusta», atès que s'ha completat la fase de redacció i acceptació del Pla director del projecte i que finalment es va poder fer la seva presentació pública el 26 de febrer de 2010 a l'Ajuntament de Montmeló.

Acte de presentació del projecte «Parc natural i arqueològic Observatori de la Via Augusta».

Acte de presentació del projecte a l'Ajuntament de Montmeló.

Parc arqueològic de Iesso (Guissona)

La recerca arqueològica sistemàtica i continuada a la ciutat romana de Iesso (Guissona, la Segarra) es va iniciar l'any 1990 i s'ha mantingut sense interrupció fins avui. En el curs d'aquests vint anys, s'ha treballat tant en el desenvolupament de les excavacions arqueològiques en aquest important jaciment com en l'estudi de la topografia urbanística de la ciutat i de les successives fases de la seva evolució en el transcurs de l'antiguitat. El projecte «Recerca arqueològica a Iesso (Guissona)» dona continuïtat a tota aquesta tasca prèvia i es planteja com a objectiu últim l'estudi de la Iesso romana en tots els seus aspectes, tant del nucli urbà com del seu territori.

El motor central del projecte el constitueix en primera instància l'excavació arqueològica al Parc Arqueològic de Guissona, que en l'actual estat de la recerca s'articula en diferents sectors diferenciats a efectes funcionals, tot i que en realitat s'integren en un conjunt únic.

Tenim, per una banda, a la part més oriental del Parc, les restes d'un barri residencial en el qual es documenta l'evolució urbanística de l'espai des d'un moment primerenc contemporani a la fundació de la ciutat fins a les últimes intervencions tardoromanes. Un altre sector, situat al nord del Parc arqueològic, es correspon amb les restes de la fortificació de la ciutat; fins avui, s'ha documentat la porta nord d'accés a la ciutat, el pany de muralla que hi desemboca i una torre que devia defensar un dels accessos a la població. Finalment tenim, a la zona sud-occidental, les restes d'unes termes públiques que van perdurar des d'època tardorepublicana fins a almenys un moment avançat del segle II dC, amb diverses reformes successives. Un altre element molt significatiu en el Parc el constitueixen les restes de la xarxa viària de la ciutat, que ens documenten dades significatives pel que fa la modulació que estructurava la planta urbanística, així com la seva evolució a partir del coneixement de l'*intervallum*, el *cardo maximus* i un *cardo minor* situat a la distància aproximada d'un *actus* (35,48 metres) a l'oest de l'eix principal.

Actualment, a partir d'aquesta realitat arqueològica, la recerca al Parc està estructurada bàsicament en els tres projectes sectorials següents: 1. «Estudi de la muralla nord del recinte fortificat de Iesso»; 2. «Excavació i estudi de les termes públiques romanes de Iesso»; 3. «Excavació i estudi dels carrers i la seva infraestructura: pavimentacions, clavegueram, xarxes d'aigua corrent, etc.». Paral·lelament el projecte preveu també el seguiment de les excavacions preventives que provoca l'activitat urbanística de Guissona i la integració dels resultats d'aquestes excavacions en la interpretació global del jaciment.

Així mateix, el projecte es proposa, també com un objectiu primordial, desenvolupar en col·laboració amb el Patronat d'Arqueologia de Guissona les tasques de transferència de coneixement a partir dels resultats de la recerca, utilitzant el potent conjunt de difusió cultural que constitueixen el Parc Arqueolò-

Vista de l'excavació de l'extrem occidental del pati de les termes.

gic de Guissona i el Museu-Centre d'Interpretació del jaciment de l'antiga *Iesso*. En aquesta línia i com a primera contribució per assolir aquest objectiu, el projecte col·laborarà activament en la museïtzació del Parc Arqueològic i en la definició del contingut i dels recursos museogràfics del Museu-Centre d'Interpretació, que actualment està en fase d'ampliació i remodelació. En la mateixa línia, el projecte col·labora en la corresponent política de publicacions tant d'especialitzades com de més generals i divulgatives.

Intervencions arqueològiques a la catedral de Tarragona

El projecte «Intervencions arqueològiques a la catedral de Tarragona», que es va realitzar durant el mes de juliol, van tenir una gran repercussió social i mediàtica. La importància mateixa d'aquest projecte ja feia temps que havia despertat una gran curiositat entre els especialistes, els tarragonins i els mitjans de comunicació. Al llarg de la història de Tarragona, la catedral sempre ha estat un referent en la descripció i recuperació de troballes arqueològiques. El recinte catedralici sempre havia estat un focus principal d'interès per a arqueòlegs i historiadors, atès que eren moltes les evidències que anotaven que al seu subsòl s'hi podien amagar les restes del temple dedicat a l'emperador August que es va construir a Tàrraco en època de Tiberi.

El temple el tenim representat en monedes romanes emeses durant l'època de Tiberi. Era un temple octàstil que a dins podria haver guardat una estàtua monumental de l'emperador August i que, possiblement, imitava el temple de Mars Ultor, que es trobava al *Forum Augustum* de Roma. La grandesa i bellesa d'aquest temple era tanta que esdevingué, com ens relata l'historiador Tàcit, «in omnes provincias exemplum».

Les intervencions realitzades el 2010 al subsòl de la catedral de Tarragona han permès de confirmar les teories i estudis previs coordinats per l'equip investigador, i s'ha aconseguit localitzar la base de fonamentació del temple d'August. D'aquesta manera, molts dels interrogants que envoltaven aquest tema

Visitants esperant-se per entrar a la catedral.

Visita guiada a les excavacions de la catedral.

Mostra dels materials trobats en aquesta excavació.

Una de les portades de premsa que va recollir la troballa del temple d'August al subsòl de la catedral de Tarragona.

Proposta d'ubicació del temple d'August segons J. M. Macias, J. Menchon i A. Muñoz (2004).

Un dels grups que es van apropar a la catedral per visitar les excavacions.

quedaven resolts i els resultats obtinguts en aquesta campanya esdevenien el punt culminant de segles d'estudi i de coneixement acumulatiu.

Una de les prioritats de l'equip investigador, un cop confirmades les seves teories durant aquestes intervencions, va ser exposar els resultats i fer-ne una difusió tan transparent com fos possible per satisfer totes aquelles inquietuds que el tema havia despertat entre especialistes, amateurs, mitjans de comunicació i, també, entre la ciutadania en general.

La creació d'un bloc que s'anava actualitzant al final de cada

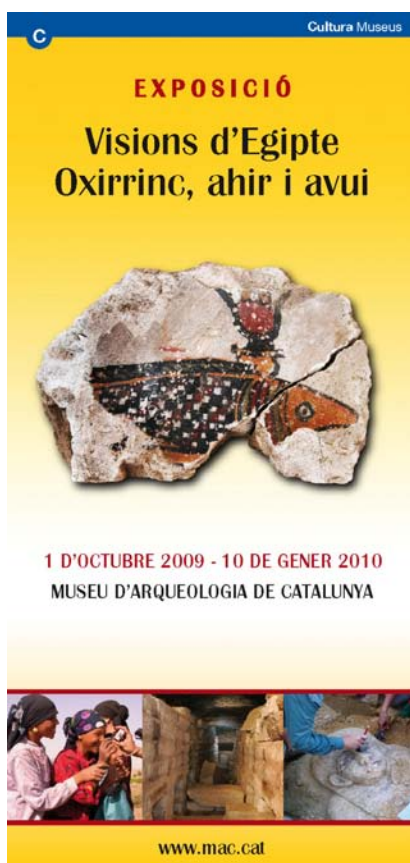
jornada va tenir una càlida rebuda per part de tothom. Va aconseguir prop de 9.000 visites en les seves versions catalana i castellana.

Paral·lelament, es va voler fer partícips tots aquells que es van interessar pel projecte i es van programar unes jornades de portes obertes el dies 24 i 25 de juliol del 2010, a les quals van assistir prop de 1.700 persones. Els investigadors, arqueòlegs i estudiants que van participar en aquest projecte van ser els encarregats de fer la visita guiada als nombrosos grups de visitants que es van afegir a aquesta iniciativa.

7.3.2. Altres activitats de transferència del coneixement

En paral·lel, i potser d'una manera encara més visible, les exposicions de contingut artístic posen a l'abast de la societat tots els resultats de les recerques sobre els aspectes formals i estètics o sobre les anàlisis dels continguts culturals i ideològics de les peces arqueològiques. A banda de la mostra de peces que es va poder veure durant la visita de portes obertes a la catedral, l'equip d'investigadors que conformen la Missió Arqueològica a Oxirinc (Egipte) ha comissionat l'exposició *Visions d'Egipte*.

Oxirinc, ahir i avui de la qual ja parlàvem a la *Memòria d'activitats 2009* i en què es mostraven per primera vegada al públic algunes de les troballes més importants d'aquesta missió catalana a Egipte. Durant el 2010, i després del seu pas pel Museu Arqueològic de Barcelona, aquesta mateixa exposició va viatjar fins a la Fundació Bosch i Cardellach, on es va poder visitar del 7 d'abril al 15 de maig.

Cartell de l'exposició sobre Oxirrinc.

Paral·lelament l'ICAC ha participat en la preparació de l'exposició *Això que investigues, per a què serveix?*, organitzada per l'ACCC (Agència Catalana de Comunicació Científica) gràcies a la concessió d'un ajut FECYT. L'objectiu d'aquest projecte

Cartell de l'exposició.

és apropar a la societat aquelles àrees de la recerca, la tecnologia i la innovació que tenen menys presència mediàtica o que, sovint, són menys conegudes pel públic general. La voluntat d'aquesta exposició és donar visibilitat a algunes investigacions poc conegudes pel públic general però que, tanmateix, fan una aportació constant a la qualitat de vida en la nostra societat. Amb l'objectiu de bandejar alguns tòpics i donar a conèixer la utilitat de la recerca que es desenvolupa des d'aquests centres de recerca catalans, l'ACCC ha iniciat aquest projecte de difusió que es materialitzarà en una exposició itinerant que s'exhibirà en diversos centres i biblioteques de tot Catalunya en el decurs del 2011.

Panell explicatiu sobre l'arqueologia clàssica realitzat per l'ICAC.

7.4. Mitjans de comunicació

7.4.1. Participació en programes de ràdio

- COM Ràdio
Josep Padró
Exposició d'Oxirinc a Sabadell
7 d'abril de 2010
- Onda Rambla
Isabel Rodà
Nomenament dels membres del Consell Científic Assessor de l'ICAC
7 d'abril de 2010
- Tarragona Ràdio
Isabel Rodà
Nomenament dels membres del Consell Científic Assessor de l'ICAC
7 d'abril de 2010
- Tarragona Ràdio - *Els matins de Tarragona Ràdio*
Isabel Rodà
Nomenament dels membres del Consell Científic Assessor de l'ICAC
8 d'abril de 2010
- Tarragona Ràdio
Isabel Rodà
Presentació del Fons Pere de Palol a l'ICAC
14 d'abril de 2010
- Radio Nacional de España - *La tarde en vivo de radio 5*
Isabel Rodà
El Coloseo de Roma: monumentos en peligro
11 de maig de 2010
- Tarragona Ràdio
Gemma Fortea
Presentació del III Cicle de Documentals Arqueològics
27 de maig de 2010
- Tarragona Ràdio - *Ja tardes*
Gemma Fortea
Presentació del III Cicle de Documentals Arqueològics
28 de maig de 2010
- Tarragona Radio - *El matí de Tarragona Ràdio*
amb *Yolanda García*
Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la Catedral de Tarragona
10 de juny de 2010 (11.30 hores)
- Onda Rambla - *La ciutat de tots: Tarragona*
amb *Benigne Ríos*
Andreu Muñoz
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
17 de juny de 2010 (12 hores)
- Radio Estel
Andreu Muñoz
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
25 de juny de 2010 (10.30 hores)
- Tarragona Radio
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
27 de juny de 2010
- Radio Nacional de España
Andreu Muñoz
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
30 de juny de 2010 (12:00 hores)
- Catalunya Ràdio amb *Carme Casañas*
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
2 juliol de 2010
- Tarragona Ràdio amb *Josep Arriba*
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
2 de juliol de 2010
- Cadena Ser amb *Xavi Luque*
Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
2 de juliol de 2010
- COM Ràdio - *Tots per tots* amb *Ramon Company*
Josep M. Macias
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
8 de juliol de 2010 (20 hores)

- Tarragona Ràdio
Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
17 de juliol de 2010
- Catalunya Ràdio - *En guàrdia*
Isabel Rodà
La religió romana
18 de juliol de 2010
- Altafulla Ràdio - *Espai obert amb Anna Sabaté*
Josep M. Macias
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
23 de juliol de 2010
- Onda Cero - *La mirilla*
Josep M. Macias
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
27 de juliol de 2010 (20.30 hores)
- Tarragona Radio
Isabel Rodà
Resultats preliminars de les intervencions arqueològiques a la catedral de Tarragona
29 de juliol de 2010
- COM Ràdio - *Tots per tots*
Josep M. Macias

Troballa del temple d'August a la catedral de Tarragona
3 de setembre de 2010

- Tarragona Ràdio - *El matí de Tarragona Ràdio*
Josep M. Macias
Curs d'Història i Arqueologia Cristiana de Tàrraco
13 d'octubre de 2010

- Punto Ràdio
Marta Prevosti i Josep Guitart
Simposi i Projecte *Ager Tarraconensis*
26 d'octubre de 2010 (12.30 hores)

Tarragona Ràdio
Isabel Rodà, Marta Prevosti i Josep Guitart
Simposi *Ager Tarraconensis*
26 d'octubre de 2010

- Catalunya Ràdio - *En guàrdia amb Enric Calpena*
Isabel Rodà
L'oci a l'antiga Roma
12 de desembre de 2010 (15.05 hores)

- Onda Cero Tudela
Anna Gutiérrez
El trabajo de cantería y la explotación de piedra en el mundo romano
16 de desembre de 2010

7.4.2. Participació en programes de televisió

- TV1
Isabel Rodà
Reportatge *El esplendor de Tàrraco, de Augusto a Adriano*
31 de maig de 2010

- TAC 12
Isabel Rodà
Presentació del Fons Pere de Palol a l'ICAC
14 d'abril de 2010

- TAC 12
Isabel Rodà
Nomenament dels membres del Consell Científic Assessor de l'ICAC
7 d'abril de 2010

- Canal Català de Televisió de Tarragona
Isabel Rodà
Nomenament dels membres del Consell Científic Assessor de l'ICAC
8 d'abril de 2010

- TV3 - *Telenotícies migdia* i *Telenotícies comarques*
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell

La prof. Isabel Rodà durant l'enregistrament de reportatge.

Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
2 de juliol de 2010

→ Canal Català de Televisió de Tarragona
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la Catedral de Tarragona
2 juliol de 2010

Entrevista del Canal Català de Televisió de Tarragona a la investigadora Imma Teixell.

→ TAC 12
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
2 juliol de 2010 (10 hores)

→ TV3 - *Telenotícies migdia* i *Telenotícies comarques*
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
16 de juliol de 2010

El Dr. Josep Macias durant l'entrevista del Telenotícies migdia de TV3.

→ TV3 - *Telenotícies comarques*
Isabel Rodà
Resultats preliminars de la intervenció arqueològica

a la catedral de Tarragona
29 de juliol de 2010

→ TV3
Josep M. Macias, Andreu Muñoz i Imma Teixell
Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
29 de juliol de 2010

→ TAC 12
Isabel Rodà i Josep M. Macias
Resultats preliminars Intervenció arqueològica a la catedral de Tarragona
29 de juliol de 2010

→ Ascó Televisió
Carme Belarte
Treballs d'excavació al jaciment de Sebes
8 de setembre de 2010

→ TV3 - *Sense Ficció*
Ana Ejarque
Anatomia d'un rei - Estudi de les restes funeràries de Pere el Gran
12 de setembre de 2010 (22.35 hores)

La Dra. Ana Ejarque explicant les anàlitzes realitzades a l'equip de TV3.

Enregistrament al laboratori de l'ICAC.

→ TV3 - *Espai a terra* amb Salvador Sala
Marta Prevosti i Josep Guitart
Projecte *Ager Tarraconensis* (part I)
26 d'octubre de 2010

→ TAC 12
Marta Prevosti
Simposi *Ager Tarraconensis*
27 d'octubre de 2010

→ TV3 - *Espai a terra* amb Salvador Sala
Marta Prevosti i Jordi López
Projecte *Ager Tarraconensis* (part II)
27 d'octubre de 2010

→ Informatiu del vespre – *L'entrevista*
Isabel Rodà i Marta Prevosti
Simposi i Projecte *Ager Tarraconensis*
27 d'octubre de 2010

Dos moments de la difusió del Projecte Ager Tarraconensis al programa 'Espai a terra' de TV3.

7.4.3. Premsa

Vegeu el volum del dossier de premsa adjunt, on trobareu totes les aparicions en premsa en paper i digital durant l'any 2010.

8. OBJECTIUS ESTRATÈGICS I INDICADORS DE SEGUIMENT

TAULA D'EIXOS, OBJECTIUS ESTRATÈGICS, OBJECTIUS OPERATIUS, ACTIVITATS I INDICADORS 2007-2012

N.	EIX	OBJECTIUS ESTRATÈGICS	N.	OBJECTIUS OPERATIUS	N.	ACTIVITATS DE 2010	Grau d'assoliment	Observacions
1	L'organització, l'equipament i el govern de l'Institut	Completar i millorar l'estructura organitzativa i l'equipament de l'Institut, amb l'objectiu d'aconseguir millorar-ne el funcionament per assolir els resultats programats.	1.1	Nomenar i posar en funcionament el Consell científic assessor de l'Institut.	1.1.1	Nomenar el membres del Consell científic assessor	Acomplert	vegeu pàg. 7
					1.1.2	Establir les normes de funcionament i el calendari del Comitè científic assessor.	Acomplert	vegeu pàg. 7
			1.2	Incrementar i millorar l'equipament de l'Institut, especialment el de les unitats de suport a la recerca.	1.2.1	Mantenir i ampliar l'equipament necessari per al funcionament òptim de l'Institut al mateix temps que es vagi amortitzant.	Acomplert	vegeu pàg. 19
					1.2.2	Adquirir periòdicament el programari informàtic per adaptar-nos a les noves tecnologies amb aplicació en el camp de l'arqueologia.	Acomplert	vegeu pàg. 19
					1.2.3	Adquirir periòdicament maquinària i programaris per a les unitats de suport a la recerca per mantenir-ne la capacitat de servei en el camp de la documentació, les analítiques i la documentació gràfica.	Acomplert	vegeu pàg. 19
					1.2.4	Implantar amb l'IPHES i els Serveis científicotècnics de la URV una oferta de serveis de suport a la recerca en el camp de la prehistòria i l'arqueologia clàssica. Amb aquesta activitat es pretén poder adquirir i desenvolupar de manera conjunta els grans equipaments que si no serien difícilment sostenibles.	En curs	
			1.3	Impulsar i consolidar 9 grups de recerca de l'ICAC a l'any 2012 i participar en 2 grans equips d'investigació.	1.3.1	Crear grups de recerca propis	Acomplert	
					1.3.2	Participar en les convocatòries públiques de captació de recursos humans com són els programes Ramón y Cajal, ICREA, Juan de la Cierva, Beatriu de Pinós, Formació d'investigadors (FI), Formació de professors universitaris (FPU), Formació del personal investigador (FPI).	Acomplert	
					1.3.3	Implantar les convocatòries pròpies de captació de personal investigador en el nivells següents: investigadors en formació, investigadors postdoctorals, investigadors júnior i sèniors.	Aturat	afectat per la situació econòmica
					1.3.5	Desenvolupar l'adscripció d'investigadors d'altres institucions, especialment les universitàries.	En curs	
			1.4	Establir protocols que permetin incrementar l'eficàcia i l'eficiència del funcionament de l'Institut i utilitzar eines d'autoavaluació i d'avaluació externa de l'Institut abans de l'any 2010.	1.4.1	Preparar, entre d'altres, els protocols de gestió següent: projectes de recerca, ingressos i despeses, publicacions, direcció i seguiment de les tesis doctorals, reunions i altres activitats científiques.	En curs	
					1.4.2	Establir el procediment per a l'autoavaluació interna quadrimestral de la gestió econòmica i administrativa, del desenvolupament dels projectes científics i del compliment dels indicadors.	Iniciat	
					1.4.3	Iniciar els procediments que permetin posar en marxa l'auditoria científica externa que ha d'executar el Consell científic assessor de l'ICAC.	Pendent	
2	La recerca de l'Institut i el seu posicionament envers Catalunya i Europa	Posicionar la recerca de l'Institut en el marc de referència europeu i ser un centre de recerca d'excel·lència en l'àmbit català. Les activitats científiques dutes a terme a Catalunya i la presència de missions arqueològiques de l'Institut juntament amb d'altres estratègies de col·laboració als països de l'entorn mediterrani seran els eixos principals d'actuació. També ho serà la difusió científica dels resultats.	2.1	Dur a terme projectes de recerca de referència en l'àmbit de l'arqueologia de Catalunya i comptar amb a la presència de missions arqueològiques a d'altres països de l'entorn mediterrani.	2.1.1	Desenvolupar projectes de recerca de referència a Catalunya, especialment en el camp de la planimetria arqueològica urbana, els estudis de territori, la implantació de les TIC a l'arqueologia, la formació i gestió de corpus i bancs de dades.	En curs	vegeu apartat 2
					2.1.2	Mantenir la investigació a llarg termini en els jaciments arqueològics on l'ICAC és un referent: Tàrraco, Iesso, Can Tacó, el poblament protohistòric a la vall inferior de l'Ebre, etc.	Acomplert	vegeu apartat 2
					2.1.4	Establir nous acords amb la Universitat de Barcelona que permeti seguir investigant en els jaciments d'Altibhuros (Tunísia).	Pendent	
					2.1.5	Impulsar la presència d'investigadors de l'ICAC en investigacions arqueològiques a la Mediterrània, especialment a França, Itàlia, Grècia i Xipre.	En curs	vegeu pàg.75
			2.2	Liderar algun projecte europeu d'ampli abast a les ribes de la Mediterrània.	2.2.2	Aprofitar altres convocatòries EUROMED, INTERREG, MED, etc. que permetin projectes comuns amb aquests països.	En curs	
					2.3.4	Aprovar convenis de col·laboració amb la Universitat de Xipre, Atenes i Nicòsia i participar en projectes europeus liderats per aquestes universitats.	Iniciat	vegeu pàg.75
			2.3	Impulsar definitivament l'estudi de l'arqueologia grega des de Catalunya.	2.3.1	Establir acords amb el Museu d'Empúries (MAC) per a projectes d'arqueologia grega.	En curs	vegeu pàg.
					2.3.3	Establir la participació d'alumnes catalans en excavacions arqueològiques a Grècia i Xipre.	En curs	vegeu pàg.75
					2.3.5	Iniciar programes Erasmus que permetin la presència de professors investigadors i investigadors en formació a l'ICAC.	Acomplert	vegeu apartat 5
					2.3.6	Organitzar i coordinar col·loquis i seminaris formatius que ofereixin els coneixements més específics en arqueologia grega.	Acomplert	vegeu pàg. 75 i 162
			2.4	Participar en la gestió d'alguns dels grans bancs de dades de l'arqueologia clàssica europea.	2.4.1	Desenvolupar i participar, entre d'altres, en les bases de dades i corpus següents: CSIR, CIL, Laboratori virtual de ceràmiques romanes i <i>Amphorae ex Hispania</i>	En curs	vegeu apartat 2
					2.5.1	Mantenir i augmentar el nombre de publicacions de l'ICAC (col·leccions Documenta i Hic et Nunc) i de coedicions (CSIR, URV, UB, etcètera).	Acomplert	vegeu apartat 6.3

[illegible]

5	El creixement econòmic dels recursos propis de l'Institut	Augmentar de forma significativa els recursos econòmics obtinguts a través de l'activitat de l'Institut i que, juntament amb les aportacions de la Direcció General de Recerca de la Generalitat de Catalunya, permetran assolir els objectius fixats.	5.1	Incrementar el nombre de projectes de recerca la gestió dels quals l'assumeixi l'Institut.	5.1.1	Impulsar l'acció de l'Institut com a eina eficaç i eficient a l'hora de gestionar els recursos assignats per al desenvolupament de projectes de recerca de l'arqueologia clàssica. S'oferiran les avantatges legals que emparen l'activitat de la recerca (IVA, contractació pública, etc.).	Acomplert	vegeu apartat de recerca
			5.2	Incrementar el nombre de contractes per al desenvolupament de projectes de recerca i d'encàrrecs de prestació de serveis i consultoria de les unitats de suport a la recerca.	5.2.1	Elaborar estratègies de difusió de les activitats de les nostres unitats de recerca per promoure'n la contractació.	Iniciat	vegeu apartat 3
					5.2.3	L'acreixement continuat dels coneixements tècnics i tecnològics de les unitats de suport a la recerca els permet establir un lideratge important en l'àmbit d'aquestes activitats.	En curs	vegeu apartat 3
			5.3	Millorar la quantia dels ingressos obtinguts per via competitiva i el volum dels recursos econòmics d'altri gestionats per l'Institut.	5.3.1	Participar en convocatòries públiques que puguin aportar un increment dels recursos gestionats per l'Institut, especialment en les convocatòries d'àmbit europeu.	Iniciat	
					5.3.2	Liderar i promoure la participació conjunta, amb d'altres institucions europees, per obtenir recursos gestionats i/o coordinats per l'ICAC.	Iniciat	

Taula d'indicadors de seguiment

INDICADORS	Previsió 2010	Aconseguit	Observacions
Indicadors dels objectius: 1.1. a 1.4.			
Eix 1. L'organització, l'equipament i el govern de l'Institut			
Grups de recerca liderats per l'Institut	6	6	Arqueologia del Paisatge, Programa Tàrraco, Ciutat i territori, Produccions Artístiques i Arqueometria, Societats Complexes en la Protohistòria i L'ager i les formes de l'hàbitat rural
Contractació de personal:			
Investigadors	16	16	
Investigadors en formació i becaris	13	13	
Suport a la investigació	11	11	
Administració i serveis	11	10	Afectada per l'acord de govern del dia 1 de juny de 2010

Indicadors dels objectius: 2.1. a 2.6.			
Eix 2. La recerca de l'Institut i el seu posicionament envers Catalunya i Europa			
Nombre de projectes de recerca	34	34	El nombre total de projectes en curs durant el 2010 és de 46 però són 34 els que cal considerar realment com a projectes consolidats
Participació en missions arqueològiques a d'altres països de l'entorn mediterrani	4	4	Egipte, Tunísia, Andorra i França
Nombre de projectes europeus	1	1	Programa europeu C.U.L.T.U.R.E. coordinat per l'Ajuntament de Tarragona
Bancs de dades europeus d'arqueologia clàssica	2	2	Base de dades virtual de ceràmica tardoromana i projecte <i>Amphorae ex Hispania</i>
Publicacions:			
En llibres preparats per publicar per l'ICAC	5	6	
En llibres preparats per publicar per d'altres editorials	6	7	
Articles en actes de reunions científiques de prestigi reconegut	8	30	

Articles en revistes indexades	10	14	Segons llistes Carhus Plus: 9 als que cal afegir també 5 articles publicats a revistes de Ciències indexades i que fan un total de 14 revistes indexades de les categories A, B, C i D
Reunions científiques:			
Organitzant-les i coorganitzant-les	4	5	
Participant-hi	8	26	La participació dels investigadors de l'ICAC en reunions científiques nacionals i internacionals ha estat durant el 2010 especialment intensa arribant a un total de 93 participacions (ponències, comunicacions, moderacions, pòsters etc.) en reunions no organitzades o coorganitzades per l'ICAC i a un total de 46 en reunions organitzades o coorganitzades per l'ICAC. En destaquem aquí només les 26 més significatives.
Nombre de documents incorporats al fons documental	300	1.003	El total de documents incorporats és de 1.800, en destaquem però els 356 exemplars de revistes i els 647 llibres que sumen un total de 1.003 documents. La resta la conformen arxius digitals de llibres i articles, tesis doctorals i altres.

Indicadors dels objectius: 3.1. a 3.4.

Eix 3. L'Institut i la formació avançada en l'espai europeu d'educació superior (EEES)

Nombre de titulats en el Màster Oficial Interuniversitari en Arqueologia Clàssica	15	12	Tres dels alumnes tot i haver ja presentat el seu treball de recerca no han obtingut el títol perquè tenen encara alguna assignatura pendent. Total d'inscrits el curs acadèmic 2010-2011: 35 (17 a 1r curs i 18 a 2n curs)
Seminaris i altres cursos internacionals	4	5	
Tesis doctorals llegides	3	5	

Indicadors dels objectius: 4.1. a 4.6.

Eix 4. La transmissió del coneixement per al gaudi i el creixement social

Contractes per transferència del coneixement	3	3	Can Tacó-Turó d'en Roïna, Guissona, excavacions a la Catedral de Tarragona
Nombre de visites al web de l'ICAC	120.000	120.203	
Nombre de descàrregues d'arxius de la web de l'ICAC	5.000	5.149	

Conferències	6	7	Destaquem aquí només aquelles conferències de difusió social més representatives
Col·laboració en exposicions i d'altres activitats	4	7	Destaquem aquí només aquelles col·laboracions més representatives del 2010

Indicadors dels objectius: 5.1. a 5.5.			
Eix 5. El creixement econòmic dels recursos propis de l'Institut			
Ingressos per contractes, convenis o obtinguts per via competitiva	521.931	1.788.600,38	
Recursos econòmics d'altri gestionats per membres de l'ICAC	146..366	194..397,78	